

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ІМЕНІ О.О. ПОТЕБНІ НАН УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

СОРОКА ОЛЬГА БОГДАНІВНА

УДК 811.163.2'373.45'0-112"195/200"

ДИСЕРТАЦІЯ
ЛЕКСИЧНІ ІННОВАЦІЇ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ У
СУЧАСНІЙ БОЛГАРСЬКІЙ МОВІ
(кінець ХХ – початок ХХІ століття)

10.02.03 – слов'янські мови
філологічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів
мають посилання на відповідне джерело.

_____ О.Б. Сорока

Науковий керівник –
Албул Ольга Ананівна,
кандидат філологічних наук, доцент

Львів – 2018

АНОТАЦІЯ

Сорока О.Б. Лексичні інновації іншомовного походження у сучасній болгарській мові (кінець ХХ – початок ХХІ століття). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 10.02.03 – слов'янські мови. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Інститут мовознавства імені О.О. Потебні НАН України. – Київ, 2018.

Дисертацію присвячено дослідженню нових лексичних запозичень у сучасній болгарській мові: визначенню джерел походження, аналізу способів адаптації та виявленню наслідків їх впливу на різних мовних рівнях. У роботі проаналізовано 1781 нову запозичену лексичну одиницю, вибрану з періодичних видань, теле- і радіопередач, електронних ресурсів (інформаційних сайтів і порталів, інтернет-видань) та словників нових слів, за період з 1990 до 2017 років.

Розглянуто стан висвітлення лексичних змін у болгарській мові у науковій літературі з огляду на запозичення, з'ясовано, що болгарські мовознавці толерантно ставляться до сучасних запозичень.

Описано хвилі інтенсивних іншомовних впливів на болгарську мову та з'ясовано, що в минулому найбільший відбиток у болгарській лексичній системі залишили грецька, турецька, російська та західноєвропейські мови.

Виокремлено новий період, позначений активним англоамериканським впливом на болгарську мову, початок якого знаменували суспільно-політичні події початку 90-х років ХХ ст. Звернено увагу на екстралінгвальні чинники, що були причиною нового потужного іншомовного впливу. З'ясовано, що основним джерелом лексичних інновацій у болгарській мові в досліджуваний період є англійська мова. Англізми становлять 89,3% від усіх новозапозичень.

Здійснено класифікацію нових англізмів за основними сферами їх ужитку в сучасній болгарській мові. На основі зібраного матеріалу виокремлено основні тематичні групи запозичень з англійської мови: а) сфера комп'ютерних та інформаційних технологій, комунікації; б) спорт; в) економіка та фінанси; г)

політика й суспільство; г) культура та мистецтво; д) медицина й косметологія; е) побутова лексика.

Проаналізовано графічно-фонетичне засвоєння англійців у болгарській мові, з'ясовано, що основним способом відтворення новозапозичених англійців є транскрипція, рідко використовується транслітерація, а часто ці два способи комбінуються. Вивчено пристосування англійців до морфологічної системи болгарської мови. З'ясовано, що найчисленнішою серед нових англійців є група іменників – 90,3%, дієслова становлять – 6,1% від запозиченої лексики, прикметники – 2,9%, інші частини мови – 0,7%. Іменники-англійці адаптувались у болгарській мові до категорії роду і числа та набули граматичних значень відповідно до формальних показників, властивих болгарським іменникам. Зросла питома вага іменників чоловічого роду. У процесі числової адаптації виявлено групу запозичених англійців багатоскладових іменників чоловічого роду, у яких спостерігається тенденція до використання нетипового закінчення при утворенні форм множини, а також засвідчена конкуренція флексій у творенні плюральних форм *-и/-ове*.

З'ясовано, що нові дієслова-англійці засвоїлись в болгарській мові за допомогою суфіксів *-ва-*, *-н-* та *-ира-*. Прикметники оформились із суфіксами *-ен*, *-ов*, *-ски* або ж функціонують у мові в неадаптованій формі як незмінювані прикметники.

Окреслено сфери функціонування нової лексики з інших мов та описано адаптацію запозичень із західноєвропейських, слов'янських та неєвропейських мов, які, порівняно з англійцями, репрезентовані в сучасній болгарській мові кількісно набагато менше – 10,7%.

Проаналізовано результати іншомовного впливу на різних мовних рівнях. Зафіксовано такі зміни, зрушення, інновації як: активізація фонем [ф'], [к'], [х'], що перебувають на периферії мовної системи; поява нетипових для болгарської мови звуків при вимові англійців; зміна артикуляції твердого приголосного [л] від альвеодентального до білабіального [љ]; кількісне збільшення сполучень голосних, зокрема на початку слова, що є нетрадиційним для питокої лексики; надмірне

уживання латинської графіки в письмовому тексті, комбінація графік; закріплення закінчення *-ове* у творенні форм множини запозичених англонеологізмів багатоскладових іменників чоловічого роду; активне використання пре- чи постпозитивних компонентів, що динамізувались чи виокремились у досліджуваний період із новозапозичень; активізація двокомпонентних одиниць з препозитивним іншомовним компонентом (англізмом) в препозиції.

Ключові слова: болгарська мова, лексичні інновації, лексика іншомовного походження, нові лексичні запозичення, нові іншомовні слова, англізми, адаптація, інновації, інтернаціоналізація.

ABSTRACT

Soroka O.B. Lexical innovations of foreign origin in the Contemporary Bulgarian language (the late 20th and early 21st centuries). – Qualifying research work as a manuscript.

A dissertation for the Scholarly Degree of Candidate of Philology, Speciality 10.02.03 – Slavonic languages. – Ivan Franko National University of Lviv, O.O. Potebnia Institute of Linguistics, National Academy of Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2018.

This dissertation focuses on new lexical borrowings in today's Bulgarian language. In particular, it determines their origins, analyzes the ways of their adaptation in Bulgarian and explores their impact on various linguistic levels. The researcher has analyzed 1781 borrowed between 1990 and 2017 and selected from periodicals, TV and radio broadcasts, electronic resources (e.g. online information platforms) and dictionaries of neologisms.

In the dissertation, attention is paid to the state of the academic debate in regard to lexical changes in Bulgarian and in particular to the study of borrowings. The researcher argues that Bulgarian linguists are tolerant to the new borrowings.

The dissertation offers the description of the historical periods of intense foreign-language influences on Bulgarian. It demonstrates that in the past, Greek,

Turkish, West European and Russian left the strongest imprint on the Bulgarian lexical system.

It also focuses on defining the latest period of foreign-language borrowings in Bulgarian. This new period begins along with the social and political changes of the 1990s in Bulgaria and is marked with active Anglo-American influence on the Bulgarian language. The analysis has revealed some extra-linguistic factors that caused this new powerful foreign-language influence. In the study, it is established that in this new period, the English language has been the main source of lexical innovations in Bulgarian. Anglicisms constitute 89.3% of the all new lexical borrowings.

The researcher elaborates a classification of new Anglicisms in Bulgarian. In this classification, the new Anglicisms are put into categories according to the main spheres of their application in today's Bulgarian. Based on the collected material, the main subject groups of English borrowings are: a) communication, computer and information technologies; b) sports; c) economics and finance; d) politics and society; e) culture and arts; f) medicine and cosmetology; g) everyday speech.

The analysis of the graphical and phonetic acquisition of Anglicisms in the Bulgarian language has helped to discover that the main mode of transmission of the newly acquired Anglicisms is transcription. Although pure transliteration is used quite rarely, the combination of transcription and transliteration is frequent.

The dissertation also covers the incorporation of English neologisms into the morphological system of the Bulgarian language. Most new Anglicisms are nouns - 90.3%, verbs make up 6.1% of the vocabulary, adjectives constitute 2.9%, and other parts of speech are 0.7%. Nouns have been adapted according to the grammatical category of gender and number in the Bulgarian language and have acquired grammatical meanings based on the relevant formal indicators inherent to the Bulgarian nouns.

The number of masculine nouns has been growing. In the group of borrowed multi-syllabic masculine English nominal neologisms, the researcher has observed

the tendency of using atypical endings/suffixes in the formation of the plural forms. Furthermore, in this group there is a competition of the flexes *-i/-ove* in plural forms.

It is proven that the new verbs borrowings from the English language have adapted to Bulgarian with the help of the suffixes *-va-*, *-n-* and *-ira-*. The borrowed adjectives are either formed with the help of suffixes, or they function in Bulgarian in their original form and remain unchanged.

The dissertation outlines the spheres of the functioning of the new borrowed vocabulary. The adaptation of borrowings from West European, Slavonic and non-European languages is described, as well. In comparison with the Anglicisms, these borrowings occupy a smaller percentage of the contemporary Bulgarian language, i.e. 10,7%.

The impact of the foreign language influence on the Bulgarian language is analysed on different linguistic levels. The dissertation points out the following changes, violations, innovations: the activation of the phonemes [f'], [k'] and [h'], that are located on the periphery of the language system; the emergence of sounds atypical for the Bulgarian language in pronunciation of Anglicisms; the change in the articulation of the solid consonant sound [l] from the alveolar to the bilibial [w]; a quantitative increase in vowel combinations, in particular at the beginning of the word, which are generally rare in domestic lexical material; excessive use of Latin script in written texts, combining of scripts; differentiation of the ending *-ove* in the formation of the plural forms of the borrowed multisyllabic masculine Anglo-neologisms in the forms of nouns; the active use of pre- or postpositive components that during this new period have been dynamised or differentiated at the expense of the new borrowings; activation of two-component units with a foreign language component (Anglicisms) in preposition.

Key words: Bulgarian language, lexical innovations, vocabulary of foreign origin, new lexical borrowings, new foreign words, Anglicisms, adaptation, innovations, internationalisation.

АНОТАЦИЯ

Сорока О. Лексикални иновации от чужд произход в съвременния български език (краят на ХХ – началото на ХХІ век) – Квалификационен научен труд – ръкопис.

Дисертацията за придобиване на научна степен доктор (доктор по философия) по специалност 10.02.03 – славянски езици. – Лвовски национален университет „Иван Франко“, Институт по езикознание „О.О. Потебня“ на НАН на Украйна. – Киев, 2018.

Дисертацията е посветена на новите лексикални заемки в съвременния български език: определяне на техните източници на произход, анализ на начини за адаптация и откриване на резултатите от тяхното влияние на различни езикови равнища. В работата са анализирани 1781 новозаети лексикални единици, избрани от периодични издания, телевизионни и радиопредавания, електронни ресурси (информационни сайтове и портали, интернетиздания) и речници на новите думи в периода 1990 до 2017 година.

Обръща се внимание на проучването в научната литература на лексикалните промени в българския език с оглед на заетите думи. Установено е, че българските лингвисти са толерантни към съвременните заемки.

Описани са вълните на интензивни чуждоезикови влияния върху българския език и е изяснено, че в миналото най-голям отпечатък в българската лексикална система са оставили гръцкия език, турския език, западноевропейските езици, руския език.

Обособен е новият период, белязан от активното англоамериканско влияние върху българския език, чието начало е ознаменувано от обществено-политическите събития от началото на 90-те години на ХХ в. Обръща се внимание на екстралингвистичните фактори като такива, които са били причина за новото мощно чуждоезиково влияние. Изяснено е, че основният източник на лексикалните иновации в българския език в изследвания период е английският език. Англицизмите съставят 89,3% от всички нови заети думи.

Направена е класификация на новите англицизми според основните сфери на тяхната употреба в съвременния български език. Въз основа на събрания материал са обособени основни тематични групи на заемки от английски език: а) сфера на компютърни и информационни технологии, комуникация; б) спорт; в) икономика и финанси; г) политика и общество; г) култура и изкуство; д) медицина и козметология; е) битова лексика.

Анализирано е графично-фонетичното усвояване на англицизми в българския език. Изяснено е, че основният начин на предаване на новозаетите англицизми е транскрипция, рядко се използва транслитерация, а често тези два начина се комбинират. Изучено е приспособяването на англонеологизмите към морфологичната система на българския език. Изяснено е, че най-много нови англицизми са съществителните имена – 90,3%, глаголите съставляват 6,1% от заетата лексика, прилагателните имена – 2,9%, други части на речта са 0,7%. Съществителните имена-англонеологизми са се адаптирали в българския език към категорията род и число и са придобили граматически значения по съответните формални показатели, присъщи на българските съществителни имена. Нараснал е броят на съществителни имена от мъжки род. В процеса на числовата адаптация е обособена група заети англонеологизми многосрични съществителните имена от мъжки род, при които се наблюдава тенденция към използване на нетипичното окончание при образуването на формите за множествено число, а също така е фиксирана конкуренция на флексите при образуването на формите за множествено число *-и/-ове*.

Изяснено е, че новите глаголи-англицизми са се адаптирали в българския език с помощта на суфиксите *-ва-*, *-н-* и *-ира(м)*. Прилагателни имена са се оформили със суфиксите *-ен*, *-ов*, *-ски* или функционират в езика в неадаптирана форма като неизменяеми прилагателни имена.

Очертани са сферите на функционирането на новата лексика от други езици и е описана адаптация на замките от западноевропейските, славянските и неевропейските езици, които в сравнение с англицизмите, са представени в съвременния български език с по-малък процент думи – 10,7%.

Аналізовані са результати на чуждоезиковото впливие на различни езикови нива. Фиксирани са следните промени, нарушения, иновации като: активизирането на фонемите [ф'], [к'], [х'], които се намират на периферията на езиковата система; появата на нетипичните за български език звукове при изговор на англицизмите; промяната в артикулацията на твърдия съгласен звук [л] от алвеодентален към билабиален [љ]; количествено увеличаване на съчетанията от гласни, в частност в началото на думата, които като цяло рядко се срещат в домашния лексикален материал; прекомерната употреба на латинската графика в писмен текст, комбиниране на графиките; обособяване на окончанието *-ове* при образуването на формите за множествено число на заетите англонеологизми многосрични съществителни имена от мъжки род; активното използване на пре- или постпозитивни компоненти, които са се динамизирали или са се обособили в изследвания период за сметка на новите заемки; активизиране на двукомпонентните единици с чуждоезиков компонент (англицизъм) в препозиция.

Ключови думи: български език, лексикални иновации, лексика от чужд произход, нови лексикални заемки, нови чужди думи, англицизми, адаптация, иновации, интернационализация.

СПИСОК ОПУБЛИКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

у фахових наукових виданнях

1. Сорока О. Б. Нові іншомовні слова в сучасній болгарській мові (спроба впорядкування термінів та дефініцій) / О. Б. Сорока // Мова і культура. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. – Вип. 16. Т. 4. – С. 212–219.
2. Сорока О. Б. Особливості морфологічної адаптації англонеологізмів у сучасній болгарській мові (на прикладі множини багатоскладових іменників чоловічого роду) / О. Б. Сорока // Наук. записки Бердянського державного

педагогічного ун-ту. Сер.: Філологічні науки. – Бердянськ: БДПУ, 2015. – Вип. 5. – С. 149–155.

3. Сорока О. Б. Родова адаптація іншомовних іменників у сучасній болгарській мові (90-ті роки ХХ – перші десятиліття ХХІ століття) / О. Б. Сорока // Наук. вісник Херсонського держ. ун-ту. Сер. Перекладознавство та міжкультурна комунікація. – Херсон: Видавничий дім “Гельветика”, 2018. – № 1. – Т. 1. – С. 151–154.

4. Сорока О. Б. Тенденції розвитку сучасного болгарського лексикону / О. Б. Сорока // Вісник Львів. ун-ту. Сер. Філологія / гол. ред. Осташ Л. Р. – Львів: Видавництво Львівського національного університету імені Івана Франка, 2012. – Вип. 56. – Ч. 1. – С. 3–13.

5. Сорока О. Б. Українізми в болгарській мові новітнього періоду (90-ті рр. ХХ – перші десятиліття ХХІ століття) / О. Б. Сорока // Наук. вісник Міжнар. гуманітарного ун-ту: наук. зб. Сер. Філологія. – Одеса: Видавничий дім “Гельветика”, 2017. – № 31. – Т. 1. – С. 98–101.

у закордонних наукових виданнях

6. Сорока О. За едно фонетично явление в съвременната българска разговорна реч през ухото на чужденеца / О. Сорока // Проблемите на устната комуникация : IX Междунар. науч. конф. 28–29 окт. 2011 г. / отг. ред. М. Илиева. – Велико Търново : Унив. изд. “Св. Св. Кирил и Методий”, 2013. – Кн. 9. – Ч. I – С. 104–122.

7. Сорока О. Интернационализация на речниковия състав на съвременния български и украински език / О. Сорока // Истина, мистификация, лъжа в славянските езици, литератури и култури : сб. с доклади от Десетите национални славистични четения, посветени на 90-годишнина от рождението на проф. Светомир Иванчев, (София, 22–24 април 2010). – София : ЛЕКТУРА, 2011. – С. 299–307.

8. Сорока О. Б. Новите думи от украински произход в българския език / О. Сорока // Проблеми на неологията в славянските езици / БАН, Ин-т за

български език “Проф. Любомир Андрейчин” ; ред. Благоева Д., Колковска С., Лишкова М. – София : Академично изд-во “Проф. Марин Дринов”, 2013. – С. 257–274.

9. Сорока О. Б. Освоєння англійських запозичень у болгарській та українській мовах / О. Soroka // Slavistika dnes : vlivy a kontexty : Sborník prací z Konference mladých slavistů II. - říjen 2006. – Praha, Červený Kostelec: Pavel Mervart ve spolupráci s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy, 2008. – S. 255–264.

10. Сорока О. Стан висвітлення лексичних змін у сучасній болгарській мові з огляду на запозичення [Електронний ресурс] / О. Сорока // Българска україністика. – Бр. 6. – Софія, 2016. – С. 11–19. – Режим доступу: http://www.bgukrainistika.com/widgets/Filemanager/uploads/anon/Almanah_6.pdf

11. Сорока О. „Речник“ на най-новите думи в българското медійно пространство, появили се под впливието на събитията в Украйна [Електронний ресурс] / О. Сорока // Българска україністика. – Бр. 4. – Софія, 2014. – С. 49–52. – Режим доступу: <http://www.bgukrainistika.com/widgets/Filemanager/uploads/anon/Almanah.pdf>

в інших наукових виданнях

12. Сорока О. Б. Італійські новозапозичення у сучасній болгарській мові / Ольга Сорока // Матеріали V Міжнар. наук.-метод. семінару з болгарської мови, літератури, культури та історії : [збірник тез], (Бердянськ, 19–20 трав. 2015 р.) / [відп. ред. О. П. Колінько]. – Бердянськ : БДПУ, 2016. – С. 28–30.

13. Сорока О. Б. Неозапозичення в інформаційному дискурсі сучасної болгарської мови / Ольга Сорока // Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках : материалы Междунар. науч. конф., (Дніпропетровськ, 7–8 апр. 2011 г.). – Дніпропетровськ : Нова ідеологія, 2011. – С. 376–378.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	14
ВСТУП.....	15
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКИ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ В БОЛГАРСЬКІЙ МОВІ.....	22
1.1. Стан висвітлення лексичних змін у болгарській мові в науковій літературі	22
1.2. Ставлення болгарських мовознавців до новозапозичень.....	37
1.3. Наукові засади дослідження лексичних запозичень у болгарській мові	46
1.4. Методологія дослідження лексичних інновацій іншомовного походження.....	59
Висновки до першого розділу.....	63
Розділ 2. ДИНАМІКА ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ БОЛГАРСЬКОЇ МОВИ З ОГЛЯДУ НА ЗАПОЗИЧЕННЯ.....	66
2.1. Періоди інтенсивних іншомовних впливів у болгарській мові	66
2.2. Тематична класифікація новозапозичень з англійської мови.....	84
2.3. Тематичний розподіл новозапозичень з інших мов	107
Висновки до другого розділу.....	117
Розділ 3. АДАПТАЦІЯ НОВОЗАПОЗИЧЕНЬ У БОЛГАРСЬКІЙ МОВІ ТА НАСЛІДКИ ЦЬОГО ПРОЦЕСУ НА РІЗНИХ МОВНИХ РІВНЯХ.....	120
3.1. Графічно-фонетична адаптація англонеологізмів	120
3.2. Морфологічна адаптація англонеологізмів.....	128
3.2.1. Родова адаптація іменників.....	129
3.2.2. Числова адаптація іменників.....	132
3.2.3. Адаптація прикметників.....	140
3.2.4. Адаптація дієслів	141

	13
3.3. Адаптація новозапозичень з інших мов	143
3.4. Вплив лексичних інновацій на інші мовні рівні та його наслідки	153
3.4.1. Фонетико-фонологічний рівень	153
3.4.2. Графіка	160
3.4.3. Морфологічний рівень.....	165
3.4.4 Словотвірний рівень	165
Висновки до третього розділу.....	170
ВИСНОВКИ	174
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	181
ДОДАТКИ	216

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АЗБІЧР – англонеологізми запозичення багатоскладові іменники чоловічого роду

АЗОІЧР – англонеологізми запозичення односкладові іменники чоловічого роду

БІЧР – багатоскладові іменники чоловічого роду

БНК – Български национален корпус

БАН – Българска академия на науките

БНР – Българско национално радио

БНТ – Българска национална телевизия

Д – Дневник

ЕАИБЕ – Електронен архив на Института за български език при Българската академия на науките

ЗМІ – засоби масової інформації

К – Капитал

Култ – Култура

М – Монитор

Н – Новинар

ОІЧР – односкладові іменники чоловічого роду

С – Сега

Ст – Стандарт

Т – Труд

24Ч – 24 часа

168Ч – 168 часа

bbt – ББТ, Балкан Българска Телевизия

bTV – Би Ти Ви телевизия

Nova TV – Нова телевизия

TV7 – Ти Ви Седем телевизия

ВСТУП

Сучасна болгарська мова функціонує й розвивається в тісному контакті з іншими мовами, постійно зазнаючи їхнього впливу. Процес її поповнення іншомовними словами є безперервним, змінюються лише мови-джерела, інтенсивність проникнення лексем і його масштаби. За останні кілька десятиріч іншомовний вплив на болгарську мову став набагато більший та інтенсивніший, ніж був раніше. Це пов'язано зі змінами в соціальній, економічній, політичній сферах, у царині нових технологій, комунікації, з активізацією міжнародних контактів, із зацікавленням історією свого краю та можливістю ознайомитися із побутом інших народів. Важливим чинником активного проникнення лексичних запозичень у сучасну болгарську мову є зростання ролі й впливу засобів масової інформації на життя суспільства загалом та кожної людини зокрема.

Наявність великої кількості нового лексичного матеріалу зумовила стійке зацікавлення мовознавців процесом стрімкого надходження іншомовних слів. Динаміка змін у лексиці болгарської мови у кінці ХХ – на початку ХХІ століття з огляду на запозичення уже була об'єктом уваги болгарських мовознавців: Ц. Аврамової [1; 2; 3; 4; 5; 6], Н. Алексієвої [12; 15; 16], А. Атанасової [22; 23] Д. Благоевої [31; 32; 33; 34; 35; 36; 37; 38; 39; 40], В. Бонджолової [42; 43], Т. Бояджиєва [45; 46; 47; 48; 49; 50], С. Брезинського [52], С. Бурова [54; 55; 56; 58; 59], В. Вачкова [66; 67; 68; 69; 70], К. Вачкової [71], М. Виденова [74; 75; 76], В. Зидарової [104; 105], Л. Йорданової [109], Л. Кірової [117; 118; 119; 120; 121], Д. Колева [125], С. Колковської [126; 127; 128], Н. Костової [133; 134], В. Кристєвої [139], Л. Крумової-Цветкової [138], В. Кювлієвої-Мишайкової [142;], І. Ликоманової [145], М. Лилової [146; 147], Р. Лютакової [148; 149], В. Мурдарова [158; 160; 161], М. Парзулової [184; 185], Х. Пантелеєвої [178], Е. Пернишкої [189; 190; 191; 192], П. Пехливанової [193], М. Попової [197; 198], В. Радевої [200], Н. Сталянової [223], М. Стаменова [224], Х. Стаменова [225; 226], Р. Стоянової [232], Р. Тодорової [236], М. Томова [237], Й. Трифонової [238] та ін. Окремі аспекти оновлення лексики болгарської мови

чужомовним компонентом було розглянуто у студіях німецьких учених Г. Вальтера [63], К. Гутшмідта [91], Р. Марті [150], С. Рідель [202], чеських та болгарських дослідників А. Рангелової [260], Б. Нишевої [257], польських та болгарських дослідників Л. Селимського [203], І. Генов-Пухалевої [82], англійського дослідника Д. Мосапа [157], російської дослідниці Г. Платонової [194], іспанського дослідника Х. Халвеса [243] та ін. Вагомий внесок у дослідження іншомовної лексики зробили українські мовознавці Е. Стоянова [294], А. Березовенко [29], І. Огієнко [176].

Аналіз лексики, запозиченої в кінці ХХ – на початку ХХІ століття, у зв'язку з тенденцією до інтернаціоналізації словникового складу, здійснено переважно в працях про загальні проблеми неологізації лексики. Меншою мірою об'єктом дослідження є самі запозичення, хоча їхній вплив на болгарську мову є незаперечними, що й стало причиною нашого наукового зацікавлення.

Актуальність дисертаційної праці. Незважаючи на зацікавлення окремими аспектами вивчення нових запозичених слів на сучасному етапі розвитку болгарської мови, на сьогодні немає комплексного монографічного дослідження лексичних інновацій іншомовного походження у болгарській мові кінця ХХ – початку ХХІ століття. Актуальність дисертації зумовлена необхідністю з'ясування причин активного проникання нових запозичень у мову, встановлення кількості новозапозичених лексем у досліджуваній період, окреслення їхньої семантики і сфер ужитку, аналізу закономірностей та особливостей адаптації. З огляду на те, що лексичні запозичення на сьогодні є одним із найпродуктивніших способів поповнення мови неологізмами, таке дослідження дає змогу виокремити нові тенденції розбудови лексичної системи болгарської мови на межі ХХ–ХХІ століть унаслідок впливу на неї інших мов. Аналіз лексичних новозапозичень також дає змогу виявити зумовлені ними інновації на інших мовних рівнях сучасної болгарської мови, передусім фонетичному, морфологічному та словотвірному та у графіці. Комплексне дослідження новозапозичень також дозволяє накреслити перспективи

подальших лінгвістичних студій такого різновиду лексем не тільки в сучасній болгарській, а й в інших слов'янських мовах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана на кафедрі слов'янської філології імені професора Іларіона Свенціцького Львівського національного університету імені Івана Франка та пов'язана з науково-дослідною проблематикою кафедри “Слов'янські мови та літератури: історія, сучасний стан, типологічні паралелі” (номер д/р 0118U000616).

Мета дослідження – вивчення нових лексичних запозичень у сучасній болгарській мові з точки зору сфер їх ужитку, джерел походження, кількості, способів адаптації та виявлення наслідків їх впливу на різних мовних рівнях.

Мета дисертаційного дослідження зумовила виконання таких **завдань**:

- 1) на матеріалі болгарських ЗМІ та лексикографічних видань виявити нові запозичені слова, що проникли в болгарську мову впродовж 1990 – 2017 рр.;
- 2) розглянути стан висвітлення лексичних змін у болгарській мові у науковій літературі з огляду на запозичення та з'ясувати ставлення сучасних болгарських лінгвістів до процесу запозичення та до запозичень загалом;
- 3) проаналізувати періоди інтенсивних іншомовних впливів на болгарську мову протягом її історичного розвитку та дослідити вплив екстралінгвальних чинників на інноваційні зміни в лексиці болгарської мови;
- 4) виявити джерела лексичних інновацій іншомовного походження в досліджуваній період;
- 5) виокремити сфери вжитку новозапозичених англізмів, окреслити їх основні тематичні групи; здійснити тематичний аналіз інноваційних запозичень з інших мов та окреслити сфери їхнього вжитку;
- 6) проаналізувати способи адаптації новозапозичених лексем та їхнє фонетичне, графічне та морфологічне освоєння;
- 7) виявити наслідки впливу новозапозичень на різних мовних рівнях;
- 8) окреслити подальші перспективи дослідження розвитку лексичного складу сучасної болгарської мови з огляду на запозичення.

Об'єктом дослідження є нові лексичні запозичення в сучасній болгарській мові, тобто іншомовні слова, що потрапили до неї й були зафіксовані в кінці ХХ – на початку ХХІ століття, а саме (1990 – 2017).

Предметом дослідження є вивчення новозапозичень у лексиці сучасної болгарської мови, джерел надходження нових іншомовних одиниць, тематичного розшарування нових запозичених слів та їхньої адаптації, а також виокремлення змін, зрушень, інновацій, що з'явилися на різних мовних рівнях болгарської мови під впливом нових запозичень кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Джерельна база. Добір лексичних іншомовних інновацій здійснено з болгарських засобів масової інформації кінця ХХ – початку ХХІ століть, зокрема з періодичних видань “Дневник”, “Капитал”, “Култура”, “Монитор”, “Новинар”, “Сега”, “Стандарт”, “Труд”, “24 часа”, “168 часа”, телеканалів БНТ, bTV, bbt, Nova, TV7, радіо БНР та різних електронних ресурсів (інформаційних сайтів і порталів, інтернет-видань), зі словників нових слів, укладених у Болгарії: “Речник на нови и най-нови думи в българския език” [300], “Речник на новите думи в съвременния български език” [299], “Неологичен речник” [296], “Речник на новите думи и значения в българския език” [298] та “Речник на новите думи в българския език” [297] та укладеного в Україні “Болгарсько-українського словника нової європейської лексики (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)” за редакцією української болгаристики Е. П. Стоянової [294]. Частково використано матеріал з електронної бази даних Болгарського національного корпусу [293] та Електронного архіву Інституту болгарської мови імені проф. Л. Андрейчина Болгарської академії наук [295].

Матеріалом дослідження є 1781 нова запозичена лексична одиниця болгарської мови, вибрана з названих вище джерел. Для виокремлення новозапозичень використано лексикографічний принцип – відсутність фіксації в словниках до 1990 року.

Методи. Для вирішення поставлених у дисертації завдань використано описовий метод (як основний для виокремлення, аналізу та класифікації

лексичних інновацій іншомовного походження), загальнонаукові методи аналізу і синтезу (для вивчення процесу запозичення протягом історичного розвитку болгарської мови та в межах досліджуваного періоду), метод часткової вибірки зі ЗМІ та суцільної вибірки зі словників нових слів, частково застосовано метод кількісних підрахунків (для встановлення кількісного співвідношення в межах аналізованих інновацій) та елементи частотного аналізу. Для вивчення оновлення лексики за рахунок іншомовного компонента в зіставленні з позамовними явищами використано прийом зовнішньої інтерпретації.

Наукова новизна. Уперше в українській болгаристиці проаналізовано нові лексичні запозичення в сучасній болгарській мові кінця XX – початку XXI століття, виявлено їхні джерела, семантику та шляхи проникання в мову. Вперше виокремлено та описано групу нових українізмів, встановлено проблемні моменти їх освоєння у болгарській мові. З'ясовано роль і місце новозапозичених слів у лексичній системі сучасної болгарської мови, виявлено їхні тематичні групи та описано основні сфери функціонування запозичень-інновацій, проаналізовано способи їхньої адаптації. З урахуванням новітніх лінгвістичних студій у царині запозичень виокремлено фонетичні, графічні, морфологічні та словотвірні інновації в сучасній болгарській мові як результат іншомовного лексичного впливу.

Теоретична цінність дисертації визначається запропонованим системним описом лексичних інновацій іншомовного походження у сучасній болгарській мові. Результати дослідження та теоретичну концепцію роботи можна застосовувати для поглибленого опрацювання деяких положень теоретичної лексикології болгарської мови стосовно механізмів адаптації новозапозичених слів, фіксації, прогнозування розвитку і подальшої поведінки болгарських лексичних інновацій, спричинених сучасним іншомовним впливом. Запропонована методологія опису може бути корисною дослідникам лексичних інновацій в різних слов'янських мовах, а також у порівняльних студіях.

Практичне значення праці полягає в тому, що теоретичні положення, конкретний фактичний матеріал дослідження, результати аналізу запозичень у болгарській мові, їхньої адаптації та зафіксовані зміни, зрушення, інновації можуть бути використані для підготовки курсу лекцій і спецкурсів для студентів-філологів, написання навчальних посібників з лексикології. Частина лексичного матеріалу, ексцерпованого з друкованих та електронних медіа, телевізійного мовлення та розмовної мови, може бути використана для поповнення й оновлення словника нових слів.

Особистий внесок здобувача. Дослідження здійснено самостійно. Усі статті написано одноосібно.

Апробація результатів дослідження. Головні теоретичні положення роботи та практичні результати апробовано на науково-методичних семінарах та звітних конференціях кафедри слов'янської філології Львівського національного університету імені Івана Франка (2005, 2006, 2007, 2008), а також на міжнародних та всеукраїнських конференціях, колоквиумах: Міжнародному славистичному колоквиумі (Львів, 2005, 2006, 2007, 2015, 2017, 2018), VII Міжнародних славистичних читаннях, присвячених пам'яті Л.А. Булаховського (Київ, 2007), Міжнародній науковій конференції молодих учених “Славістика XXI століття: традиції та перспективи розвитку” (Львів, 2011), V Міжнародній науковій конференції “Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах” (Дніпропетровськ, 2011), IX Міжнародній науковій конференції “Проблеми на усната комуникация” (Велико Тирново, Болгарія, 2011), III Міжнародній науковій конференції молодих учених “Мова і соціум: етнокультурний аспект” (Бердянськ, 2013), XII Міжнародних славистичних читаннях “Движение и пространство в славянските езици, литератури и култури” (Софія, Болгарія, 2014), V Міжнародному науково-методому семінарі з болгарської мови, літератури, культури та історії (Бердянськ, 2015), XIII Міжнародних славистичних читаннях “Мультикультуралізм и многоезичие” (Софія, Болгарія, 2016), Міжнародних

славістичних читаннях “Стереотипът в славянските езици, литератури и култури” (Софія, Болгарія, 2018).

Публікації. Основні положення дисертації викладені в 13 публікаціях, 5 з яких опубліковано у виданнях, затверджених МОН України як фахові, 6 – у закордонних наукових виданнях, 2 – в інших наукових виданнях.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація загальним обсягом 219 сторінок (з них основного тексту – 167 сторінок) складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (339 позицій) та додатків (список використаних джерел і додатки займають 38 сторінок).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКИ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ В БОЛГАРСЬКІЙ МОВІ

Дослідження лексики є одним із важливих аспектів мовознавства. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, коли процеси оновлення словникового складу надзвичайно інтенсифікувалися, проблема фіксації та вивчення інновацій лексичного рівня на конкретному синхронному зрізі стала особливо ваговою. Цим пояснюється постійне зростання наукового інтересу до цієї проблеми. Водночас окремі питання болгарської лексикології досі не були проаналізовані.

1.1. Стан висвітлення лексичних змін у болгарській мові в науковій літературі

Питання щодо функціонування чужомовної лексики віддавна були об'єктом наукових зацікавлень. Особливої активності дослідження запозиченої лексики набули в часи унормування болгарської мови та формування її становлення болгарської мовознавчої науки в кінці ХІХ століття. Проте й до сьогодні динаміка процесу запозичення та інтерес мовознавців до нього не втрачають своєї актуальності. Аналіз наукової літератури дав можливість виокремити три періоди вивчення питань і проблем, пов'язаних із входженням у болгарську мову іншомовних слів та їх функціонуванням:

I. Кінець ХІХ – до 09.09.1944 – період “боротьби” з іншомовними словами в болгарській літературній мові.

II. 09.09.1944 – 10.11.1989 – період інтернаціоналізації – активного оновлення болгарської мови за участю та посередництвом російської мови.

III. 10.11.1989 – початок XXI століття – період євроінтеграції, орієнтація на Європейський Союз і США – англоамериканізація болгарської мови.

Характерною ознакою першого періоду є те, що болгарські вчені вперше виокремили лексичний спадок багатовікової чужоземної присутності та висловили позицію мовознавців і пересічних мовців до іншомовних слів. Доволі негативна оцінка наявності в болгарській мові великої кількості запозичених (грецьких, турецьких) слів у той час була пов'язана з потребою захистити мову від тривалого іншомовного впливу. Учені-мовознавці, натхнені ідеями відродження нації та її мови, оголосили проти османотурцизмів та грецизмів “мовну війну”, яка тривала більш як півстоліття. Одними з перших прихильників ідеї очищення рідної мови від чужомовних слів були відомі діячі болгарської історії та культури: П. Берон, Н. Рильский, А. Кипиловський, К. Фотинов, Ал. Живков, В. Априлов, Л. Каравелов, Х. Ботев, С. Бобчев та ін. [170, с. 95-173]. Дискусії щодо змін і виправлень у словниковому складі болгарської мови точилися на сторінках періодичних видань. Варто зазначити, що у своїх міркуваннях учені не лише спиралися на теоретичні знання, а й зважали на ставлення читачів до чужомовних слів.

Період кінця XIX ст. — до 09.09.1944 року детально описав у монографії “Боротьба проти іншомовних слів у болгарській літературній мові” (“*Борба срещу чуждите думи в българския книжовен език*”) [154] відомий болгарський мовознавець М. Москов. Проаналізувавши значний обсяг матеріалу, автор охарактеризував стан болгарської мови з огляду на іншомовну присутність та описав спроби вчених-лінгвістів того часу (кінця XIX – першої половини XX століття) очистити рідну мову від чужоземних слів. Окремо вчений звернув увагу на діяльність видатного болгарського вченого-енциклопедиста, лікаря за освітою, прихильника та ідеолога пуризму І. Богорова, який був одним із найзапекліших противників запозичення чужомовного лексичного матеріалу, активним словотворцем. І до сьогодні в болгарській мові збереглося чимало слів, які він увів у вжиток як заміну грецизмам, турцизмам і росіянізмам,

наприклад: *часовник* (тур. *сахат*), *смет* (тур. *боклук*), *верига* (тур. *синджир*), *честит* (рус. *щастлив*, тур. *късметлия*), *подплата* (тур. *хастар*), *клопка* (тур. *капан*). Ідеї вченого часто були критиковані, але мали й чимало послідовників, серед яких мовознавець та сповідник пуристичних ідей А. Теодоров-Балан, що був палким прихильником словотворення на власномовному ґрунті. Автор не оминув інтересу до мовознавчих проблем з боку болгарських письменників-мовотворців І. Вазова, Г. Милева, історика мови Б. Цонева та мовознавця С. Младенова – автора словника іншомовних слів і низки досліджень на цю тему [154]. Книга М. Московова стала своєрідним підсумком мовознавчих досліджень про іншомовну лексику цього періоду.

Дослідженням лексичних змін у слов'янських мовах, зокрема в болгарській мові, у післявоєнний період присвятила монографію “Розвиток лексики слов'янських мов у післявоєнний період” [129] українська лінгвістка В. Т. Коломієць. Книга стала однією з перших праць із неології післявоєнного періоду в слов'янському мовознавстві. Праця є дуже важливою і для болгарського мовознавства, оскільки це перше дослідження з комплексним аналізом нової болгарської лексики цього періоду порівняно з іншими слов'янськими мовами.

Теоретичну частину книги В. Т. Коломієць присвятила аналізу монографій, брошур, статей та студій. У цій частині авторка детально проаналізувала дослідження, присвячені неологізмам у болгарській мові загалом і запозиченим словам зокрема, таких відомих болгарських учених, як Л. Андрейчин, І. Леков, С. Младенов, М. Москов, Р. Русинов, М. Филипова-Байрова, К. Бабов, В. Вигленов. Значну частину праці займає розгляд статей про запозичення з конкретних мов, а також студії, що стосуються галузевих термінологій, які активно розвивалися після Другої світової війни та після налагодження і зміцнення стосунків із СРСР. Як видно зі самої монографії та з бібліографії до неї, у той час учені досліджували нову лексику та термінологію військової і політичної справи (Л. Андрейчин, І. Леков, М. Москов), спортивну термінологію (Г. Марков, К. Іванова, І. Поповський), лексику космонавтики

(І. Леков), медичну лексику і термінологію (Г. Захарієв) та ін. Популярності набули дослідження міжнародної культурної лексики і термінології, а також інтернаціоналізмів (Р. Русинов, Й. Симеонов, К. Бабов). В. Т. Коломієць виокремила також розвідки про поодинокі запозичення, як-от: *лауреат* (М. Филипова-Байрова), *прилуняване* (І. Леков), *киножурналіст* і *фотожурналіст* (Х. Пирвев), *кемпинг* (С. Младенов), *асортимент* і *номенклатура* (С. Ілчев), *субтитри* (Л. Селимський), праці про правопис запозичень (Р. Русинов, С. Стефанов), орфоепію запозичень (Е. Георгієва) та багато ін. У монографії В. Т. Коломієць [129, с. 30–35] детально репрезентовано бібліографію праць цих учених та детальну тематичну бібліографію неологізмів-запозичень у післявоєнний період.

Практична частина роботи В. Т. Коломієць розкриває два основні аспекти: зміни в складі лексики слов'янських мов та основні тенденції розвитку словотвору слов'янських мов у післявоєнний період. В останньому авторка описує також неологізми-запозичення, які поповнили лексику слов'янських мов, у тому числі й болгарської.

У монографії вміщено деякі статистичні відомості: загалом у досліджуваній період на 968 зафіксованих неологізмів у болгарській мові припадає 275 запозичень, а це 28,41% від загальної кількості неологізмів. На 828 іменників-неологізмів припадає 430 запозичень (34,1%). Серед прикметників і дієслів, за підрахунками авторки, запозичення трапляються значно рідше: на 117 прикметників – 8 запозичень (6,83%) і на 22 дієслова – 7 запозичень (31,81%) [129, с. 242–243]. В. Т. Коломієць наголошує на тому, що післявоєнні запозичення в болгарській мові в основному надходили з російської мови [129, с. 245].

Варто також назвати й інші важливі дослідження іншомовної лексики цього періоду в болгарському мовознавстві, які з різних причин не потрапили до монографії В. Т. Коломієць. Це наукові розвідки про грецизми в болгарській мові М. Филипової-Байрової [240], про найдавніші англізми та запозичення з французької Л. Ванкова [64, с. 297–320; 65, с. 279–353]. Значущими для цього

періоду є й ґрунтовні студії про адаптацію та асиміляцію французьких запозичень П. Патева [186, с. 263-329; 187, с. 267–316], морфологічну адаптацію та асиміляцію турецьких запозичень – іменників і прикметників – у болгарській мові В. Кювлієвої [141, с. 78–136] та студії про турцизми в болгарській мові норвезького болгариста А. Гранеса [251].

До болгарської наукової літератури з проблем функціонування нових запозичень у болгарській мові варто віднести й деякі пізніші праці болгарських лінгвістів, опубліковані в другій половині 70-х – у 80-х рр. минулого століття. Так, наукові пошуки англіста А. Данчева було зосереджено на аналізі англізмів. Учений опублікував низку статей про джерела та шляхи проникнення англізмів у болгарську мову, особливості функціонування та проблеми їхнього перекладу [92, с. 190-204; 95, с. 363-368; 96, с. 88–107]. Тривала практична та теоретична праця ученого-англіста А. Данчева узагальнена в монографії “Болгарська транскрипція англійських імен” (“Българска транскрипция на английски имена”), що вийшла у 1977 році [94]. У цій роботі розглянуто проблеми транскрипції власних англійських імен, хоча автор коментує спільні й відмінні риси у відтворенні окремих англійських звуків і в одиницях загальної лексики. Зазначена праця важлива для порівняння динаміки змін у відтворенні англізмів та фіксації інновацій у сучасній болгарській мові. Англізми також були предметом розвідок Н. Алексієвої. Авторка фіксує та коментує нові запозичення з англійської [14, с. 43–45], аналізує синхронні та діахронні англізми та їх розподіл за сферами вжитку в болгарській мові [16, с. 292–297]. Канадська вчена І. Грабовські стверджує, що англійська мова не є головним джерелом запозичення для болгарської мови цього періоду і має на неї менший вплив ніж на інші європейські мови. Авторка вважає, що англізми, які побутують у тогочасній болгарській мові, проникли до неї за посередництвом російської мови [86, с. 274]. Об’єктом наукового зацікавлення мовознавців аналізованого періоду були також запозичення з інших мов. Німецькі, нідерландські та скандинавські запозичення досліджував Б. Парашкевов [180, с. 180–190], нові італійські та французькі запозичення –

Е. Кацкова [116, с. 142–146], про нові японізми писали Т. Балканський, Т. Тераджими, Ю. Мураками [26, с. 44–50].

Особливої уваги в цьому огляді заслуговує також монографія Л. Йорданової “Нові слова у болгарській мові” (“Новите думи в българския език”), у якій проаналізовано болгарську лексику періоду 40–80-х рр. ХХ століття. У монографії описано шляхи та причини проникнення нових іншомовних слів, звернено увагу на їхню адаптацію, способи запозичення та визначено найбільш потужні джерела запозичень досліджуваного періоду, якими є російська та англійська мови [112, с. 76–89].

Інтерес до змін у лексиці болгарської мови, позначених іншомовним впливом, продовжував бути актуальним в українському мовознавстві. Лексичні інновації в болгарській мові кінця 80-х рр. ХХ ст. стали предметом наукового зацікавлення української дослідниці А. Березовенко, яка у своєму дисертаційному дослідженні вказує на те, що станом на кінець 80-х рр. ХХ ст., кількість запозичень разом з кальками становить 21% від усіх інновацій у болгарській мові досліджуваного періоду [30, с. 13]. Також авторка на основі багатого лексичного матеріалу доводить, що лексичні запозичення російського походження кількісно починають значно поступатися англійським [30, с. 14] і таким чином фіксує і підтверджує активізацію нової мови-джерела запозичень. Підсумком досліджень, здійснених на основі лексичних інновацій у болгарській мові, стала монографія А. Березовенко “Лексичні інновації (на матеріалі болгарської мови 80-х років)” [29].

До наукових праць, дотичних до аналізованої проблеми, належить колективна монографія “Болгарська мова” за ред. проф. С. Димитрової [62], яка вийшла в рамках проекту “Najnowsze dzieje języków słowiańskich”¹. Праця

¹ Це серія видань, які побачили світ упродовж 1996–2001 рр. у м. Ополе у рамках міжнародного проекту “Сучасні зміни у слов’янських мовах (1945–1995)”, керівником якого є польський мовознавець С. Гайда. Серія видань мала назву “Najnowsze dzieje języków słowiańskich” і була представлена дванадцятьма лінгвістичними дослідженнями таких слов’янських мов: “Білоруська мова” за ред. А. Лукашенца, “Болгарська мова” за ред. С. Димитрової, “Македонська мова” за ред. Л. Мінової-Гюркової, “Польська мова” за ред. С. Гайди, “Російська мова” за ред. Є. Шираєва, “Серболужицька мова” за ред. Г. Фаска, “Сербська мова” за ред. М. Радовановича, “Словацька мова” за ред. Я. Босака, “Словенська мова” за ред. А. Відович-Мути, “Українська мова” за ред. С. Ермоленко, “Хорватська мова” за ред. М. Лонцарича, М. Пригодзича, Л. Сямешкої та “Чеська мова” за ред. Я. Корженського.

констатує зміни, що відбулися у фонетиці, морфології, словотворі, синтаксисі сучасної болгарської мови, а також в її лексиці упродовж попереднього періоду. В одному із розділів монографії описано контакти болгарської мови з іншими мовами, зокрема впливу на мову-реципієнт на різних мовних рівнях [62, с. 23–37].

Суспільні зміни після 1989 року стали початком умовного відліку третього періоду активного вивчення динаміки мовних змін, оновлення лексики загалом, а також і за рахунок запозичення іншомовних слів. З початку 90-х років ХХ ст. – до 2017 року опубліковано статті, наукові збірники і монографії, у яких порушено питання збагачення лексичного складу мови шляхом запозичення лексики з інших мов з часу євроінтеграції Болгарії.

Кількість праць, у яких запозичена лексика є об'єктом дослідження, не така велика, хоча більшою чи меншою мірою запозичена лексика аналізована як частина досліджень інтернаціоналізаційних і неологізаційних процесів.

Серед важливих монографій, в яких проаналізовано розвиток болгарської лексики, варто виокремити колективну працю вчених Болгарської академії наук “Българска лексикология” Т. 1 [61]. Монографія є новою ґрунтовною працею, у якій в хронологічному порядку описано традиційні та інноваційні питання болгарської лексичної системи, зокрема проблеми теорії та практики запозичення. Болгарські лексикологи, автори дослідження – Л. Крумова-Цветкова, Д. Благоева, С. Колковска, Е. Пернишка, М. Божилова репрезентували свою концепцію формування та розвитку болгарської лексичної системи в ретроспективі. У другій частині першого тому монографії (автори Д. Благоева, С. Колковська) детально проаналізовано динаміку та інноваційні процеси в болгарській лексиці кінця ХХ – початку ХХІ століття [61, с. 215–394]. Серед аналізованих питань у підрозділі, присвяченому інноваціям, розглянуто способи оновлення лексики в болгарській мові кінця ХХ – початку ХХІ століття. Зокрема, велику увагу автори приділили тенденції до інтернаціоналізації, подали типологію нових інтернаціоналізмів, запропонували розподіл за сферами функціонування, розглянули питання адаптації та

інтеграції цих слів у сучасній болгарській мові. Ця праця, з одного боку, підсумовує розвиток болгарського лексикону з огляду на запозичення в минулому і сьогодні, з іншого ж боку, дає змогу знайти та виокремити недосліджені аспекти або малодосліджені проблемні питання лексикології.

У болгаристиці досліджуваного періоду ключові питання розвитку лексики, запозиченої з інших мов, проаналізовано в мовознавчих розвідках болгарських та зарубіжних учених. Зокрема, це статті відомого болгарського лексиколога Т. Бояджиева про мовну ситуацію в Болгарії в минулому та сучасну європейську мовну політику [47; 48]. На думку автора, важливий вплив на мовну поведінку мають зміни в публічній і приватній комунікації та змішування стилістичних кордонів, послаблення автоцензури та самоконтролю мовців щодо власного мовлення, наявність у політичному дискурсі двох протилежних тенденцій: *до вульгаризації*, що виявляється у використанні жаргону та просторіччя в публічній сфері, та *до евфемізації*, тобто використання гарних слів для “замаскування” негативних явищ, популізму. До цих чинників належить і швидке стихійне надходження в мову великої кількості іншомовних слів, переважно англійських, що посилює європеїзацію, інтернаціоналізацію та інтелектуалізацію болгарської мови [47, с. 15]. Т. Бояджиев наголосив на тому, що й пересічні болгари, і деякі мовознавці висловлюють занепокоєння щодо засмічення болгарської мови англізмами. Сам автор виокремлює певні позитивні моменти впливу англійської мови на болгарську, але водночас стверджує, що американізація духовного життя малих народів може нести загрозу їхній ідентичності та самозбереженню.

Дослідження останніх десятиліть і спостереження відомих лінгвістів показують, що в новий період змінилося не лише основне джерело запозичення, яким є англійська мова, зазнали змін і джерела слово- і мовотворення. На сьогодні активну роль у мовотворчих процесах відіграють медіа, журналісти, які змістили домінанту в цих процесах на публіцистичний стиль. Базою для мовознавчих наукових студій є переважно мова друкованої та електронної

преси, інтернету, а також публічна комунікація й розмовна мова, яка доволі активно переміщується у віртуальний простір, на який неабиякий вплив має англійська мова.

Статус запозичень у літературній та розмовній формах слов'янських мов став об'єктом наукового зацікавлення І. Ликоманової. Дослідниця зауважила, що розмивання кордонів між літературною і розмовною мовою залежить від характеру спілкування, і наголосила на ролі слов'янсько-англійської мовної інтерференції на сучасному етапі розвитку болгарської мови [145, с. 163].

На початку ХХ століття з'явилися студії, у яких проаналізовано мову преси та інтернет-спілкування, а також англомовний вплив на них. Серед новаторських варто відзначити монографію Л. Кирової про мову нового покоління комп'ютерних спеціалістів, геймерів і молоді загалом та формування комп'ютерного жаргону “Мова BG інфо покоління” (“Езикът на BG инфо поколението”) [118]. Комп'ютерну лексику й термінологію досліджувала М. Лилова [146, с. 114–118]. Актуальні проблеми з культури мови, стилістики, доцільності вживання іншомовних слів, зокрема нових запозичень у мові ЗМІ, вивчав С. Брезинський [52, с. 29-34], вживання нових запозичень у мові реклами та інтернет-сайтів аналізувала Р. Тодорова [236, с. 331–336].

Деякі важливі питання, що стосуються нової запозиченої лексики з огляду на сучасну мовну ситуацію, стали предметом аналізу в статтях Х. Пантелеєвої [178; 179]. Дискусійні питання запозичення з огляду на болгарський мовний матеріал описала російська дослідниця Г. Нецименко, яка зазначила, що у вивченні проблеми лінгвістичного феномену запозичень особливо важливими є два аспекти: топографія поширення запозичень в мові-реципієнті та місце запозичень у контексті мовної політики [167, с. 51]. Про характер та ступінь іншомовних впливів на національну мову в межах когнітивного підходу до лексичного значення і метафоричної природи мислення писала Н. Алексієва [12].

Типологію нової лексики іншомовного походження проаналізовано в статті Д. Благоевої. Авторка здійснила класифікацію на основі таких ознак, як

тип денотації, мова-джерело та ступені адаптації в системі болгарської мови [40, с. 539–546]. Причини стрімкого надходження запозичень і доцільність їх використання в мові у світлі найновіших соціолінгвальних тенденцій розглянув відомий болгарський учений – академік М. Виденов [74, с. 70–75]. Одні з найважливіших питань функціонування іншомовних запозичень – проблеми вжитку, правопису таких слів – постійно перебувають у колі інтересів відомого мовознавця, автора та головного редактора “Офіційного орфографічного словника сучасної болгарської мови” [278] В. Мурдарова [158; 160]. Великих зусиль учений доклав для створення діалогу між ученими-лінгвістами та глядачами/слухачами/читачами. Він є автором та учасником передач та рубрик про болгарську мову, зокрема, на телебаченні БНТ (<https://www.bnt.bg/bg/a/ezik-toj>), основа якої – роз’яснення та тлумачення мовних правил, а також правильного вжитку нових запозичень. Правопис слів іншомовного походження є науковим зацікавленням Цв. Аврамової та П. Осенової. У своїй розвідці авторки шукають шляхи вирішення досі нез’ясованих питань правопису запозичень, що є основним чинником їх дефініювання як складних слів чи словосполучень у сучасній болгарській літературній мові [6, с. 346-358]. Ця питання стало також об’єктом зацікавлення німецького вченого Г. Вальтера, який розглянув функціонування та правопис двокомпонентних композитів у болгарській мові на фоні німецького матеріалу, порушив проблему існування дублетності [63, с. 409-418].

Аналізуючи нові запозичені слова в болгарській лексиці нового періоду, лінгвісти звертаються до проблеми адаптації одиниць іншомовного походження. Оскільки терміна *адаптація* немає в болгарських лінгвістичних словниках та довідниках, то сучасні дослідження, зокрема розвідки Р. Лютакової [148], В. Кювлієвої-Мишайкової [141], М. Попової [197], стосуються проблем його дефініювання, а також самого явища адаптації нових слів у болгарській мові порівняно з іншими мовами. Висновки, які зробили ці автори, стали теоретичною базою для дефініції терміна та використовуються в дослідженнях болгарських науковців.

Актуальної термінологічної проблеми торкнулась у своїй статті Ц. Аврамова, порушивши питання про межу між адаптацією та словотвором. Її студія здійснена на основі наявних у слов'янському мовознавстві дефініцій терміна *адаптація*. Учена зробила висновок, що в слов'янському мовознавстві немає чіткого визначення цього терміна, а його роз'яснення та уточнення могли б стати запорукою подальших, більш якісних лінгвістичних досліджень у цьому напрямі [1, с. 313–322]. Певні зауваги до дефініції багатозначного терміна *адаптація* висунула дослідниця М. Попова. Вона запропонувала відкоригувати та звузити його дефініцію та ввела термін *інтеграція*, що позначає участь іншомовного слова в дериваційному гнізді, участь у вторинній лексичній номінації та одночасну участь у словотворчих і лексичних номінаційних процесах [197, с. 141].

У досліджуваній період з'явилися й окремі статі про адаптацію на різних мовних рівнях. Німецький учений Р. Марті досліджував проблему “звукової відчуженості” запозичень у болгарській мові. На основі значного лексичного матеріалу мовознавець показав специфічні “чужі” звукові сполучення з німецької мови в болгарських запозиченнях [149]. Окремі аспекти освоєння англійців на граматичному рівні вивчав В. Вачков [69], у порівняльному аспекті аналізувала адаптацію Р. Лютакова [148]. Словотворчі засоби, що активно використовуються для адаптації англійських запозичень, проаналізувала Е. Недкова [165]. Адаптацію економічних термінів розглядала С. Колковська [128], освоєння кількох структурних типів запозичень міжнародної культурної лексики описала В. Кювлієва-Мишайкова [142]. М. Лилова звернула увагу на взаємозалежність змін у запозичених словах на фонетичному та морфологічному рівнях та зосередила увагу на семантичних і формальних показниках, від яких залежить розподіл запозичень за родами. Дослідниця зробила висновок, що інтернаціоналізація словникового складу болгарської мови тягне за собою низку питань, пов'язаних із вимовою, правописом, значенням, сполучуваністю чужих лексичних одиниць, з'ясуванням їхніх граматичних характеристик роду, числа, означуваності, словотворчих

можливостей [148, с. 114-116]. Родовій належності та конкуренції у виборі роду в іншомовних запозиченнях на голосний присвячено наукові розвідки С. Буова [54; 55].

Найновішою науковою розвідкою про англізми досліджуваного періоду є дисертація Д. Мосапа “Лексичний та семантичний трансфер з англійської у болгарську мову”, написана на базі перекладів офіційних документів і преси, У цій праці розглянуто історію розвитку англійської мови та її перетворення в мову глобального значення, проаналізовано різні періоди впливів на болгарську мову до та після 1989 року. На основі аналізованого матеріалу (лексичних запозичень та кальок) здійснено їх розподіл на соціальні та лексичні сфери [156, с. 8–10]. Д. Мосап звернув увагу на вплив англійської мови на словотвірні та ономасіологічні процеси в болгарській мові, а також на розбіжності в семантиці англізмів після їхнього трансферу в мову-реципієнт [156, с. 13–15].

Багатоаспектним комплексним дослідженням турцизмів – великої групи іншомовної лексики в болгарській мові – є монографія М. Стаменова “Доля турцизмів у болгарській мові та культурі” (“Съдбата на турцизмите в българския език и в българската култура”), написана на основі багатого лексичного матеріалу. Аналізуючи турецький лексичний спадок у болгарській мові, учений звернув увагу на характерне для сучасної болгарської мови явище – відродження турцизмів. Реактуалізацію турцизмів у сучасній болгарській мові він трактує як результат вираження негативних емоцій у період, коли в мові суттєве місце займає мова ненависті, агресії. Попри значний обсяг праці М. Стаменова, у ній не зафіксовано нових турцизмів [224].

Особливо численними в новітній період є дослідження, пов’язані з інтернаціоналізацією мови загалом і впливом цієї тенденції на окремих мовних рівнях. Загальні теоретичні питання мовних тенденцій, зокрема тенденції до інтернаціоналізації на сучасному етапі, досліджував німецький дослідник К. Гутшмідт. Учений підкреслював, що тенденції та процеси в слов’янських мовах варто розглядати як частину певної системи, складники якої перебувають у відношеннях опозиції та ієрархії. Так, наприклад, тенденції до

інтернаціоналізації протистоїть тенденція до автохтонізації (“націоналізації”), і ці процеси мають різну силу в окремих слов’янських мовах [90, с. 23]. Також автор зупинився конкретно на результатах інтернаціоналізації в кількох слов’янських мовах, зокрема в болгарській, зазначаючи, що на сучасному етапі розвитку слов’янських літературних мов ця тенденція реалізується на всіх мовних рівнях, до того ж центральне місце належить лексиці та синтаксису [91, с. 10].

Інтернаціоналізаційні процеси в болгарській мові кінця ХХ століття стали предметом дослідження К. Вачкової, яка окреслила чужомовні впливи в ретроспективі та звернула увагу на динаміку англомовного впливу на різні мовні рівні у кінці ХХ століття. Авторка наголосила на інтернаціоналізаційному характері сучасних змін у мові, а також порушила питання оновлення дефініції інтернаціоналізму [71, с. 59–60]. Деякі проблемні термінологічні аспекти визначень інтернаціоналізму та інтернаціоналізації на сучасному етапі описала та проаналізувала М. Попова [198, с. 161]. Інтернаціоналізми англійського походження в болгарській мові нового періоду стали об’єктом аналізу М. Парзулової [184], Ю. Стоянової [233]. Інтернаціональні економічні терміни в болгарській, російській та угорській мовах досліджувала Р. Стоянова [232], інтернаціональне й національне в лексиці побутової концептосфери проаналізувала Е. Пернишка [192], нову болгарську політичну термінологію – Д. Благоева [32; 36], Д. Лесневська [144], Н. Сталянова [223], спортивну лексику – Д. Колев [125], музичні неологізми досліджувала Б. Нишева [172]. У дослідженні Б. Парашкевова на прикладах інтернаціоналізмів показано, як на основі споріднених дериваційних рядів формуються кілька словотворчих парадигм, проаналізовано закономірності й особливості, що супроводжують цей процес [182].

Однією з актуальних мовознавчих проблем останніх десятиліть є дослідження неологізмів сучасної болгарської мови, значну частину яких становлять запозичення.

Важливі питання неологізації словникового складу болгарської мови порушила німецька дослідниця С. Рідель, зокрема вона звернула увагу на появу та зростання в болгарській пресі початку 90-х років ХХ ст. великої кількості графічно неадаптованої лексики та назвала це цілком новим явищем у болгарській пресі. Вона проаналізувала запозичення та новотвори, зафіксовані у тогочасних ЗМІ, і подала в кінці статті словничок неологізмів [202, с. 310–312].

Новозапозичення досліджує М. Парзулова в науковій розвідці “Неологізми у сучасній болгарській мові” (“Неологизми в съвременния български език” [185]. Оновлення низки концептосфер, що є віддзеркаленням сучасного суспільного життя, у межах нового лексичного матеріалу продемонструвала Е. Пернишка. Таке дослідження, на думку вченої, має насамперед соціолінгвальне та лінгвокультурне значення, адже показує життя, мислення та ставлення сучасного болгарина до навколишнього світу [190, с. 4].

Важливі питання, пов’язані зі створенням кальок і джерелами їхнього поповнення, порушено в монографії Д. Благоевої “Аспекти калькування у найновішому періоді розвитку болгарської мови” (“Аспекти на калкирането в най-новия период от развитието на българския език”). Авторка здійснила класифікацію найновіших кальок у сучасній болгарській мові: словотвірні, семантичні, фразеологічні кальки та напівкальки. Учена встановила, що основним джерелом надходження кальок є англійська мова, меншою мірою – інші мови. Деякі кальки вживаються для позначення реалій, характерних для іншого суспільства, але вони можуть стати моделлю творення нових номінацій на домашній основі, наприклад, *нови българи* за моделлю *нови руснаци*. Кальки, створені в період кінця ХХ – початку ХХІ століття, поповнили різні тематичні групи лексики та створили умови для збагачення лексичного складу мови, зокрема для синонімії, омонімії та полісемії, активізували словотворчі процеси. Матеріал дослідження підтверджує дію найхарактерніших для болгарської мови тенденцій до інтернаціоналізації та націоналізації. У кінці монографії розміщено “Словник найновіших кальок у болгарській мові” (“Речник на най-

новите калки в българския език”) [31, с. 79–106]. Зважаючи на цю фундаментальну монографію та вичерпні висновки щодо функціонування нових кальок у болгарській мові, у нашому дослідженні кальки не аналізуємо.

Новаторські підходи до вивчення інноваційних процесів у чеській та болгарській мовах використала дослідниця Б. Нишева. Порівнюючи неологізаційні впливи в лексичному складі цих двох слов'янських мов, авторка серед іншого звернула увагу на роль запозичення в цьому процесі [257, с. 42]. Порівняльного характеру є також дослідження Р. Лютакової про нову болгарську та румунську лексику [149].

Поряд із найновішими теоретичними дослідженнями різних аспектів чужомовного впливу на болгарську мову нового періоду в Болгарії з'явилася ціла низка словників, у яких було зафіксовано нову запозичену лексику. У період з 1994 до 2017 років у Болгарії вийшло п'ять словників неологізмів. Три з них: “Речник нови и най-нови думи в българския език” Н. Антонова [300], “Речник на новите думи в съвременния български език” [299] В. Бонджолової і А. Петкової, “Неологичен речник” [296] В. Бонджолової – містять нові слова, що проникли в болгарську мову і були відібрані методом суцільної вибірки з преси та електронних видань. Два інші – Речник на новите думи и значения в българския език [298] та Речник на новите думи в българския език (от края на ХХ и началото на ХХІ в.) [297], авторами яких є колектив учених БАН у складі Д. Благоевої, С. Колковської, Е. Пернишкої, – стали новим етапом у створенні словників неологізмів, оскільки були розроблені в Інституті болгарської мови при БАН на основі корпусу та електронної програми відбору неологізмів.

Важливими закордонними лексикографічними працями такого типу є *Dictionary of European Anglicisms* [286] – шістнадцятимовне видання, авторським колективом якого є вчені з країн Європейського Союзу, а болгарську частину до нього уклала відомий мовознавець Н. Алексієва. Словник дає чимало інформації про вплив англійської на мови країн ЄС на сучасному етапі і є корисним для дослідників. У 2015 році в Україні вийшов “Болгарсько-український словник нової європейської лексики (кінець ХХ –

початок XXI ст.)” – робота авторського колективу на чолі з проф. Е. Стояновою [294]. У словнику описано та подано українські відповідники найновіших англонеологізмів, що стали частиною лексику цих двох слов’янських мов.

Про інтерес до лексики, зокрема іншомовної, інтернаціональної, нової у досліджуваній період свідчить також і тематика наукових конференцій, які відбувалися в різних слов’янських країнах, як-от: “Інтернаціоналізація у сучасних слов’янських мовах: за і проти”, “Нова лексика у тлумачних словниках”, “Інтернаціоналізми у неологічній лексиці”. Цієї тематики стосуються також збірники й монографії “Словотвір / Номінація” [261], “Динаміка й інновації у чеській і болгарській мовах”, “Інноваційні процеси у слов’янських мовах” [258], “Національна мова в умовах чужих впливів та глобалізації” [164], “Лексикографія на початку XXI століття” [143] та ін. Дослідження сучасного стану лексичного складу мови є результатом наукових проектів і грантів.

1.2. Ставлення болгарських мовознавців до новозапозичень

Тема іншомовних слів у болгарській лінгвістичній науці не нова, але кожен новий етап розвитку мови має свої особливості. Зупинимось на цьому аспекті, щоб розглянути ставлення болгарських лінгвістів до запозичення слів власне на сучасному етапі.

Проаналізувавши літературу з цього питання, ми виокремили три важливі проблеми, на яких сьогодні зосереджена увага вчених та суспільства: 1) іншомовні впливи в мові загалом на всіх рівнях; 2) вплив великої кількості англійських лексем у болгарську мову; 3) активне вживання латинської графіки.

Варто зазначити, що в болгарській лінгвістичній науці панують помірковані висловлювання щодо кількісного збільшення нових запозичень. Хоча болгарські вчені й засуджують надмірні чужомовні впливи, вони солідарні в тому, що треба радше працювати над собою, стежити за своєю

мовою, намагатися говорити зрозумілою мовою та не перенасичувати навмисне свою мову іншомовними словами, конструкціями.

Один із найавторитетніших болгарських лексикологів Т. Бояджиєв стверджує, що сьогодні немає жодних підстав називати сучасну ситуацію в болгарській мові загалом, у тому числі й з огляду на запозичення, тривожною, “мовним хаосом” чи “катастрофою”. Такі емоційні та суб’єктивні думки, на думку автора, переважно висловлюють люди, які не знають справжнього багатства мови, не користуються ним [47, с. 19]. Однак Т. Бояджиєв наголошує й на тому, що їх також не можна відкидати, бо мову творить народ, і проблеми в мові стосуються кожного носія мови. Автор підкреслює, що найчастіше емоційні дискусії щодо тривожної ситуації в болгарській мові точаться в ЗМІ і в період святкування 24 травня Дня болгарської писемності чи 1 листопада – Дня народних будителів. Відзначення цих свят завжди пов’язане з активізацією жвавого обговорення питань про надмірне використання іншомовних слів та надуживання латинською графікою в болгарській мові [48, с. 5].

Розглянемо названі вище аспекти детальніше. Проблему надмірного використання латинської графіки в болгарській мові активно обговорюють та оцінюють вітчизняні й зарубіжні дослідники від моменту її активного використання в ЗМІ ще на початку 90-х років і досі. Учені вважають, що посилене й не завжди виправдане вживання багатьох іншомовних слів у латинській графіці, тобто варваризація, є важливою проблемою в мові реклами та назвах фірмових виробів. Аналізуючи вивіски на софійських вулицях в одному зі своїх соціолінгвальних досліджень, доволі різко проти їх “латинізації” висловився акад. М. Виденов, зазначивши, що латиниця провокує жорстку агресію, всіляко витісняючи рідну кирилицю з вітрин, вивісок, реклами. Але найбільше вченого обурило використання транслітерованих версій назв магазинів латиницею [75, с. 95]. Використання латинської графіки для записування тексту болгарською мовою ще називають “манією оригінальності”. Це явище почалося з реклами, згодом заповнило спілкування у віртуальному просторі за допомогою електронної пошти, есемесів, у чат-форумах, по

мобільному телефону, чому сприяло те, що перші пристрої не мали в своєму меню кириличної графіки. Згодом спілкування у віртуальному просторі і соцмережах привело до буму такого псевдописьма – записування тексту болгарською мовою за допомогою латинських букв, цифр, розділових знаків, емотиконів, напр.: *шльокавица* (від “шльокавица” – неякісна ракія), що відоме й за іншими жартівливими назвами – *методиевица* (від Мефодій, болг. Методий), *маймуница* (від “маймуна” – мавпа), *кирливица* (від “кирлив” – неякісний, брудний), *есемесица*, *мейлица*, *интернетица*, *чатица* (самі назви окреслюють сфери вживання цих слів).

Учені неодноразово з пересторогою коментували комбінування кириличних та латинських букв у межах одного слова в мові реклами, напр., *ZELLEHA BCELLEHA* у рекламі журналу “ELLE” або ж *fun-тастична* в рекламі автомобіля Opel Corsa та ін. [236, с. 333].

На початку XXI ст. використання латинки в болгарській мові настільки активізувалося, що навіть була озвучена ідея про заміну кирилиці латиницею, що привело лише до спротиву з боку науковців та негативного ставлення до цього явища [204, с. 16]. Автора й натхненника цієї ідеї – австрійського професора О. Кронштайнера позбавили почесного звання доктора *honoris causa* Великотирнівського університету ім. Св. Кирила і Мефодія.

Шквал обурень і сильний спротив викликав вихід у світ першого найпопулярнішого болгарського роману “Під ярмом” (“Под игото”) Івана Вазова в графічному варіанті так званою “шльокавицею” – “Pod igoto” [263]. 24 травня 2017 року, у знаковий для болгар день, усі погляди та думки болгар були прикуті до цієї події, що спровокувала численні дискусії, агресивні коментарі та саркастичні пости в соціальних мережах, на форумах, у пресі, в університетському середовищі та навіть в громадському транспорті й на вулиці. Однак, як повідомила директор видавництва “Жанет 45” Божана Апостолова в передачі “Здравей, България”, саме таку реакцію суспільства мав за мету викликати вихід цього роману. Ідея цього видання – “різкий удар по головах молодих людей”, спроба звернути їхню увагу на власну абетку й користуватись

нею задля її збереження. Немало авторів позитивно сприйняли цей проект з надією на те, що сучасна графіка болгарської мови, яка перебуває “під ярмом” латиниці, зміниться на краще. Ціла низка медій також повідомила, що видавництво “Жанет 45” видало роман І. Вазова латиницею, щоб показати, що цей вид письма є реальною небезпекою для мови та болгарської культури. Кошти ж від продажу кожного примірника цього особливого твору видавництво планує використати на закупівлю двох книг для бібліотек, шкіл, будинків культури в усій країні [315].

Якщо в питаннях графіки суспільна й наукова думка однозначно осудлива, то стосовно надходжень англізмів вона трохи різниться.

Науковці вважають стихійний вплив англізмів природним і закономірним процесом, бо запозичення лексики було і є одним із найвідоміших способів збагачення мов, так розвиваються всі національні мови. Мова має сильну самоочисну систему, і якщо через її фільтр проникли відповідні слова, то лише тому, що словниковий склад з тієї чи іншої причини мав у них потребу в той чи інший момент розвитку мови. А справа й обов’язок фахівців – спостерігати, аналізувати та робити конкретні висновки й пропозиції щодо доцільності їхнього функціонування в мові, закономірності їхнього освоєння, особливості їхнього впливу на мову.

В одному з інтерв’ю для телебачення болгарист В. Миланов на питання, чи калічать іншомовні слова болгарську мову та чи треба обурюватися великому впливу запозичень, також висловлює помірковану позицію і заявляє, що добре було б обмежувати вживання іншомовних слів, напр., тоді, коли для їх позначення в болгарській мові є питоме слово. Часто буває так, що відповідників немає, і в цьому разі недоречно навмисне вигадувати болгарський відповідник. Як приклад В. Миланов наводить слово *флашмоб*. Він коментує також проблему, пов’язану з уживанням іншомовних слів на рівні культури мовлення, тобто некоректне вживання цих слів у середовищі, у якому вони є незрозумілими, напр., у студії говорити на сленгу чи в парламенті говорити мовою вулиці [151]. Думку про те, що не іншомовні слова є загрозою

для болгарської мови, а радше їх неправильне і недоречне використання, висловила мовознавець Н. Сталянова [221; 222].

Болгарські дослідники-неологи наголошують на тому, що нові іншомовні слова, що описують відомі поняття й предмети, часто стають синонімами до питомих слів, бо різняться сферами вжитку, словотвірними можливостями, стилістичними й прагматичними характеристиками. Відповідно, такі слова мову не “засмічують”, а, навпаки, збагачують [105, с. 87]. Укладачі найновішого Словника нових слів ілюструють це прикладом *тийнейджър* замість *юноша* [297, с. 5], можна додати ще *юзър* замість *потребител*, *фен* замість *поклонник*, *ъпдейт* замість *обновяване*.

Болгарські мовознавці толерантні до англійців у сфері ділового міжнародного спілкування. Це насамперед поняття науково-технічного прогресу, які вживаються у всіх розвинених західних країнах і належать до пласту міжнародної лексики. Академік М. Виденов додає, що *інтернаціоналізми* є лексикою особливого наднаціонального статусу, без яких офіційна болгарська мова, з європейської точки зору, мала б провінційний характер [76, с. 276], а спроби обмежити вживання англійських термінів чи боротися з ними, щоб зберегти чистою мову, вважають марною тратою часу [49, с. 405].

Запозичення, пов'язані з мовною модою, стилістично марковані як престижні, науковці називають швидкоплинними, одноденками [229, с. 324]. Вони зникають так само швидко, як і з'являються. Це слова, які використовують не для збагачення мови, а для того, щоб наслідувати американську культуру і спосіб життя або щоб продемонструвати хороший рівень англійської мови. Інколи медіа використовують англійські слова просто як цитати, не маючи наміру ввести ці слова до загального вжитку чи збагатити ними мову.

Найбільше викликів сучасним пуристам, на думку Т. Бояджиєва, кидають слова: *екшън*, *имидж*, *фастфуд*, *маркет*, *шоу*, *шопинг*, *джуниор*, *джогинг*, *парти*, *чейнч*, *визия*, *кар*, *анонс*, *гръндж*, *пънк*, *воаяж*, *кеш*, *скинхед*,

ъндърграунд та ін., які провокують мовну свідомість болгар і змушують їх порушувати питання про іншомовне звучання та значення таких лексем, про чистоту болгарської мови, боротися проти агресії західних рекламних зразків, розважальної продукції по телебаченню та експансії “американізмів” у цілих тематичних групах [46, с. 10].

Варто зазначити, що на форумах інтернет-простору проблему наявності великої кількості іншомовних слів у мові коментує чимало неспеціалістів, пересічних громадян, які демонструють негативне ставлення до цього явища і всіляко обурюються таким інноваціям. Хоча саме вони часто і є тими, хто вводить, підтримує та робить можливим функціонування таких слів у мові. Ось для прикладу один з таких коментарів:

“С разпространението на Интернет у нас народът масово взе да *канселира*, *абортва* и *шътва* всичко що е около него. Без значение, че някои от използващите тези думи не знаят какво е *ни си* и смятат *и-мейла* си за някаква локална кутия в компютъра, която не може да бъде достигната от друго място (не се смейте, позовавам се на личен опит с такива хора).

Интересни са и обявите за работа. На няколко квадратни сантиметра можем да се насладим на изобилие от такива думи, за разгадаването на които някои хора сигурно ползват тълковен речник: *си ви*, *лоджистикс мениджър*, *кавър летър*. Абсолютен *фън*!

Ениуейз, понеже сме *флексибъл* същества, такива неща не ни се опират и бързичко попиваме всяко нововъведение в лексиката. Възрастните хора, за съжаление малко по-бавно схващат и разбират, и по тази причина баба ми наскоро ми пожела бързичко да завърша магистратурата си и да стана *магистрат*

Източниците на чуждици са различни – общуване с приятели, книги, *Интернет*, но най-*рилаябъл* си остават медиите.

Мейнстриймът от *джи ни-та*, *клъстери*, *блокбъстъри*, *бъгове*, *килъри* и *ютилитис* идва точно оттам и затова, ако искате да сте *фърст* в областта на модерния език, не е зле всеки ден да се осведомявате за евентуални

нововведення. Ако случайно не знаєте някое от тях - *дон чю уори* - никой не се е родил научен. С малко практика ще овладеете и най-трудната думичка.

Преди това обаче, не забравяйте да посетите *коафьор* и последното издание на *от кутюр*, за да имате визия.

Освен това си направете *пиърсинг, стайлинг и ексфолиране*.

Оставете вече *дайл ъп Интернет-а* и минете на *ай ес ди ен*, или в краен случай на ЛАН.

Ъндейтвайте се.

Линквайте се.

Експандвайте хоризонтите си.

Индълджвайте се.

Бъдете *фешън*.

Бъдете *арт*.

Бъдете *оупън*.

Учете езици, защото е *хипер* тъпо да говорите на *броукън англиш*.

Метросексуалността също е много важна.

Добре е и да сте ексклузивни, затова *чеквайте* своевременно новите *трендове*.

Бъдете *проактивни*.

Бъдете *авейлабъл*.

И най-важното – не забравяйте да сте *куул*

R.s. Родната реч май се загуби някъде по пътя. *Ху кърс*” [242].²

²З поширенням інтернету народ масово почав *кенселити, абортити і клоузити* все навколо. Незважаючи на те, що дехто навіть не знає слів, які використовує, наприклад *пі сі*, та вважає свій *е-мейл* якоюсь коробкою в комп'ютері, до якої не можна дістатися з іншого місця. (Не переживайте, я покликаюся на особистий досвід спілкування з такими людьми).

Цікавими є оголошення про роботу. На кількох квадратних сантиметрах оголошення можемо насолодитися великою кількістю таких слів, для розшифрування яких дехто точно використовує тлумачний словник: *сі ві, лоджистікс менеджер, кавер летер. Повний фан!*

Енівей, оскільки ми *флексибл* істоти, швидко вбираємо в себе всі нововведення в лексиці. Люди похилого віку, на жаль, повільніше їх запам'ятовують та не завжди розуміють, моя бабуся недавно побажала мені швидко закінчити магістратуру та стати *магістратом*.

Джерела чужих слів – різне спілкування з друзями, книги, *інтернет*, але *найрілябл* – це медіа.

Мейнстрім, джипі, кластери, блокбастери, бати, кілери і утиліти надходять до нас саме з них, і тому, якщо ви хочете бути *ферст* у галузі модної мови, було б добре, якщо б ви щоденно ознайомлювалися з можливими нововведеннями. Якщо випадково не знаєте якогось з тих слів – *донт ворі* – ніхто не народжується вченим. Трішки практики – і ви оволодієте найважчим словом.

Процитований текст, найімовірніше, написала молода людина, що володіє англійською мовою, але надмірне вживання англізмів породжує в неї спротив до перенасичення болгарської мови чужомовними словами. Відгуків такого змісту в інтернеті дуже багато, але найпарадоксальніше, що саме молоді люди, автори відгуків, і є найактивнішими постачальниками таких слів. Іноді прихильники чистоти болгарської мови пропонують замінювати чужі слова власними новотворами. У цьому руслі варто відзначити також ініціативу Болгарської академії наук “Написане залишається“ (“Написаното остава“) щодо створення болгарських відповідників для заміни нових іншомовних слів. У рамках ініціативи був оголошений конкурс на найвлучніші відповідники для лексичних інновацій: *бренд, дрон, емоджи, имиджмейкър, слоган, тренди, тунинговам, флашмоб, тъчскрийн* (<https://nauka.offnews.bg>, 24.05.2018). Одним із переможців конкурсу з найкращим відповідником для слова *дрон* (*небевзор* и *вишеглед*) перемогла болгарська славістка й україністка Д. Солакова.

Отже, на думку лінгвістів, процес запозичення іншомовних слів, зокрема англізмів, не можна зупинити, оскільки він передає суспільні, політичні, економічні, технічні реалії країни. Наукові терміни, зокрема інтернаціоналізми, необхідні в умовах міжнародної культурної інтеграції, є внеском у лексику болгарської мови, і в загальному болгарські мовознавці не заперечують проти

Але перед тим не забудьте відвідати *фризиєра* та піти на останній показ *от котюр*, щоб мати візію.

Крім того, зробіть *пірсінг, стайлінг* і *ексфолюація*.

Відмовтесь вже *дайлапу* *Интернет-у* та переходьте на *ай ес ді ен...*

Апдейтітьсь.

Лінквайтесь.

Експандайте свої горизонти.

Индалджвайтесь.

Будьте *феиш*.

Будьте *арт*.

Будьте *опен*.

Учіть мови, бо це *гіпер* тупо говорити *броукен інглеш*.

Метросексуальність також важлива.

Добре було б бути ексклюзивними, тому *чекайте* вчасно всі нові *тренди*.

Будьте проактивні.

Будьте *авейлабл*.

І найважливіше – не забувайте бути *кул*.

P.s. Рідна мова десь якось загубилась по дорозі. *Ху керс*”.

їхнього функціонування в мові. Однак вони застерігають від надмірного й часто непотрібного надуживання англійською термінологією або загальноновживаними англійськими словами тоді, коли болгарська мова має питомі відповідники.

Здійснений аналіз показав, що толерантно вчені ставляться до вживання:

- а) нових найменувань для позначення нових реалій і понять;
- б) нових найменувань, які є синонімами для позначення відомих у мові понять, але мають семантичні та стилістичні відтінки;
- в) інтернаціональних термінів.

Оцінюючи явище запозичення, учені звертають увагу на потрібність / непотрібність іншомовних слів у лексиці болгарської мови, на те, чи вони збагачують її словник, чи є лише виявом недбалості, байдужості, моди, снобізму тощо. Звичайно, що при запозиченні великої кількості англізмів виникає потреба відсіювати непотрібне. У словниках неологізмів такі слова зафіксовані з позначкою *небажане*. Однак, як показує практика, лише часова дистанція може показати доречність такої позначки. Оголошені у 70-ті роки, так звані чужі непотрібні слова, що мають у мові відповідники: *генерація/поколение, лидер/водач, коректен/правилен, импортирам/вносям, сешоар/сушител* [155, с. 177–184], сьогодні вживаються в мові та зафіксовані у словниках.

Спостерігаючи за сучасними дискусіями про мову (у тому числі на форумах, у блогах, інтерв'ю) мовознавець М. Томов виокремив кілька чинників, які, на думку учасників цих дискусій, є такими, що засмічують болгарську мову, сприяють надмірному проникненню іншомовних слів у цю мову [237, с. 24–25]:

а) болгарські ЗМІ як найпотужніше джерело нових іншомовних слів, зокрема мовлення журналістів. Особливу роль відіграють “екранні медіі” – телебачення, комп'ютери, мобільні телефони;

б) молоде покоління болгар, якому старше дорікає чужопоклонством. М. Томов стверджує, що іншомовні слова почали викликати непорозуміння між поколіннями. Автор називає мовний конфлікт між поколіннями

“інтелектуальним консерватизмом”, який полягає в неприйманні змін чи корекцій вже усталених і засвоєних правил.

в) мовознавці, яких суспільство звинувачує в бездіяльності [237, с. 25].

До цієї класифікації можемо додати хіба ще:

г) спілкування в інтернеті: соціальних мережах; блоги, сайти;

г) рекламу, яка є потужним, швидким та безвідмовним провідником іншомовної лексики та латинської графіки в болгарський текст.

Отже, болгарські мовознавці все ж намагаються постійно вирішувати питання, пов'язані з проблемою надмірної кількості іншомовних слів, коментуючи їх у телепередачах і на радіо, на лінгвістичних сайтах. Фіксують та коментують недоречні новозапозичення та пропонують суспільству шукати заміну новим незвичним чи непотрібним словам.

1.3. Наукові засади дослідження лексичних запозичень у болгарській мові

Оновлення словникового складу мови є природним процесом, що пов'язаний із потребами суспільства називати нові поняття, предмети та явища або перейменовувати вже названі об'єкти. Зміни в лексиці кожної мови відбуваються кількома способами: 1) через творення нових лексем питомими засобами словотвору; 2) через переосмислення наявних лексем, тобто зміни в лексичній семантиці (розвиток нових значень) і прагматиці; 3) через запозичення лексики з інших мов, яке на сучасному етапі набуває неабиякого значення.

Як справедливо зауважує автор двох словників неологізмів В. Бонджолова, на сьогодні запозичення слів – добре воно чи погано – є найпродуктивнішим шляхом поповнення болгарського лексикону новими словами [296, с. 6].

Процес оновлення словникового фонду за рахунок запозичення великої кількості нових іншомовних слів значно активізувався, і виникає потреба в

теоретичному осмисленні відповідних понять і термінів. Питання теорії і практики запозичень постійно перебувають у полі зору лінгвістів, та інтерес до їх вивчення зростає.

У сучасній лінгвістичній літературі науковці оперують цілою низкою термінів на позначення *нових лексичних запозичень*. Серед них першими виступають: *запозичення*, *іншомовне слово*, *слово іншомовного походження*. Теоретичні питання, пов'язані з розмежуванням цих термінів в науковій літературі є предметом дискусій багато років. Традиційно в болгарському мовознавстві іншомовні слова поділяють на *запозичення (заемки)* і *чужі слова (чуждици)*. Перші – це “цілковито асимільовані слова, які формально і за змістом не відрізняються від питомих болгарських. Зазвичай, це ранні широко вживані запозичення, нейтральні стилістично, що втратили ознаки свого походження та не мають у мові синонімів”. Протиставляються їм *чужі слова (чуждици)* – це “позичені слова, які дублюють наявні в болгарському лексиконі питомі одиниці, тобто мають синоніми [45, с. 174–175; 105, с. 87]. Такі слова можна легко замінити “домашніми”, тому часто доцільність їх використання у мові ставиться під сумнів. До таких слів належать, наприклад, [...] *еталон (образец)*, *консенсус (съгласие)*, *имунитет (неприкосновеност)*, *електорат (избиратели)*” [45, с. 175]. Деякі сучасні болгарські мовознавці для кваліфікації таких новозапозичень послуговуються терміном *одноденки (еднодневки)* [229, с. 324].

Аналізуючи дефініції зазначених термінів у працях різних мовознавців, ми помітили певні відмінності чи уточнення в їхньому трактуванні, навіть у працях одного й того ж автора. Наприклад, Т. Бояджиєв пропонує використовувати термін *заемки* для позначення достатньо широкого спектра одиниць, які мають різний ступінь асимільованості до фонетичних, морфологічних особливостей болгарської мови. Він зазначає, що *запозиченнями* є ті слова, що давно ввійшли до словникового складу мови і є доволі поширеними в ній, вживаються без обмежень і не сприймаються як чужі, а за формою, використанням і функцією є невід'ємною частиною болгарського

словника. Серед них науковець виокремлює: а) “*запозичення*, що втратили свої зовнішні фонетичні та морфологічні ознаки чужомовності, носії мови не сприймають їх як чужорідний елемент на фоні домашньої лексики. Вони не мають точних болгарських відповідників, не мають також характерних стилістичних особливостей запозичених слів, належать до нейтральної лексики; б) *запозичення*, що зберегли у своєму складі деякі зовнішні ознаки іншомовного походження (напр., невластиві болгарській мові звукосполучення, суфікси та префікси тощо). На початковому етапі запозичення їхнє вживання було обмежене, але оскільки в мові ці слова були єдиними назвами відомих предметів, понять і явищ, вони швидко розширили сферу свого вживання; в) *запозичення* з галузі науки, політики, культури та мистецтва, що вживаються в європейських мовах з приблизною чи повністю однаковою вимовою, які не мають синонімів і використовуються як *інтернаціональні терміни*” [45, с. 175].

Натомість у передмові до “Словника іншомовних слів” зазначено, що *запозичення (заемки)* – це “давно запозичені слова, іноземне походження яких може визначити лише спеціаліст, значення їх добре відоме мовцям, тому їх не подають у словниках іншомовних слів”, а *чужі слова (чуждици)* – це “слова, у яких більшою чи меншою мірою відчутне іншомовне походження, наприклад, *аероплан, кадастр, семінар*”, і саме вони зафіксовані в таких словниках. Також зазначено, що ця категорія слів дуже велика й різноманітна, до неї належать і такі загальноживані та добре відомі слова, як *кино, театр, университет*, а також численні *інтернаціоналізми*, і саме вони займають найбільше місце в словнику іншомовних слів [281, с. 7].

Такі судження є трохи суперечливими і не показують чіткої різниці між *запозиченнями (заемки)* і *чужими словами (чуждици)*. З одного боку, *запозичення* – це включно і слова, що є носіями певних іншомовних ознак, а також міжнародна культурна лексика й термінологія, а *чужі слова* – це непотрібні в мові слова, “двійники” питомих слів. З іншого боку, *чужі слова (чуждици)* – ті слова, у яких більшою чи меншою мірою відчутне іншомовне походження та *інтернаціоналізми*.

Отже, чіткого критерію розрізнення *запозичень (заемки)* і *чужих слів (чуждици)* в болгарському мовознавстві немає. Носії мови теж не точно розмежують їх, хоча при дефініюванні цих термінів окреслюють явну опозицію: *добрий/поганий, свій/чужий, потрібний/непотрібний* у мові. *Чужі слова (чуждици)* мають однозначну негативну оцінку, їх не сприймають навіть ті, хто часто вживає ці слова.

Варто зауважити, що *лексику*, яка прийшла з інших мов, у болгарському мовознавстві називають також *іншомовною (чужди думи)* [45, с. 171]. Це загальний термін, що засвідчує іншомовне походження слів, і виступає гіперонімом до термінів *запозичені слова (заемки)* та *чужі слова (чуждици)*.

В українському мовознавстві трактування термінів *запозичення (заемки)* та *іншомовні слова (чужди думи)* дещо різняться. До запозичень відносять “слова, цілком засвоєні мовою, що їх запозичила. Запозичені слова не сприймаються мовцями як чужорідний елемент і не потребують пояснень щодо форми і значення” [282, с. 179]. Іншомовними називають слова з інших мов, які, на відміну від запозичених, не цілком засвоєні в мові, що їх запозичила. Мовці усвідомлюють їх такими чужорідними лексемами, що зберігають ознаки свого походження. Це виявляється як у формі, так і в семантиці. Формально іншомовні слова відрізняються такими ознаками: більший чи менший ступінь незасвоєності в мові-реципієнті, можливість збереження на письмі вихідної графіки, наявність незвичних звукосполучень, невідмінюваність частини іншомовних слів. Семантика іншомовних слів буває незрозумілою або недостатньо зрозумілою для значної частини носіїв мови-позичальника, що викликає потребу у створенні спеціальних словників.

У всіх сучасних мовах світу, що запозичують іншомовні слова, відбувається безперервний процес їх засвоєння, через що нерідко дуже важко провести чітку межу між ними і запозиченими словами. З огляду на це, у нових мовознавчих дослідженнях українські вчені вважають за доцільне використовувати ці терміни як синоніми [228, с. 241]. Почасти в обох мовах такий поділ на *запозичення (заети думи)* та *іншомовні слова (чужди думи)*

зумовлює введення запозиченої лексики разом з питомою у загальномовні словники, а *іншомовні слова* формують реєстр спеціальних словників іншомовних слів. Термін *чужі слова (чуждици)* для позначення непотрібних, небажаних, функціонально невмотивованих запозичених з інших мов лексем, що дублюють питомі, засмічуючи мову, українські мовознавці не використовують.

Свідченням того, що терміни та дефініції теорії запозичення не узгоджені й на міжмовному рівні, є переклад болгарських термінів *зета дума* і *чуждица* українською мовою як *запозичене слово* та *іншомовне слово* у “Словнику слов’янської лінгвістичної термінології” [290, с. 206–207].

Болгарські дослідники *нових запозичень* також не завжди й не цілком погоджуються з класичним поділом іншомовної лексики. Деякі вчені, зокрема, наголошують на тому, що складно говорити про асиміляцію в системі мови-реципієнта, коли слово не має тривалого вжитку [110, с. 99]. Крім того, за наявності питомих синонімів до іншомовних слів кожна з лексем, зазвичай, має свою сферу вжитку, різні дериваційні потенції, неоднакові стильові характеристики, тому не може “засмічувати” словника болгарської мови, а, навпаки, збагачує його виражальними засобами [105, с. 87], часто стає синонімом, щоб виразити ставлення, надати відтінок, уточнити значення чи просто модернізувати висловлювання [297, с. 5].

Звичайно, не всі нові запозичення можна оцінювати як бажані в мові, багато з них потрапляють у неї через необдумані висловлювання, мовний снобізм чи показову освіченість або ж з’являються випадково в результаті швидкого перекладу, неможливості швидко знайти потрібний відповідник. Однак природним регулятором надходження та закріплення лексичних інновацій є насамперед мовна практика, тому не всі нові запозичення мають однакові перспективи з огляду на їхнє утвердження в сучасній болгарській мові. Частина з них стають повноцінними лексичними одиницями, інші відходять на периферію або взагалі виходять з ужитку через деактуалізацію певних понять чи явищ. Деякі залишаються “вічними” *чужими словами* та

активно конкурують із питомими відповідниками, як це, наприклад, сталося в болгарській мові зі словом *мерси*, яке вистояло понад сторічну боротьбу за виживання, *чао*, яке теж не має наміру “залишати” болгарську мову.

Важливими термінами теорії запозичення, які українські та болгарські мовознавці використовують, описуючи лексику, що проникла з інших мов, є також *варваризми* – “іншомовні слова, що не стали загальноживаними, повністю не засвоїлися в мові та [...] нерідко зберігають іншомовну графічну форму слова” [283, с. 26] та *екзотизми* – “слова, запозичені з інших мов для позначення реалій життя іншого народу чи країни” [283, с. 56] та “ [...] в описі чужого побуту та культури” [274, с. 63].

Одноставними є болгарські й українські мовознавці в тому, що активно використовують терміни, які базуються на генетичній належності іншомовних слів до мов-джерел: *англізми, англоамериканізми, запозичення з англійської, запозичення з французької, германізми, запозичення з німецької, запозичення з італійської, запозичення з іспанської, росіянізми, запозичення з російської, українізми, запозичення з української* тощо. А це означає, що вони є абсолютними відповідниками в обох мовах, і дає можливість точного опису відповідних груп лексики.

Особливим пластом лексики, що за походженням є іншомовною в болгарській мові, є *інтернаціоналізми*. Їх у болгарському мовознавстві класифікують дуже по-різному, відносячи і до *запозичень*, і до *іншомовних слів*, і *чужих слів*. Поняття *інтернаціоналізм* у болгарському мовознавстві теж має багато трактувань, а для позначення сукупності таких слів у мовознавчій літературі функціонують два синонімічні терміни – *інтернаціоналізми* і *міжнародна культурна лексика та термінологія*. І в болгарській, і в українській лінгвістиці *інтернаціоналізмами* зазвичай називають слова, що оформлені за фонетичними та морфологічними нормами кожної окремої мови та вживаються паралельно з одним і тим самим значенням у багатьох споріднених і неспоріднених мовах (мінімум у трьох, хоча б дві з яких неспоріднені). Особливим призначенням *інтернаціоналізмів* є називання

певних денотатів з галузі науки та техніки, суспільно-політичного життя, економіки, літератури, мистецтва, спорту [45, с. 194; 283, с. 70; 274, с. 75], тобто такі одиниці передусім називають міжнародні поняття наукової та культурної сфер. У класичному розумінні *інтернаціоналізми* – “це запозичення з класичних (грецької та латинської) мов або штучно створені слова на основі їхніх морфем. Але джерелом *інтернаціоналізмів* може бути й конкретна національна мова, яка спричинилася до поширення міжнародних слів у багатьох мовах світу” [45, с. 196; 123, с. 70]. Отже, цілком виправдано називати велику частину нових англізмів *інтернаціоналізмами*, а англійську мову, що спричинилася до їхнього поширення, потужним джерелом інтернаціоналізації лексичного складу болгарської та інших європейських мов.

Важливим є й те, що *інтернаціоналізми*, зазвичай, виконують у мові функцію термінів, хоча в науковій літературі їх поділяють також на “*науково-технічні терміни*, які є результатом контактування з науково, технологічно, технічно і економічно розвиненими країнами, і *нетермінологічні інтернаціоналізми*, які можуть запозичуватися з будь-яких мов. Наприклад, назви рослин з мови американських індіанців стали назвами виробів: *томат, шоколад, какао*, також утвердилися в мовах світу назви тварин: *пума, ягуар, лама*” [123, с. 77].

З точки зору часового критерію важливим терміном, який часто використовується й для опису нової запозиченої лексики, виступає *неологізм, нове слово, (неологизъм, нова дума)* або з уточненням – *нове запозичення, новозапозичення, неозапозичення, нове запозичене слово*. Що стосується *неологізмів-запозичень*, то, на думку болгарського лексиколога Т. Бояждиєва, “вони несуть із собою сильніше відчуття новизни, ніж інші *неологізми*, оскільки їхня коренева морфема, що належить до іншої мовної системи, часто є незрозумілою для носіїв мови-реципієнта” [45, с. 253]. Уведені в лексичну систему *нові іншомовні слова* зберігають характер неологізмів доти, доки носії мови відчують у них “новизну” і усвідомлюють їх як “нові” за формою і значенням, і залишаються ними доти, доки цілком не будуть освоєні мовою і не

ввійдуть до активного запасу лексики або не відійдуть до пласту архаїзмів. Тривалість часового відрізка, у межах якого нові явища лексики або лексичної семантики розглядають як неологізми, встановлює учений-дослідник, залежно від аспекту дослідження, і в одному дослідженні цей термін може не перевищувати року, а в іншому може бути більшим.

В описі нової лексики порівняно недавно вчені-лінгвісти почали використовувати термін *лексична інновація*. Загалом *інновацію* трактують як “появу нового явища, закономірність змін у мові, які не були характерні для неї в попередній період розвитку” [283, с. 70]. Українські неологи термін *інновація* переважно використовують як родовий для всіх різновидів мовних нововведень. За належністю нових одиниць до певних рівнів мовної системи лінгвісти виділяють *інновації лексичні, фонетичні, графічні, морфемні, словотвірні, фразеологічні та граматичні (морфологічні й синтаксичні)* [99, с. 10], тобто вони є видовими стосовно *інновації*. Сукупність змін, що настали в сучасних слов'янських мовах під впливом євроінтеграції, В. Вачков називає *євролінгвістичними інноваціями* [70, с. 122]. У болгарському мовознавстві термін *інновація* використовує, наприклад, С. Буров для позначення “змін у мові, що протягом тривалого часу проявляються та оцінюються як більш чи менш неприпустимі відхилення від правил і норм” [56, с. 29]. Виходячи з такого тлумачення, терміном *інновація* можна назвати кожний новий мовний елемент, який з'явився в тексті, узусі, нормі або системі, тобто нове слово, новий спосіб артикуляції звуків або звукосполучень, нова морфема, новий спосіб словотворення тощо. Важливим моментом у понятті *інновація* вважаємо визначення його як певного нововведення, чогось нового в мові. Тобто термін *інновація* вживається на позначення складного поняття, пов'язаного з динамікою процесів, що відбуваються в мові.

Отже, розглянувши та проаналізувавши дефініції термінів, які стосуються об'єкта нашого дослідження, вважаємо за доцільне при аналізі нових лексичних запозичень використовувати як синоніми терміни: *нове запозичення, новозапозичення, нове іношомовне слово, запозичення, неологізм, лексична*

інновація іншомовного походження, запозичення-інновація. Крім того, при описі нової запозиченої лексики, будемо послуговуватися термінами *інтернаціоналізми, екзотизми, варваризми*.

З огляду на генетичну належність іншомовних слів до мов-джерел використовуватимемо терміни: *англізми, англомериканізми, англонеологізми, українізм, росіянізм, запозичення з англійської, з французької* тощо.

Щодо терміна *інновація* в нашому дослідженні використовуватимемо його у двох значеннях: 1) новозапозичена лексема, відповідно, *лексична інновація* і 2) новий компонент (фонема, звук, артикуляція, нетипове поєднання звуків, флексія, морфема), який з'явився або активізувався на сучасному етапі розвитку болгарської мови. Відповідно, *фонетична інновація, фонологічна інновація, графічна інновація, морфологічна інновація, словотвірна інновація* тощо.

Важливою частиною термінологічного апарату нашого дослідження є слово *адаптація*, яке активно використовують у лінгвістичній літературі. Його синонімами часто виступають терміни *асиміляція, засвоєння, освоєння*.

У болгарському тлумачному словнику лінгвістичних термінів відсутня словникова стаття про термін на позначення пристосування запозичень, натомість дослідники активно використовують його в науковій літературі, небезпідставно називаючи адаптацію іншомовних слів – загальною лінгвістичною закономірністю [196, с. 95]. “Короткий словник лінгвістичних термінів” подає термін *освоєння* запозичених слів як “пристосування запозичень до графічної, фонетичної, граматичної та семантичної будови ... мови” [283, с. 117]. Серед болгарських учених одним із перших термін *адаптація* дефініює та використовує у своїх дослідженнях про французькі запозичення у болгарській мові П. Патев. Він розглядає її як частину або початкову фазу тривалішого процесу – *асиміляції* [186, с. 267], а *асиміляцією* називає “процес, що охоплює всі фонетико-морфологічні та семантичні перетворення в іншомовному слові, проходить різні суфіксальні та префіксальні зміни і завершується словотворенням” [186, с. 267]. Чіткіше

розмежовує поняття *адаптація* та *асиміляція* одна з перших дослідниць болгарських неологізмів Л. Йорданова. *Адаптація* іншомовних слів, на думку вченої, виражається в їхньому графічному, фонетичному, морфологічному та синтаксичному оформленні за законами болгарської літературної мови, а їхнє проникнення в різні стилі літературної мови, масове вживання в мовній практиці, використання їх для номінації нових явищ є підтвердженням їхньої *асиміляції* [112, с. 79]. Розмежовує ці поняття Р. Лютакова, яка вживає термін *адаптація* узагальнено, для позначення “процесу пристосування іншомовного слова від часу його появи в мові-реципієнті до становлення його повноправною лексичною одиницею певної мови, з уточненим звучанням, правописом і визначеними граматичними функціями”, а *асиміляцією* називає “кінцеву фазу процесу пристосування, результат процесу *адаптації*”, у якому запозичення наслідує словотворчі моделі мови-реципієнта і безперешкодно утворює навколо себе лексичне гніздо. Таке запозичення з іншої мови може розпізнати лише фахівець [148, с. 6].

У сучасних мовознавчих дослідженнях болгарські учені використовують термін *адаптація* для всіх форм пристосування і пояснюють його як зміни у формі (звуковій, орфографічній) іншомовних слів під час їхнього запозичення в певну мову відповідно до її фонетичних, морфологічних і словотвірних особливостей [128, с. 192], а *асиміляцію* називають процесом засвоєння запозичень у мові-реципієнті, процесом уподібнення, болгаризації іншомовних слів до такого ступеня, що носії мови не сприймають їх ані чужими, ані новими [172, с. 34]. Серед ступенів *асиміляції* запозичених неологізмів розрізняють входження до словозмінної і словотвірної систем, здатність вступати до синонімічних рядів та утворювати антонімічні зв'язки, входження до складу фразеологічних одиниць, частотність уживання та ін. Проте, як зазначає мовознавець О. М. Мороховський, усі названі вище критерії є досить проблематичними та непереконливими: ступенів *асиміляції* може бути багато, і ця проблема є не стільки лінгвістичною, скільки соціально-психологічною [153, с. 23].

Певна розмитість, невизначеність терміна *адаптація*, на думку болгарського мовознавця А. Данчева, пов'язана з широким аспектом його вживання. У багатьох випадках ним позначають не лише дійсні процеси, завдяки яким слова пристосовуються до мови-реципієнта, але й усі інші інноваційні процеси, пов'язані з ними [92, с.199–200].

З моменту проникнення запозиченого слова в мову-реципієнт і до його повного чи часткового *засвоєння* у ній відбувається “еволюція” слова, зумовлена законами фонетики, графіки, морфології мови-реципієнта. У лінгвістичній літературі розрізняють адаптацію відповідно до мовного рівня, на якому відбуваються зміни в лексемі, і використовують терміни: *графічна адаптація* – пристосування запозичення до графічної системи мови-реципієнта, *фонетична адаптація* – пристосування до фонетичної системи мови-реципієнта, *морфологічна* або *граматична адаптація* – пристосування до морфологічної системи мови-реципієнта. Щодо дефініювання *словотвірної адаптації* в болгарському мовознавстві останніми роками було поставлене питання про з'ясування межі між адаптацією та деривацією. Аналізуючи *морфологічну, граматичну, граматично-словотвірну, словотвірно-парадигматичну адаптацію* в чеському, словацькому та болгарському мовознавстві, Ц. Аврамова робить висновок, що мовознавці часто плутають словотвірну адаптацію зі звичайним словотвором [1, с. 317]. Наприклад, учена зазначає, що принципове твердження про те, що запозичення дієслів – це цілковито словотвірний процес і його слід називати словотвірною адаптацією, не завжди відповідає дійсності. Справді, існує багато випадків, де важко з'ясувати, деривація це чи адаптація, адже, наприклад, болгарське дієслово *чаткам* можна вважати як десубстантивним дериватом від запозиченого іменника *чат*, так і адаптацією англійського дієслова *to chat*. Якщо ми приймаємо перший варіант – маємо справу зі словотвором, у другому випадку – це морфологічна адаптація, бо післякореневий компонент є не словотвірним суфіксом, а граматичною морфемою з формально-категоріальною функцією. Ще складніша ситуація з прикметниками – учена пише, що можна виключити

деривацію і говорити про адаптацію у випадку, коли немає похідних слів, з якими б ці прикметники могли перебувати у словотвірних відношеннях. Тому випадки, які дослідники називають *словотвірною адаптацією*, по суті, є *морфологічною адаптацією* [1, с. 317]. Складно і з іменниками, бо майже завжди є кілька однокореневих іменників або іменників та дієслів. Тому в нашій роботі в проблемних випадках, коли є можливість двоякого трактування, морфологічно адаптованими іменниками, прикметниками, дієсловами вважатимемо ті, які мають відповідники в мові-джерелі.

Узагальнивши дані названих вище теоретичних досліджень, у своїй роботі *адаптацію* розглядаємо як процес пристосування іншомовного слова до системи болгарської мови за її законами з часу його появи в мові-реципієнті до становлення його повноправною одиницею словника. Терміни *освоєння* та *засвоєння* вважаємо його синонімами.

Поняття, пов'язані з лексичними інноваціями та функціонуванням нової запозиченої лексики, у найновішій науковій літературі розглядаються насамперед у дослідженнях, що стосуються проблем *інтернаціоналізації* лексичного складу мови. *Інтернаціоналізація* – явище в мові не нове [8, с. 164, 71, с. 59; 235, с. 142], але на сучасному етапі є серед найактуальніших мовних тенденцій [91, с. 9; 128, с. 190; 233, с. 26; 192, с. 148; 198, с. 161]. Різні аспекти мовної *інтернаціоналізації* в найновішій лінгвістичній літературі викликають значний інтерес. Однак саме поняття *інтернаціоналізації* стосовно мови ще не отримало однозначного тлумачення. У лінгвістичних дослідженнях учені називають *інтернаціоналізацію* тенденцією, послуговуючись визначенням німецького славіста К. Гутшмідта, який називає тенденції “спрямованими рухами процесів або змін у мові в певний період, що відбуваються у формі закріплення інновацій або відкидання застарілих мовних одиниць, конструкцій, норм” [90, с. 17].

Мовознавці також часто називають *інтернаціоналізацію* процесом. Детальне визначення цього терміна подає словацька “Енциклопедія мовознавства” [287, с. 194], де *інтернаціоналізація* мови трактується як

“нерівномірний динамічний мовний процес, зумовлений постійним зростанням мовних контактів у світовому масштабі, з одного боку – під впливом економічних, політичних, суспільних чинників, з другого – як результат науково-технічного розвитку. Ця найтипівіша міжмовна категорія, що охоплює всі мови та реалізується на всіх мовних рівнях, найбільш значуще виявляється на лексичному рівні не лише через запозичення готових найменувань, а й через виникнення нових словотворчих моделей, утворення великої кількості скорочень і скорочених слів, послаблення синтетичності лексичного запасу та закріплення аналітичних елементів”. Процесом називає *інтернаціоналізацію* також російський мовознавець Л. Смирнов, зазначаючи, що це “складний багатоаспектний процес, який не зводиться лише до проникнення в ту чи іншу національну мову запозичених (іншомовних) слів чи навіть міжнародних слів, а в результаті якого завдяки соціокультурним і мовним контактам у групі споріднених і неспоріднених мов на певному етапі їх розвитку формуються певні “зони спільності”, представлені інтернаціональними елементами, які тією чи іншою мірою охоплюють різні ланки конкретної мовної системи, вступаючи з нею в тісну взаємодію та чинячи помітний вплив на її функціонування” [206, с. 23].

Болгарська дослідниця К. Вачкова теж називає *інтернаціоналізацію* “процесом, завдяки якому на різні структурні рівні і в різні стилі мови потрапляють чужомовні засоби та моделі міжнародного поширення” [71, с. 60]. Інша болгарська вчена М. Попова, автор студій про проблеми термінології дефініює *інтернаціоналізацію* як “формування та розповсюдження спільного фонду співвідносних мовних одиниць у не менш як трьох мовах, дві з яких належать до різних мовних сімей” [198, с. 163].

Отже, як бачимо із визначень, інтернаціоналізацію словникового складу мови вчені розуміють по-різному, єдиного визначення на сьогодні немає. На нашу думку, розуміння *тенденції* як поняття вищого ступеня, що втілюється в різних *процесах*, запропоноване К. Гутшмідтом, дозволяє встановити певну ієрархію мовних явищ на різних рівнях мовної системи. У нашому дослідженні

інтернаціоналізацію розглядатимемо в широкому розумінні – як процес надзвичайно активного, інтенсивного та кількісно масштабного поширення іншомовних слів у лексичному фонді мови, у різних стилях та підстилях. Підставою до такого широкого розуміння інтернаціоналізації лексики на сучасному етапі функціонування мов є те, що значна частина слів, що запозичуються, мають інтернаціональне поширення, і відповідають “класичному” критерію визначення лексичних інтернаціоналізмів – поширення не менше, ніж у трьох мовах, дві з яких належать до різних мовних сімей. На сучасному етапі *інтернаціоналізація* відбувається на англоамериканській основі, тому синонімом до терміна *інтернаціоналізація* виступає *англоамериканізація*.

1.4. Методологія дослідження лексичних інновацій іншомовного походження

Специфіка наукової проблеми, яка розглядається в дисертаційній праці, мета та завдання визначили вибір конкретних методів дослідження. На кожному етапі роботи для виконання поставлених завдань і досягнення мети дисертаційного дослідження застосововано конкретний набір методів та прийомів.

Першим етапом у дисертації став аналіз праць, присвячених досліджуваній проблематиці, серед яких студії болгарських та закордонних учених. Традиційно актуальні для болгарського мовознавства питання теорії та практики запозичення викладено в межах трьох періодів, межі яких мають екстралінгвальний характер. Аналіз досліджень про запозичену лексику уможливив виокремлення актуальних та малодосліджених питань, пов'язаних із поповненням та оновленням лексичного складу болгарської мови шляхом запозичення, з адаптацією запозичень та зрушеннями, змінами на різних рівнях мовної системи на сучасному етапі розвитку болгарської мови. Важливим

компонентом дослідження є аналіз наукової та суспільної думки щодо нових запозичень.

Вивчення нових лексичних запозичень вимагає визначення теоретичних засад дослідження, осмислення основних понять термінознавства. Кожне дослідження потребує опису, аналізу та уточнення поняттєвого апарату конкретної галузі науки, тобто термінів і понять, що їх позначають. Вирішити це завдання допомагає аналіз дефініцій, який передбачає вивчення термінів та позначуваних ними понять, розробку й уточнення змісту та обсягу понять, встановлення взаємозв'язку між поняттями, їхнього місця в поняттєвому апараті конкретної науки. У дисертаційній праці здійснено аналіз дефініцій термінів, пов'язаних з поняттєвим апаратом запозиченої лексики, зокрема зосереджено увагу на визначенні понять *запозичення, іншомовне слово, інтернаціоналізм, екзотизм, варваризм, неологізм, інновація, адаптація, освоєння, засвоєння* та їх використанні у наукових розвідках про лексичні інновації іншомовного походження.

Аргументом на користь вибору для дослідження саме нових лексичних запозичень є те, що на сучасному етапі вони є одним із найпотужніших джерел оновлення сучасної болгарської мови, а також впливають на неї та провокують зрушення та зміни на її інших мовних рівнях.

Важливою частиною дисертації є добір лексичних одиниць для дослідження, його здійснено методом суцільної вибірки з лексикографічних джерел та часткової вибірки із засобів масової інформації та електронних ресурсів, інформаційних сайтів, порталів, блогів, мережі інтернет. Ексерпований матеріал налічує 1781 лексичну одиницю і відображає нові реалії, явища, предмети, що з'явилися у болгарській мові внаслідок активних світових глобалізаційних процесів у найновіший період її розвитку.

Потреба вивчення процесу запозичення протягом історичного розвитку болгарської мови та в межах досліджуваного періоду зумовила застосування загальнонаукових методів аналізу і синтезу.

Для послідовного опису мовних одиниць і функціонування їх на певному етапі розвитку мови, тобто в синхронії, використано описовий метод. У нашій дисертаційній праці цей метод має особливе значення для виокремлення нових запозичених слів у лексиці сучасної болгарської мови та їхньої характеристики. Ми використали описовий метод та здійснили: 1) виокремлення одиниць аналізу; 2) членування виокремлених одиниць; 3) їх класифікацію й інтерпретацію. У результаті поетапного застосування описового методу було виявлено новозапозичення з англійської мови, новозапозичення з інших західноєвропейських, слов'янських і неєвропейських мов. Наступним етапом був розподіл цих лексичних одиниць за сферами використання. Було здійснено тематичну класифікацію найбільшої групи слів – нових англізмів, а також визначено сфери функціонування нових запозичень із західноєвропейських, слов'янських та неєвропейських мов.

Для вивчення оновлення лексики за рахунок іншомовного компонента в зіставленні з позамовними явищами використано прийом зовнішньої інтерпретації.

Отже, розглядаючи адаптацію новозапозичень на фонетичному рівні, ми описали традиційні способи відтворення запозичень та виокремили деякі цікаві явища конкуренції у відтворенні окремих звуків, що з'явилися або динамізувалися у досліджуваний період.

Опис морфологічної адаптації лексичних інновацій було здійснено шляхом розподілу виокремлених одиниць за лексико-граматичними класами слів: іменники, прикметники, дієслова, інші частини мови. Аналізуючи іменники, ми класифікували їх за лексико-граматичними категоріями відповідно до граматичних значень, яких набувають вони в болгарській мові з огляду на притаманні їм граматичні форми. Морфологічну адаптацію новозапозичених прикметників та дієслів було розглянуто, звернувши увагу на компоненти, за допомогою яких ці слова зараховуються до відповідного лексико-граматичного класу слів, або на їх відсутність, як, наприклад, у незмінюваних прикметниках.

Аналіз мови в динаміці як відношення між послідовними елементами, які замінюються у часі, розкривають причинність та закономірність змін у мові, зокрема її лексиці, дають можливість виявити якісно нові зміни і зрушення в лексичному складі досліджуваного періоду. Виокремлення змін, зрушень, інновацій на різних мовних рівнях стало можливим завдяки виділенню з нових іншомовних слів фонем, звуків, морфем, компонентів, котрі були виокремлені як нові або активізували свій ужиток на сучасному етапі розвитку болгарської мови.

Для аналізу конкурентних компонентів з метою встановлення “потенційного переможця” було використано елементи частотного аналізу.

Метод кількісних підрахунків дозволив установити певні співвідношення в межах аналізованої лексики.

Таким чином, методологія дисертаційної роботи сприяла дослідженню лексичних інновацій іншомовного походження кінця XX – початку XXI століть як різнопланового мовного явища, яке відображає сучасний стан розвитку болгарської мови. На нашу думку, комплексне застосування дослідницьких методів, які розраховані на вивчення певних явищ, закономірностей та особливостей розвитку мови, дозволяє різноаспектно дослідити нові лексичні запозичення як одне з головних джерел оновлення болгарської мови та змін у ній у кінці XX – на початку XXI століть.

Висновки до першого розділу

Отже, дослідження нових лексичних запозичень є важливим аспектом вивчення процесу поповнення та оновлення словникового складу, адже нові іншомовні слова є потужним джерелом оновлення лексичного складу мови.

Питання щодо функціонування чужомовної лексики віддавна були об'єктом наукових зацікавлень. Проаналізувавши праці болгарських і зарубіжних науковців, присвячені іншомовній лексиці в болгарській мові, ми виокремили три періоди вивчення досліджуваної проблематики, межі яких окреслено подіями політичного характеру.

Щодо українських учених, то лексичним змінам в болгарській мові післявоєнного періоду присвятила свою монографію В. Т. Коломієць; лексичні інновації в болгарській мові кінця 80-х рр. ХХ ст. стали предметом наукового зацікавлення А. Березовенко.

Динаміка процесу запозичення та інтерес мовознавців до нього не втрачають своєї актуальності й до сьогодні. І хоча кількість праць, у яких запозичена лексика є об'єктом лексичного аналізу, не така велика, на сучасному етапі лексичні запозичення насамперед є предметом наукового зацікавлення в дослідженнях про динамічні інтернаціоналізаційні процеси в мові загалом. Болгарські і зарубіжні вчені приділяють увагу теоретичним та прикладним аспектам цієї проблематики, зокрема критеріям визначення іншомовних лексичних одиниць, їхній класифікації, вивченню окремих сфер ужитку новозапозичень, дослідженню семантичних та словотвірних особливостей нових слів, серед яких і запозичення-інновації нового періоду; типології інтернаціоналізаційних та неологізаційних процесів.

Поряд із найновішими теоретичними дослідженнями різних аспектів чужомовного впливу на болгарську мову нового періоду для сучасного стану досліджень нової запозиченої лексики характерним є її систематичне лексикографічне опрацювання. У болгарському мовознавстві традиційну лексикографічну лінію репрезентує фіксація нових запозичень у словниках

нових слів, які не претендують на вироблення кодифікаційних правил, однак відіграють важливу роль у стабілізації мовної норми, а також дають можливість побачити й виокремити недосліджені питання та проблеми функціонування нової запозиченої лексики. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть у Болгарії вийшло п'ять таких словників. Важливим аспектом у вивченні нової іншомовної лексики є створення електронної бази – БНК, що дозволяє швидко реагувати на зміни в лексичній системі та фіксувати новозапозичення. Про інтерес до новозапозичень з боку українських учених свідчить вихід у 2015 році “Болгарсько-українського словника нової європейської лексики”. Попри те, постійний та безперервний процес оновлення лексикону за своєю стрімкістю перевищує темпи фіксації неологізмів, що дає змогу виявляти новозапозичення на позначення нових понять та інших важливих реалій і явищ, котрі ще не були зафіксовані ні у словниках неологізмів, ані у словниках іншомовних слів.

У різні періоди становлення болгарської мови науковців, громадських діячів більшою чи меншою мірою турбувала проблема великого напливу нових іншомовних слів, їхнього освоєння. На сьогодні особлива увага мовознавців зосереджена насамперед на великій кількості англійзмів у болгарській мові та активному вживанню латинської графіки, особливо в мові реклами і назвах фірмових виробів. Проблема великої кількості іншомовних слів у мові турбує навіть неспеціалістів, пересічних громадян, які демонструють негативне ставлення до цього явища і всіляко обурюються таким інноваціям.

Аналіз праць та висловлювань болгарських мовознавців щодо інвазії англійзмів у болгарську мову нового періоду показав, що вчені є доволі толерантними до процесу активного запозичення нових слів і їхнього функціонування в мові. Науковці закликають не боятися англоамериканської хвилі запозичення, проте висловлюють занепокоєння щодо культури мови і мовлення загалом, на які чужомовний компонент, беззаперечно, має великий вплив, і тому радять не перенасичувати навмисне свою мову іншомовними словами, конструкціями, віддаючи данину моді.

Огляд та аналіз наявної літератури з проблеми визначення запозичених та іншомовних слів, досвід болгарських і зарубіжних мовознавців з вирішення зазначеної проблеми та аналіз сучасних праць дозволили зробити висновки про те, що серед учених немає однастайності в називанні цих слів. Учені-дослідники використовують цілу низку дефініцій, зокрема: *нове запозичення, новозапозичення, неозапозичення, нове іншомовне слово, запозичення, неологізм, лексична інновація іншомовного походження, запозичення-інновація*. По-різному трактують науковці й сам процес пристосування запозичень – *асиміляція, адаптація, освоєння, засвоєння*.

Однастайними є болгарські й українські мовознавці у використанні термінів, які базуються на генетичній належності іншомовних слів до мов-джерел: *англізми, англоамериканізми, запозичення з англійської*, а також у термінів на позначення окремих пластів лексики: *інтернаціоналізми, екзотизми, варваризми*.

На позначення складного поняття, пов'язаного з динамікою процесів, що відбуваються в мові, порівняно недавно вчені-лінгвісти почали використовувати термін *інновація*. Цей термін може стосуватися не тільки цілого слова, а й будь-якого його компонента, тому, відповідно, розрізняють *графічну, фонетичну, морфологічну інновацію* тощо.

Необхідність комплексного аналізу лексичних запозичень як частини сучасної болгарської лексики зумовила використання як загальнонаукових, так і лінгвістичних методів та прийомів. Методологічною основою нашого дослідження нового лексичного матеріалу стали описовий метод, загальнонаукові методи аналізу та синтезу, метод суцільної вибірки із лексикографічних джерел та часткової вибірки з болгарських ЗМІ кінця ХХ – початку ХХІ століття, прийом зовнішньої інтерпретації; використано також елементи методу кількісних підрахунків та частотного методу. Застосування цього набору дослідницьких методів та прийомів дозволило повною мірою виконати поставлені завдання і досягнути мети нашого дослідження.

РОЗДІЛ 2

ДИНАМІКА ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ БОЛГАРСЬКОЇ МОВИ З ОГЛЯДУ НА ЗАПОЗИЧЕННЯ

Розвиток мови є лише одним із різновидів розвитку суспільства, тому можна вважати, що рушійні сили мовної динаміки є різновидом рушійних сил суспільного розвитку. Адже мова живе завдяки людині, державі, суспільству, вона є явищем суспільним і не може існувати та розвиватися без нього. Немає таких мов, які б розвивалися в абсолютній ізоляції, як і нема суспільства, що могло б розвиватись ізольовано.

2.1. Періоди інтенсивних іншомовних впливів у болгарській мові

Контактування мов є одним із важливих зовнішніх чинників змін у мовах, унаслідок якого в них спостерігаються спільні явища, процеси. Наявність спільних процесів у різних мовах дає підстави вважати їх наслідком мовної тенденції до інтернаціоналізації. Інтернаціоналізаційні процеси у мовах за характером протікання є нерівномірними, але їхні темпи поступово зростають унаслідок постійного збільшення мовних контактів у загальносвітових межах під впливом економічних, політичних і суспільних чинників, з одного боку, і науково-технічного розвитку, з іншого. Інтенсивні контакти між різними народами та культурами неминуче приводять до взаємовпливів їхніх мов. Ще в давні часи народи контактували між собою: сусідство, переселення, міграції, війни призводили до неодмінного встановлення політичних, економічних та військових контактів, а контакти – до змішування цивілізацій, релігій, культур і мов. Сильніше чи слабше виражені сліди від взаємовпливів різних племінних та національних мов можна простежити ще в епоху індоєвропейської мовної спільноти та пізніше – праслов'янської.

Розвиток лексики становить найістотніший і найвиразніший вияв загальної еволюції мови. Міжмовні впливи особливо відчутні в лексичній системі мови, яка є найбільш відкритою, чутливою та податливою до змін. У минулому *староболгарська*³ мова сама була джерелом запозичення, бо саме з Болгарії в слов'янські країни Східної Європи прийшло кириличне письмо та перші писемні пам'ятки, багато нових понять, реалій, а з ними і слів на їхнє позначення.

Балкани віддавна були перехрестям шляхів, що пов'язувало Європу та Азію. Тут перебували древні цивілізації, відбувались війни, сутички армій, переселення, зіштовхувались культури та змішувались мови. У різні часи на Балканах співіснували фракійці, скіфи, праболгари, слов'яни, греки та турки. Болгарське суспільство завжди було відкритим для контактів, у різні періоди історії йому доводилось примусово чи добровільно стикатися з різними народами в різних сферах діяльності. Кожен історичний контакт залишив помітний слід у лексичному складі мови. В. Зидарова називає кілька причин появи чужомовної лексики і, відповідно, кілька типів контактів в історії болгарської мови:

- *географічні контакти*, тобто контакти Болгарії з країнами, що розташовані в безпосередньому сусідстві (Греція та Туреччина).

- *політичні контакти*, тобто ті, що виникли в епоху політичної залежності Болгарії від інших держав. У ці епохи найбільш численними були запозичення в адміністративній та військово-політичній сфері. Політичний характер мають контакти Болгарії з Грецією, Османською імперією, Росією.

- *культурно-економічні контакти*, що привели до прямого чи опосередкованого запозичення назв із галузі культури, науки, мистецтва, освіти, техніки та ін. Цікавим є факт, що значна частина міжнародної лексики грецького чи латинського походження потрапила в болгарську мову не прямо

³ В українському мовознавстві використовують термін *старослов'янська мова*.

(незважаючи на географічну близькість болгарської держави до різних країн), а опосередковано – через російську та французьку мови [105, с. 86].

Варто зазначити, що чіткої межі між цими типами контактів немає, більшою чи меншою мірою одні накладаються на інші.

Дослідниця К. Вачкова в короткому історичному огляді іншомовних впливів на болгарську мову пропонує виокремлювати чотири періоди, які називає періодами яскраво виражених інтернаціоналізаційних впливів: 1. Середина IX–X століття; 2. XV–XIX століття; 3. XIX–початок XX століття; 4. 60-ті роки XX – до наших днів [71, с. 59]. Авторка зазначає, що масштаби процесів, що відбулися в болгарській мові відповідних періодів, а також домінуючі мови-джерела у виокремлені часові відрізки були абсолютно різними, але кожен з них залишив помітний слід у лексиці болгарської мови. Цю класифікацію ми застосовуємо для опису значних хвиль іншомовних впливів у болгарській мові, але останній запропонований авторкою період розділяємо на дві хвилі: першу – з 9 вересня 1944 року до 10 листопада 1989 року, другу – з 10 листопада 1989 й до наших днів.

Усі виділені періоди пов'язані з особливостями розвитку Болгарської держави, її історії та є результатом радше не сусідського контакту, а результатом зміни політичних орієнтацій, культурних напрямів, політичного та духовного поневолення чи виявом вдячності за визволення, науково-технічної революції, прискореними темпами надходження інформації, перенесення простору спілкування у віртуальному світі тощо.

Отже, першою великою хвилею зближення ранніх форм писемних мов та помітних впливів, що захопили кодифіковану староболгарську мову ще на початку її писемного періоду, у середині IX–X століть, був період християнізації тогочасного болгарського суспільства, тобто прийняття християнства за державну релігію (863–864). Процеси, що відбулись тоді в мові, зокрема в її лексичному складі, були наслідком тодішніх християнсько-політичних впливів на слов'янський світ з боку Візантійської імперії, що пропагувала поширення християнства через переклади священних книг

рідними мовами та була носієм нової культури. Мовою східнохристиянської цивілізації була старогрецька. Саме вона через християнсько-політичні впливи стала частиною великого процесу приєднання тодішнього болгарського суспільства та його мови до візантійської, східноправославної культури. Важливим чинником проникнення, закріплення та розповсюдження лексичних запозичень були численні переклади богослужбових книг, призначених для обслуговування потреб християнської церкви, церковних обрядів східноправославної традиції. Запозичення іншомовної лексики було стимульоване тією обставиною, що попри багатство тодішньої староболгарської мови в ній не завжди можна було знайти свої власні форми вираження нових понять. Переклади одних і тих самих текстів сприяли розповсюдженню схожих понять, явищ і концепцій, зближували систему теоретичних знань та оцінок у багатьох народів. У мовах, що мали контакт з грецькою, закріплювались нові схожі значення слів і форми їх вираження.

Взаємодія грецької та болгарської мов не припинялась протягом багатьох віків. Результатом цієї взаємодії стала поява в староболгарській мові великої кількості грецизмів: лексем та кальок на позначення понять, явищ, обрядів, ритуалів, пов'язаних зі становленням, розвитком, поширенням та популяризацією східноправославної церкви. До найдавніших запозичень з грецької належить церковна та монастирська лексика й термінологія: *ангел, апостол, дякон, ерес, евангелие, икона, монах, псалтир, схима*; назви наук: *граматика, арифметика, музика, риторика*; побутова лексика: *вишна, килер* (комора), *корем, ливада, тупер, целина, трапеза, скара, трендафил, хартия*; найменування з галузі торгівлі та адміністрації: *деспот* (у середні віки – володар, управитель області в деяких державах Балканського півострова), *евтин, лира, самар*; окремі власні імена: *Александър, Ирина, Кирил, Методи, Никола, София* та ін. Спільні явища з'явилися не лише в лексиці, зазнав впливу й словотвір, особливо в межах так званих “високих стилів” [71, с. 59]. Під впливом грецької мови в болгарській з'явилися сполучення *кс-, кт-, пс-*, розвинулася модель утворення складних слів з двох коренів: *сладкодумен,*

благообразнен, великомъдър та ін. Отже, період IX–X століття позначений яскравими іншомовними впливами старогрецької мови на староболгарську.

Друга хвиля помітного іншомовного впливу почалася в кінці XIV ст., коли Болгарська держава потрапила у володіння Османської імперії і, відповідно, болгарська мова підпала під довготривалий вплив з боку офіційної мови Османської імперії – османотурецької. Зважаючи на те, що ідеологія ісламу робила акцент на домінуванні релігії та віросповідання [77, с. 51], а не мови, на території імперії використання турецької мови не регламентувалося адміністративно. Н. Николова [169, с. 127] стверджує, що турецько-болгарський білінгвізм до середини XIX століття охоплював не всю болгарську мовну територію, а лише Центральну і Північно-Східну Болгарію та Підбалкани. Турецькі колонії в цих регіонах були сконцентровані і в селах, і в містах, а це сприяло активній участі турецької мови у сфері комунікації. Зі сфери побутового спілкування турецька мова ввійшла і в культурно-комунікативний простір, правда, лише певних регіонів. Політичні та соціальні умови, що склалися, сприяли виникненню своєрідної двомовності серед окремих груп населення і певних регіонів, і це не могло не позначитись на розвитку мови того періоду.

Результатом тривалого періоду болгарсько-турецьких контактів стало проникнення в болгарську мову великої кількості османотурцизмів (тюркізмів, арабізмів, орієнталізмів). Найчастіше турецька мова використовувалась у сфері економіки, торгівлі та ремісництва: *занаят, хамалин, чаршия, пазар*. Болгари використовували турецьку мову насамперед для порозуміння і для налагодження торговельно-господарських контактів із завойовником. Ще в перші роки османської присутності турецька мова почала проникати у сферу будівництва та архітектури: *дюкян, таван, чифлик*. Використання османотурецької мови у сфері адміністрації в усній та писемній формі: у судах, меріях, у поліції, у податкових органах, про що пишуть дослідники [169, с. 127], покликаючись на наявність у мові лексики такого ґатунку, незаперечне. Наявність турцизмів у військовій лексиці та термінології пояснюється їхнім

використанням в імперському війську, де ці слова були потрібні для розуміння наказів та спілкування з командуванням, що мало свій вплив на цю сферу: *ага, барут, заптие, конак, куришум*. Досить багато турцизмів є в побутовій лексиці: *чиния, тютюн, кюмюр*; у назвах одягу: *елек, каши, джоб, чоран, колан, пешикур, яка*; кулінарії: *мезе, кебан, кюфте, баклава, бюрек, гювеч, чорба, чеверме, суджук, сарма, патладжан, ракия, халва*; назви рослин: *гюл, зюмбюл, джинджифил, джанка, бамя, керевиз, кайсія* та ін. Дуже часто ці слова номінували поняття, які не мали відповідників, тому й стали невід'ємною частиною лексичного складу болгарської мови.

У той час під турецьким впливом виокремились та освоїлись турецькі суфікси *-чия/-джия* (від тур.). Засвоєний та виокремлений суфікс *-джия* і до сьогодні залишається одним із найактивніших словотворчих елементів, а почасти і єдино можливим суфіксом, за допомогою якого утворюють іменники на позначення назв осіб за професійною належністю [5, с. 125; 167, с. 52]: *фолкаджия, таксиджия, чатаджия, компютерджия, интернетаджия, компютерджия, брѣмбарджия* та ін.

Норвезький учений, автор словника турцизмів А. Гранес у своєму дослідженні про турецькі запозичення в болгарській мові висловив думку, що в період Османського поневолення турецька мова була для болгар не лише мовою панівної держави, завойовника, а й мовою цивілізації, мовою, яка була престижною настільки, що навіть позитивно вплинула на розвиток болгарської мови [251, с. 12]. К. Вачкова також зазначає, що турцизми полегшували комунікацію болгар з іншими народами Балкан та Малої Азії, що на той час входили до складу Османської імперії [71, с. 59]. Протилежної думки дотримується акад. М. Виденов, який стверджує, що під час турецького рабства болгарин відчував поневолення, а це стало домінантним аргументом того, що вже в період Відродження мовознавці пропагували відсторонення орієнталізмів, що переросло у велике переслідування іншомовних слів загалом [76, с. 289].

Проте, незважаючи на довготривале володарювання імперії на Балканах, міжнародними словами, за поодинокими випадками, турцизми не стали. Деякі слова, так звані “літературні” турцизми, стали загальноживаними в болгарській літературній мові, вони стилістично нейтральні та не сприймаються як турцизми. Інша частина турцизмів – особливий стилістичний пласт із заниженою, розмовною, жартівливою експресією – сприймаються як чужомовні і, незважаючи на те, що мають болгарські відповідники, функціонують у зниженому стилі мови [45, с. 191; 224, с. 157–158]. На сьогодні важко однозначно коментувати позитивні чи негативні моменти впливу турецької мови на болгарську. З одного боку, турецька мова відкривала можливості в спілкуванні з великим азійським мовним простором, з іншого, це була мова народу-поневолювача, тому й до сьогодні частина турцизмів має негативну конотацію.

Третя хвиля іншомовного впливу на болгарську літературну мову збігається з дуже важливими подіями в житті держави: національним Відродженням та Визволенням Болгарії, виокремленням її з території Османської імперії, становленням її як нової незалежної держави, що потребувала надолуження пропущеного за час 500-літнього османського панування як стосовно державотворення, так і мовотворення. Молода наукова еліта Болгарії розуміла потребу у формулюванні національної мовознавчої думки, у становленні теоретичного корпусу болгарської лінгвістичної науки, у впорядкуванні основних положень граматики та норм болгарської літературної мови, систематизації лексичного корпусу мови.

У цей час болгарське суспільство потрапило під вплив кількох культурних середовищ: з одного боку, західноєвропейського, що було носієм культури, літератури, суспільно-політичного та наукового прогресу, з іншого, російського, який став особливо відчутним після Визволення Болгарії від турецького поневолення.

У цей період посилювалися прямі та опосередковані запозичення лексики із західноєвропейських мов. На той час не було єдиної мови-джерела, на

болгарську мову впливали різні мови, особливо французька – мова зближувальних впливів у сферах тогочасної політики та дипломатії, а особливо культури.

Міжнародною мовою науки, філософії, освіти, дипломатії в Західній та Центральній Європі була латинська. Під час переходу від латини до сформованих нових європейських літературних мов, виникла потреба розширити запаси книжно-літературної лексики, насамперед термінологічної. Особливу роль у цьому процесі відіграв греко-латинський етимологічний фонд [9, с. 159]. У пошуку нових засобів словотвору європейські мови (французька, німецька, італійська) звернулись до латинських і грецьких коренів, а цей процес привів до сильної хвилі інтернаціоналізації словникового складу західноєвропейських мов. Г. Хютль зазначає, що популяризація наукової термінології стала найважливішим спільноєвропейським явищем після християнізації [246, с. 111].

Під впливом різних мов у болгарській мові з'явилося чимало нових слів, як правило, греко-латинського походження, на яких базується новостворена тогочасна європейська термінологія. Цьому сприяв сильний ріст авторитету науки, небувалий інтерес до нових наукових концепцій, намагання переносити поняття точних наук на питання суспільного життя, ідейно-політичної боротьби. Розвиток інтелектуальних сфер вимагав мовних засобів вираження та номінації нових ідей та думок, нові процеси та явища потребували більш конкретних та точних назв на позначення суспільно-політичних понять.

Запозичення з французької належать до різних сфер життя. Словниковий запас болгарської мови інтелектуалізується в освітній та культурній сферах. У ній з'являються нові слова, що називають поняття культури та мистецтва: *балет, актьор, режисьор, афиши, вернисаж, портрет*; моди: *мода, ревью, парфум, костюм, палто, бижу*; мистецтва: *актьор, балет, суфльор, роял, бенефис*; архітектури: *гараж, ложка, балкон*; суспільно-політичного життя: *депутат, партія, пропаганда, буржоазія*; військової справи: *армія, дезертьор, батальон, гарнізон*; їжі та напоїв: *бонбон, меню, еклер, коняк*,

бульон, десерт та ін. Із запозиченнями з французької у болгарській мові з'явилися сполучення: *-оа-, -уе-*: *резервоар, коафьор, силует* у середині слова; виокремились кінцеві: *-ьор*: *суфльор, дубльор, фризьор, гримьор, боксьор, -аж*: *масаж, балотаж, екипаж, шантаж, саботаж, -ер*: *кавалер, офіцер, акушер, -ьор*: *дубльор, жонгльор, фризьор*; *-ент*: *документ, елемент, орнамент, -ант*: *стипендиант, комедиант, дилетант*. З великою кількістю французьких запозичень продуктивним у болгарській мові став суфікс *-ист*: *арматурист, машинист, рапирист, джудист, багерист, флейтист, маневрист* [201, с. 100–101].

Частина неологізмів-запозичень цієї епохи має німецьке походження, це найменування понять техніки: *багер, винт, цинк*; військової справи: *лагер, арест, щаб, рота*; побуту: *анцуг, яке, щайга, шприц, виц, мащаб, шриффт, кифар*; їжі та напоїв: *кифла, вафла, бира, шрудел* та ін.

Інтернаціональний характер мають італійські запозичення зі сфери архітектури: *арка, фреска*, музики: *оперета, сопрано, форте*, мистецтва: *барок, карикатура, палитра* та ін.

Після визволення Болгарії із османського ярма в останній чверті XIX століття болгарська мова зазнає значного російськомовного впливу. Уся її тогочасна болгарська наукова, судова, адміністративна та військова термінологія містила в собі велику кількість російських чи створених за російським зразком слів. Сприяло російському впливу й те, що багато молодих людей здобувало освіту в Росії. М. Москов вбачав позитивний вплив російської мови на болгарську в той період, оскільки, на його думку, з російської мови надходила міжнародна культурна лексика та термінологія [154, с. 14].

Варто наголосити, що проникнення та засвоєння нової чужомовної лексики, масова популяризація та вихід до широкого вжитку раніше вузькоспеціальних міжнародних термінів у XIX столітті в болгарській мові були тісно пов'язані з протилежним явищем – поширенням пуризму. Причому виступи проти наявних у мові іншомовних слів досить хаотичні, бо не було чіткого формулювання проблеми. Об'єктом критики стали іншомовні слова, що

ввійшли в мову з різних причин: 1) унаслідок тривалої асиміляції з боку держави-завойовника; 2) як результат тривалих впливів сусідніх мов; 3) через просвітньо-культурні зв'язки з різними країнами.

Таким чином, теоретично були “переслідувані” всі слова іншомовного походження незалежно від їх статусу в болгарській мові. У дискусіях, що велися в той час, проти використання запозичень виступали всі учасники, і такі обговорення виглядали досить парадоксально, бо, як зазначає акад. М Виденов, фактично не було опонентів [76, с. 275]. На практиці боротьба велася не стільки “проти іншомовних слів” загалом, скільки проти численних грецизмів та орієнталізмів, накопичених протягом багатьох століть та, на думку пуристів, непотрібних у мові. Згодом об'єктом “переслідувань” були росіянізми, західноєвропеїзми, а також слова міжнародної культурної термінології.

Розквіт пуризму був продиктований бажанням діячів захистити “засмічену” та перевантажену запозиченнями мову, а також актуалізувати, відродити, зберегти та підтримати, витягнути з глибин усе “своє”. Творці літературної мови свідомо намагалися не вживати грецизмів і турцизмів й пояснювали це ростом національної свідомості [154, с. 11], хоча саме турцизми та грецизми у той час використовувались для тлумачення слів іншомовного походження. З часом нові росіянізми та запозичені із західноєвропейських мов лексеми утвердились в літературній мові і витіснили з неї частину старих грецизмів та османотурцизмів.

Аналіз поглядів болгарських мовознавців на проблеми функціонування в мові слів іншомовного походження, дискусії щодо доцільності вживання цього пласту лексики в мові, дає змогу виокремити таку градаційну схему пропозицій учених-пуристів щодо вирішення проблем із запозиченими словами:

- 1) замінити всі запозичення і не допускати нових чужих слів, а створювати свої;
- 2) запозичувати чуже слово на позначення відповідного предмета чи поняття лише тоді, якщо в мові немає відповідного слова;

3) зберегти досі запозичені слова та не допускати проникнення нових іншомовних слів;

4) дозволити стиліове розмежування питомих та іншомовних слів і допускати вживання *міжнародної культурної лексики та термінології* в науковому стилі, за умови одночасного збереження чистоти розмовного стилю.

З одного боку, з девізом “не допустити в словники жодного слова, що за своєю природою було б не болгарським” боротьба велася проти всіх іншомовних слів, наявність яких у мові називали “неправильно зрозумілою цивілізацією”, “мавпуванням”, “газетярською мовою”, “чужопоклонством”, “сліпим наслідуванням”, з іншого нагальною ставала потреба номінування предметів та понять “з нових наук і нових художеств”, для яких у болгарській мові не було відповідних слів, що спонукало авторів запозичувати нові слова. Правда, як зазначає М. Москов, усі ці висловлювання були чисто теоретичними, оскільки мова тогочасної публіцистики була перенасичена і словами *міжнародної культурної термінології*, і росіянізмами, і грецизмами [154, с. 21–25].

Четверта іншомовна хвиля розпочалася в середині ХХ століття – у період розвитку та розбудови Соціалістичної Республіки Болгарії. Знаковою подією цього історичного періоду є Дев’ятивересневий переворот 1944 року, що відкрив новий шлях розвитку болгарського суспільства, а відтак і мови. Першою важливою подією в мові цього періоду було здійснення правописної реформи 1945 року, у результаті якої було спрощено та внормовано правопис. Уже в перші роки з’явилась лексикографічні, теоретичні, граматичні праці, що сприяли розвиткові мовної культури. Час становлення та розвитку нових правописних норм пов’язаний з іншою важливою подією – активним іншомовним впливом.

Після Другої світової війни ставлення до запозичень, зокрема слів *міжнародної культурної лексики та термінології*, змінилося, висловлювання про них вже не були такими різкими, що було безпосередньо пов’язано з політикою держави. У цей період великий вплив на розбудову мови в усіх соціалістичних

країнах має офіційна мова СРСР – російська, яка в радянську епоху була основною мовою всіх об'єднаних у СРСР народів, мовою нового суспільного ладу, мовою тогочасної науки, техніки, прогресу. Оскільки Болгарія тісно співпрацювала із СРСР та стала негласною, майже неофіційною його 16-ю республікою, активізувався вплив на болгарську мову з боку російської. Це було пов'язано з тим, що до радянської епохи російські слова вже побутували в болгарській мові, а також з тим, що обидві мови належать до слов'янської мовної сім'ї.

Нові явища вимагали нової лексики, зокрема соціалістичної суспільно-політичної термінології. Сильного впливу зазнала галузь науково-теоретичної термінології, пов'язана з політичною ситуацією, марксистсько-ленінською теорією, методологією, ідеологією. Русифікувалася та радянїзувалася мова літературної критики та теорії. Відчувалася суттєва різниця між уживанням росіянізмів після Визволення та після 1944 року. У перший період росіянізми вживалися переважно нейтрально в різних термінологічних сферах, у другий – вони асоціювались з новим мисленням, прив'язаністю до нового державного та суспільного соціалістичного устрою [62, с. 29]. Навчання великої кількості спеціалістів у СРСР спричинило до проникнення російської термінології практично в усі галузі знань. Запозичення з російської мови часто містили в собі неслов'янські основи для позначення нових, характерних для соціалістичного способу життя понять, наприклад: *агитпункт*, *рапорт*, *антикомуніст* та інші.

Запозичення-неологізми з російської найчастіше проникали в декілька тематичних груп суспільно-політичної лексики болгарської мови: марксистсько-ленінську термінологію: *большевик*, *большевизм*, *пионер*, *капітал*, *марксист*, *ленініст* *колективізація*, *індустріалізація*, *милиція*, *политбюро*, *комсомолец*, *комсомол*, *комуніст*; найменування зовнішньополітичних реалій: *антисъветизм*; лексику виробничої сфери: *стахановец*, *активіст*, *бригадир*, *ударник*, *петилетка* та ін.

Унаслідок науково-технічної революції з'явилися нові запозичення в сфері матеріальної та духовної культури, зокрема серед назв нових професій, виробничих операцій, технологічних процесів: *турбинист, шлаковчик, замазка, очистка, інструменталчик*; найменування машин, їхніх частин та виробничих дій: *електромобил, паророзпределител, програматор, етикетировка, картонаж*; назв окремих цехів та підприємств: *компресорна, завод, нефтохімічески, лесотехнічески*; сільськогосподарських термінів: *колхоз, комбайнер, трудоден*; найменувань нових галузей науки: *аерономія, екзобиологія, косміческо земезнання, нефтохімія* та ін. Розвиток науки породив нову наукову термінологію: *аспірант, заочник, біохімік, зачот* та ін. З'явилися неологізми, що йменували нові пристрої та механізми і споріднені з ними поняття: *калькулятор, кинувечер, радиоразказ* та ін. Розвиток космонавтики знайшов своє відображення у відповідній лексиці й термінології: *космонавт, астронавт, ракета-носител, космічески* та ін.

Слова післявоєнного періоду, запозичені в радянську епоху з російської мови в різні сфери господарського, економічного, політичного та культурного життя, у сучасній болгарській лексикографії називають *радянськими* ("світисми") [45, с. 183]. Частина цих слів, зокрема слова зі сильною політичною конотацією та акцентом на тоталітарний режим, уже перейшла в пасивний пласт словника, інші ж набули негативних стилістичних відтінків.

Під російським впливом у болгарській мові з'явився суфікс *-ически*: *лесотехнічески, политехнічески*. Утворюються форми множини від однокладових іменників чоловічого роду із нетиповим для цієї групи леськики закінченням *-и*: *факти*, відсутнє чергування *к/ч* при утворенні форм множини: *большевики, вареники*. Хитання у роді інтернаціональної лексики на кшталт: *проблем/проблема, диплом/диплома* також є ознакою російського посередництва при запозиченні [24, с. 140].

Російська мова цього періоду є одним з найпотужніших посередників, через які в болгарську мову проникала інтернаціональна лексика з різних європейських мов: англійської, німецької, французької.

З кінця 80-х років російський вплив поступово зменшився, натомість посилювався вплив з боку європейських держав та США, відповідно, у болгарську мову почали проникати англізми. Наприклад, Л. Йорданова, що досліджувала неологізми 80-х років ХХ ст. у болгарській мові, зокрема інновації іншомовного походження, зауважила зростання кількості англізмів [112, с. 83]. Збільшення англійських інновацій у болгарській мові засвідчила й українська болгаристка А. Березовенко, яка констатувала, що англійська мова в цей час більшою мірою, ніж російська, стала джерелом поповнення її лексичного складу запозиченнями [29, с. 116; 30, с. 15].

Остаточним офіційним моментом, що підірвав домінування російськомовного впливу, був розпад Радянського Союзу та послаблення стосунків із Росією. Докорінні перетворення в більшості центрально- та східноєвропейських країн, зокрема і в Болгарії, спричинилися до великих змін, пов'язаних з падінням Берлінської стіни, поваленням правлячого режиму. Суспільні зміни початку 90-х років сприяли поступовому звільненню болгар від тоталітарного режиму, а болгарська мова “попрощалася” з частиною словникових одиниць, здебільшого пов'язаних із попередньою системою управління. Велика частина ідеологічної лексики та термінології відійшла до пасивного запасу, архаїзувалась і стала частиною історії мови.

Спрагледі свободи суспільство опинилося під впливом нового світу, нових предметів, явищ, реалій. Велику роль у цьому відіграли мовні взаємини, що посиленились завдяки активізації прямих контактів та демократизації стосунків між країнами, глобалізації міжнародних стосунків. Країна відкрила свої кордони для нових людей, нової науково-технічної співпраці, фінансових та економічних стосунків, культурних обмінів, програм, проєктів, фестивалів, змагань тощо. Усе це позначилось на словниковому фонді болгарської мови, лексичний потенціал якої не був готовим своїми власними лексичними засобами називати нові явища, предмети та реалії сучасної дійсності, що швидко ставали невід'ємною частиною життя та побуту болгар й активно використовувались у процесі інтенсивної міжнародної комунікації. Отже,

виникала необхідність їх номінації. Дослідниця С. Димитрова зазначила, що раптове активне надходження слів з англійської мови привело болгар до “культурно-шокової ситуації” [62, с. 31]. Однак поява сотень нових лексичних одиниць була продиктована необхідністю дати назви новим предметам, явищам, процесам, що виникли чи з’являлись у результаті змін у політичному, економічному, культурному житті нації. А це, відповідно, підсилило та активізувало вже й так досить динамічний процес кількісного та якісного оновлення словникового фонду, зокрема шляхом запозичення.

Початок п’ятої потужної хвилі іншомовного впливу знаменували суспільно-політичні події, що почалися в листопаді 1989 року. Курс на розширення Європейського Союзу на Схід, що в Болгарії досяг апогею в 2007 році⁴, привів до кардинальних змін не лише в соціальній, економічній, політичній сферах (почали формуватися нові політичні, економічні відносини), а також до зрушень у сфері комунікації (змінилася політична система, з’явилися нові технології, відкрилися кордони і демократизувався простір масової комунікації), що, безумовно, позначилося на функціонуванні та подальшому розвитку мови. Аналогічні процеси зафіксовані в мовах багатьох країн світу, які зазнали значних історичних перипетій, політичних переорієнтацій, економічних бумів, науково-технічних революцій та загального інтелектуального прогресу в зазначений період.

Інтернаціоналізація в болгарській мові кінця XX – початку XXI століття відбувається на англоамериканській основі, що є наслідком нестримної масштабної експансії англійської мови, яка заволоділа мовним ринком. Адже на сучасному етапі розвитку світового суспільства Сполучені Штати Америки домінують у багатьох сферах науки та техніки, а англійська мова набула статусу *лінгва франка*. У багатьох європейських та неєвропейських мовах з’явилась велика кількість англійських (англоамериканських) слів, що дістали назву європейських англізмів [15, с. 44], сьогодні вчені називають їх також новими

⁴ 1 січня 2007 року Болгарія стала членом Європейського Союзу

інтернаціоналізмами [61, с. 283]. В останнє двадцятиліття переважно за посередництвом американського варіанту англійської мови в сучасні слов'янські, європейські та неєвропейські мови – споріднені та неспоріднені – увійшло багато слів, що називають предмети, явища, процеси міжнародного значення.

На сучасному етапі американський варіант англійської мови має значний вплив не лише на більшість сучасних мов, а й на британський та інші варіанти англійської мови. Багаторічні спостереження Ю. Зацного підтверджують, що більшість неологізмів виникає саме в американському варіанті англійської мови, відповідно й нові слова проникають в інші мови з американського варіанта англійської мови. Запозиченню та розповсюдженню американських неологізмів великою мірою сприяє тенденція до демократизації, зближення літературної мови з розмовною [103, с. 88].

Створення нового швидкісного інформаційного простору, нових способів і засобів міжнародної комунікації стало сприятливим чинником для активізації обміну інформацією та швидкого поширення лексичних інновацій. Як слушно зауважує болгарська дослідниця К.Вачкова, сьогодні слово лише за кілька годин (та навіть зі кілька хвилин чи секунд) може облетіти увесь світ та стати широко розповсюдженим інтернаціоналізмом, зрозумілим мільйонам людей [71, с. 60]. У наш час за відносно короткий термін це трапилось з великою кількістю англонеологізмів (англоамериканізмів). Їх популярність та особливий статус завдячують престижу офіційної в США англійської мови, яка через авторитет держави отримала можливість бути мовою нових понять, явищ та предметів. Вона стала основною мовою Європейського Союзу, інтернет-простору, престижною мовою шкіл, університетів, мовою, необхідною під час влаштування на роботу, у спілкуванні, набула статусу міжнародної та стала основним постачальником мовних неологізмів у різні мови світу.

Важливим чинником активного проникнення лексичних запозичень також є зростання ролі й впливу засобів масової інформації на всі сфери життя суспільства та окремої людини. Популярність ЗМІ останнім часом змінила

акценти у сферах впливу на розвиток болгарської мови. Динамічні темпи мовних засобів у ЗМІ можна пояснити з огляду на історичні обставини, які склалися на сьогодні, зокрема соціальними, політичними, економічними та психологічними чинниками. Варто зазначити, що, ймовірно, саме ЗМІ відіграли найактивнішу роль у розвитку сучасної болгарської мови, незважаючи на те, що протягом довгого часу таким джерелом була художня література.

Сучасний тип публіцистичного дискурсу є практично новим аспектом мовної структури, що нейтралізував традиційну нормативність та однозначність книжних стандартів, певні стилістичні та лексичні обмеження. Зазначене явище в сучасній мові мас-медіа не слід вважати втратою стабільних і константних мовних норм; навпаки, воно є показником гнучкості й доцільно-адекватної адаптації до норм життєвої ситуації. Безперечно, вплив соціального чинника на мовні зміни виявляється більш активним та помітним у найдинамічніші періоди суспільства, які пов'язані з істотними подіями в різних сферах життєдіяльності.

Англійська лексика в болгарській мові є доволі пізнім явищем порівняно з іншими чужомовними запозиченнями загалом. Учені подають різні статистичні дані щодо появи та функціонування англізмів у болгарській мові. Перші кількісні дані про англізми станом ще на середину XIX століття з'являються в студії Л. Ванкова, де він назвав статистику 64 слова, а також подав тематичну класифікацію тогочасних англізмів: суспільно-політична лексика, професії, фінансові терміни, назви англійських та американських монет, міри довжини і вмісту, назви ігор та спорту, залізничні терміни, морські терміни, інструменти та зброя, назви напоїв та страв, назви одягу, назви тварин, різне [64, с. 302].

Дослідник англізмів А. Данчев в одній зі статей продовжив відстежувати динаміку англізмів у лексикографічних працях, а це зокрема: 130 лексем у "Словнику іншомовних слів" А.П. Николаєва 1893 року, 306 – у тритомному "Словнику сучасної літературної мови (1954 – 1959)", 600 – у "Словнику іншомовних слів" 1978 року [92, с. 193]. Канадська дослідниця І. Грабовські

зафіксувала у своїй картотеці у кінці 80-их років ХХ ст. понад 500 англійзмів, серед них: технічні терміни, зокрема найменування машин, споруд, технічних частин та їх елементів, процесів; наукові, фізичні, хімічні, біологічні, метеорологічні, медичні, спортивні, морські, військові, залізничні, музичні, торговельні терміни; політична та історична лексика; лексика, пов'язана з розвитком туризму, моди, розвагами, сучасними звичаями, їжею, та екзотична лексика [86, с. 274].

Словники 80-х років ХХ століття, на базі яких проводились лінгвістичні дослідження, на думку А. Данчева, сильно відставали від мовної практики та, відповідно, не могли подати повної картини англійзмів у тогочасній болгарській мові. У статті, де проаналізовано англійзми, дослідник представив численні лексеми, часто вживані і в писемній мові, і в усному мовленні, проте не зафіксовані в тодішніх найновіших тлумачних словниках і словниках іншомовних слів. А. Данчев впорядкував їх за такими тематичними групами: побут, їжа та напої, політика та економіка, заклади харчування, спорт та розваги, музика, різне, кожна з яких проілюстрована достатньою кількістю прикладів. Автор зазначив, що перелічені слова знають, можливо, не всі, та їх використовували в пресі без пояснень, а це спонукає думати, що редактори видань вже вважали їх відомими достатньо широкому колу людей. Цікаво й важливо, зазначає автор, що у 80-х роках ХХ ст. багато з цих слів використовувалось не лише для опису реалій інших країн і народів, а й для номінації новозапозичених понять [92, с. 193–194].

Дослідниця Б. Овадієва вперше виокремлює серед англійських запозичень тематичну групу з *галузі машинної обробки та інформації* [175, с. 323–326]. До того часу ця лексика не була включена в жодну з тематичних класифікацій англійзмів, тому вважаємо її пунктом відліку, фіксатором появи нової тематичної групи, яка вже близько тридцяти років очолює рейтинг донорів нових запозичень у болгарській мові.

На початок 80-х років ХХ ст. загальна кількість англійзмів (не враховуючи науково-технічної термінології) перевищувала 600 одиниць і, ймовірно, була

близькою до 1000 слів з тенденцією до постійного зростання [92, с. 195]. У 1993 році дослідниця М. Московська виокремила 160 нових англiзмiв, зафіксованих у болгарських ЗМІ протягом жовтня 1992 – серпня 1993, та констатувала, що, за її спостереженнями, на той час англiзми приблизно в 12 разiв перевищували кiлькiсть станом на 1989 рiк. М.Московська порiвняла англiйські запозичення до 1989 року з айсбергом, який вплив на поверхню найбільше у мові медiй [255, с. 108]. У “Словнику нових слiв” 2010 року налічується приблизно 1020 англiзмiв [61, с. 236]. Загалом динаміка запозичень з англiйської мови така iнтенсивна, що кiлькiсть нових англiзмiв в сучасній болгарській мові встановити важко. За нашими підрахунками, протягом досліджуваного перiоду англiйська мова була основним джерелом лексичних запозичень, які становлять 89,3% від усiх нових запозичень у болгарській мові.

2.2. Тематична класифікація новозапозичень з англiйської мови

Зібраний фактичний матеріал дав змогу розподілити запозичення у такі тематичні групи:

а) сфера комп’ютерних та інформаційних технологій, комунікації

Беззаперечним лідером серед запозичених англiзмiв у болгарській мові є група лексики, що сформувалась у мові в досліджуваній перiод та містить лексеми на позначення нових предметів, понять, явищ, пов’язаних з комп’ютерними та інформаційними технологіями, інтернетом, інформатикою. У зв’язку зі стрімким розвитком у світі новітніх технологій та iнтенсивним впровадженням їх у життя болгар можна стверджувати, що ця група запозиченої лексики дуже швидко вийшла за межі вузькоспеціалізованої термінології та стала невід’ємною частиною словникового запасу пересічної людини. Це вже слова не лише вузького кола спеціалістів, а лексика першої необхідності, оскільки вони номінують предмети й поняття, що є частиною життя, побуту, роботи і дозвілля сучасної людини.

Розвиток та поширення нових технологій в останні роки перебуває в стані активної динаміки та модернізації. Комп'ютер вийшов за рамки науково-дослідних інститутів, станцій, заводів та увійшов до побуту широкого загалу людей, а якщо взяти до уваги розміри нинішніх комп'ютерів, то з певністю можна сказати, що він став невід'ємною частиною життя сучасної людини. З його появою в повсякденному житті пересічного болгарина з'явилися нові запозичення *desktop* (робоче поле на екрані комп'ютера, де розташовані елементи графічного інтерфейсу), *модем* (пристрій зв'язку, що дозволяє комп'ютеру передавати дані через звичайні телефонні лінії), *сервер* (комп'ютер або програма, що здатні автоматично розподіляти спільні ресурси (дані, пам'ять, доступ до інтернету) обчислювальної системи між користувачами, і таким чином надавати послуги іншим комп'ютерам мережі), *файл* (документ, сукупність текстів та інших даних, що зберігається в пам'яті комп'ютера під одним іменем). Бум у розвитку високих технологій, так званий *хайтек*, привів до появи нових різновидів комп'ютерів, серед них набули поширення назви: *лаптоп* (переносний персональний комп'ютер), *нетбук* (переносний комп'ютер з малим дисплеєм, призначений переважно для роботи в інтернеті), *таблет* (комп'ютер невеликих розмірів, планшет), *неттоп* (малий настільний комп'ютер, призначений для роботи в інтернеті) *палмтоп* (кишеньковий комп'ютер дуже малих розмірів), *хендтоп* (ручний комп'ютер завбільшки як мобільний телефон), *смартбук* (тип мініатюрного комп'ютера, що є проміжною ланкою між традиційним смартфоном і нетбуком). З'явилась можливість збереження великої кількості інформації на спеціальних пристроях: *компактдиск/сиди/CD* (переносний оптичний диск для збереження інформації у цифровому вигляді, який використовують для запису значних обсягів інформації), *дивиди/DVD* (оптичний носій інформації у формі диска, а також стандарт запису даних на оптичному диску), *флашка* (носії інформації, що використовує флеш-пам'ять для збереження даних та підключається до комп'ютера чи іншого пристрою через USB-порт).

Вагоме місце в аналізованій групі займають новозапозичення, які називають поняття та реалії, пов'язані з мобільним зв'язком. Сьогодні значно розширилися можливості доступу до інформації, на зміну домашньому телефону за короткий термін прийшли нові засоби та способи миттєвого зв'язку з будь-яким куточком світу: *джиесем/Джи Ес Ем/GSM* (мобільний телефон), *смартфон* (мобільний телефон із розвинутою програмною платформою, яку можна назвати операційною системою), *айфон* (смартфон, розроблений компанією “Apple”, що виконує функції фотокамери та портативного медіа-плеєра) *айпод* (портативний мультимедійний плеєр), *слайдър* (тип корпусу мобільного телефона з рухомим екраном; назва такого телефона), *сатфон* (сателітний телефон), *хенди* (мобільний телефон), *фаблет* (мобільний пристрій, що охоплює функції смартфона та планшета), *роуминг* (вид послуги мобільного оператора, коли він забезпечує можливість спілкування абонента, який перебуває за кордоном, через користування мережею іноземного оператора), *блутут* (технологія для автоматичного безпроводного зв'язку між системою та іншими пристроями); з'явилася можливість надсилати короткі текстові повідомлення *есемес* і *емемес*, вільно спілкуватися, обмінюватись повідомленнями у віртуальному просторі в режимі реального часу через *айсикю* (програма для спілкування в режимі реального часу через інтернет), *чат* (вид прямого спілкування в реальному часі в інтернеті), *месинджър* (система обміну миттєвими повідомленнями), *скайп* (система, за якою здійснюється комунікація за допомогою голосового та відеозв'язку). Останнє в одній з болгарських телевізійних реклам названо “*великою сім'єю*”, що свідчить про те, що ця реалія відіграє дуже важливу зближувальну роль у житті людей.

Сьогодні майже неможливо обійтися без електронної пошти: *имейл, и-мейл*, поняття, яке має відповідник *електронна пошта*, але, очевидно, через мовну економію частіше вживається у “чужо-своєму” варіанті *имейл*, а в офіційних документах, на бланках організацій, візитках використовують латинську графіку – *e-mail*.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, новинки засобів зв'язку привели до появи нових засобів спілкування, які увійшли у щоденний вжиток сучасної людини. Велику частину свого часу сьогодні люди проводять у соціальних мережах: *фейсбук, твітър*, де мають свої *акаунти* (обліковий запис людини у якійсь системі реєстрації та інформація пов'язана з таким записом), спілкуються популярними в Європі засобами зв'язку: *вайбър, уотсап, снапчат*.

Завдяки щоденній праці за комп'ютером з'явилися дієслова, як-от: *атачвам* (прикріпляти), *зипвам* (архівувати у форматі zip), *кликвам* (натискаючи і відпускаючи кнопку миші, вибирати певний об'єкт на робочому столі), *копвам* (копіювати), *краквам* (ламати, незаконно проникати в чужу комп'ютерну мережу чи сайт з метою подальшого використання інформації і нанесення шкоди), *лайквам* (вподобати), *поствам* (опублікувати), *сейввам* (зберігати) *сийдвам* (надавати частину завантаженого через інтернет файлу для завантаження іншим користувачам) *ьндейтвам* (осучаснювати, оновлювати, актуалізувати), *ьплоудвам* (завантажувати інформацію в інтернет), *ьндейт* (оновлення), *делитвам* (видаляти) та інші.

Широкої популярності набули комп'ютерні відеоігри, гравці – *геймъри*, і те, чим вони займаються, – *гейминг*. З цим видом діяльності пов'язана ще ціла низка понять – *геймдивельъър* (розробник ігор), *геймплей* (спосіб гри, дії, які виконує гравець відеоігор), *геймнад* (пристрій для управління комп'ютерною грою), *комбо* (комбінація швидких послідовних ударів персонажа у комп'ютерній грі), *тимейт* (член команди).

Віртуальне спілкування привело до появи таких індивідуальних форм самовираження, як *блог* (веб-сайт, головний змістом якого є особисті записи, зображення чи мультимедіа, що регулярно додаються), *форум* (інтернет-ресурс, популярний різновид спілкування в інтернеті), *нетуъркинг* (створення й підтримка власної мережі соціальних контактів з різною метою, для вирішення різних проблем). Для найменування активного користувача інтернету як частини віртуального суспільства з'явилося слово *нетизен*.

Тривале існування віртуального простору призвело до розвитку в ньому злочинної діяльності і її відповідних найменувань з негативною конотацією: *хакер* (досвідчений комп'ютерний спеціаліст, який зламує захист чужого комп'ютера, з метою отримання інформації), *кракер* (особа, що намагається отримати несанкціонований доступ до комп'ютерних систем, як правило, з метою отримання секретної інформації).

Спілкування у віртуальному просторі привело до засекречення власної персони, особа з того боку екрана переважно ховається під іншим іменем: *ник*, *никнейм* (вигадане ім'я, під яким людина репрезентує себе в інтернеті), що, з одного боку, дає певну свободу у висловлюванні думок, позбавляє страху та відповідальності, з іншого – призводить до свавілля, образливої критики, ненависті. Особливо популярною останнім часом стала лексема, ще не зареєстрована у словниках, *хейтър* (людина, що все ненавидить). Частими у мережі інтернет стали різні види шахрайства *скам* (різновид шахрайства, що полягає у надсиланні електронною поштою повідомлення сумнівного змісту, що пов'язане з отриманням грошей чи інших благ) та *скамър* (інтернет-шахрай). Для уникнення різних непорозумінь існують певні правила спілкування в різних мережах, чатах, форумах, що називаються *нетикет* (етикет спілкування у віртуальному просторі).

Частина комп'ютерної лексики та термінології – це назви комп'ютерних програм: *драйвер* (програма, за допомогою якої здійснюється взаємодія між операційною системою та периферійними пристроями), для контролю користувачів створена програма *кйлогър* (програма, що записує введені символи на клавіатурі та відсилає відомості авторові програми), *софтуер* (комп'ютерна програма чи сукупність комп'ютерних програм, процедур та правил обробки інформації і документація про них), *спайдер* (шпигунський софтвер), *нобот* (комп'ютерна програма в інтернеті, що самостійно виконує деякі функції), *торент* (службовий файл, за допомогою якого ідентифікується інший файл з фільмом або музикою і починається його завантаження), *скрипт* (програма, написана скриптовою мовою) та ін.

Важливою ланкою в активізації, популяризації англонеологізмів комп'ютерної сфери є стрімкий розвиток ІТ-компаній, мовою спілкування у яких є англійська. Відповідно навіть якщо працівники розмовляють рідною мовою на роботі, то не бачать потреби та й не мають часу перекладати поняття, якими оперують. Так, звичайна кімната чи зал для зустрічей стає *мийтинг руум*, фахівці, що займаються роботою із персоналом, – *ейчар/HR*, а безпосередній творець продукту *айти/IT*, керівник проекту – *проджект мениджър*. З розвитком комп'ютерної галузі розширився й діапазон запозичених лексем для позначення професій: *флашер* (спеціаліст з комп'ютерної анімації), *тестер* (фахівець, що випробовує софтуер), *дивельпър* (розробник), наприклад:

“Не очаквайте чудеса от Skylight по отношение на параметрите – смартбукът на Lenovo разполага с едва 20 гигабайта памет и процесор Qualcomm от 1 гигагерц” (К., 03.05.2010);

“Два от най-широко разпространените и опасни видове софтуер за източване на банкови сметки са били подобрени и сега могат да трансферират суми автоматично без наблюдение от страна на хакер, твърдят експерте” (Д., 19.06.2012);

“60 416 666 лева без ДДС са предвидени от Министерския съвет за софтуерни ъндейти на администрацията” (<https://offnews.bg>, 07.03.2012);

“Фаблетът също е водоустойчив и прахоустойчив (IP55/IP58)” (24Ч., 03.10. 2013).

Варто зауважити, що часто посади та професії в таких компаніях зазначають англійською мовою. Підтвердженням того, що такі варваризми не є поодиноким випадком, є велика кількість текстів із мережі інтернет. Ось для прикладу оголошення на заміщення вакансій в одній із ІТ-компаній:

“WEB DEVELOPER

Advance Human Capital е нишова HR компания, специализирана в подбора на специалисти за ИТ сектора. [...] За наши клиенти, търсим да назначим WEB DEVELOPER, който ще бъде част от високо квалифициран екип, отговорен за изграждането на комплексни eCommerce платформи.

Задължителни умения:

- *Минимум две години професионален опит с JavaScript.*
- *Опит с Core JavaScript, OOP, XML, Ajax.*
- *Ниво на владене на английски език - Pre-intermediate.*

Желани умения:

- *Опит в разработването на eCommerce платформи и уеб сайтове.*
- *Опит jQuery, AngularJS, ExtJS или други JS фреймуъркове. [...]*

3. Осигуряване на информация за ъндейти, крайни срокове и статус на възложени задачи

4. Работа с Front End девелопмънта и QA екипа.

5. Препоръки към Тийм лидера с цел подобряване на процесите на разработка и използваните инструменти [...]

2. Уникален опит в eCommerce девелопмънта.

3. Компанията спонсорира сертификати, трейнинги... [...]

4. Работа в модерен офис, разполагащ с тенис на маса, Playstation, релакс зона, кухненска част с осигурени плодове, закуски, топли и студени напитки.

За да кандидатствате за тази позиция, моля изпратете ни CV на английски език.

Лиценз от Националната Агенция по Заетостта № 2069 / 22.06.2016.”
(<https://www.jobs.bg/f3763699>, 10.05.2017).

Загалом графично неадаптовані слова не вважають частиною болгарської мови, але фактом залишається, що болгарські компанії використовують ці лексеми, а болгари обіймають посади та обирають професії, які мають такі назви.

Отже, розвиток науки та технічний прогрес сприяв виокремленню нової тематичної групи лексики та термінології, яка дуже динамічно розвивається, - новозапозичення зі сфер комп'ютерних та інформаційних технологій, комунікації. Ця лексика є спільною для багатьох європейських та неєвропейських мов і формує пласт нових інтернаціоналізмів. Група налічує багато ще не зафіксованих у нормативних словниках та частину вже

кодифікованих лексем, завдяки яким можемо простежити появу та розвиток нових явищ у сучасній болгарській мові.

б) спортивна сфера

Розвиток спортивної галузі, поява нових видів спорту та введення деяких із них до міжнародних змагань найвищого рівня – олімпіад, чемпіонатів світу Європи та США – привели до проникнення багатьох англонеологізмів у лексику та термінологію зі *сфери спорту*. Дослідник нової спортивної лексики Д. Колев, базуючись на даних “Словника нових слів”, подає таку статистику: із 243 зафіксованих спортивних неолексем 199 є запозиченнями і лише 44 – утворені на домашньому ґрунті [125, с. 547], тобто майже 80% нової лексики сфери спорту – запозичення. Майже всі проаналізовані в нашому дослідженні одиниці функціонують у різних мовах світу. Це назви нових видів спорту, спортивних реалій, назви спортсменів.

У досліджуваній період засвідчено значне проникнення в болгарську мову англізмів на позначення поширених сьогодні видів спорту, як-от: *скайсьurfинг* (керування та виконання трюків на плоскій дошці в повітрі під час стрибка з парашутом), *уиндсьurfинг* (вид спорту та водних розваг, в основі якого лежить майстерність управління та виконання трюків на легкій дошці, під час ковзання по воді), *дайвинг* (вид спорту, одна з форм підводного плавання зі спеціальним спорядженням; різновид спортивно-туристичного відпочинку), *сноубординг* (вид спорту, що полягає в управлінні сноубордом за допомогою ніг, під час ковзання по снігу), *фрйстайл* (зимовий вид спорту, у якому виконуються трюки та стрибки через штучно створені перепони), *стийдфлайинг* (зимовий вид спорту, у якому поєднано катання на лижах та парапланеризм).

Популярними є найменування різних видів спорту: а) екстремальних: *кайтсьurfинг* (вид спорту, основою якого є ковзання по воді та виконання трюків на спеціальній дошці під дією сили тяги керованого спортсменом повітряного змія), *бейсджъмтинг* (стрибки з парашутом із високих нерухомих об’єктів), *бънджиджъмтинг* (стрибки з висоти, наприклад, з мостів); б) вуличних: *стрийтбол* (вуличний баскетбол), *блейд* (ковзання на роликах, що прикріплені

на спеціальному взутті), *скейтбординг* (керування широкою дошкою на роликах та ковзання на ній вулицями, тротуарами), в) пляжних: *бийчволей* (пляжний волейбол), *джитбол* (гра, схожа до волейболу, у якій гравці можуть торкатися м'яча лише ногами або головою), г) військових: *пейнтбол* (командна гра, у якій використовується спеціальна повітряна зброя, що вистрілює капсули зі спеціальною фарбою); г) силових видів спорту: *кикбокс/кикбоксинг* (вид спорту, у якому поєднано удари кулаками з класичного боксу та удари ногами зі східних єдиноборств); д) інших: *снукър* (різновид більярду), *скуош* (вид гри, у якій двоє гравців грають ракеткою і м'ячем по спеціальній стіні у відповідному залі), *дартс* (спортивна гра, що полягає в метанні стрілок у круглу мішень з метою влучити в певні сектори). Часом запозичуються кілька синонімічних назв: *параглайдинг і параланинг* (парапланеризм).

Дедалі більше людей почали практикувати нетрадиційні до нашого часу фізичні вправи, призначені для зміцнення організму та для підтримки здорового способу життя, у спеціально обладнаних для цього приміщеннях, залах, басейнах. Кожне з цих видів занять має свою спеціальну систему, набір вправ, а отже, і спеціальну назву: *акваджогинг* (вправи в басейні, що виконуються на поверхні води за допомогою пояса, без опори на дно басейну), *бодибилдинг* (система силових фізичних вправ, спрямована на пропорційний розвиток людського тіла, нарощування маси й розвиток рельєфу м'язів, тренування сили й витривалості), *каланетика* (система повільних, плавних гімнастичних вправ), *пилатес* (система гімнастичних вправ, що містить елементи йоги та балету, спрямована на розвиток гнучкості та сили цілого тіла), *уелнес* (цілеспрямоване підтримування доброго фізичного стану різними способами, як наприклад, здоровий спосіб життя, вправи, дієти).

Разом із найменуваннями нових видів спорту було запозичено назви людей, що практикують відповідні заняття: *бейсджъмър* (людина, що займається бейсджампінгом), *билдър* (людина, що займається бодіблдингом), *рафтър* (людина, що займається рафтингом), *скейтър* (людина, що займається скейтбордингом), *сноубордър* (людина, що займається сноубордингом).

Інші спортивні номінації, пов'язані з аналізованою сферою, – це нові назви спортивних об'єктів, спортивного знаряддя та інвентарю: *сноуборд* (широка дошка, що її використовують для сноубордингу), *байк* (спеціальний велосипед, що використовується під час велогонок у горах), *сноубайк* (прилад для пересування снігом, у якому замість коліс вмонтовано лижі), *б'нджи* (еластичний шнур, що використовується у стрибку), *бодибар* (прилад, що використовується для вправ у деяких видах аеробіки), *єрборд* (спеціальні надувні сани з можливістю керувати швидкістю), *сноупарк* (велика засніжена площа зі спорудженнями для лижних доріжок), *скелетон* (малі сани для швидкого спуску) та ін. У новозапозиченні на позначення спортивного інвентарю, наприклад: *скейтборд* (роликова дошка для скейтбордингу зі спеціальною конструкцією підвіски коліс, що забезпечує при маневруванні поворот в ту чи іншу сторону), виникло нове значення: *скейтборд* (вид спорту; скейтбординг), наприклад:

“Предвижда се мач между Николай Ангелов и Илиян Илиев (58 кг), европейския шампион по кикбокс за професионалисти за 2000 г.” (К., 18.08.2000);

“Той е възпитаник на Трета сменна гимназия, а след това изучава История на изкуството в Париж. Обича да се занимава с дайвинг и фотография” (bTV, “Запазено за жени” и “Запазено за мъже”, 02.07.2010);

“Определяна като новата фитнес мания, зумбата е на път да промени традиционните представи за това как трябва да протича една тренировка” (К., 30.06 2011);

“В поредица от статии ви представяме игрите на зимата – сноукайт, спийдрайдинг, телемарк ски, каяк на сняг, єрборд, скибайк (сноубайк, сноубоб), ски, сноускут, сноусейлинг, леден ундсърф, спускане с лопати” (<http://www.360mag.bg>, 27.02.2015);

“На следващия форум в Токио след 4 г. ще има състезання по бейзбол/софтбол, карате, скейтборд, сърф и спортно катерене” (24Ч., 04.08.2016).

Отже, велика частина нових англiзмiв – це лексика та термiнологiя спорту та фiзичної культури, яка вiдображає стрiмкий розвиток спортивної галузi, значний iнтерес до неї та її популярнiсть у всьому свiтi.

в) економiка та фiнанси

Новi *економiчні реалiї, фiнансовi поняття, банкiвськi операцiї, торговельнi вiдносини* спричинили появу нових слiв iз цих галузей.

Одним iз об'єднавчих моментiв Європейського Союзу, частиною якого є Болгарiя, є використання спiльної європейської валюти *євро*. Наявнiсть вiртуального свiту спровокувала появу вiртуальної валюти *биткойн* (вiртуальна валюта, криптовалюта). Питомi вирази *обменен пункт, в брой* часто в розмовнiй мовi замiнюються iншомовними *чейндж* та *кеш*.

З появою нових, нетипових досi для болгарського суспiльства сфер дiяльностi з'явилися новозапозиченi англiцизми на *-инг*. Багатьом iз них мовознавцi пророкують швидкий вiдхiд, але частина з них вже добре засвоїлась у болгарській мовi, а деякi мають конкурентнi форми: *банкинг/банкиране* (сукупнiсть дiй, пов'язаних з управлiнням банкiвських рахункiв та здiйсненням банкiвських операцiй), *делистинг/делистване* (вилучення акцiй однiєї компанiї з котирувального списку фондової бiржi), *листинг/листване* (сукупнiсть процедур щодо включення акцiй однiєї компанiї в список цiнних паперiв, якими торгують на фiнансовiй бiржi), *хеджинг/хеджиране* (фiнансова операцiя, спрямована на уникнення або зменшення ризику вiд падiння курсу цiнних паперiв чи втрат вiд iншої фiнансової угоди). Значна кiлькiсть таких слiв побутує саме у фiнансово-економiчнiй сферi: *аутсорсинг* (використання компанiєю зовнiшнього ресурсу), *брандинг* (послiдовне створення популярного бренду), *букбилдинг* (метод визначення цiни акцiй), *вендинг* (торгова дiяльнiсть – продаж кави, напоїв, цигарок), *дилинг* (фiнансова дiяльнiсть, пов'язана iз продажем цiнних паперiв), *мърчандайзинг* (комплекс заходiв у роздрiбнiй торгiвлi з метою стимулювання продажу товарiв), *франчайзинг* (продаж товарiв або пропозицiя послуг певною юридичною або фiзичною особою пiд торговельною маркою фiрми, що володiє успiшним бiзнесом, репутацiєю та

іншими нематеріальними активами, дозволена цією фірмою на певних умовах), *фючъринг* (торговельна діяльність, пов'язана з прогнозуванням майбутніх угод та ринкової поведінки). З фінансових термінів можна виділити *стендбай* (договір з кредитором про надання кредиту протягом певного періоду часу), *маркетмейкър* (фінансова інституція, яка визначає ціну на придбання чи продаж фінансових інструментів та цінних паперів на фінансовій біржі).

Останнім часом з'явилися найменування, що стосуються діяльності іноземних корпорацій, які використовують великі приміщення для праці багатьох людей, наприклад, *коуъркинг* (тип спільного робочого простору, на якому організовано роботу людей з різною зайнятістю). Популярності в Болгарії набрали компанії, що називаються *стартъп* (новостворена компанія, що будує свій бізнес на основі інновацій або інноваційних технологій і володіє обмеженими ресурсами).

У сфері економіки та фінансів з'явилась професії, серед яких: *брокер*, *дилър*, *трейдър*, *одитор*, *мърчендайзер*, *хедхънтър* (особа, що займається пошуком та підбором висококваліфікованих фахівців).

У сфері *торгівлі* показовим є поява магазинів нового типу: *аутлет*, *мол*, *хипермаркет*, *шоп*, *телешоп*, *секъндхенд*, нових торговельних, фінансових та виробничих взаємовідносин: *дискаунт* (знижка на ціну товару), *ваучер*, *бартер*, *бенчмарк* (показник, прийнятий за еталон), *венчър* (ризикована фінансова інвестиція) *шопинг* (процес закупівлі товарів), *бранд* (торговельна марка компанії, товару або продукту), *мультибранд* (магазин, у якому продається одяг різних марок), *монобранд* (магазин, у якому продається одяг однієї марки), *бонус*, *грант* (грошова допомога підприємствам, організаціям і фізичним особам, що займаються неприбутковою діяльністю), *стек* (сукупність певної кількості одиниць якоїсь продукції), *стампер* (етикетка на товарі), *стендер* (вид підставки для вішаків), *шоурум* (зал для демонстрування товару чи роботи деяких приладів перед продажем), *фючърс* (договір про купівлю-продаж товару, цінних паперів). Частина торгових марок стала загальною назвою популярної продукції: *памперс*, *горетекс*. У сфері послуг з'явився сучасний тип

торгівлі *маркетинг*, що породив нові поняття на болгарському ринку, наприклад, *мультилевъл* (який стосується мережевого маркетингу).

У ринковій економіці значне місце відіграє *реклама*, що теж є потужним джерелом нових англійців, як-от: *билборд* (велике рекламне табло, розміщене на фасадах будинків чи біля проїзної частини), *бриф* (короткий опис завдань, цілей та стратегій планованої рекламної кампанії) та ін.

“Освен да влияе на общите събрания на седемте фонда банката ще има възможност да играе на фондовия пазар с акциите, които е привлякла по репо сделките, и съответно да влияе върху цените по тези позиции като маркетмейкър” (Д., 01.03. 1998);

“Най-общо аутсорсингът може да се дефинира като подизпълнителска дейност в областта на услугите” (К., 24.01.2004)

“Следобед септемврийският фючърс за сорта "Брент" се търгуваше с 31 цента по-ниско на Международната петролна борса в Лондон при цена от 39.72 долара за барел” (Д., 02.08.2004);

“Вкусът на загубата и победата, който зашеметява през първите седмици, допълнително разтърсва емоциите на този, който вече нарича себе си трейдър” (Д., 24.04.2006);

“Липсата на ясни регулации и голямата свобода на емитента при букбилдинга първоначално не се понравиха на българските инвеститори, които се бояха, че могат да се повторят някои случки от по-мътните години на капиталовия пазар” (К., 27.04.2007);

“Тук стартъпите получават различни услуги, които ще подпомогнат в началото счетоводните, правни, маркетингови консултации и обучение” (Ст., 22.04.2016).

Деякі запозичені лексеми на позначення економічних, торгових та фінансових відносин функціонують у болгарській мові поряд із питомими, інші, позначаючи нові реалії, предмети та професії, є єдино можливими найменуваннями відповідних понять, невід’ємними лексичними одиницями мови.

2) політика та суспільство

Зміни в суспільному житті болгар стали причиною оновлення через лексику сфери *політичного та парламентарного життя*. Однак прямих запозичень з англійської тут не надто багато. Частина з них – це назви, що відображають зовнішньополітичні зв'язки країн Євросоюзу чи НАТО: *евроинтеграція, еврозона, еврокращія, еврократ, комитология* (сукупність процедур, за допомогою яких держави ЄС контролюють, яким чином Єврокомісія застосовує право ЄС), *туининг* (політика ЄС, що сприяє європейським працівникам у роботі в адміністративних структурах іншої країни ЄС або країни-кандидата для приведення діяльності цих інституцій у відповідність з європейськими стандартами). Зі вступом Болгарії до ЄС на болгарському телебаченні та в медійному просторі все частіше використовують слово *брифінг*, яке могло б замінитись власномовними відповідниками *сьвещание, сретца*, але воно має певну додаткову конотацію престижності та позначає зв'язок мовців чи слухачів із європейською спільнотою.

На думку акад. М. Виденова [76, с. 277], мовці інтуїтивно встановлюють, що нові іншомовні інтернаціоналізми є частиною наукового стилю, тому у виборі відповідної лексеми надають перевагу саме цим словам. З англійської мови запозичено також політичні терміни: *антиглобалізм, глобалізація, гейт* (політичний скандал, що компрометує відомих політиків та набуває широкого розголосу), *япи* (член Міжнародної партії молоді – крайньо лівої радикальної партії, послідовник руху хіпі). Одними із найновіших, ще не зафіксованих словниками, англонеологізмів політичного характеру стали запозичення *брексит* (термін на позначення можливості виходу Великобританії з Європейського Союзу) и *грексит* (термін на позначення можливості виходу Греції з Єврозони).

З'явилася також лексика на позначення соціальних прошарків: *хайлайф* (вищий, привілейований прошарок суспільства); найменування злочинних дій, угруповань, осіб, що займаються криміналом: *кильр, рекет*, які, своєю чергою, спровокували потребу в таких заняттях, як *гард, бодигард, секюрити*.

Посилена увага до сексуального життя спричинила появу таких запозичень: *секшоп, сексгърла, пикап* (знайомство з метою спокуси). Активізація такої лексики пов'язана, з одного боку, з падінням табу щодо сфери сексуального життя, а з іншого – є показником того, що молоде покоління надає перевагу вільному від правил життю. Певна свобода спровокувала активізацію слів на позначення представників нетрадиційних орієнтацій: *гей, травестит, трансексуал, джендър* (соціальна стать, що визначає поведінку людини в суспільстві і те, як ця поведінка сприймається), що почали активно пропагувати та захищати своє світобачення та свої права. Репрезентовано в болгарській лексиці й різні слова на позначення сучасних чоловіків: *метросексуал* (чоловік будь-якої сексуальної орієнтації, що має яскраво виражений естетичний смак і витрачає багато часу, грошей на удосконалення свого зовнішнього вигляду та способу життя); *лъмбърсексуал* (чоловік у добрій фізичній формі, в охайному вбранні, що обрав зовнішній стиль традиційного дроворуба, до основних атрибутів якого, зазвичай, належать борода, картата сорочка та скуйовджене волосся).

Активізувалися новозапозичення у сфері особистого розвитку та способу життя людини – *лайфстайл* (стиль життя), *лайфхакинг* (набір корисних і, зазвичай, коротких порад, що дозволяють із меншими витратами та/або більш швидко вирішувати різні життєві та побутові завдання). Незважаючи на те, що з'явилося багато нової інформації і вона стала набагато доступнішою, люди стали безпораднішими з огляду на можливості керувати власним життям, а це призвело до появи найменувань нових професій, представники яких допомагають людям та вчать їх скеровувати життя у правильне русло: *коуч* (тренер), *лайф коуч/лайфкоуч, лайфкоучър* (тренер, спеціаліст, який допомагає людям досягти в житті своєї мети), і назв нових видів професійної діяльності: *коучинг, лайфкоучинг* (система професійних взаємин між фахівцем коучем та клієнтом, що виражається в підтримці і супроводі людини до отримання ним необхідного результату відповідно до його запиту).

Популярним новим запозиченням є слово *мачмейкър* (людина, яка влаштовує знайомства з метою одруження або ініціює романтичні відносини між людьми, які їх прагнуть), яке успішно конкурує з наявним у мові словом *сват*.

Потреба в злагодженій роботі колективів у великих корпораціях чи малих фірмах спонукала до запозичення лексеми *тиймбилдинг* (заходи, що організовуються для колективів з метою створення мотивації та підвищення ефективності роботи команди). В освітню сферу запозичено лексему *тьютор* (наставник, помічник викладача).

Активне функціонування цих слів підтверджує чимала кількість прикладів зі ЗМІ:

“Гледате директно брифинг на говорителите на Европейска комисия”. (bbt, 08.12.2010);

“Уважаеми студенти, търсете и познавайте своите тьютори, защото те са Вашата жива връзка с академичната среда” (<http://www.vfu.bg>);

“Друг вариант е да се направи т.нар. туининг с други страни членки (които имат дългогодишна експертиза) и да се ползват външни експерти за ръководенето на проекти” (К., 18.02.2010);

“Най-напред да разясним термина мачмейкър. Терминът произхожда от английски език и означава намиране на най-доброто съответствие” (Nova, Здравей, България, 24.02.2015);

“Противно на първоначалните прогнози, резултатите се преобърнаха и при 100% преброяване лагерът за Брекзит спечели с 51.9%” (Д., 24.06.2016).

Отже, нові процеси в політичній системі та нові реалії в житті соціуму, поява нових соціальних типів людей спричинили появу запозичень для їх позначення в сучасній болгарській мові.

г) культура та мистецтво

Тенденції до оновлення в культурному житті помітні в кожній з його підсфер. Популярність мистецтва, поява нових музичних та танцювальних стилів, течій та напрямів, стрімкий розвиток кіномистецтва, неймовірна

популярність *шоубізнесу* спричинили активне побутування в болгарських ЗМІ та розмовній мові англійських інновацій на позначення реалій та понять із цих сфер.

Передусім це назви течій у мистецтві. Зі словом *мистецтво* почало активно конкурувати слово *арт*, натомість арткультура заповнила новими словами і реальний, і віртуальний простір: *бодиарт* (вид образотворчого мистецтва, у якому голе тіло моделі покривають малюнками) або його різновид *бодипейтинг* (мистецтво малювання по голому тілу моделі) стали вже доволі популярними в Болгарії; *відеоарт* (напряма у сучасному мистецтві, у якому для збагачення традиційних форм образотворчого мистецтва використовують відеотехніку та дигітальні технології); *киберарт* (напряма у сучасному мистецтві, у якому використовують комп'ютерні технології); *мультиарт* (належить до сукупності кількох мистецтв); *нетарт* (різні форми візуального та іншого мистецтва, що сконцентроване в інтернеті і здійснюється засобами інформаційних технологій та мультимедій). Новозапозичення *мейнстрійм*, зафіксоване у словниках зі значенням (напряма у музиці, кіно, моді, що є чимось середнім між традиційними та авангардними стилями і напрямками), зустрічається і у значенні (ідеї, погляди або дії, які поділяють більшість людей у певній сфері (науковій, культурній, медійній тощо) у певний період часу)

Давно звичними для глядачів стали різні *ток-шоу*, шоу-програми – *риаліти*. Серед них найвідомішими є міжнародні формати “*Биг брадър*”, “*Вип Брадър*”, “*X-милионер търси съпруга*” та ін. Набрало популярності *стрийтшоу* (виконання пісні, танцю чи якогось номера поза приміщенням).

В останні роки в Болгарії проводили музичні, танцювальні, розвивальні проекти міжнародного характеру “*Мюзик Айдъл*”, “*Дансинг стар*”, “*България търси талант*”, “*X-фактор*”, які певною мірою теж були провідниками нового в музиці, танцях, хореографії, оформленні та дизайні та почасти інтернаціоналізували лексику цієї сфери. З'явилося чимало слів, що передають інноваційні назви в сучасній музичній і танцювальній культурі.

Сучасна молодь дуже легко засвоює нові музичні стилі та напрями, серед яких: *бигбийт* (напряма у техномузиці, для якого характерним є змішування елементів різних стилів), *гангста* (стиль у хіп-хопі 80-х рр. ХХ ст. у США, якому притаманні тексти, що пропагують насилля та агресію), *фънк* (стиль у негритянській попмузиці, що розвинувся з джазу), *брейкбийт* (напряма у техномузиці з яскравим поліритмічним звучанням), *дръм енд бейс* (стиль у танцювальній музиці, що має сильний барабанний ритм, створений на електронній основі з низьким басвокалом), *бритпоп* (стиль у британській попмузиці, що з'явився в 90-х роках ХХ ст., під впливом британських музичних традицій), *уърлдмузик* (комбінація музичних елементів різних народів), *чилаут* (веселий, життєрадісний стиль музики). Особливо популярним останнім часом стало виконання в стилі *бийтбокс* (елемент з хіп-хоп культури – виконання, під час якого губами відтворюються ритмічні звуки, що постійно повторюються).

Нові музичні стилі активно підкорюють болгарський музичний простір мало не щоденно: *емо*, *емокор*, *готик*, *денс*, *дъжънгъл*, *трип-хоп*, *хип-хоп*, *спийдметал*, *хевиметъл*, *семпъл*, *рейв*, *рап*, *кънтри*, *хаус* – і це лише частина музичних новинок. Серед новітніх танцювальних реалій дуже популярною є *брейк* і *брейкденс* (вид танцю, що містить складні фігури та акробатичні рухи і виконується під швидко ритмічну музику), *пого* (темпераментний танець з підскоками та штовханням інших учасників танцю), *мошинг* (танець, який виконують переважно під грэндж чи метал, для нього характерним є агресивний фізичний контакт з іншими учасниками).

Часто запозичені назви осіб-виконавців музичних та танцювальних стилів – *брейкър*, *брейкденсър*, *рейвър*, *рапър*, *рокер*, *скрачмастер* – мають варіантні утворення, наприклад: *рапър* – *рападжия*, *рокер* – *рокаджия*, а якщо в професії задіяні жінки, то від новозапозичених назв чоловіків часто творять похідні найменування осіб жіночої статі з суфіксом *-к*, як *фронтменка*, *диджейка* та ін.

До аналізованої тематичної групи належать також запозичення з іншими значеннями, вони позначають нові вияви, техніки виконання, інструменти, зібрання: *сингъл* (диск із записом однієї-двох композицій, які презентують

альбом певного виконавця), *саундтрак* (звукова доріжка, музичний супровід до фільму, спектаклю чи пісні), *синбек* (музичний запис інструментального супроводу, на фоні якого може виконуватися пісня наживо), *римейк* (нова версія, варіант пісні чи фільму), *максисингъл* (компакт-диск із записом кількох варіантів однієї пісні), *семпъл* (музичне виконання, звук чи комбінація звуків, які змішуються та компілюються в музичному творі чи імпровізації), *микс* (музичний твір, створений через змішування, комбінування частин інших записів), *караоке*, *семплър* (музичний інструмент, схожий до синтезатора, який змішує і відтворює різні звуки та мелодії, створюючи поліфонічне звучання), *чарт* (рейтинг найпопулярніших пісень), *лейбъл* (музична компанія, що є продюсером та видавцем музичних записів із власною торговою маркою, фірмовий знак – етикет торгової марки), *фюзън* (змішування особливостей та ритмів інших стилів; виконання в такому стилі).

Порівняно меншу групу становлять назви, пов'язані з *кіномистецтвом*, *літературою*, *телебаченням*, що позначають насамперед нові жанри у відповідному різновиді мистецтва: *екшън*, *сайънс фикишън*, *съспенс* (жанр фільму з напруженим, страшним сюжетом та сценами жорстокості), *трейлър* (короткий рекламний фільм, який показують як анонс), *трилър*, *фешън*, *фентези*, *фикишън* (літературний твір з фантастичними елементами), *хорър*, *чиклит* (літературний жанр – романтичний твір, призначений переважно для жінок) та інші.

“За да представят хип-хопа в пълната му светлина на JAM ON IN 8, пристигат над 100 диджеи, брейкъри, *Ем Си-та* и графити артисти от Германия, Великобритания, САЩ, Сърбия, Финландия и Индия” (<https://dariknews.bg>, 22.05.2008);

“В разгара на джаз лятото, когато фестивалът във Варна едва е отшумял, а този в Банско поражда разнопосочни коментари на фенове и специалисти, недвусмислена и мощна мейнстрийм вълна залива ”Остров на музиката” в парка “Заимов” (<http://www.muzikus.bg>, 09.08.2010)

“Бийтбокс се нарича вокално изпълнение, възпроизвеждащо с уста ударни инструменти, скречове или различни музикални ефекти, които се срещат в популярните мелодии от музикалната сцена” (С., 03.04.2012);

“Уъркшоп по бодипейнтинг ще се проведе в София в събота и неделя, по инициатива на Световната академия по бодипейнтинг” (Ст., 11.04.2014);

“Това е първият сингъл от предстоящия албум на “Мистерията на българските гласове” (24Ч., 08.12.2017).

Отже, група, що об’єднує англійські запозичення зі сфери культури і мистецтва, засвідчує глибокі зацікавлення болгар сучасними напрямками в мистецтві, поширеними в Європі та США. Популярність таких запозичень підтверджується не лише широким розповсюдженням назв нових напрямів і стилів у музиці, кіно, театрі, а й значним кількісним зростанням лексем на позначення осіб – послідовників цих стилів і виконавців у відповідних жанрах мистецтва – та активне творення від останніх найменувань осіб жіночої статі.

д) медицина та косметологія

У досліджуваний період за рахунок запозичень оновилися також лексика *медицини*, зокрема *стоматології*, а також зросла кількість нових запозичень у галузі *психології* і *косметології*. Цьому, безперечно, сприяло реформування галузі медицини, нові досягнення медичної науки, також свою роль відіграли численні телепередачі, фільми про здоров’я, красу, посилена реклама нових лікарських препаратів, продуктів, біодобавок, слова на позначення яких швидко проникли в болгарську мову. Унаслідок медичної реформи в Болгарії з’явився новий фах лікаря, а з ним і новий англоамериканізм, що отримав назву від англійської аббревіатури (*G(eneral) P(raktitioner)*) – *джипи* (особистий лікар, спеціаліст із загальної медицини). Лексику зі сфери медицини поповнили й такі неологізми, як *копеймънт* (доплачування за певну медичну послугу, окрім основної суми, що покривається обов’язковим медичним страхуванням), *хостис* (медичний заклад для невиліковно хворих чи людей старшого віку, що потребують постійної опіки та медичної допомоги), *холтер* (прилад для моніторингу роботи серця і реєстрації артеріального тиску пацієнта). У

стоматології дуже популярними стали металеві чи керамічні пластини *брекети*, що прикріплюються до зубів для їх вирівнювання. В останні роки набирає популярності метод *биофидбек* (немедикаментозний науково обґрунтований метод корекції та покращення роботи нашого мозку, серця, кровообігу та ін. фізіологічних функцій).

Посилення ролі жінки в суспільстві, її природне прагнення до краси привело до розширення пропозицій на ринку косметології. Низку новинок у декоративній та оздоровчій косметичці запропонували провідні косметичні центри і фірми з розповсюдження косметики, наприклад *Avon*, *Oriflame* та ін. Звичне французьке запозичення *грим* почало конкурувати з новим англоамериканізмом *мейкъп*, активізувалося запозичення *скраб*. До сфери догляду за тілом проникли англонеологізми – назви на позначення різних косметологічних процедур з коригування тіла: *бодирепинг* (процедура видалення целюліту, за якої проблемні місця намазують гелем і покривають спеціальною фольгою для досягнення термоефекту), *липоскульптура*, або *липосукция*, *липофилінг* (косметична операція тіла або обличчя, що полягає у відстороненні зайвого жиру з одних місць, де їх є надміру, в інші, де їх недостатньо), *лифтинг* (пластична операція з відсторонення розтягнутих частин шкіри, зморшок через натягування шкіри) та його різновид *фейслифтинг* (ліфтинг обличчя). Окрім хірургічних, з'явилися нові найменування не хірургічних процедур: *миолифтинг* (нехірургічна процедура омолодження, за якої біологічно активні речовини вводять за допомогою низькочастотного струму), *пилінг* (косметична процедура для усунення мертвих клітин, ран, акне з використанням лазера, ультразвуку), *микроблейдинг* (напівперманентний татуаж брів), а також процедура *шугаринг* (різновид депіляції за допомогою густої цукрової пасти). Популярними стали нові косметичні продукти, як-от: *фільтр* (косметичний продукт для заповнення зморшок, збільшення губ та ін.), *хайлайтър* (косметичний продукт для висвітлення обличчя, подібний до пудри) та апарати *фриматор* (апарат для очищення й підживлення шкіри через механічний масаж спеціальними

насадками). Усі ці процедури пов'язані з часто згадуваним у рекламах та косметичній галузі словом *антиейджинг*, що має болгарський відповідник *противостареене*. З англійської запозичено й назви наук *аромакологія* (наука, що вивчає вплив запахів на психофізичний стан людини) та *трансплантологія*, а також пов'язане з нею слово з галузі генетики *клонинг* (відтворення з клітини одного організму генетично ідентичних нових).

“Пред кабинета на джипито днес възрастният човек застана за втори път този месец”. (bTV новините, 30.04. 2009);

“Ако взема повече от 3 таблетки на ден и холтер за артериално налягане покаже в извънболнична обстановка, че стойностите пак са над допустимите, означава, че пациентът е подходящ за тази радикална методика” (168Ч., 31.05.2012);

“Шугарингът освен това съвместява функциите на пилінга и лимфодренажа” (24Ч., 07.07. 2012);

“Биофийдбек е метод, който позволява на човек да се научи да повлиява физиологичните си процеси, за да подобри своето здраве и постижения” (Д., 16.06.2014);

“Хайлайтерът прикрива недостатъци. Допреди малко го използваша само професионалните гримьори, но вече е достъпен и в декоративната козметика” (24Ч., 31.12.2014);

При микроблейдинга се работи на съвсем повърхностно ниво – само в епидермиса на кожата (<https://www.dnes.bg>, 23.07.2017).

е) побутова сфера

У досліджуваний період оновились також лексика побутової сфери – тематична група, до складу якої входять найменування їжі, напоїв, одягу, побутової техніки. Сучасні слова цієї тематичної групи великою мірою проникли у болгарську мову завдяки популярним кулінарним телепередачам, що знайомлять глядачів із найсмачнішими стравами світу, як наприклад, “*Бон апети*”, “*Готви с Лео*”, телешоу “*Лорд ъф де шефс*”. Окрім того, після розпаду соціалістичного табору зі США прийшла і вкоренилась у різних

європейських країнах нова культура харчування – *швидка їжа* або *фаст фуд*. Тому значна кількість лексем з цієї концептосфери поширена в щоденному вжитку. Такі слова наявні і в активному словнику сучасного болгарина: *слаш* (фруктовий десерт-освіжувач з льодом і йогуртом), *корнфлейкс* (напівготовий сніданок на злаковій основі з корисними добавками), *брънч* (об'єднаний сніданок та обід), *чийзбургер*, *хамбургер*, *бургер*, *чипс*, *крекер*, *тост*, *снакс*, *чийзкейк*, *джънкфуд*, *фастфуд*, *топінг*, *дресинг*, напої: *нескуик*, *шот*.

Однак, на протигагу культурі фастфуду, нова запозичена лексика підтверджує також активізацію інтересу до здорового способу харчування: *смуги* (напій, приготовлений у блендері до стану пюре, з натуральних інгредієнтів, фруктів, овочів, йогурту, морозива, вершків), *фреш* (свіжовичавлений фруктовий або овочевий сік) та ін.

У побуті використовуються технічні прилади для приготування їжі та напоїв: *тостер* (електропристрій, призначений для швидкого підсмажування плоских шматків хліба), *барбекю* (пристрій для приготування м'яса, риби на вогні), *блендер* (настільний електроприлад, призначений для подрібнення їжі, готування емульсій, пюре, збивання напоїв, мусів тощо, а також розколювання льоду), *шейкър* (пристрій для приготування змішаних напоїв і коктейлів шляхом струшування).

Разом із відповідними реаліями в болгарську мову потрапили англонеологізми на позначення одягу, наприклад: *боди* (вид обтягуючого жіночого одягу), *боксери* (вид чоловічих коротких спортивних штанів; вид чоловічої нижньої білизни), *бандини* (вид купальника), топ (верхня частина жіночого одягу без рукавів), *тишърт* (футболка у формі букви “Т”), *бомбър* (коротка куртка), *слинг* (великий шалик для носіння дитини), слово *суитчър* (тонкий светр спортивного типу з капюшоном), *суичър*, *суитшърт* зафіксоване в трьох варіантах, наприклад:

“Джинът и мастиката се разбиват в шейкър и се прецеждат в ниска чаша” (Д., 01.05.2001);

“Според енциклопедия “Британика” брънчът е комбинация от късна закуска и ранен обяд” (Д., 17.04.2003);

“Режисьорът обаче се оправда, че е носил тишърт с надпис “Stop Bush”, където буквата “s” е заместена със свастика, като протест срещу войната в Ирак и коментира, че е ненормално хората да се взират в детайли вместо в контекста” (<https://www.dnes.bg>, 09.08.2006);

“Ако е добре приготвено (т.е. комбинацията от продукти е подходяща), смуги безспорно е с приятен вкус, насища добре и доста трайно (до 2-3 часа) глада” (С., 01.08. 2008);

“Ето защо ресторант на път, ако не е от верига за фаст фуд, е събитие” (К., 14.04. 2011).

Отже, у досліджуваний період активно оновлюється лексика побутової сфери. Частина слів цієї тематичної групи пов’язана з новою культурою харчування, появою нових технічних приладів та ін.

2.3. Тематичний розподіл новозапозичень з інших мов

Серед новітніх лексем іншомовного походження є слова, запозичені з *інших європейських мов*: французької, італійської, німецької, іспанської, шведської, португальської, які становлять близько 6,8% усіх нових іншомовних лексем.

У ХХ столітті французька мова поступово втратила абсолютний вплив у сферах дипломатії, науки та суспільного життя й була витіснена з міжнародного спілкування. Протягом нового періоду лексика болгарської мови поповнилася порівняно невеликою кількістю *французьких запозичень*. Частина нової французької лексики – це політичні, економічні та фінансові терміни, що увійшли в публічний дискурс: *алтермондіалізм* (політичний рух, переважно у Франції, що виступає за встановлення нових принципів світового порядку та політики), *мондіалізація* (глобалізація), *волатилен* (нестабільний, той, для

кого характерним є різка зміна ціни, той, хто пов'язаний з купівлею-продажем), *марж* (різниця в курсі купівлі-продажу валют чи товарів), наприклад:

“Когато някой ми заговори за глобализъм, алтермондиализъм и Световно правителство, го съветвам да проучи Сомалия, за да не бърка в анализите” (С., 18.05.2010);

“Проблемът е, че сега маржът между реалната пазарна стойност на активите и заведената по баланса на съответното дружество е сравнително голям” (К., 15.10.2005).

З французької запозичено слово *синолог* (спеціаліст з китайської мови та культури).

Франція була й залишається світовим лідером у сфері моди, тому не дивно, що поняття на позначення нових реалій у царині моди прийшли в болгарську мову саме з французької: *дефиле* (огляди новинок моди, показ нових колекцій), *прет-а-порте* (моделі готового одягу, які виробляють серійними партіями і за стандартними розмірами, а також модний показ такого одягу), *откутюр*, *от кутюр* (вища мода), *кутюриер* (модний дизайнер, що розробляє авторські моделі одягу откутюр, визначає стиль у моді), наприклад:

“Наричат го първият “кутюриер” (дизайнер на висша мода), но не и дизайнер” (К., 05.01.2002);

“Стилистът, който най-често търси музата си в балета, може би е Кристиан Лакроа, в чиито откутюр колекции надничат ретрофутуристични произведения от тюл и органза” (М., 27. 06.2009).

На початку ХХІ століття в Болгарії починає розвиватись естетична дерматологія, стають популярним французькі запозичення *епілятор* (прилад для епіляції), *гомаж* або *ексфолиант* (косметичний засіб для очищення шкіри). У Франції було винайдено нехірургічну косметичну процедуру та уведено термін на її позначення *мезотерапія* (універсальна ін'єкційна процедура омолодження та оздоровлення шкірних покривів). У новітню епоху для номінації спеціаліста з візажу з французької було запозичено слово *візажист*, хоча лексеми *візаж* у болгарській мові немає, замість нього вживається теж

французьке слово *грим*. Для позначення процесу очищення мертвого пласту шкіри болгари запозичили дієслово *ексфолирам*.

Французи є також поціновувачами кухні, вишуканої їжі та напоїв, тому в болгарській мові наявні нові запозичення з цієї сфери: *гурме* (поціновувач вишуканих страв і напоїв), *сомелієр* (фахівець зі зберігання вин і представлення їх клієнту), *фондю* (традиційна швейцарська страва з топленого сиру з додаванням спецій, яку готують і зазвичай споживають у спеціальному посуді), *путін* (квебекська традиційна страва з картоплі фрі, сиру та соусу) наприклад:

“Но най-голямата награда е спонсорираното му обучение в странство, за да представи отлично България на европейското първенство за сомелієри” (Т., 20. 10 2011); *“Най-важен за добрия путин е кашкавалът”* (<https://frognews.bg>, 11.06 2016).

У галузі медицини з французької мови запозичено найменування *антиоксидант* (речовина, яка захищає клітини від окислення), *депресант* (медикамент або речовина, що діє на нервову систему, вгамовуючи біль, напруження, тривогу), *диоксин* (сильно токсична органічна сполука), наприклад:

“Схемата на разпространение на диоксина наподобява структурата на пирамида, на върха на която стои злополучната белгийска фабрика”. (К., 12. 06.1999).

У спортивну сферу проникло французьке слово *паркур* (вид екстремального вуличного спорту – вільне пересування в міському середовищі з подоланням складних перепон), *петанка* (командна гра, метою якої є кидати порожнисті металеві кулі якомога ближче до маленької дерев'яної кулі) та ін.

Італійські запозичення у болгарській мові мають давні традиції, шляхи їх проникнення та сфери вжитку дуже різні. Частина з них належить до пласту міжнародної культурної термінології й функціонує у багатьох мовах світу. Це насамперед термінологічна лексика, пов'язана зі сферою музики, театру, культури, образотворчого мистецтва, архітектури, торгівлі та ін.

Нових запозичень з італійської не так багато, але можна однозначно стверджувати, що вони “пахнуть” у болгарській мові італійською їжею. Цьому сприяє популярність серед болгар італійської кухні, наявність мережі італійських ресторанів, кулінарні програми (кілька років поспіль італієць Лео (Леонардо Бианки) – власник мережі італійських ресторанів у Болгарії – готує смачні італійські спеціалітети на болгарському телебаченні). Це все, а й загалом популярність італійської кухні у Європі, привело до запозичень “смачних” новинок у болгарський соціум та італійських слів у болгарську мову.

Серед нових для болгарської мови назв страв та продуктів, характерних для італійської кухні, зафіксовано такі: *антипаста*, *антипасто*, *антипасти* (закуска в італійській кухні, що подається перед пастою), *брускета* (припечені шматочки хліба з оливковою олією та часником). Надзвичайної популярності набуло слово *паста* (загальна назва характерних для італійської кухні макаронних виробів різної величини та форми, інколи з начинкою, характерних для італійської кухні, приготованих з борошна твердих сортів пшениці та яєць), про що свідчить велика кількість різновидів цієї італійської страви, зафіксованих на переломі століть: *канелони* (різновид пасти у формі великих трубочок), *лазаня* (різновид пасти з різноманітною начинкою: фаршем, бринзою, овочами), *ньоки* (різновид пасти – кульки з тіста або картоплі, зазвичай, із сиром, шпинатом), *талиатели* (різновид пасти у формі довгих смужок з тіста, заправлені м'ясом чи іншими продуктами), *ригатони* (різновид пасти, вироби з тіста короткої циліндричної форми), *равиоли* (різновид пасти, вироби з тіста квадратної форми з м'ясною або овочевою начинкою з приправами), *пене* (різновид пасти циліндричної форми), *тортелини* (різновид пасти, маленькі мішечки з тіста, наповнені фаршем та ін.), *фетучини* (різновид пасти у вигляді тоненьких смужок з тіста), *фарфали* (різновид пасти у вигляді метелика), наприклад:

“Отворени равиоли с тиква и манатарки” (TV 7, Какво ви забърка Лео, 26.01.2011);

“В индивидуални съдове за печене слагаме порция ньоки и поливаме с 3–4 с.л. доматен сос” (bTV, Кухнята на Звездев, 13.03. 2012).

З італійської мови в болгарську потрапило слово *рукола* (однорічна рослина, поширена в середземноморському регіоні, що використовується для приготування салатів).

Останніми роками болгарську мову поповнили лексеми на позначення популярного вина *просеко* (італійське пінисте біле вино) та ще кілька назв напоїв: *мокачино* (кава з шоколадом, какао та сметаною, іноді з ароматними приправами), *макиато* (кава еспресо з невеликою кількістю молока), *латте*, *еспресо*, а також десертів: *тирамису* (італійський десерт на основі сиру маскарпоне, печива “савоярді”, кави та какао), *кростата* (італійський пісочний пиріг із різними начинками), *кантучини* (італійські різдвяні солодоці), *панетоне* (традиційна різдвяна випічка в Італії), *панфорте* (італійський пісний десерт); видів сиру: *маскарпоне* (італійський м’який сир, що використовується для приготування десертів), *рикота* (традиційний італійський молочний продукт, сир).

З італійської кулінарної сфери потрапило в сучасну болгарську мову новозапозичення *бариста* або *барист* (фахівець з приготування та подавання різних видів кави).

Доволі активно в сучасній болгарській мові побутують й кілька нових слів з інших тематичних сфер, зокрема *борсета* (невелика чоловіча сумка), *стилетти* (вид взуття на високому каблукі з гострим носиками), *тифози* (італійські вболівальники), *джакузи* (велика ванна зі спеціальними пристроями для руху води під певним тиском з метою масажування і релаксації), *графит*, наприклад:

“Всичките мацки вече искат да ги храниш с патици, каперси и рукола” (К., 27.12. 2007);

“Добрите майстори баристи могат даже да изпишат името ви в каймака на кафето или просто да го украсят с дизайнерска и неповторима фигура” (Н., 31.07.2009);

“В края на предаването ще представя един чудесен сладкиш ... панфорте”. (bTV, Бон апети, 24.08.2009).

Одним із найпопулярніших італійських запозичень у болгарській мові є слово *папараци*, зафіксоване також у формі однини *папарак* з позначкою (*рідко*) у словниках нових слів [310, с. 196; 311, с. 316].

Нових запозичень з **німецької мови** на сучасному етапі розвитку болгарської мови небагато. Серед них *земел* (маленька булочка з м'якою серцевиною та твердою шкіркою), *мюсли* (їжа на злаковій основі, що містить пшеничні, ячмінні, вівсяні гранули, інколи шоколад, родзинки, сухофрукти), *щендер* (підставка для квітів), *итонг* (газобетонні плити торгової марки Ytong), *форхенгер* (різновид сонячних окулярів, що накладаються на інші як сонцезахисні), наприклад:

“Това е веригата от пекарни “Лекорния”, в които ще се предлагат прясно изпечени земели, хлебчета и закуски” (Д., 19.03.2009).

Активний розвиток школи латиноамериканського танцю на початку ХХІ століття привів до появи в болгарській мові нових **іспанських слів** для номінації танців, серед них: *салса* (кубинський танець африканського походження, який входить до програми сучасних латиноамериканських танців), а також виконавець такого танцю – *салсерос*; *руеда* (кубинський танець, різновид сальси); *меренге* (латиноамериканські танці домініканського походження); *мате* (південноамериканський тонізуючий напій).

У сучасній болгарській мові є поодинокі запозичення з **португальської кизомба** (ангольське танго) і **шведської омбудсман** (радник з цивільного права, незалежна особа чи інституція, представник чийхось інтересів), наприклад:

“През 2002 г. Раул Торес създава в България собствена танцова школа, в която наред с румба, салса и руеда се изучават меренге, регетон, зумба и български народни танци” (БНР, Радио България, 05.03.2013);

“Чаят мате се пие от специални чаши като малки гърненца, казват им калебаси” (24Ч., 10.07 2017).

Серед аналізованого масиву лексичних інновацій сучасної болгарської мови існують і запозичення зі *слов'янських мов*. Досить невелика кількість слів у новітній період проникла з російської мови, це насамперед лексеми, що відображають політичне та соціальне життя країни: *боевик, бронезилетка, спецназ, компромат, омовоец, путинизъм, газовик*, або є назвами поширених останнім часом у Болгарії продуктів *сельодка, гречка*, які часто можна знайти у російських гастрономах *Берёзка*. *Сельодка* – це найменування різновиду маринованої риби, відомої у Болгарії під назвами *селда, херинга*. Слово *гречка* вживається на позначення непопулярної в Болгарії крупи *елда*, ця лексема часто використовується для роз'яснення давнішого запозичення з грецької *елда*.

“Зад неотдавнашните впечатляващи успехи на сирийската армия в Източно Алепо се крият ефективните действия на руския спецназ” (<https://www.blitz.bg>, 05.12.2016).

Запозичення з інших слов'янських мов в сучасній болгарській мові поодинокі: з чеської – *пико* (наркотик на основі метамфетаміну), з сербської – *косовар*, зі словенської – грошова одиниця *толар*, а з хорватської – *куна*; з української – *гривня, голодомор, Майдан, Євромайдан, титишки*, наприклад:

“За около 4 часа т.нар. “готвачи“ на пико правят по 50–100 г дрога в домашни нарколаборатории” (24Ч., 16.05 2016);

“Гривня е украинската валута, пет гривни са един долар, там всичко е в долари, както и в България преди 1997-ма” (БНК, К., 12.05.2006).

Активізація діалогу з народами Сходу, інтерес до їхньої культури, історії спричинив до появи в болгарській мові лексем на позначення реалій, явищ, предметів та понять східної культури з *неєвропейських мов* – арабської, китайської, корейської, японської. Особливо активізувалась у досліджуваний період лексика на позначення назв східних єдиноборств, видів спорту та бойових мистецтв: з китайської – *ушу* (вид спорту, створений на основі традиційних китайських бойових мистецтв), *тай чи чуан/ тай чи шуан/ тай дзи цюан/ тайджикуан* (бойове мистецтво, що представляє систему плавних рухів, які виконуються з метою фізичного здоров'я та релаксації); з корейської –

таекуондо (бойове мистецтво та олімпійський вид спорту, що характеризується виконанням ударів і стрибків, що виконуються голими руками і ногами для ураження одного або кількох суперників); з японської – *джудо* (японське бойове мистецтво та вид спорту), *айкидо* (японське бойове мистецтво, що застосовує техніки самозахисту), *шудо* (японське бойове мистецтво), *сумо* (вид японської боротьби, у якій беруть участь спортсмени (чоловіки та жінки) з великою масою тіла), *шивари* (силовий вид спорту, при якому формується вміння розбивати рукою тверді предмети). Популярними стали найменування різних оздоровчих вправ та методів лікування: з китайської – *тай чи* (система фізичних вправ з плавними і повільними рухами), з корейської – *таебо/тай-бо* (система фізичних вправ з енергійними рухами рук і ніг), *су-джок* (метод самолікування, створений корейським вченим, що полягає у масажуванні певних точок на долоні гострим предметом); з японської – *шиацу/шиатцу* (вид масажу), *рейки* (нетрадиційний метод лікування та релаксації), що пов'язано з їх практикуванням у Болгарії, наприклад:

“През последните месеци денят ми започва с тенис в 7 сутринта и завършва с тае-бо в 9 вечерта” (Д., 07.08. 2008);

“Втори български сумист ще опита да пробие в професионалното сумо” (24Ч., 20.04. 2009).

Трапляються новозапозичення на позначення різних політичних, релігійних угруповань та їх послідовників: з корейської – *муунист* (послідовник секти об'єднаної церкви, заснованої південнокорейським пастором Муном), з арабської – *бахай* (ісповідник віри Бахаї), *интифада* (політичне заворушення в секторі Газа), *уахабит* (послідовник релігійно-політичного руху в ісламі), *талибан* (представник радикального релігійно-політичного руху, що зародився в Афганістані), *муджахидини* (члени мусульманського угруповання), *ал кайда* (міжнародна терористична організація), *шахид* (мученик за віру у мусульман). З економічних термінів зафіксовано: з корейської – *чаебол* (промисловий конгломерат, контрольований однією родиною (переважно в Кореї). Наприклад:

“Бахаите в България са около 1000, от които в София - около 130, допълни тя” (Д., 23.05. 2003).

Серед лексики зі сфери культури та мистецтва слід виокремити: з китайської – *фъншуй/фен шуй/фенг шуй/ фън шуйей/фън шуй/фън-шуй* (давнє китайське мистецтво розміщення об'єктів у просторі); з японської – *аниме* (анімація, що орієнтується не на дитячу, а переважно на підліткову аудиторію), *манга* (японський жанр графічної новели різної тематики, подібний до коміксів), *мангака* (художник у стилі японських коміксів манга), *караоке* (непрофесійне виконання пісні під задалегідь записану музику), *хайку* (жанр традиційної японської ліричної поезії, трирядковий неримований вірш), *оригами* (японське мистецтво складати, вивертати, вигинати папір і утворювати з нього різні фігурки), *бонзай* (мистецтво вирощувати точні копії справжнього дерева в мініатюрі), наприклад:

“Кадровият военен Свилен Добрев от поделението в Горна Оряховица от 14 години се занимава с бонзай” (<https://www.dnes.bg>, 12.10.2009).

Також зросла кількість найменувань з галузі кулінарії, страв, продуктів харчування, наприклад: з арабської – *фалафел* (котлета з меленого нуту), *дюнер* (страва із дрібно нарізаного м'яса з додаванням приправ, соусів і салату зі свіжих овочів, загорнута у лаваш); з японської – *суши* (традиційна страва японської кухні), *сашими* (тонко нарізане філе різних сортів риб, інших морепродуктів або зрідка м'яса), *уакаме* (вид водоростей, що використовується у японській кухні), *мисо* (різновид приправи), *тофу* (соєвий сир), *уасаби/васаби* (приправа на основі японського хрону), *тамагояки* (солодкий омлет), наприклад:

“Друг път - че няма водорасли за салатата с тофу (маруля, настъргани моркови, водорасли, домати, пресен лук, тофу, сусамен сос, 250 г за 4.90 лв.)” (К., 16.04. 2008);

“Суши се консумира на стайна температура, задължително с лютата подправка уасаби, която действа противомикробно” (bTV-новините, 24.08. 2009).

Серед новозапозичень загалом і, зокрема, запозичень із неєвропейських мов спостерігаємо явище орфографічної варіантності, що виявляється в існуванні двох різновидів написання однієї і тієї ж мовної одиниці. Орфографічна варіантність є показником новизни іншомовних лексем та засвідчує процес пошуку способів їхнього засвоєння в мові-реципієнті. Серед причин, що приводять до цього явища, можна виокремити такі: різні шляхи запозичення, наявність однієї або більше мов-посередників, можливість різного прочитання транскрипцій, неусталеність або порушення правописної норми в оформленні нових запозичень.

Висновки до другого розділу

Інтенсивні контакти між народами та культурами неминуче приводять до взаємовпливів їхніх мов, що особливо відчутно в лексичній системі мови-реципієнта, яка є найбільш відкритою, чутливою та податливою до змін. Активному входженню нової лексики в болгарську мову та інноваційним змінам у ній в усі періоди її розвитку сприяла низка екстралінгвальних чинників: економічних, політичних, суспільних і науково-технічних. У кінці ХХ – на початку ХХІ століття це, насамперед, посилення глобалізаційних процесів; зростання міжнародних контактів, курс на розширення Європейського Союзу на Схід і, нарешті, вступ Болгарії до ЄС; створення нового швидкісного інформаційного простору, нових способів та засобів комунікацій, зростання особистих контактів; загальна демократизація, зростання ролі й впливу засобів масової інформації в Болгарії, відсутність цензури.

Запозичення іншомовної лексики в болгарську мову спостерігається на всіх етапах її розвитку. Аналіз періодів різних проникнень іншомовних інновацій у болгарську мову показав, що в минулому вона взаємодіяла з багатьма мовами, а це залишило найпомітніші сліди насамперед у лексичному складі. У минулому найпотужнішими були впливи з боку грецької, турецької, західноєвропейських мов. Проникнення та вживання чужомовної лексики в болгарській мові у кінці ХІХ століття спровокували поширення пуризму.

Після Другої світової війни ставлення до запозичень, зокрема слів міжнародної культурної лексики та термінології, змінилося, висловлювання про них вже не були такими різкими, що було безпосередньо пов'язано з політикою держави. У цей період великий вплив на болгарську мову мала російська як мова нового суспільного ладу, мова тогочасної науки, техніки, прогресу.

Зі середини ХХ століття, особливо після падіння комуністичного режиму в 1989 році, лідерство серед запозичень впевнено починає розвивати англійська мова і цей процес досягає свого апогею на початку ХХІ століття.

За нашими підрахунками у досліджуваний період англізми становлять 89,3% новозапозичень у болгарській мові. Практичний матеріал дав змогу розподілити запозичення з англійської мови на сім основних груп – найменування зі сфери комп'ютерних та інформаційних технологій, комунікації; спорту; економіки і фінансів; політики й суспільства; культури та мистецтва; медицини й косметології; побутова лексика.

Лексика на позначення комп'ютерних та інформаційних технологій, комунікації є новою самостійною групою, що виокремилась та активно розвивається особливо в наш час. Вона є незаперечним лідером мовних інновацій у болгарській мові досліджуваного періоду. Створення нового швидкісного інформаційного простору, нових способів і засобів міжнародної комунікації стало сприятливим чинником для швидкого поширення лексичних інновацій цієї тематичної групи.

Нові лексичні запозичення є результатом потужного глобального впливу з боку англійської мови, наслідком інтернаціоналізації, що в наш час здійснюється на англоамериканській основі. З огляду на це частина нових іншомовних слів, що проникли в болгарську мову, є новими інтернаціоналізмами, бо становлять невід'ємну частину не лише болгарської, а й більшості розвинених мов світу.

Унаслідок поширення спеціальних наукових і технічних знань серед широких кіл населення та проникнення в побут пересічних громадян різних технічних засобів, а також понять зі сфери спорту, економіки, політики, культури, медицини тощо відбулася детермінологізація великої кількості новозапозичених слів-термінів, а частина з них взагалі перейшла до пласту загальноживаних.

У досліджуваний період зафіксовано порівняно невелику кількість нових запозичень з інших мов (10,7%). Із західноєвропейських (французької, німецької, італійської, іспанської, шведської, португальської) мов запозичено 6,8% слів. Тематика нової лексики із західноєвропейських мов охоплює сфери

політики, суспільства, культури, моди, медицини, косметології, кулінарії, побутової лексики.

Неєвропейські мови у досліджуваний період поповнили болгарську лексику на позначення назв східних єдиноборств, політичних, релігійних та філософських угруповань, різних духовних і оздоровчих технік, видів мистецтва, а також продуктів харчування тощо. Це запозичення з китайської, японської, корейської, арабської мов, вони становлять 2,7% сучасних інновацій.

Нові запозичення зі слов'янських (російської, української, чеської, сербської, словенської, хорватської) мов найменш численні – 1,2%, це переважно екзотизми, що відображають різні реалії політичного та соціального життя.

Різні шляхи запозичення, наявність однієї або більше мов-посередників, неусталеність або порушення правописної норми в оформленні нових запозичень часто призводять до правописної варіантності, що виявляється в існуванні різновидів написання однієї і тієї ж мовної одиниці. Це є показником новизни іншомовних лексем та засвідчує процес пошуку способів їхнього засвоєння в мові-реципієнті.

РОЗДІЛ 3

АДАПТАЦІЯ НОВОЗАПОЗИЧЕНЬ У БОЛГАРСЬКІЙ МОВІ ТА НАСЛІДКИ ЦЬОГО ПРОЦЕСУ НА РІЗНИХ МОВНИХ РІВНЯХ

Адаптація іншомовних слів – це процес, що триває протягом певного часу, і на різних його етапах відбуваються зміни, спрямовані на пристосування запозиченого слова до нового мовного середовища. Іншомовна лексема повинна набути звукового та графічного оформлення “нової” мови, пристосуватися до її морфологічної системи. Зазначаючи цілої низки змін і переформатувань у мові-реципієнті, іншомовні слова часто залишають у ній свої відбитки. Кожна мова має ознаки іншомовного впливу, які з часом можуть стати її невід’ємною складовою.

3.1. Графічно-фонетична адаптація англонеологізмів

Встановлення певних діафонічних відношень між фонологічними системами мов з різним фонемним складом, зокрема англійської та болгарської, – процес досить складний. Додатковою проблемою є відтворення звукового ладу англійської мови засобами болгарської графіки. Головною перешкодою тут є значні фонетичні відмінності між двома мовами. З огляду на це пристосування англонеологізмів до фонетичної системи болгарської мови варто розглядати не як фонетичну і графічну, а як фонетико-графічну адаптацію загалом.

Теоретичні проблеми, що стосуються способів адаптації іншомовних запозичень на різних мовних рівнях, повсякчас перебувають у полі зору відповідних фахівців, насамперед перекладачів. У практиці англійсько-болгарських перекладів здебільшого використовують поради професора-англіста Андрея Данчева, запропоновані в його монографії “Болгарська транскрипція англійських імен” (“Българска транскрипция на английски

имена”) [93; 94]. Додатковою перепоною на шляху врегулювання правил відтворення англiзмiв у сучаснiй болгарськiй мовi є, по-перше, наявнiсть значноi кiлькостi варiантiв англiйськoї мови (американськiй, британськiй, австралiйськiй, канадськiй та iн.), кожен з яких має свої фонетико-орфографiчнi особливостi, по-друге, iснування розходжень транскрибування англiйськiх слiв у перекладних англiйськo-болгарськiх словниках та в оригiнальних тлумачних словниках англiйськoї мови.

Загалом мовознавчiй науцi вiдомi два способи вiдтворення звукового складу iншомовних слiв. Це, по сутi, двi форми, за допомогою яких здiйснюється субституцiя англiйськiх звукiв чи букв засобами болгарськoї мови.

До першої вiдносять *транслiтерацiю*, тобто вiдтворення графiчноi форми запозичення, наприклад: *англ. restart* [ri:'sta:t] – *болг. рестарт*, *англ. emoticon* [i'məutikən] – *болг. емотикон*, *англ. supervisor* ['su:pəvɪzə] – *болг. супервизор*, *marketing* ['mɑ:kətiŋ] – *болг. маркетинг*, *англ. oolong* ['u:lɒŋ] – *болг. оолонг*, *англ. rafting* ['ræftiŋ] – *болг. рафтинг*, *англ. doping* ['dəʊpiŋ] – *болг. допинг*, *англ. barter* ['bɑ:tə] – *болг. бартер*, *англ. tester* ['testə] – *болг. тестер*, *англ. broker* ['brəʊkə] – *болг. брокер*. З огляду на новi запозичення з англiйськoї варто зазначити, що лише невелика iх кiлькiсть пiддалася транслiтерацiї.

Другим способом є вiдтворення звуковоi форми запозичених англiзмiв – *транскрибування*, наприклад: *англ. nickname* ['nikneɪm] – *болг. никнейм*, *англ. coach* [kəʊtʃ] – *болг. коуч*, *англ. break* [breɪk] – *болг. брейк*, *англ. action*, [ækʃən, 'ækʃ(ə)n] – *болг. екшън*, *англ. tribal* ['trɪb(ə)l] – *болг. трайбъл*, *англ. squash* [skwɒʃ] – *болг. скуош*, *англ. mall* [mɔ:l] – *болг. мол*, *англ. hi-tech* ['haɪ'tek] – *болг. хайтек*, *англ. futures* ['fju:tʃəs] – *болг. фючърс*, *англ. fusion* ['fju:zən] – *болг. фюзън*, *англ. venture* ['ventʃər] – *болг. венчър*, *англ. lifestyle* ['laɪfstɑɪl] – *болг. лайфстайл* та iншi.

У досліджуваний період транскрибування стало доміантним способом вiдтворення англiзмiв, що зумовлено намаганням мовцiв якомога точнiше передати вимову оригiналу. Зафiксовано також новозапозичення, у котрих

транскрипція та транслітерація поєднуються в межах одного слова. Серед прикладів такого відтворення – нові англонеологізми з компонентом *-инг* (*-ing*/*-inj*), що в болгарській мові традиційно піддаються транслітерації, тоді як основна частина слова транскрибована, наприклад: *англ. roaming* ['roumɪŋ] – *болг. роуминг*, *англ. training* ['treɪnɪŋ] – *болг. тренинг*, *англ. styling* ['stɑɪlɪŋ] – *болг. стайлінг*, *англ. jogging* ['dʒɒɡɪŋ] – *болг. джогинг*, *англ. bodybuilding* ['bɒdɪbɪldɪŋ] – *болг. бодибилдинг*, *англ. team building* ['ti:m ,bɪl.dɪŋ] – *болг. тимбилдинг*, *англ. bodyboarding* ['bɒd.i.bɔ:dɪŋ] – *болг. бодибординг*, *англ. wakeboarding* ['weɪk.bɔ:dɪŋ] – *болг. уейкбординг*, *англ. skateboarding* ['skeɪtbɔ:dɪŋ] – *болг. скейтбординг*, *англ. snowboarding* ['snəʊbɔ:dɪŋ] – *болг. сноубординг*, *англ. merchandising* ['mɜ:tʃəndaɪzɪŋ] – *болг. мърчандайзинг*, *англ. franchising* ['fræntʃaɪzɪŋ] – *болг. франчайзинг*, *англ. peeling* ['pi:lɪŋ] – *болг. пилінг*, *англ. curling* ['kɜ:lɪŋ] – *болг. кърлінг*, *англ. aquaplaning* ['akwəpleɪnɪŋ] – *болг. аквапланинг*, *англ. catering* ['keɪtərɪŋ] – *болг. кейтьрінг*, *англ. outsourcing* [aʊt'sɔ:sɪŋ] – *болг. аутсорсинг*, *англ. body-painting* ['bɒdɪ'peɪntɪŋ] – *болг. бодипейнтинг*, *англ. piercing* ['pɪəsɪŋ] – *болг. пьърсинг*, *англ. rating* ['reɪtɪŋ] – *болг. рейтинг*, *англ. briefing* ['brɪ:fiŋ] – *болг. брифінг*, *англ. surfing* ['sɜ:fɪŋ] – *болг. сърфінг*, *англ. sky surfing* [skɑɪ 'sɜ:fɪŋ] – *болг. скайсърфінг*, *англ. windsurfing* ['wɪn(d)sɜ:fɪŋ] – *болг. уиндсърфінг*, *англ. kitesurfing* ['klaɪtsɜ:fɪŋ] – *болг. кайтсърфінг*, *англ. stretching* ['stretʃɪŋ] – *болг. стречінг*. Це пов'язано з традицією відтворювати назальний [ŋ] комбінацією літер *-нг*. Вважаємо такий спосіб вдалим, оскільки в сучасній болгарській мові фонема [н] перед [г] та [к] реалізується у своєму позиційному варіанті – задньоязиковому [ŋ]. Тут спостерігаємо однаково сильні та активні дії з боку мови-реципієнта, яка має потребу підтримувати свої вимоги й усталені правила правопису, евфонії, та з боку мови-джерела, яка намагається максимально зберегти свій звуковий склад.

Ще одним прикладом такого комбінованого відтворення є група англонеологізмів-іменників на *-er*, у яких кінцеве *-r* постійно транслітерується, адже в транскрипції, поданій в Англійсько-болгарському словнику *-er* [-ə] [265; 266], воно не відтворене. Наприклад, *англ. manager* [manɪdʒə] – *болг. мениджър*,

англ. merchandiser ['mɜːtʃəndaɪzə] – болг. мърчандайзър. Таке написання цієї групи слів, ймовірно, також має зв'язок із традицією. А. Данчев зазначає, що історично це ненаголошене *-er* пов'язане з болгарським суфіксом *-ap* у словах: *вратар*, *буквар* [93, с. 44]. Крім того, схожі за структурою французькі іменники болгарська мова запозичає, додаючи кінцевий *-er*: *сомелиер* та ін. Отож, очевидно, важко було б сприймати іменники, які називають осіб за професією та предмети, у формі з кінцевим голосним, наприклад, *хаке*, *лиде*, *броке*, *аутсайде*, *марке*, *вауче*, *тосте* та ін.

Окрім того, цій групі іменників притаманна непослідовність у відтворенні голосного в сполученні *-er*, у результаті чого з'являються конкурентні кінцеві: *-er* та *-ър*. Аналізуючи власні назви з кінцевим *-er*, А. Данчев зазначив, що у власних назвах воно фіксується з редукацією, напр., *Мильр*, як болгарське *Димитър*, *Етър*, *Петър*. На основі відомостей за 1975 рік вчений стверджує, що зовсім інша практика спостерігається в загальних назвах, у яких *-er* відчувається як окрема морфема (аналогічно до болгарського *-ap*) і послідовно відтворюється як *-er*. Окремі варіанти, у яких трапляється *-ър*, А. Данчев пояснює тим, що їх спостерігаємо передусім у деяких багатоскладових словах: *бестселър*, *букмейкър*, *компютър*, *пейсмейкър*, *синтесайзър*, *ти(й)нейджър*, тому що в них не так чітко усвідомлюється поділ на морфемі, і через це компонент *-er* легше редукувати в *-ър*. Дослідник зазначає, що на початок останньої чверті ХХ століття група іменників на *-er* була набагато чисельнішою, та наголошує, що вони очевидно зазнали морфологічного пристосування [93, с. 45]. Важливим чинником у виборі кінцевого *-er* у болгарській мові досліджуваного періоду було й те, що в ньому переважала письмова комунікація, і такі форми були практичнішими.

Цікаві факти, пов'язані з названою вище групою іменників, оприлюднено в соціологічному дослідженні, яке у 80-х роках провела дослідниця Д. Добрева. У результаті дослідження з'ясувалося, що формам на *-ър* надають перевагу жінки, а на *-er* – чоловіки. Також на основі анкетування було з'ясовано, що іменники з кінцевим *-ър* не виявляють словотворчої активності, натомість ті,

що мають у своєму складі *-er*, майже завжди утворюють похідні прикметники [101, с. 72, 83].

Матеріал нового періоду дає підстави стверджувати, що проблема відтворення англійського суфікса *-er* у болгарській мові продовжує бути актуальною. Проаналізувавши іменники такого типу, виписані з Електронного архіву БАН [295] та словників неологізмів, ми встановили, що англонеологізми на *-er*, можна умовно розділити на чотири групи:

а) англонеологізми на *-ър*⁵ – (50, 4%): *аудиоплейър* (12), *байкър* (67), *бейс(з)джъмпер* (13), *билдър* (27), *блейдър* (18), *брейкър* (169), *букмейкър* (2131), *геймър* (579), *даунлоудър* (8), *джойтвенчър* (84), *дилър* (4131), *диспенсър* (44), *дискаунтър* (202), *имиджмейкър* (273), *килър* (1440), *кайтър* (7), *кавър* (1028), *трейлър* (923), *колцентър* (242), *кросоувър* (415), *лийчър* (14), *маркетмейкър* (55), *мегаселър* (21), *меніджър* (17812), *мультиплейър* (25), *прогеймър* (3), *промоутър* (884), *рафтър* (379), *рейвър* (147), *рейсър* (119), *ремейлър* (2), *роудстър* (205), *рутър* (121), *саундмейкър* (4), *семплър* (4), *сейвър* (5), *скамър* (2), *скейтър* (402), *скимър* (233), *скрийнсейвър* (173), *снукър* (1171), *сървър* (3887), *сърфър* (36), *тийзър* (169), *трансър* (3), *трейлър* (965), *трейнър* (377), *трейсър* (120), *трендсетър* (14), *трилър* (7900), *ублогър* (2), *бодибилдър* (57), *филър* (337), *флеймър* (2), *хедхънтър* (51), *хипхопър* (48), *хитмейкър* (93), *чейджър* (67), *чатър* (533), *чийтър*, *чопър* (240), *шейпър* (28), *шутър* (6), *юзър* (259). Таку поведінку у відтворенні англійського *-ə* на сучасному етапі можна пояснити домінуванням транскрипції у відтворенні іншомовних слів, унаслідок якої відтворені звуки в мові-реципієнті максимально наближені до звуків мови-джерела.

б) іменники з кінцевим *-er* – (17, 5%): *аутсорсер* (10), *банер* (910), *букер* (60), *рокер* (2400), *имобилайзер* (130), *кльстер* (2101), *крекер* (401), *принтер* (5548), *софтуер* (17089), *сталкер* (217), *стампер* (36), *стендер* (12), *степер* (94), *стикер* (4711), *стрімер* (151), *тестер* (737), *тонер* (790), *тостер* (1042),

⁵ Дані за Електронним архівом Інституту болгарської мови імені Л. Андрейчина при Болгарській академії наук станом на 01.08.2018 року.

уиндстопер (2), *флашер* (80), *фризер* (4430), *хакер* (4675), *хардуер* (3774). Тут новозапозичені іменники найближчі за написанням до оригіналу. Спостерігаємо це і в іменниках з компонентом *super-*, [*'su: pə-*], [*'sju: pə-*], у котрих *-ер* завжди відтворюється з *р*: *супермаркет*, *супервайзер*.

Крім названих вище найбільш поширених типів новозапозичених англізмів, у сучасній болгарській мові існує ще дві приблизно однакові за обсягом підгрупи, у яких варіанти цього компонента конкурують між собою:

в) назви з конкурентними кінцевими *-ер/-ър* на користь *-ер* – (14, 6%): *ваучер* (8550)/*ваучър* (55), *драйвер* (3801) /*драйвър* (367), *ремастер* (142) /*ремастър* (14), *органайзер* (271) /*органайзър* (48), *слайдер* (78)/*слайдър* (24), *стопер* (336) /*стопър* (18), *тракер* (420) /*тракър* (109), *флаер* (552) /*флайър* (351), *хедлайнер* (504) /*хедлайнър* (30), *туистер* (174)/ *туистър* (121).

г) найменування з конкурентними кінцевими *-ър/-ер* на користь *-ър* – (17, 5%): *круизър* (106)/ *круизер* (88), *фолдър* (43) /*фолдер* (13), *бийтбоксър* (97) / *бийтбоксер* (33), *блогър* (1130) / *блогер* (72), *браузър* (1205) /*браузер* (141), *гольфър* (510)/ *голфер* (8), *джендър* (1655) / *джендер* (69), *инсайдър* (215) / *инсайдер* (129), *офроудър* (187) / *офроудер* (1), *плейър* (2258) / *плейер* (25), *провайдър* (619) / *провайдер* (267), *рапър* (2200) / *рапер* (83), *сайбър-* (212) /*сайбер-* (13) , *спамър* (221) /*спамер* (19), *убмастър* (73)/ *убмастер* (18), *ъплоудър* (42)/*ъплоудер* (6), *хипстър* (242)/ *хипстер* (20), *франчайзър* (50)/ *франчайзер* (28).

Ці групи, очевидно, відображають перехідний етап у боротьбі двох традицій запозичення такого типу англізмів у болгарську мову – старої та нової. Такий висновок підтверджують дані з електронного архіву, приклади із та словників неологізмів, що фіксують різні варіантні форми. Конкуренція варіантів того самого суфікса свідчить про неусталеність у відтворенні розглянутих вище запозичень, хоча як свідчить практика, з часом один із варіантів починає переважати, і це сприятиме унормуванню таких слів.

У досліджуваній період в болгарській мові спостерігаємо тенденцію до відтворення довготи англійських голосних. Наприклад, зафіксоване явище

конкуренції при відтворенні англійського довгого [i:], наприклад: *импичмънт* (15) /*импийчмънт* (917), *тинейджър* (599) / *тийнейджър* (13830), *пипълметрия* (21) / *пийпелметрия* (207), *тъчскрин* (7) / *тъчскрийн* (244), *хендсфри* (131) / *хендсфрий* (32), *чизбургер* (14) / *чийзбургер* (336) / *чийзбъргър* (19), *фрисктайл* (131) / *фрийсктайл* (306), *фрилансър* (19) / *фрийлансър* (26), *чизкейк* (7) / *чийзкейк* (238) та ін. Раніше така диференціація відбувалась на рівні власні/загальні назви. За винятком поодиноких випадків, у власних назвах довге [i:] відтворювалось як *-ий-*, у загальних – як *-и-*. Доказом цього є давніші англомовні запозичення, що їх активно використовують аж до сьогодні: *антифриз*, *джинси*, *джип*, *лідер*, *митинг*, *сексапил*, *скрининг*, *стипълчейс* [93, с. 112]. А. Данчев стверджує, що транскрипція загальних назв показує: важливішими виявилися синтагматичні, а не парадигматичні чинники, тобто у формах з *-и-* відбулася абсолютна фонетична асиміляція. На сьогодні можна стверджувати, що конкуренція відбувається на користь форм з *-ий-*.

Цікавим прикладом існування такої тенденції в аналізованій групі є паралельне функціонування двох варіантів тієї самої або спільнокореневої лексеми: пор. давніше запозичення *митинг* і надзвичайно популярне в ІТ-компаніях *мийтинг рум*, а також колишній *спікер* (голова парламенту) і сучасний *спійкър* (системний динамік, гучномовець, оратор, речник), також *нейтив спійкър* (носій мови), *бипър/бийпър* (пейджер).

Зміна у відтворенні довгого [i:] в загальних назвах відбувається плавно: у запозиченнях більш ранніх періодів зберігається *-и-*, у новіших англізмах спостерігаємо конкуренцію *-и-/-ий-* на користь останнього. Підтвердженням є відчутне кількісне збільшення прикладів відтворення англійського довгого [i:] з *-ий-*: *битстрийм*, *бийтбоксър*, *бийтбокс*, *бийчволей*, *дриймтим*, *евъргрийн*, *лийчвам*, *лийчър*, *мийтинг*, *пийпълшоу*, *сийдвам*, *сийдър*, *скрийнсейвър*, *скрийншот*, *скрийн*, *скрийншот*, *спийд*, *спийдбол*, *спийдбайкинг*, *спийдспийдстър*, *стрийминг*, *стрийп-*, *стрийт-*, *стрийтбол*, *стрийкър*, *стрийтшоу*, *тийн*, *тъчскрийн*, *брейкбийт*, *фийд*, *фийчъринг*, *флийс*, *фрий*, *фрийрайд*, *фрийран*, *фрийранър*, *фрийуер*, *чийт*, *чийтър*, *спийдрайдинг* та ін.

У новозапозиченнях також зафіксовано активізацію до відтворення довгого [u:] як уу. Низку слів з такою комбінацією голосних зафіксовано у словниках неологізмів, наприклад: *зуум, зуумвам, куул, буутлег, муунист*, до того ж часто така форма є єдиною зафіксованою. На письмі дві форми з подвійним уу та одиничним у нерідко конкурують між собою: *кууки – куки, фастфууд – фастфууд, джънкфууд – джънкфуд, пул – пуул, блутут – блутуут, руткит – рууткит, тайкун – тайкуун*, співіснують у медійному просторі та в розмовній мові паралельно. У частини слів подвоєння в словах з ідентичним звуком не спостерігаємо: *нетбук, снукър, чатрум, тату, татус, тулбар, бук, буккросинг*. Це явище є новим, нестабільним та потребує уваги з боку мовознавців та додаткового опису, пояснення та унормування.

Варіантність та конкуренція наявна також при відтворенні типового англійського [æ], наприклад: *хаштаг/хештаг, кракер/ крекър, крак/крек, брендинг/брєндинг, сканирам/скєнирам, дансинг/ денсинг*. Низка лексем зафіксована лише в одній формі: *грант, хакер, чат, спам, скам, лаптоп, джакпот, банкінг; крекер, кеш, хєндикап, хєндхєлд, хєндсфрий, сєкъндхєнд, стек, скєнер, брєкет, єкшън, хєндаут* та ін.

Специфічне англійське [ʌ] у найновіших іншомовних словах передається болгарським ъ: *ъндейт, ънгрейд, стартън, джъмпинг, бънджєдджъмпинг, тъчскрийн, тъчпад, тъчскрийн, ъндърграунд ъплоуд, пъб*.

Приголосні [θ] та [ð] у новозапозиченнях відтворені болгарським т: *блутут, смути*, а [w] – у: *туитър, уєб, уайлдкард, уайфай, уайърлес, уап, уинър*.

Пристаюючи до фонетичної системи болгарської мови англомовні запозичення здебільшого зберігають наголос і у процесі адаптації оформляється акцентно-ритмічна структура запозичення.

Досліджуваний матеріал яскраво демонструє, що на початку ХХІ століття в болгарській мові посилилася тенденція до транскрибування. На нашу думку, переважання усного способу засвоєння англомовних інновацій зумовлене багатьма чинниками:

- 1) збільшенням у Болгарії кількості тих, хто спілкується англійською мовою;
- 2) англомовним характером провідних засобів масової інформації, інтернету та кіноіндустрії;
- 3) виходом на перше місце усного, а не письмового спілкування в реальному і віртуальному просторі (скайп, фейсбук – інші соціальні мережі);
- 4) стрімким розвитком інформаційних технологій;
- 5) різким збільшенням прямого, неопосередкованого запозичення, через безпосереднє усне англомовне спілкування у межах Євросоюзу;
- 6) прагненням дотримуватися вимови мови-джерела.

3.2. Морфологічна адаптація англонеологізмів

Морфологічна адаптація полягає в пристосуванні нових лексичних одиниць іншомовного походження до морфологічної системи мови-реципієнта. У сучасній болгарській мові зазнають насамперед дієслова, прикметники та іменники. З огляду на особливості пристосування одиниць кожного лексико-граматичного класу та кількісну репрезентацію розглянемо морфологічне освоєння в болгарській мові іменників, прикметників та дієслів.

Універсальною закономірністю є такий факт, підтверджуваний різними дослідженнями, що серед запозичених слів найбільш кількісною групою є іменники. За нашими підрахунками, у сучасній болгарській мові впродовж останнього часу з'явилося 1436 запозичених з англійської мови іменників – це 90,3% усіх англізмів.

Показовими для іменника є, як відомо, граматичні категорії роду та числа, тому логічно спочатку розглянути родову і числову адаптацію новозапозичених іменників-англізмів.

3.2.1. Родова адаптація іменників

Відомий американський мовознавець Г. Корбет на основі досліджень родової системи понад двохсот різних мов світу зробив висновок про існування двох основних критеріїв визначення родової належності іменників: семантичний та формальний [130, с. 21].

Ще від початку системного вивчення болгарської мови вчені звертали увагу на високий ступінь формальності у визначенні роду [20, с. 121], тобто рід іменника в болгарській мові залежить від зовнішньої форми іменника, але також наголошували на важливості формально-семантичного критерію [131, с. 473]. Таке ж правило чинне й для запозичених іменників [69, с. 21; 148, с. 7], тому нові запозичення з англійської мови, граматична категорія роду в яких відсутня, а рід визначається за семантичним критерієм, адаптуються в болгарській мові, набуваючи роду за формальним та формально-семантичним показником.

Більшість питомих іменників чоловічого роду в болгарській мові закінчуються на приголосний і мають нульову флексію. Значна кількість англійських лексичних інновацій у болгарській мові набуває граматичного значення чоловічого роду, бо їхні формальні показники уподібнюються до власне “домашніх”: *уебсайт, еърбъс, маркетинг, чейндж, имиджмейкър, маркетингмейкър, дъмтинг, фючърс, сървър, овърдрафт, флайтокс, къмтинг, мейкъп, джакпот, бейзджъмтинг* та ін. За нашими підрахунками – це 90,8% усіх іменників-англізмів.

Відносно малу кількість новозапозичень становлять іменники жіночого роду – 3,2%. Їх можна поділити на кілька груп:

а) іменники-назви неістот, які, наслідуючи моделі раніше адаптованих слів, набувають в болгарській мові форм жіночого роду через додавання показника цього роду – закінчення *-а, (-я)*: *аквааеробика (aqua-aerobics), фънкаеробика (funck aerobics), каланетика (callanetics), логистика (callanetics), нюзгрупа (newsgroup), дискета (diskette), обсесия (obsession), липосуқция*

(*liposuction*), *секюритизация* (*securitization*), *глобализация* (*globalization*), *липоскулптура* (*liposculpture*), *liposuction* (липосукуция), наприклад:

„През последните няколко години нефтени фирми постепенно се заличават във връзка с разширяващата се глобализация на нефтената промишленост” (К., 27.03.1995);

б) іменники-назви неістот з кінцевим *-а*: *ганджа* (*ganja*), *виагра* (*viagra*), *маскара* (*mascara*), *мултимедия* (*multimedia*), наприклад:

“Според данни на Националния център по наркоманиї най-малко 30 000 младежи системно пушат ганджа в България” (К., 20.11. 1999);

в) іменники-назви тварин *розела* (*rosella*), наприклад:

“Миналата седмица на Капитан Андреево бяха хванати 1805 папугала без документи, от които 55 са от зашитения вид розели, пренасяни с микробус със словенска регистрація, пътуващ от Словакия за Турція” (К., 29.12.2011);

г) іменники-назви осіб жіночої статі, що набувають граматичної категорії роду за семантичним критерієм, з огляду на це оформляються за допомогою притаманних болгарській мові показників жіночого роду. Такі іменники аналізує В. Сумрова [234, с. 57–58]: *хостеса* (*hostess*), *нимфетка* (*nymphet*), *колгърла* (*call girl*), *плейгърла* (*playgirl*), *каугърла* (*cowgirl*), наприклад:

“Дълъг, България не ти е колгърла с дълги крака време е Слави Трифонов да признае: Изнудвал ли е Борисов за половината ГЕРБ” (<https://pik.bg>, 24.02.2016);

г) іменники-назви осіб жіночої статі, що набувають жіночого роду за семантичним критерієм, не приєднуючи формальних показників жіночого роду, характерних для болгарської мови: *колгърл* (*call girl*), *ринггърл* (*ring girl*), *кавгърл* (*cover girl*), наприклад:

“В изисканото английско списание за мъже *GQ* Полина е първата кавгърл, приела да се снима топлес” (К., 21.09. 2002).

Англонеологізми, що закінчуються в болгарській мові на інший ніж *-а* голосний – 4,8 %, відповідно до формального показника адаптуються як іменники середнього роду:

а) іменники-назви неістот: *-и*: *парти, селфи, аджилити, кайтбъзи, боди, брейди, бънджи, дивиди, сельри, куки, риалити, сиди, фентъзи, флопи, фрисзби/фрисби, хенди, хелиски, хендсфри, джакузи*; *-о*: *аутро, демо, интро, бинго, видео, велкро*; *-у*: *шоу, стрийтшоу, -ю*: *айсикю, аутокю, барбекю*, наприклад:

“Крем супа с парчета морски нещица, и тук-там сельри, които освежават иначе плътното и горещо ястие...” (К., 01.11.2013).

б) іменники-назви осіб, наприклад, у словниках нових слів зафіксовані у середньому роді: *джити* [297, с. 138], *емо* (молода особа 13–19 років, послідовник субкультури емо, для якої характерний одяг темних або контрастних тонів, темне волосся та довга гривка до половини обличчя, символи серця, черепа та ін.) [297, с. 172], *юпи* (добре підготовлений амбітний спеціаліст) [297, с. 514], *япи* (член міжнародної, молодіжної крайньолівоцентристської партії, послідовник руху хіпі) [297, с. 515], що показує перевагу їхніх формальних показників над семантичними критеріями. Однак, аналіз контекстів засвідчив можливість родової конкуренції серед цих запозичень. З прикладів, вибраних з медійного дискурсу, видно що семантичний зв'язок аналізованих англізмів з особами чоловічої статі виражається синтаксично, наприклад:

“Младият юпи Арджун от административния център на Мумбай получава положителен резултат при тест за СПИН и напуска семейството си, за да се скрие в изгнание от света” (Култ., 23.07 2010).

Подібну конкуренцію в роді спостерігаємо в іменниках-назвах істот, зафіксованих у словниках нових слів у чоловічому роді: *йети* (легендарна людиноподібна істота, що нібито трапляється в різних високогірних або лісових районах нашої планети) [296, с. 233] та *яуи* (людиноподібна істота – сніжна людина в Австралії) [299, с. 57]. А також у запозиченому слові *барби* – формально це іменник середнього роду, а за родовим поняттям (*лялька, болг. кукла*) – жіночого. Досить рідко запозичені іменники адаптуються та функціонують в мові у двох родах, таке хитання у виборі роду спостерігаємо в

іменнику *топик* чоловічого та *топика* жіночого роду. Хитання⁶ щодо родової приналежності зафіксовано у невеликій кількості англонеологізмів – 0,3%.

Отже, досліджувані англонеологізми, пристосовуючись до граматичної категорії роду в болгарській мові, переважно набувають відповідного граматичного значення залежно від своїх формальних показників. Тільки для у незначній за обсягом групі іменників спостерігається хитання у роді.

3.2.2. Числова адаптація іменників

Адаптацію до категорії числа дослідники часто розглядають тільки побіжно, і це, очевидно, пов'язано з традиційною в болгарському мовознавстві думкою про формальний характер процесу морфологічної адаптації, яка протікає чітко за чітко встановленими і правилами.

У творенні форм множини іменників чоловічого роду в болгарській мові на вибір закінчення впливає кількість складів у слові. Односкладові іменники чоловічого роду (далі – ОІЧР) утворюють форми множини за допомогою закінчення *-ове* [88, с. 104], а відповідні багатоскладові іменники чоловічого роду (далі – БІЧР) – закінченням *-и* [88, с. 106]. У кожній групі, звичайно, існує низка винятків. Для БІЧР норма передбачає чотири винятки з правила: форму множини з закінченням *-ове* утворюють два питомі БІЧР *вятър* – *ветрове*, *огън* – *огньове*, та два запозичення *център* – *центрове* та *шанец* – *шанцове*. Згідно з Граматикою сучасної болгарської літературної мови іменник *щанец* має дублетну форму *шанци* [88, с. 107], хоча Словник іншомовних слів [284, с. 993] та сучасний нормативний Офіційний орфографічний словник Болгарської академії наук [278, с. 666] фіксують лише форму *шанци* як єдино можливу і правильну. Отже, адаптація запозичених англонеологізмів багатоскладових

⁶ Це явище на основі старших запозичень розглядали, наприклад: Буров С. За граматическата характеристика на една група съществителни от чужд произход с форма на -и в съвременния български език / Стоян Буров // Проглас. – Велико Търново, 1997. – № 3–4. – С. 3–14; Кювлиева В. Граматичният род на думата аташе / Веса Кювлиева // Български език. – 1976. – № 5. – С.416–419.

іменників чоловічого роду (далі – ЗАБІЧР) до категорії числа не має викликати труднощів, а повинна підлягати налагодженій в болгарській мові схемі формотворення. Почасти воно так і відбувається. Односкладові англізми набувають форм множини за допомогою закінчення *-ове*: *лайкове, молове, блогове, кликове, рифове, файлове, спотове, тролове*; багатоскладові – за допомогою закінчення *-и*: *имейли, трейдъри, рекрутъри, одитори, пиксели, тостери, зорбонавти, тоници, рейтинги* та ін.

Серед аналізованого матеріалу не зафіксовано інших, властивих питомим іменникам флексій для утворення форм множини чоловічого роду *-е, -овци, -я*, при адаптації запозичень чоловічого роду.

У кінці ХХ – на початку ХХІ століття цей, здавалося б, безпроблемний процес морфологічної адаптації стосовно категорії числа дослідники почали ілюструвати доволі “проблемними” прикладами. Так, К. Вачкова в одній із праць про адаптацію нових англіцизмів, подала ЗАБІЧР *бодигард* із формою множини *бодигардове* [71, с. 62], тобто із закінченням, властивим запозиченим односкладовим іменникам чоловічого роду (далі – ЗАОІЧР), та зауважила, що запозичення безпроблемно утворює форму числа. Нетипову поведінку деяких ЗАБІЧР у виборі закінчення для форми множини помітила М. Лилова, яка зафіксувала два ЗАБІЧР із закінченням *-ове*, *билбордове* і *римейкове*, що утворюють множину не за усталеним правилом [147, с. 17]. Відхилення від норми помітила й дослідниця мови комп’ютерних технологій Л. Кирова [118, с. 62]. На думку ж мовознавця В. Мурдарова, навпаки, форма множини, утворена від слова *билборд* – *билборди*, неправильна [158, с. 106]. Такий підхід видається безпідставним, адже згідно з нормою саме закінчення *-и* творить форму множини чоловічого роду.

Причиною появи варіантних форм множини деяких іменників-запозичень є неусталеність норм морфологічної адаптації таких лексичних інновацій в сучасній болгарській літературній мові. Так, описані в опольській монографії “Болгарська мова” форми множини *прототип-и, контекст-и* утвердилися, на думку авторів, в болгарській мові періоду 1945-1995 під сильним російським

впливом. Тому дослідники пропонують утворювати форму множини похідного слова *контекст* за моделлю слова-мотиватора *текст – текст-ове*. Це ж стосується й іменника *прототип, тип – типове, тому прототип – прототипове* [62, с. 66, 91]. Хоча, на нашу думку, йдеться не про виділення слова-мотиватора, а про зіставлення двох запозичених іменників, наприклад *контекст* і *текст*, та виокремлення в першому слові раніше запозиченого й відомого слова, яке вже має форму множини відповідно до чинного правила, що й спонукає до утворення такої форми множини і в запозиченій пізніше лексеми *контекст*.

Згодом дискусії щодо цього питання вщухли, висловлених однозначних позицій вчених граматисти не взяли до уваги, і правило не було уточнене. У словниках, зокрема в Офіційному орфографічному словнику БАН, були зафіксовані і форми множини, що домінують в мовленні – *контекст – контексти*, і дублетні форми для слів *архетип* і *прототип – архетипи і архетипове, прототипи і прототипове* [278, с. 334, 160, 533].

Проблема знову загострилася з появою нової великої хвилі запозичень, особливо ЗАБІЧР, на початку ХХІ століття, що привело до актуалізації невирішеного питання морфологічної адаптації новозапозичених іменників та нових дискусій з цього приводу. Наприклад, покликаючись на “старі” проблемні приклади, описані вище, проф. В. Мурдаров аналізує форму множини новозапозичення *билборд*. На його думку, наявність у мові лексеми *борд*, формою множини якого є *бордове*, дає підстави утворювати форму множини іменника *билборд* за аналогічною схемою: *билборд – билбордове*. [158, с. 106]. Дослідниця комп’ютерної лексики Л. Кирова вважає такі приклади рідкісними та індивідуальними. На її думку, відповідниками таких ЗАБІЧР у мовленні носіїв спільноти комп’ютерно базованих груп є словосполучення типу *саунд трак-ове, хард диск-ове*, які постійно універбуються: *трак-ове < саунд трак-ове, диск-ове < хард диск-ове*, тому для носіїв цієї спільноти проблем із творенням множини відповідних іменників не існує [118, с. 62].

Хитання у виборі форм множини ЗАБІЧР між *-и* та *-ове*, спровоковане різними причинами, призвело до появи конкурентних, варіантних флексій форм множини багатоскладових іменників іншомовного походження. На це, зокрема, звернула увагу дослідниця М. Велева, яка зазначила, що така поведінка цього типу запозичень у стосунку до морфологічної адаптації не є ізольованим явищем у сучасній болгарській мові [72, с. 97], а, отже, потребує дослідження пов'язаної з ним невирішеної проблеми вибору правильного закінчення множини в адаптації ЗАБІЧР на морфологічному рівні. Адже частина з них має високу частотність вживання і належить до активної частини лексичного складу сучасної болгарської літературної мови.

Ексерповані зі словників і контекстів ЗАБІЧР, зафіксовані у формах множини, що останніми роками кількісно накопичились у болгарській мові, можна розділити на такі, правда, не чітко розмежовані групи:

а) ЗАБІЧР, що адаптуються із закінченням *-и*:

Поведінка ЗАБІЧР цієї групи стосовно адаптації до граматичної категорії числа цілком зрозуміла, відповідає нормі та наслідує передбачену в граматиці схему: *айфон-и, афтьршейв-и, бебелефон-и, джакпот-и, еврократ-и, евьргрийн-и, емотикон-и, есемес-и, емемес-и, еьрбьс-и, инттерфейс-и, имейл-и, лаптоп-и, мобифон-и, модем-и, мультиплекс-и, неттоп-и, памперс-и, пльгин-и, пиьр-и, скаут-и, ремикс-и, сисадмин-и, слоган-и, смартфон-и, тайкун-и, татус-и, уитдджет-и, флашмоб-и, фюжьн-и, фючьрс-и, хендтоп-и* та ін. Деякі з цих іменників адаптуються також і на морфонологічному рівні *нетбук/нетбуци, ноутбук/ноутбуци, тоник/тоници, топик/топици, джойстик/джойстици, парктроник/парктроници, хотдог/хотدوزи, олигарх/олигарси* тобто у них відбувається чергування *к/ц, г/з, х/с* властиве питомим БІЧР болгарської мови, що закінчуються на *-к, -г, -х*. Не підпадають під це правило іменники на *-инг*.

б) ЗАБІЧР, що адаптуються із закінченням *-ове*:

Вибір закінчення *-ове* ЗАБІЧР в їхній адаптації до граматичної категорії числа, з одного боку, за продиктованим нормою правилом, є неправильним, з іншого – має своє пояснення. Він, очевидно, спричинений тим, що друга

частина, компонент ЗАБІЧР співвідноситься з іншими, давнішими ЗАОІЧР, що побутують у мові чи мовленні як окремі слова та утворюють форми множини із закінченням *-ове*. До них можна віднести, наприклад, лексеми з такими складниками: *борд*: *аероборд-ове*, *клипборд-ове*, *байк*: *маунтинбайк-ове*, *сноубайк-ове*; *код*: *баркод-ове*, *пинкод-ове*, *сорсккод-ове*; *парк*: *аквапарк-ове*, *сноупарк-ове*, *фънпарк-ове*; *текст*: *хипертекст-ове*, *кейк*: *чийзкейк-ове*; *бокс*: *мастербокс-ове*, *чекбокс-ове*. Таке ж пояснення можна застосувати і до нових запозичень з іншими компонентами: *шоп*: *медиашоп-ове*, *уъркшоп-ове*, *фотошоп-ове*, *фришоп-ове*; *байт*: *петабайт-ове*, *мегабайт-ове*; *микс*: *мегамикс-ове*; *блог*: *моблог-ове*; *трак*: *бонустрак-ове*; *сърф*: *кайтсърф-ове*; *мол*: *мегамол-ове*, *сайт*: *уебсайт-ове*; *диск*: *компактдиск-ове*, *флоридиск-ове*, *харддиск-ове*, *борд*: *кайтборд-ове*, *маунтинборд-ове*, *скейтборд-ове*, *сноуборд-ове* та ін.

Однією з причин появи паралельних числових форм множини іменників могла бути певна неусталеність правопису ЗАБІЧР на зламі століть, коли надзвичайно динамічний процес запозичення англійської лексики в різні сфери діяльності людини, доступність комп'ютерних технологій спричинили до запозичення великої кількості англізмів, які продовжують з'являтися в ЗМІ в різних правописних формах: разом, через дефіс та окремо. Подвійні форми навіть зафіксовані у словниках, наприклад: *уеб сайт* и *уебсайт*, *шоу рум* і *шоурум* [275, с. 180, 197]. Якщо існує слово *рум*, а складна назва пишеться окремо, то логічно, що форма множини, утворена від другого односкладового компонента *шоу рум-ове*, є правильною і виправданою. Правопис таких слів і до сьогодні є проблемою [81, с. 165–180], випадки дублетності зафіксовано у словниках, при трактуванні правил допускається написання слів разом та окремо, це сприяє зростанню кількості багатоскладових іменників із закінченням *-ове* в множині. Отже, проблема морфологічної адаптації на рівні категорії числа може бути пов'язана також з неусталеністю норми правопису і щодо нових запозичень.

Треба враховувати й той факт, що багато болгар старшого покоління і фактично вся молодь володіють англійською мовою, розмовляють і послуговуються нею на роботі, увесь віртуальний простір теж переважно англійськомовний. Тому підставою для утворення форм множини ЗАБІЧР за моделлю ЗАОІЧР може бути кінцева складова іменника, що є односкладовим словом в англійській мові, наприклад, *room* – *чатрум-ове*, *шоурум-ове*, *нюзрум-ове*; *pate* – *никнейм-ове*; *land* – *акваленд-ове*, *chart* – *флипчарт-ове*, *spot* – *хотспот-ове* та інші.

в) ЗАБІЧР, що адаптуються із варіантними закінченнями *-и/-ове*;

Адаптація до категорії числа теж не є рідкісним явищем у болгарській мові, для порівняння подаємо також частоту вживання відповідних закінчень за ЕАІБМ БАН: *айпад-и* (44)⁷ і *айпад-ове* (4), *айпод-и* (79) і *айпод-ове* (8), *бодигард-ове* (1717) і *бодигард-и* (13), *билборд-ове* (1948) і *билборд-и* (40), *пиар-и* (698) і *пиар-ове* (3), *суап-и* (98) і *суап-ове* (379), *саундтрац-и* (66) і *саундтрак-ове* (42), *скрийншот-и* (9) і *скрийншот-ове* (17) та ін. Набагато більший список варіантних парадигм можна знайти в мережі інтернет, для порівняння подаємо ті самі іменники, перевірені за допомогою пошукової системи Google: *айпад-и* (близько 5 080 за 0,31 секунди)⁸ і *айпад-ове* (316 за 0,21 секунди), *айпод-и* (79) і *айпод-ове* (близько 217 за 0,33 секунди), *бодигард-ове* (близько 31 800 за 0,36 секунди) і *бодигард-и* (близько 7 290 за 0,37 секунди), *билборд-ове* (близько 149 000 за 0,33 секунди) і *билборд-и* (близько 130 000 результата за 0,39 секунди), *пиар-и* (близько 62 100 за 0,42 секунди) і *пиар-ове* (близько 103 за 0,29 секунди), *суап-и* (близько 5 330 за 0,43 секунди) і *суап-ове* (близько 13 600 за 0,32 секунди), *саундтрац-и* (близько 12 800 за 0,45 секунди) і *саундтрак-ове* (близько 342 000 за 0,40 секунди), *скрийншот-и* (близько 20 500 за 0,34 секунди) і *скрийншот-ове* (близько 27 700 за 0,39 секунди). Варто

⁷ Дані за Електронним архівом Інституту болгарської мови імені Л. Андрейчина при Болгарській академії наук станом на 01.08.2018 року.

⁸ Дані за пошуковою системою Google станом на 01.08.2018 року (можуть містити приклади з інших мов, що використовують кириличну графіку).

зазначити, що майже кожен сумнівний іменник може мати два варіанти, наприклад:

“Някои от парчетата му напомнят саунтракове към научнофантастични филми, други потъват в бангра бийтове и джазритми” (ЕАИБЕ)

“Има десетки албуми и саундтраци, сред които и култовите записи към филмите «Ъндърграунд» и аризонска мечта на Емир Кустурица, с когото си партнира от годините” (ЕАИБЕ)

“Днес милионните джакпотове, макар и по-чести, са все още обект на истерия”. (168Ч., 27.01 2011)

“Милионни джакпоти ще се натрупат за следващото теглене на тиражите на Български спортен тотализатор за неделя”. (Т., 14.03.2013)

Причина цього явища – відсутність чіткої норми, а це дає мовцям право для імпровізації. Варіативність форм множини ЗАБІЧР рухається у бік зростання, а це підтверджує, що закінчення *-ове* вже стало невід’ємною частиною флексійного інвентарю ЗАБІЧР в їх адаптації до категорії числа в сучасній болгарській мові.

Доказом того, що запозичення приходить у мову не як цілковито викінчена, граматично оформлена одиниця, а тільки як більш чи менш безформний елемент, який набуває нового оформлення тільки в системі і засобами тієї мови, яка запозичує, є також англізми, запозичені у формі множини, які болгарська мова відповідно до кінця слова засвоїла як іменники чоловічого роду у формі однини. Ці запозичення відомий вчений С. Флорін [241, с. 39–40] логічно називає “кубічними”, бо вони утворюють форми множини в мові-реципієнті, накладаючи її на форму множини мови-джерела. Це явище аналізує Р. Лютакова [148, с. 12] у болгарській мові, а в українській – О. Стишов [228, с. 250]. До таких неологізмів у сучасній болгарській мові належать: *снакс – снакс-ове, фючърс – фючърси, памперс – памперси, сникерс – сникерси, татус – татуси, корнфлейкс – корнфлейкси*.

Певні невідповідності з діючими правилами зафіксовано також у іменниках чоловічого роду з кінцевим *-ър, -ъл*, у яких *-ъ-* при творенні множини випадає, наприклад, *компютър*, але *компютри*. У новозапозичених англіцизмах це правило діє досить непослідовно: *-ър*: *браузър/браузъри, килър/килъри, плер/плейъри, трейдър/трейдъри*; *-ъл*: *лейбъл/лейбли (лейбъли), сингъл/сингли (сингъли), мюзикъл/мюзикли (мюзикъли)*, наприклад:

“Всички лейбъли обаче искат да защитят продукцията си срещу кражби, което доведе до DRM или Digital Rights Management” (Д., 03.01.2008);

“Певицата Кари Ъндървуд стана рекордър по дигитални продажби на сингли на къртри изпълнител, събщи Contactmusic” (<https://www.investor.bg>, 14.08. 2015).

Особливою формою множини для іменників назв-предметів чоловічого роду в болгарській мові є лічильна форма. Вона використовується замість звичайної множини після кількісних числівників та слів *колко, няколко, толкова* та має формальний показник *-а(-я)*. Нові англізми підпорядковуються правилу, утворюючи такі форми: *колко плейъра, няколко билборда, толкова суитчъра, двадесет и три принтера, два софтуера*: “Apple продаде 30 милиона плейъра iPod” (<https://www.vesti.bg>, 22.11. 2005).

Іменники-англонеологізми жіночого роду з кінцевим *-а*, адаптуючись, набувають форм множини із закінченням *-и*: *нимфетка – нимфетки, хостеса – хостеси, дискета – дискети*. Іменники середнього роду на *-о* отримують закінчення *-а*: *бинго – бинга, лого – лога, евро – евра*; середнього роду на *-ю, -и, -у, -о*, закінчення *-та*: *аутокю – аутокюта, барбекю – барбекюта, боди – бодита, брейди – брейдита, бънджи – бънджита, дивиди – дивидита, куки – кукита, риалити – риалитита, сиди – сидита, фентъзи – фентъзита, флопи – флופита, хенди – хендита, айсикю – айсикюта, аутро – аутрота, интро – интрота, велкро – велкрота*. Інколи форма множини не виражена матеріально, і відповідне граматичне значення можна виявити лише в контексті. Форма множини іменника *евро* в найновішому словнику неологізмів [297, с. 154] зафіксована із закінченням *-а*, тобто *евра*, однак з позначкою, що вона не

бажана. Такі поодинокі іменники можуть зберігати специфічні числові ознаки протягом тривалого часу, що свідчить про тривалість та складність діахронних процесів взаємодії мов, пов'язаних із освоєнням форм числа іншомовних слів.

Частина іменників чоловічого роду не утворила форм множини, з такими характеристиками вони зафіксовані у словниках нових слів: *уайфай*, частина іменників на *-инг*: *хостинг*, *миолифтинг*, *тунинг*, назви музичних стилів – *метълкор*, *спийдметъл*, *саунд*, явища з галузі культури: *емо*, *бодипарт*, спорту: *скрабъл*, *скуош*, *стрийтбол*, *стречинг*, *каланетика* та ін.

Відносно мала кількість іменників вживається лише в множині: *анаболи*, *боксери*, *слакси*, *трейнъри*, *миотрейнъри*, *алги (водорості)*, *даяки*, *дравиди*, наприклад:

“Новите спортни трейнъри Fierce са неустойми, след като видяхме американска телевизионна реалити-звезда да ги носи” (<https://ladyzone.bg>, 13.03.2016).

Очевидно, на це в деяких випадках впливають питомі одиниці *pluralia tantum* – наприклад, назви типів шортів, штанів, кросівок, народів та ін.

3.2.3. Адаптація прикметників

На відміну від болгарського прикметника, який цілком залежить від іменника, узгоджується з ним і, відповідно, набуває граматичних ознак роду, числа, означеності, англійський прикметник не має формально виражених показників. Адаптація запозичених з англійської мови прикметників, проходить за усталеною схемою, коли прикметник-англонеологізм обирає собі типовий для болгарських прикметників формотворчий суфікс. Тому зафіксовані прикметники-англонеологізми (2,9%) можна розділити на такі групи:

I) відносні прикметники, що адаптувались за допомогою суфіксів, характерних для питомих болгарських прикметників, і вільно функціонують у мові, зокрема:

а) прикметники із суфіксом *-ов*: *антиспамов*, *бестов*, *бilingгов*, *онлайн*ов, *офлайн*ов, *роумингов*, *спотов*, *мейнстрийм*ов;

б) прикметники із суфіксом *-ен*: *дигитален, интернетен, офшорен, мобилен, мултимедиен*;

в) прикметники із суфіксом *-ски*: *гейски, ъндърграундовски*;

П) прикметники, що зберегли форму мови-джерела і не піддалися морфологічній адаптації: *нейтив, милитари, крейзи, хюман, антиейджинг, антиспам, готик, джуніър, интернет, криейтив, куул, лайв, лоукост, мултилевъл, нуди, олинклузив, онлайн, офлайн, офшор, секси, спот, супер, топлес, тренди, унисекс, фенси, фрий, фънки, хард, хендхелд, ъндърграунд, ърбън*.

3.2.4. Адаптація дієслів. На відміну від іменників, морфологічна адаптація яких може тривати протягом тривалого відрізка часу, а інколи не завершитись зовсім, адаптація запозичених дієслів, відбувається відразу й до кінця, іншомовне найменування дії чи процесу отримує в мові-реципієнті повну граматичну парадигму.

У сучасній болгарській мові майже всі іншомовні дієслова запозичено з англійської мови. Основними засобами адаптації англійських дієслів у сучасній болгарській мові є суфікси *-ира-*, *-ва-*, що творять форми дієслів третьої дієвідміни, і суфікс *-н-*, що оформляє дієслова першої дієвідміни.

а) Із суфіксом *-ира-* в болгарській мові адаптовані такі дієслова: *асемблирам* від англ. *assemble*, *блогирам* від англ. *blog*, *гардирам* від англ. *guard*, *криптирам* від англ. *crypt*, *лифтирам* від англ. *lift*, *мастерирам* від англ. *master*, *модерирам* від англ. *moderate*, *одитирам* від англ. *audit*, *принтирам* від англ. *print*, *реимбурсирам* від англ. *reimburse*, *револвирам* від англ. *revolve*, *рендерирам* від англ. *render*, *рециклирам* від англ. *recycle*, *ремиксирам* від англ. *remix*, *рендерирам* від англ. *render*, *реимбурсирам* від англ. *reimburse*, *рестартирам* від англ. *restart*, *сетирам* від англ. *set*, *секюритизирам* від англ. *securitize*, *сканирам* від англ. *scan*, *скимирам*, від англ. *skim*, *супервизирам* від англ. *supervise*, *сватирам* від англ. *swap*, *сърфирам* від англ. *surf*, *форматирам* від англ. *format* та інші.

Суфіксом *-ира-* послуговуються дієслова, які належать до третьої дієвідміни.

б) За допомогою суфіксів *-ва-* і *-н-* утворені форми дієслів доконаного й недоконаного видів третьої і першої дієвідмін, унаслідок чого виникають видові пари. Насамперед до них належать найменування процесів із комп'ютерної та рідше економічної галузей. Частина цих лексем активно використовується в комп'ютерному жаргоні: *апрувам / апрувна* від англ. *approve*, *атачвам / атачна* від англ. *attach*, *даунлоудвам / даунлоудна* від англ. *download*, *билдвам / билдна* від англ. *build*; *блогвам / блогна* від англ. *blog*, *болдвам / болдна* від англ. *bold*; *делиствам / делистна* від англ. *delist*, *делитвам / делитна* від англ. *delete*, *джойнвам / джойнна* від англ. *join*; *зипвам / зипна* від англ. *zip*, *зуумвам / зуумна* від англ. *zoom*, *инсъртвам / инсъртна* від англ. *insert*; *кликвам / клична* від англ. *click*, *копвам / копна* від англ. *copy*, *краквам / крачна* від англ. *crack*, *крашвам / крашна* від англ. *crash*, *лайквам / лайчна* від англ. *like*, *лагвам / лагна* від англ. *lag*, *лийчвам / лийчна* від англ. *leech*, *листвам / листна* від англ. *list*, *логвам / логна* від англ. *log-in*; *пействам / пейстна* від англ. *paste*, *поствам / постна* від англ. *post*, *принтвам / принтна* від англ. *print*, *рендвам / рендна* від англ. *render*, *рипвам / рипна* від англ. *rip*, *сейввам / сейвна* від англ. *save*, *сийдвам / сийдвам / сийдна* від англ. *seed*, *скрийншотвам / скрийншотна* від англ. *screenshot*, *спамвам / спамна* від англ. *spam*, *сърчвам / сърчна* від англ. *search*; *тагвам / тагна* від англ. *tag*, *туитвам / туитна* від англ. *tweet*, *тролвам / тролна* від англ. *troll*; *хаквам / хакна* від англ. *hack*, *хейтвам / хейтна* від англ. *hate*, *хоствам / хостна* від англ. *host*, *чатвам / чатна* від англ. *chat*, *чеквам / чекна* від англ. *check*, *ше(ъ)рвам / ше(ъ)рна* від англ. *share*, *ънгрейдвам / ънгрейдна* від англ. *upgrade*, *ъндейтвам / ъндейтна* від англ. *update*, *ъплоудвам / ъплоудна* від англ. *upload* та інші.

Більш обмежено відповідні запозичені лексеми морфологічно адаптуються як дієслова недоконаного виду другої дієвідміни. Це переважно жаргонізми: *бложва* від англ. *blog*, *геймья*, від англ. *game*, *постья* від англ. *post*, *принтя* від англ. *print*, *спамя* від англ. *spam*, *сърфья* від англ. *surf*, *троля* від

англ. *troll*, *хейтя* від англ. *hate*, *чатя* від англ. *chat*, *че(й)нджа* від англ. *change* та інші.

Дуже рідко під час адаптації дієслів на сучасному етапі трапляється суфікс *-ува-*: *блогувам* від англ. *vlog*.

Інколи дієслова адаптуються як зворотні: *чатя си* від англ. *chat*, *логна се* від англ. *log-in*, *бъгна се* від англ. *bug*.

Оскільки морфологічна адаптація іншомовних дієслів до граматичної системи болгарської мови відбувається за допомогою суфіксів, які використовуються для утворення нових дієслів на власному ґрунті, інколи дуже важко визначити спосіб виникнення нових дієслівних лексем іншомовного походження. Якщо в мові-реципієнті існує іменник, що проникнув до неї раніше або з'явився одночасно з відповідним дієсловом, з яким можливо встановити мотиваційний зв'язок, то можна припускати, що дієслово утворилося від відповідного іменника, наприклад *хак* і *хаквам / хакна*, від англ. *hack*, а не від *to hack*, *крак* и *краquam / кракна* від англ. *crack*, а не від *to crack*, *блог* і *блогвам / блогна*, від англ. *blog*, а не від *to blog*. Ми вважаємо, що дієслово потрібно вважати адаптованим у болгарській мові тоді, коли в англійській мові-джерелі існує його дієслівний відповідник.

Інші лексико-граматичні класи англізмів, що зазнали в болгарській мові морфологічної адаптації, репрезентовані невеликою кількістю прикладів. Це, зокрема, прислівники: *дигитално*, *лайв*, *нонстоп*, *онлайн*, *офлайн*, *офшорно*, *секси*, *супер*, *топлес*, частка: *ок/окей*, вигуки: *унс*, *уау*.

3.3. Адаптація новозапозичень з інших мов

Запозичення з інших мов нового періоду нечисленні та не мають особливого впливу на болгарську мову. Як правило, вони адаптуються на графічному та фонетичному рівнях. Новозапозичені іменники, прикметники і дієслова, як правило, освоюються за усталеними в мові-реципієнті моделями. Серед новозапозичень з інших мов можна виокремити три підгрупи:

запозичення із західноєвропейських мов, запозичення зі слов'янських мов, запозичення із неєвропейських мов.

Кількісно найбільшою серед них є підгрупа західноєвропеїзмів, а це новозапозичення з французької, італійської, німецької, іспанської, шведської, португальської. Спільним для них є те, що вони повністю адаптувалися на графічному та фонетичному рівнях, наприклад, не зберегли подвоєння приголосних, що властиве цим мовам, зокрема, *borsetta* – борсета, *tortellini* – тортеліни. Під час адаптації запозичень із французької відбулася традиційна втрата притаманної їм назальності: *mondialisation* [mõdjalizasjõ] – мондіалізація; *antioxydant* [ãtiõksidã(t)] – антиоксидант.

Нові західноєвропеїзми освоїлись на морфологічному рівні та набули значення роду відповідно до правил, що діють для питомих субстантивів. У процесі адаптації іменників на морфологічному рівні спостерігаємо особливості, пов'язані із засвоєнням роду та числа. Рід іменників у болгарській мові насамперед визначається за формальними показниками, у західноєвропейських мовах, наприклад, за допомогою артиклів. Приймаючи нові запозичення із західноєвропейських мов, болгарська “сортує” їх за своїми правилами. Той факт, що у всіх перелічених вище мовах-джерелах розрізняють два або три граматичні роди (чоловічий – жіночий, чоловічий – жіночий – середній, спільний – середній), які мають неоднакові граматичні показники, створює передумови для можливого незбігу роду іменника в мовах-джерелах і мові-реципієнті.

Іменниками чоловічого роду стали в болгарській мові французькі запозичення на: *-ант*: *антиоксидант*, *ексфолиант*, *депресант*; *-ист*: *визажист*; *-ор*: *епілятор*. Форм чоловічого роду набули також іменники з кінцевим приголосним: *синолог*, *дарсонвал*, *диоксин*, *паркур*, *гомаж*. Новозапозичення *сомелиєр* було транслітероване з кінцевим *-р*, яке у французькій мові не читається, і формально уподібнилось до іменників чоловічого роду на *-єр*: *кутюрієр* порівн. укр. *кутюр'є*, *сомельє*.

Частину французьких лексем засвоєно у формі жіночого роду. Це насамперед іменники з інтернаціональним суфіксом, який має в болгарській мові відповідник *-ація*: *мондиалізація, ексфолюація*. Інші запозичення, серед яких *видеотека, петанка*, теж зберегли рід мови-джерела.

Деякі новозапозичення із французької змінили рід з жіночого на чоловічий: *ексклюзивитет (ч) – exclusivité (ж), откутюр (ч) – haute-couture (ж), марж (ч) – marge (ж), инжекцион (ч) – injection (ж)*. Останній іменник *инжекцион* (вид автомобільного двигуна, у якому паливо подається під тиском) знехтував наявну та активну в мові колись адаптовану за налагодженою схемою лексему *инжекция* (укол) та освоївся у формі чоловічого роду, очевидно, для розмежування значення слів.

Натомість усі французькі іменники з кінцевими *-о, -е, -ю*: *кабрио (с) – cabrio (ч), фране (с) – frappé (ч), дефиле (с) – défilé (ч), прет-а-порте (с) – prêt-à-porter (ч), гурме (с) – gourmet (ч)* змінили чоловічий рід на середній у болгарській мові. Усі такі іменники прийняли форму означення у відповідних родах та більшість з них мають форми множини.

Нові французькі прикметники адаптувались у болгарській мові за допомогою суфікса: *-ен*: *ексклюзивен, креативен, волатилен*. Як свідчить зібраний матеріал, запозичені дієслова з французької пристосовуються з суфіксом іншомовного походження *-ира-*: *транзитирам, фокалізурам, ексфолиурам*.

Під час морфологічної адаптації неологізми з італійської або зберігають рід мови-джерела: *борсета – borsetta (ж), брускета – bruschetta (ж), рукола – rucola (ж), паста – pasta (ж), фокача – focaccia (ж), лазаня – lasagna (ж)*, або ж рід мови-джерела змінюється: *антипаста (ж) – antipasto (ч); мокачино (с) – mocaccino (ч), макиато (с) – macchiato (ч), ристрето (с) – ristretto (ч), тирамису (с) – tiramisù (ч), капучино (с) – cappuccino (ч)*.

Назви різновидів пасти італійці часто вживають у формі множини, а не однини. Формальний показник цих слів – кінцевий *-и* – посприяв тому, що більшість з них освоїлися, сприймаються та функціонують у болгарській мові

як множинні іменники: *канелони* – *cannelloni* (мн), *ньоки* – *gnocchi* (мн), *равиоли* – *ravioli* (мн), *ригатони* – *rigatoni* (мн), *тортелини* – *tortellini* (мн), така ж ситуація зі словами: *тифози* – *tifosi* (мн), *талиатели* – *tagliatelle* (мн), *фарфали* – *farfalle* (мн), *fettuccine* – *фетучини* (мн). Винятком є слово *пене* (с) – *penne* (мн), засвоєне як іменник середнього роду.

Цікавим щодо родової належності є неологізм *barista* (ч, ж) – *бариста* (ч). В італійській мові це іменник і жіночого, і чоловічого роду, залежно від статі працівника, на що вказує артикль. У болгарській мові цей іменник адаптувався у формі чоловічого роду із закінченням *-а*, поповнивши нечисленну у болгарській мові групу іменників чоловічого роду із закінченням *-а*. Досить рідко цей іменник з'являється й у формі *барист*. Формально тотожне запозичення з італійської *графітист* (ч) – *graffitista* (ч, ж) підпорядкувалося встановленій моделі адаптації інтернаціоналізмів на *-ист* у болгарській мові без будь-яких особливостей. Натомість назва мистецтва, яким займається цей творець, освоїлась у двох формах: *графіти* (мн) – *графити* (мн) [298, с. 72] і *графит* (ч) [297, с. 121].

Одним із найпопулярніших італійських запозичень у болгарській мові є *папарацци*. Існує версія, що у світі це слово-епонім почало набирати популярності після показу італійського фільму Федеріко Фелліні “Солодке життя” (“*La Dolce Vita*”), головний герой якого мав друга – надокучливого фотографа Папараццо. Саме прізвище Папараццо режисер запозичив в одного зі своїх шкільних товаришів. Пізніше це слово *paparazzi* почали використовувати в англійській мові для позначення фотографів, що переслідують знаменитостей заради компрометувальних фото. Саме з таким значенням і в такій формі *ім. ч.р.* та *мн.* воно зафіксоване в Словнику іншомовних слів [281, с. 559]. Як зазначає К. Вачкова [71, с. 62], у процесі адаптації в болгарській мові запозичення *папарацци* переосмислилось як іменник у формі множини, до якого за аналогією *ученик* – *ученици* утворилась вторинна сингулярна форма *папарак*. Така форма однини *папарак* з позначкою (*рідко*) зафіксована вже у Словниках нових слів [298, с. 196; 297, с. 316] та

Орфографічному словнику [278, с. 452] і вже функціонує як повноправна лексична одиниця, від якої утворюються й похідні *папарашки*, *папаращина* [298, с. 197], *папарачка* [297, с. 316], що свідчить про її високу функціональну активність.

Поодинокі німецькі новозапозичення досліджуваного періоду адаптовані фонетично, графічно та морфологічно. Вони набувають родової форми відповідно до граматичних показників, в основному зберігаючи рід мови-джерела: *щендер* (ч) – *Ständer* (ч), *щрихкод* (ч) – *Strichcode* (ч), *буфер* (ч) *Buffer* (ч), *мюсли* (с) – *Müsli* (с). Змінюють рід у тому разі, коли цього вимагає болгарський формальний показник: *земел* (ч) – *Semmel* (ж), *уфер* (ч) – *Ufer* (с) або ж сильною є усталена схема адаптації певної групи слів, як напр., *идеологема* (ж) – *Ideologem* (с), *митологема* (ж) – *Mythologem* (с). Дієслово *ламинирам* – *laminiieren* адаптувалося за допомогою суфікса *-ира* (м). Іменник зі шведської мови освоївся у чоловічому роді: *ombudsman* (ч) – *омбудсман* (ч).

Новозапозичення з іспанської та португальської мов пристосувалися відповідно до формального показника й змінили рід: *меренге* (с) – *merengue* (ч), *мате* (с) – *mate* (ч) або зберегли його: *салса* – *salsa* (ж), *руеда* – *rueda* (ж), *кизомба* – *кизомба* (ж). Іспанське *салсерос* (мн) адаптувалось як іменник чоловічого роду *салсерос* та утворило множину за болгарською моделлю – *салсероси*.

Новозапозичень зі слов'янських мов у досліджуваний період до болгарської потрапило небагато. Це поодинокі запозичення з російської, сербської, словенської, української та чеської мов. У процесі адаптації більшості з них не виникає проблем, бо в кириличній графіці вони легко пристосовуються до болгарської мови. Це передусім можна сказати про запозичення з російської: *компроат*, *боевик*, *спецназ*, *спецназовец*, *омоновец*, *путинизъм*, *гречка*, *сельодка* зі сербської – *косовар*.

Без проблем були транслітеровані запозичення з інших слов'янських мов: зі словенської – *толар*, з хорватської – *куна*, з чеської – *пико*.

Аналіз нечисленних запозичень з української – *гривня, голодомор, евромайдан, майдан, титущки* – дав змогу спростувати тезу про безпроблемність їхньої адаптації. Незважаючи на тривале функціонування й доволі активне використання цих слів у друкованих медійних та електронних виданнях, не всі з них стали пристосованими остаточно, що сигналізує про проблему адаптації українізмів загалом в інших мовах. Найновіші орфографічні та неологічні словники, словники іншомовних слів демонструють різнобій форм та не дають однозначної відповіді щодо їхнього написання в болгарській мові. Це пов'язано з різними конкурентними формами, у яких вони функціонують у різних джерелах, у невизначеності родових форм. Наприклад, назва української валюти – гривні – з'явилась у болгарській мові ще в середині 90-х років ХХ століття, але, незважаючи на досить просту структуру, слово створило багато труднощів у відтворенні його болгарською мовою, про що свідчить п'ять зафіксованих форм, що функціонують для його позначення в період від 1996 до 2017 років, а найновіші лексикографічні джерела ігнорують лексему, не даючи відповіді на питання, який варіант слід вважати нормативним.

З огляду на це розглянемо проблемну адаптацію українізмів детальніше. Отже, уперше в болгарській мові слово зі значенням “*національна валюта України*” з'явилося у формі *хривна*. Перша форма *гривна* зафіксована в Словнику іншомовних слів І. Габерова [268, с. 160] та в його пізніших виданнях [270, с. 107], [269, с. 162]. У Словнику неологізмів В. Бонджолової та А. Петкової подано вже дві форми – *болг. гривен* та *болг. гривна* [299, с. 137]. У новому орфографічному словнику слово зафіксоване у формі *хривна* [276, с. 1005]. У добірці контекстів функціонують ще дві форми – *хривня* та *гривня*.

Кожна з наведених форм має своє пояснення. Варіант *хривня, ж.р.* зареєстрований лише в матеріалах, присвячених фінансам та курсам валют, наприклад:

Украинската хривня може да се срине с поне 20% спрямо долара, ... прогнозираат от Commerzbank AG (<http://www.spekulanti.com>, 10.09.2010).

Таке написання можна пояснити двояко: по-перше, слово відтворене з англійського варіанта *hryvnia*, а за офіційною транскрипцією англійський звук [h] болгарською мовою передається звуком [x] та графемою *x*; по-друге, слово відтворене з українського оригіналу, де буква *г* позначає звук [h], і випадки його транскрипції графемою *x* відомі в болгарській мові й раніше: напр. *хетман*, *хайдамаци*. Форма *хривня* – це найбільш точний транскрибований відповідник українського слова *гривня*, і за умови уніфікації правил написання українських слів болгарською мовою, які б уточнили деякі нюанси відтворення українських звуків засобами болгарської мови, вона могла б бути найбільш прийнятною.

Слово *хривна*, *ж. р.*, що зафіксоване в орфографічному словнику [276, с. 1005], найімовірніше, відтворене з неправильного англійського варіанта слова *hryvna*, який помилково передає фонетико-графічні особливості назви офіційної грошової одиниці України, тому не може бути прийнятий як нормативний.

Форма *гривен*, зареєстрована в у словнику В. Бонджолової [299, с. 137], також є неприйнятною, тому що в українській мові (як і в російській, з якої, найімовірніше, її запозичено) це слово вжито в родовому відмінку множини, порівн.: *укр.*: Р. в. мн. *гривень*, *рос.*: Р. в. мн. *гривен*. Форма родового відмінка множини вживається після числівників 5, 6, ... 20 *гривень*, і для носія аналітичної болгарської мови вона може сприйматися як основна. В аналогічній ситуації з перекладом міг би справитись лише фахівець або людина, що добре володіє українською чи російською мовами.

Найбільш вживаною лексемою на позначення української валюти в болгарській мові є форма *грівна*, наприклад:

“Курс на лева към чуждите валути Украинска гривна” (БНК, К., 22.11.1997).

На нашу думку, форма *гривна* є результатом перекладу з російської мови, у якій цей неправильний варіант домінує. Варто зазначити, що сильний життєвий потенціал такої форми підтримує чимала кількість носіїв української

мови, які неграмотно використовують її. Окрім того, слово *гривна* в болгарській мові не можна вважати вдалим ще й тому, що тут вже існує омонім з іншим значенням: *болг. гривна – укр. браслет*. Тому погоджуємось з автором Українсько-болгарського словника К. Потапенко, яка пропонує для перекладу дві українські лексеми *гривна* і *гривня*, перше зі значенням “прикраса”, друге – “грошова одиниця України” [279, с. 48].

Отже, слово *гривня*, що є транслітерованою формою українського варіанта *гривня*, зареєстроване в Українсько-болгарському словнику [279, с. 48], у вибраних контекстах, є найбільш вдалим на сьогодні варіантом для офіційного найменування української валюти в болгарській мові.

Проблемним щодо адаптації виявився й українізм *голодомор*, знову ж таки через наявність специфічного українського [г] та відсутність правил його відтворення в болгарській мові. Новозапозичення *голодомор*, яке послідовно використовує українська діаспора, дипломати, яке можна знайти в статтях, присвячених подіям 1933 року, в електронному виданні В. Жуківського “Украински вести“, – це транслітерована форма українського слова *голодомор*, оскільки повністю відтворює його графічну структуру, наприклад:

“Пикът на този процес се пада върху 1932–1933 г. – Голодомор, когато от изкуствено създадения от Сталин глад умират около 10 млн. украински селяни” (БНК: Новинар, 2007, №70);

“Следователите от Службата за сигурност на Украйна (СБУ) приключиха следствието по наказателното дело, свързано с Голодомора, организиран в Украйна през 1932–1933 г” (БНК: Украински вести, 25.12.2009).

Однак у контексті болгарської мови цей термін має потребу в додатковому поясненні, бо болгари паралельно й набагато частіше використовують форму *гладомор*. Це видно із контекстів корпусу БАН, де ця форма є найчастотнішою за вживанням, наприклад:

“Общо в сталинския Гладомор умряха около 100 000 бесарабски и таврийски българи, което беше една трета от броя им. Трагедията на украинския народ е и българска трагедия” (БНК: Политика, 2008, №240).

Активне вживання цього калькованого терміна *гладомор* (від. *голод і мор*) можна пояснити зрозумілою для болгар етимологією слова. Його прозора семантика дає чітке уявлення про значення слова в болгарській мові і не вимагає особливого, додаткового пояснення.

Болгари, які цікавляться Україною та знають, що в українській мові буква *г* позначає звук [h], можуть вжити це слово також у формі *холодомор*: “Гладомор, на украински (Голодомор, може да се срещне и Холодомор) е период в историята на СССР 1932–1933, през който по различни източници в УССР, са загинали от глад средно 5 млн. души” (<http://glasove.com>, 13.12. 2013).

У болгарській мові таке відтворення є неприйнятним, бо останнім часом, у контексті газових скандалів, в українській пресі активізувався неологізм *холодомор*, який має інше значення: *морити холодом*, наприклад:

“Під злісний скрегіт зубів “братнього народу”, який продовжує мріяти про “газовий холодомор” для українців, Україна потроху впроваджує альтернативні види палива та продовжує скорочувати споживання газу. Може бути, не так швидко, як хотілося б, але рухаємося ми в правильному напрямку”, – написав Казанський (<https://politeka.net>, 15.05.2017).

Як бачимо з прикладів, ці українізми викликають в болгарськомовному узусі чимало суперечностей та непорозумінь.

Безпроблемне проникнення в болгарську мову неолексеми *евромайдан*, ймовірно, пов’язане з тим, що попереднє твірне слово *майдан* добре в ній прижилося після українських подій 2004 року. Цей неологізм для болгар етимологічно прозорий, оскільки компонент *євро-* (*європейський*) достатньо активно використовується для неологізації болгарської лексики (*євроінтеграція, євроизбори, євродепутат*), а слово перського походження *майдан* зі значенням “*площа*” має в болгарській мові ідентичний за походженням відповідник із таким самим значенням *мегдан* – “*площа*”. Тому для позначення поняття “*майдан*” в болгарських ЗМІ паралельно з’явилася і калькована форма – *євромегдан*:

“Имам си една мечта – нашият евромегдан никога да не прилича на украинския... (https://evromegdan.bg, 15.08.2014).

Як видно з контекстів, цей варіант використовується на позначення не українських, а болгарських подій. У липні 2014 року в рамках проекту “Четверта влада в молодих руках: журналістська практика в інтересах суспільства” в Болгарії був створений сайт з назвою Євромегдан.бг, <http://evromegdan.bg>, а запозичення *евромайдан* використовують для опису українських подій.

Ще один неологізм українського походження – *титушки* – вживають лише в множині, й у болгарських контекстах він має еквіваленти, наприклад:

“Цяла ноц граждани патрулираха по улиците на града за да ги пазят от т. нар. “титушки” – мутри, организирани от властта, които ходят на групи и тероризират протестиращите. “Хората в Киев не се чувстват спокойни дори и в къщите си, защото има нападения в страничните квартали от така наречените “Титушки”. Те са еквивалент на българските “мутри” (http://www.snews.bg, 21.02.2014).

Доказом того, що слово зрозуміле та цілковито адаптоване, є приклади, у яких слово вжито для опису власне болгарських реалій, наприклад:

“В България за организатор на българските титишки беше определен Бисер Миланов – Петното, но нещо не му провървя на момчето – имаше доброто желание, но не го оставиха да се развихри докрай” (http://www.svobodata.com, 24.02.2014).

Новозапозичення із неєвропейських мов адаптувались у болгарській мові відповідно до формального показника, найбільшу кількість становлять іменники середнього роду: *ушу, таебо/тай-бо, суши, сашими, уакаме, мисо, тофу, васаби (уасаби), тамагояки, аниме, тамагочи, джудо, айкідо, шудо, сумо, шивари, шиацу/шиатцу, караоке, хайку, оригами, судоку, сайонджи.*

Трохи менше зафіксовано іменників чоловічого роду на приголосний: *фън шуй/фен шуй/фенг шуй/ фън шуйей/ фъншуй/ фън-шуй, тай чи/тай чи чуан/тай чи шуан/тай дзи цюан, чаебол, муунист, су джок, шахид, дюнєр, муай*

тай, та на -а: якудза (член японської мафії), мангака. Запозичення жіночого роду поодинокі: *манга, якудза (японська мафія).*

У запозичених з арабської мови іменниках рід або зберігається: *муджахид (ч), талибан (ч).* Слово *фалафел* – це форма множини в арабській мові, а у болгарській набуває чоловічого роду, відповідно до кінцевого приголосного.

Особливістю іншомовних інновацій із неєвропейських мов у сучасній болгарській мові є те, що здебільшого їх позичають через посередників. У ролі яких виступають англійська і російська мови (англійська – часто, російська – інколи).

Отже, запозичення з інших мов у болгарській мові загалом засвоїлись. Іменники набули граматичних значень роду та числа передусім відповідно до формальних показників кінця слова. Ті з них, що мають граматичне значення роду в мові-джерелі, зберігають або змінюють його в мові-реципієнті.

3.4. Вплив лексичних інновацій на інші мовні рівні та його наслідки

Постійне інтенсивне оновлення словникового складу мови є свідченням того, що лексичний рівень мови є найчутливішим до змін, що у ній відбуваються. Інші рівні мовної системи також оновлюються, однак зміни, зрушення та інновації на цих рівнях відбуваються значно повільніше. Лексичні інновації іншомовного походження часто спричиняються до появи інноваційних елементів та змін на інших мовних рівнях або ж актуалізують, активізують та динамізують певні явища і процеси, викликані чужомовним впливом на різних етапах розвитку мови.

3.4.1. Фонетико-фонологічний рівень

Фонемна система болгарської мови містить фонем, які утвердилися в мові внаслідок проникнення лексичних запозичень з інших мов. Серед звуків, які з'явилися у болгарській мові під впливом великої кількості запозичень

переважно греко-латинського походження – [ф]. Він набув фонемного статусу (*фаза:ваза, факт:накт, фибя:риба*) і утвердився у фонемній системі болгарської мови, внаслідок чого утворилася корелятивна пара за дзвінкістю/глухістю [в] : [ф]. Протягом останніх десятиліть у болгарську мову потрапило багато іншомовних слів, переважно англізмів, які містять цю фонему, наприклад: *афтьрпарти, фънк, файл, факс, фейслифтинг, фентъзи, фешън, феърплей, фиксинг, флайър, флаш, флашер, флопи, фолдър, овърдрафт, франчайзинг, фрейм, фреш, фристайл, фронтмен, фришон/фрийшон, фрейм, форхенд* та ін. Отже, можна стверджувати, що частота вживання фонемі *ф* зростає у текстах різних стилів.

Фонема [ф'] донедавна теж вживалася виключно в нечисленних запозиченнях, наприклад: *шофьор, фюзеляж*. На сучасному етапі збільшилась кількість англонеологізми, що містять цю фонему, наприклад: *фюжън, фюжънски, фючъринг, фючърс, фючърсен* та ін. У питомих болгарських словах ця фонема наявна у вигуках, звуконаслідуваннях та похідних від них – *фю, фют, фюфюкам*.

Ще однією фонемою в системі болгарських приголосних, яка утвердилася під чужомовним впливом, є фонема [дж]. Спочатку вона була ознакою лексики турецько-арабсько-перського походження *джамя, джезве, джоб, джудже, патладжан*. Однак на сучасному етапі в нових англізмах ця фонема трапляється доволі часто: *джендър, джипис, бадж, винтидж, джаз-банд, джакузи, джемсешън, дженк, джет, джип, джипи, джогинг, джойнтвенчър, джойстик, гаджет, хеджинг, картридж, хедж* та багато інших. Зберігає продуктивність у сучасній болгарській мові, переважно розмовній, і суфікс - *джия* (від тур. *-ci*, розширеного на болгарському ґрунті), за допомогою якого творять назви осіб чоловічого роду за професією, видом діяльності.

У сучасній болгарській мові доволі рідко трапляється м'який корелят звука [к] : [к'], переважно у запозичених словах, основна частка яких прийшла з турецької мови або за її посередництвом, напр.: *кючек, кюфте, гьол, гюле*. В англонеологізмах фонема [к'] помітно активізувалася, наприклад, у словах

айкю, икю, айтокою, айсику, секюрити, секюритизация, секюритизирам, кюбън стил.

Донедавна в мовознавчій літературі висловлювались сумніви щодо фонематичності м'якого [x'], однак на сучасному етапі у відтворенні власних назв іншомовного походження болгарською мовою з максимальним наближенням до звучання в мові-джерелі використовують і м'який звук [x']. У наявному питомому лексичному матеріалі болгарської літературної мови немає слів, у яких цей звук протиставляється за твердістю/м'якістю. Лише у словнику іншомовних слів М. Філіпової-Байрової зафіксовано турцизм *хюкюмат* із позначкою *застар.* [284, с. 975]. Але в таких власних назвах, як *Хю, Хюз, Хюм, Хюстън, Хьолдерлин*, м'який звук [x'] реалізується перед голосними заднього ряду, тобто в позиції, у якій у болгарській мові здійснюється кореляція приголосних за твердістю/м'якістю. Саме серед чужомовних онімів можна знайти приклади, у яких протиставлення твердої і м'якої фонем [x] відіграє смислорозрізнявальну роль, наприклад, у прізвищах *Хуз – Хюз*. Це дає змогу деяким болгарським ученим визнавати м'який звук [x'] окремою фонемою. Треба зауважити, що фонемний статус м'якого [x'] визнають не всі болгарські мовознавці. Наприклад, на думку В. Витова, м'який [x'] треба розглядати як варіант твердої фонем [x], що має потенційні можливості стати самостійною фонемою [80, с. 86]. Натомість автор опольської монографії *Български език*, зазначає, що протиставлення [x] : [x'] в сучасній болгарській мові є очевидним, і доказом цього є безперешкодна адаптація таких іншомовних імен, як *Хьолдеринг, Хюг, Хюйгенс, Хюрън* [62, с. 58]. У сучасному медійному та розмовному дискурсах можна віднайти ще й назву популярної в Болгарії марки авто – *хюндай*, імена відомих особистостей *Хюсеин, Хюрем*, набула поширення і назва нової експериментальної науки про людину *хюман дизайн*, наприклад:

“Автопаркът е същият като софийския – лади и произведени в Украйна хюндаи се надбягват с джипове и лимузини на видима стойност над половин милион гривни. (К., 12.05.2006);

“В годините, през които свети звездата на Хюрем султан, в Европа я наричат Роксолана и посланиците на големите страни не пропускаат нищо от клюките в двора” (24Ч., 13.01.2013);

“Неспазването на този стандарт е сериозно нарушение на професионалната етика на психотерапевта, но реално никой не може да спре хора, които избират да се идентифицират като коуч, специалисти по хюмън дизайн и какви ли още не, да предлагат своите услуги” (168Ч., 28.09.2017).

Усі ці приклади є підтвердженням активізації частоти вживання [x'] в новітній період розвитку болгарської мови. З огляду на це є підстави стверджувати, що на сучасному етапі болгарська мова ще більше наблизилась до утвердження фонематичного статусу м'якого [x'], цьому посприяли лексичні інновації досліджуваного періоду.

Цікавою фонетичною інновацією у болгарській мові останніх десятиліть, позначеною іншомовним впливом, є поява нетипових для болгарської мови звуків при вимові англійзмів, що містять дифтонги [aʊ], [ɛʊ] та звук [w] у мові-джерелі. Болгарська дослідниця Р. Лютакова вже висловила тезу, припущення про їх появу в болгарській мові [149, с. 236]. У досліджуваний період все частіше в болгарську мову проникають англійзми: *акаунт, брауни, лоукост, уеб, уайфай, уиндоус, уъркшоп*, що містять таку нетипову для болгарської мови артикуляцію.

Новизною у сучасній болгарській мові відзначається також тенденція до зміни артикуляції твердого приголосного [л] від альвеодентального до білабіального [љ]. Серед причин цієї зміни може бути й іншомовний вплив, зокрема вплив англійської мови, яку болгари опановують дуже швидко й активно. Звичайно, що неможливо з певністю стверджувати, що ключовим чинником у зміні артикуляції [л]→[љ] є вплив з боку англійської мови, але “нове” болгарське [љ] справді схоже на англійський [w]. Цей факт також вже засвідчено в кількох публікаціях В. Мурдарова, [159, с. 24], О. Сороки [207, с. 119]. Болгарські науковці та викладачі вже зафіксували випадки сплутування слів: *lord – word, what – lot*, [207, с. 112–113].

На сучасному етапі можна лише припускати появу цих звуків у мовленні носіїв болгарської мови, базуючись лише на слуховому сприйнятті. Підтвердити чи заперечити тези та припущення дослідників може лише детальне дослідження цих звуків з використанням новітньої спеціальної апаратури. Разом з тим це дозволить з'ясувати чи йдеться про один, чи про кілька звуків.

Під чужомовним лексичним впливом останніх десятиліть спостерігаємо певні інновації, поглиблення і розширення існуючих явищ у дистрибуції та сполучуваності голосних фонем.

У фонетичній будові болгарського слова рідко трапляються сполучення голосних. Активне запозичення іншомовних слів у болгарську мову привело до появи великої кількості слів, у яких унаслідок адаптації такі сполучення з'явилися в різних позиціях у слові. Новозапозичений лексичний матеріал показує, що кількість таких випадків у досліджуваній період зростає:

а) Сполучення *голосний* + *голосний* на початку слова

(*a*+голосний)

Збіг *ау*: трапляється в питомому вигуку: *ау!*, серед неологізмів: *аутфит*, *аутлет*, *аутлетен*, *аутплейсмент*, *аутро*, *аутросвам*, *аутросен*, *аутсорсер*, *аутсорсинг*, *аутсорсингов*, *аутсорспарк*, *аудио* (+похідні).

(*y*+голосний)

Сполучення *уе*: в позиції на початку слова у питомих болгарських словах трапляється лише на стику морфем, у неологізмах-запозиченнях його вживають доволі часто: *уеб*, *уебинар*, *уебкаст*, *уебкастинг*, *уеблог*, *уеблогър*, *уебмастер*, *уебономика*, *Уебопедия*, *уейк*, *уейкборд*, *уейкбординг*, *уейкбордист*, *уелнес*, *уестърнизация*, *уестернизирам*.

Сполучення *уи*: спостерігаємо в давніших запозиченнях, напр.: *уиски*, *уикенд*; серед неологізмів його можна виокремити, зокрема, у часто вживаному слові *Уикипедия*, а також: *уиджет*, *уики*, *уиндстопер*, *уиндоус*, *уиндсърф*, *уиндсърфинг*, *уиндсърфист*.

Різке збільшення неологізмів привело до появи на початку слова збігу таких голосних, як:

ya: *уайлджард, уайфай, уайърлес, уап, уахабизъм, уахабист, уахабит, уакаме, уасаби, уау!*;

yo: *уоки-токи, уокмен;*

У результаті транслітерації з англійської з'явилося сполучення **-oo:** *оолонг.*

(голосний+ъ):

За спостереженнями В. Витова, голосний [ъ] не трапляється у сполуках “голосний+голосний” на початку слова ні як перший, ні як другий член звукосполучення [80, с. 127]. Однак серед нових англізмів можна знайти такі лексеми, що заперечують цей висновок. Наприклад, **еъ:** *еърборд, еърбус, еърбъс, еърсофт, еър, еъркандишън, еърбег;* **уъ:** *уърд, уъркишоп, уърлдмузика та ін.*

б) Голосний + голосний у середині слова

У різних лексичних інноваціях знаходимо такі сполуки двох голосних, зокрема:

уу: *зуум, зуумвам, куул, буутлег, муунист, кууки, фастфууд, джънкфууд, пуул, блутуут, рууткит, тайкуун;*

ya: *тай чи шуан (тай дзи цюан), суап, суапирам, суапов;*

уъ: *форуърд, форуърден, фреймуъркове, туърк;*

уе: *фрийуер, софтуер, софтуерен, хардуер, фърмуер, куест, спауер, куест;*

уи: *туитър, суитшърт, суитчър, суич, суичър, суингър, туининг, туистър, туикс, круизер;*

ае: *аквааеробика, таебо, чаебол;*

ау: *даунхил, даунишфтинг, даунхил, сърраунд, хаус, скаут, ъндърграунд, даунлоуд;*

уо: *файъруол, скуош,;*

оу: шоурум, сноукайт, сноускут, сноусейлинг, сноубайк, сноубоб, скоуш, даунлоуд, кросоувър, ъплоуд, ъплоудър, ъплоудвам, ъплоудна, офроуд, офроудър, лоудвам, даунлоудвам, даунлоудна;

еъ: феърплей, флеър, таймшеър, бигеър, шеървам, шеърна, рипеървам, рипеърна;

иъ: пиър, пиъринг, пиърсинг.

Фонетична будова питомих болгарських слів може містити сполучення тільки двох голосних. У запозиченнях попередніх періодів трапляються сполучення трьох голосних, наприклад: **аои:** маоизъм, даоизъм, **оуе:** оуенизъм, у новозапозичених англізмах з'явилися нові комбінації: **иуъ:** бодиуърк, **оуъ:** коуъркинг.

Наслідком напливу великої кількості іншомовних слів є поява невластивих для болгарської прозодичної системи інтонаційних контурів слів, словосполучень, речень. Це характерно для мовлення медіа і є ознакою “модності”, “престижності”. Дослідниця Мая Байрамова оцінює такі нові інтонаційні малюнки негативно [25, с. 124]. Спостерігаємо це явище насамперед в усному мовленні молодого покоління, яке володіє англійською мовою та вносить певні фонічні інновації-запозичення в болгарську мову, що змінює її автентичне звучання, змінює саму мову.

Негативною, на нашу думку, є тенденція запрошувати на телебачення в ролі ведучих, учасників серії передач, головних героїв реклами іноземців, що не вдаються до послуг перекладача, а розмовляють “своєю-чужою” болгарською мовою. Це може виглядати досить невинним та навіть позитивним, але якщо це стає явищем щоденним і повторюється регулярно, то може спричинити низку порушень орфоепічних норм зокрема і нести загрозу автентичності усного мовлення загалом.

Отже, ціла низка чинників, серед яких посилена тенденція до транскрибування нових запозичених лексем, пошук найточніших національномовних відповідників для відтворення чужих звуків, мовна мода та навіть мовний снобізм, є активізаторами появи нетипових для болгарської мови

поєднувань звуків. З огляду на масштаб та інтенсивність цього процесу у досліджуваній період розвитку болгарської мови такі фонетичні інновації мають всі можливості стати нормативними.

3.4.2. Графіка

Міжмовні контакти, популяризація наукових досягнень, вивчення іноземних мов сприяли проникненню та використанню чужої графіки, яка стала нібито символом вишуканості, знання, ознакою інтелігентності. У різні періоди реформ у болгарській графіці з'являлися, зникали, замінювались окремі графеми, тому загалом використання в ній запозичених з інших мов букв не є новим явищем.

Однак на початку XXI ст. у результаті активних глобальних контактів “чужа” графіка значно розширила сферу використання. У Болгарії вона активно задіяна в публіцистичному стилі, розширився її вжиток у науковому стилі, в офіційно-діловій документації, у мові реклами, у письмовому варіанті розмовного стилю.

Ще в 90-х роках XX ст. німецька дослідниця С. Рідель писала про цілком нове явище в тогочасній болгарській пресі – надмірне використання в друкованих матеріалах, відтворених мовою оригіналу, запозичень без графічної адаптації в мові-реципієнті [202, с. 298]. Це стосувалося переважно слів англійського походження.

Після вступу Болгарії в Європейський Союз кирилична азбука була визнана третьою графічною системою Євросоюзу, але це не послабило сильного впливу латинської графіки на болгарську мову у сфері науки, ЗМІ, публіцистики, ділової документації, інтернет-простору.

На сучасному етапі спостерігаємо тенденцію до ще активнішого використання латинської графіки в кириличному тексті. Вважає “нашесть” написів латиницею в назвах фірм, магазинів, клубів. У рекламних текстах зберігається оригінальна графіка назв торгових марок та пропонованих товарів. З оригінальною графікою мови-джерела в болгарській мові здебільшого функціонують:

а) запозичена лексика та термінологія, пов'язана зі становленням, поширенням та розвитком комп'ютерної галузі, – назви професій, посад, сайтів і програм, пристроїв, команд, мов програмування: *Senior Project Manager, Junior Software Engineer, windows 10 download free, attachment, update, copy, DVD, CD-ROM, like, share, on-line, JavaScript, www.bgukrainistika.com.bg;*

б) назви компаній, організацій, корпорацій, агенцій: *Microsoft, Apple, Beats, Electronics, Apple, PrimeSense, FingerWorks, Softserve, Eram, Step Computer Academy, Nestlé;*

в) назви магазинів, супермаркетів, торгових марок, брендів, косметичних засобів: *Shana, Warehouse, Oasis, French Connection, Smash!, LIST, Silvian Heach, DiKa, Sale, NEXT, Clarks, Practis, non-stop, Pampers, BILLA, Unicorn Retail, Nuxe, Shiseido, Oriflame, Avon, Vichi, Clarins;*

г) назви готелів, клубів, ресторанів, кафе: *McDonald's, Hilton, Subway, Calimera Paradise Beache, Stateside;*

д) назви технічних приладів та їхніх деталей, мобільних додатків, назви соціальних мереж та засобів зв'язку: *IPad, iPhone 6S, GSM, SIM, touchscreen, smartphone, viber, WhatsApp, twitter, facebook, skype, e-mail;*

е) назви автомобілів та їх моделей: *Nissan Pulsar, Opel Astra, Hyundai, Dacia;*

є) назви запозичених й адаптованих на болгарському телебаченні конкурсів, шоупрограм: *Music idol, Big Brother, VIP Brother, Lord of the shefs, Dancing Stars, X Factor;*

ж) назви банків, фінансових операцій, карток: *First Investment Bank, Visa, Eurobank Bulgaria AD, Allianz Bank Bulgaria, EasyPay, MoneyGram, · Western Union, MasterCard, Maestro, payWave, Western Union;*

з) назви журналів, газет: *Wine Spectator, The New York Times, The Guardian, The Wall Street Journal, Daily Mail;*

и) власні імена відомих людей: *Scooter Braun, Justin Bieber, Scarlett Johansson.*

Наприклад: *Водещ на Lord of the Chefs е Елен Колева. Журито, оценяващо приготвените от участниците ястия, е съставено от трима главни готвачи – Chef Ради Стамболов, Chef Борис Петров, Chef Ивайло Петков (bTV., Lord of the Chefs, 15.03.2011);*

Як бачимо з наведеного матеріалу, це явище доволі поширене, латинська графіка домінує в написанні назв комп'ютерних термінів та слів, власних назвах, аббревіатурах. Ці іншомовні вкраплення – результат швидкого, миттєвого надходження слів у мову. Люди, що володіють мовою-джерелом, навіть не роблять спроби відтворити їх власною графікою, тому записують просто англійською, тобто латинським шрифтом. Особливо велику кількість таких вкраплень спостерігаємо на сайтах компаній, часто ІТ-компаній, у яких спілкування ведеться англійською мовою, і, отже, багато термінів не мають відповідників, тому працівникам легше й зручніше написати англійською, ніж придумувати болгарський відповідник. До того ж для назв сайтів використовують лише латинську графіку.

Власники торговельних закладів зацікавлені в збереженні оригінальної графіки в назвах відомих фірм і брендів, бо, на їхню думку, така назва сама є рекламою. Це, звичайно, має сенс, однак відомо чимало випадків, коли в текстах прижилися найменування, відтворені кирилицею, і це ніяк не вплинуло на їхню “впізнаваність”, наприклад: *Джи Ес ЕМ/джиесем, DVD/дивиди, CD/сиди GPS/джитиес, PR/пиар* та ін.

У мові преси, реклами, в інтернет-просторі часто вживають:

а) сполучення, перший компонент яких пишеться латиницею: *GSM оператор, VIP партии, SIM карта, front-end и back-end технологии, Linux администрация, Back-end разработчик, Power point презентация* та ін.;

б) графічно неадаптовані, але морфологічно освоєні неологізми-запозичення: *HR-и, check-in-a, CD-то, DJ-ят, e-mail-и, и e-mail-ове, GSM-и, patch-ове, manager-ите, plug-in-и, e-mail-и, sms-че, back-end-ът*. На думку вчених, це створює ще більший хаос у мові [103: 643];

в) окремі літери з національних версій кирилиці, наприклад, *ě* – у назві мережі російських гастрономів “*Берёзка*”, *ћ* – у назві сербського ресторану “*Нушић*”;

г) вкраплення окремих літер чужої графіки для посилення ефекту оригінальності. Це доволі активна модна тенденція в рекламі, в інтернеті, у кіноіндустрії в назвах фільмів: *Революция Z, Секс, лъжи и наркотики*; передач: *Cool-m, Знаменитостите в “COOL...m” – тази пролет по bTV*; у віртуальному просторі: *ИваN, Димитроff*.

Правила болгарського правопису вимагають подовження прийменника *в*, а саме *във* перед словами, що починаються на *в* або *ф*. Контексти підтверджують, що це правило чинне й щодо слів, написаних латинськими літерами, наприклад: *във Fibank, във Facebook, във Windows*, наприклад:

“Можете да вложите парите си във Fibank, като изберете сред разнообразието от депозити, които банката предлага” (<https://www.fibank.bg>).

Цікаві процеси можна спостерігати у правописі та на морфологічному рівні при комбінації двох графік. Наприклад, *Моята Fibank* – займенник *моята* узгоджений з іменником *банка*, який у болгарській мові належить до жіночого роду, незважаючи на те, що у цій комбінації завжди використовується варваризм *Fibank*, наприклад:

Поради тази причина създадохме нова функционалност в Моята Fibank, която Ви позволява да изберете най-удобния за Вас метод на извършване на преводи (<https://www.fibank.bg>).

Активне використання чужої графіки в одній зі своїх статей, пов’язаних із дослідженням торговельних та рекламних написів на софійських вулицях, зафіксував М. Віденов. Він рішуче засуджує вияви “*неправильно зрозумілої європеїзації*”, а саме написання рекламних текстів, призначених для болгар, латинкою [75, с. 94]. Водночас сучасна мовна ситуація свідчать про те, що латинська графіка стала “*рідною*” для тих, хто спілкується в скайпі, фейсбуку, через емейл чи вайбер.

Досліджуваний матеріал доводить, що сучасні графічно неадаптовані запозичення є не стільки початковим етапом адаптації іншомовного слова, як наслідком глобалізаційних процесів у мові, зокрема у графіці.

Не можна також не зважати на те, що латинська графіка вже почала проникати і в “канонічні”, кодифікаторські джерела. Резюмуючи в передмові до свого Словника правопис складних слів, Вл. Мурдаров наводить кілька прикладів словосполучень, у яких пояснювальними компонентами є аббревіатури, написані латинською графікою: *DJ парти, SMS оператор, HIV вирус, MTV поколение, NATO генерал, PR агенція, PS мрежа, PVC дограма, SIM карта, US президент, VIP гости, WAP достъп* [275, с.12]. В Офіційному орфографічному словнику, виданому БАН у 2012 р., зафіксовані деякі широко відомі запозичені з інших мов власні назви, які відтворені латинською графікою, наприклад:

Yahoo и Microsoft отново се намират в преговори;

Компанията You Tube е основана от трима бивши служители на Pay Pal;

Facebook ви помага да се свързвате с хората в живота ви [278, с. 35].

Отже, результати процесів, зумовлених запозиченням великої кількості іншомовної лексики виявляються не лише в лексиці – їх доволі чітко можна спостерігати й у графіці сучасної болгарської літературної мови. Причини цього явища – це глобалізаційні процеси, посилення впливу англійської мови у світі, її престижність, велика кількість нових іншомовних слів, що потрапили в мову за дуже короткий час і використовувались для освоєння нових комп’ютерних технологій, економічних реалій, культурних явищ, популяризації наукових відкриттів, технічних і технологічних новинок. Важливими чинниками є також мода на чуже, мовний снобізм та ін.

Чи збережуть такі варваризми свій первісний вигляд, чи піддадуться процесу болгаризації, покаже часова дистанція. Незаперечним залишається факт, що одним із результатів глобалізаційних процесів на графічному рівні є часткове узаконення латинської графіки в мовних процесах, зростання її ролі в сучасній болгарській мові.

3.4.3. Морфологічний рівень

Лексичні інновації іншомовного походження досліджуваного періоду лишили відбиток і у найстабільнішому та важкопроникному рівні мовної системи – морфологічному. Певні зрушення тут спостерігаються при утворенні плюральних форм новозапозичень.

Серед важливих змін під їх впливом у сучасній болгарській мові як нове, спровоковане іншомовним впливом, варто відзначити виокремлення закінчення *-ове* при творенні форм множини багатоскладових іменників чоловічого роду, найчастіше – складних іменників з другим компонентом односкладовим запозиченням. Незважаючи на те, що у цьому процесі все ще існує явище конкуренції, вже зафіксовано чимало форм множини таких іменників лише із закінченням *-ове*, як єдиноможливим: *билбордове* [278, с. 174], *компактдискове* [278, с. 330], *саундтракове* [278, с. 556], *сноубордове* [278, с. 586], *уъркишопове* [278, с. 637], *харддискове* [278, с. 647], *хипертекстове* [278, с. 650] та ін. Активізації цього процесу, безперечно, сприяє можливість подвійного правопису таких складних слів.

3.4.4 Словотвірний рівень

Фактичний матеріал показує, що функціонування нового запозиченого пласту лексики на сучасному етапі розвитку мови приводить до виокремлення із нових запозичень компонентів, які спочатку входять у мову як частини іншомовних складних слів чи складених найменувань, а потім носії мови осмислюють їх як словотворчі елементи, як ядра лексичних значень, унаслідок чого ці складники отримують відносну функціональну самостійність і стають матеріалом для творення нових слів.

У досліджуваній період спостерігаємо використання у словотворенні преци постпозитивних компонентів, що динамізувались чи виокремились за рахунок запозичених лексем, серед них:

а) препозитивні компоненти:

євро- (1. європейський; 2. стосується Євросоюзу, 3. стосується грошової одиниці): *єровиза, єврокупа, євротурнир, єврокино; євробюджет, євроіндустрія, європрграма, європолитик, єврообмен; єврооблигація, євробон, євробанкнота; арт- (мистецький): *арттворба, артакадемія, артбізнес, артборса, артгилдія, артгалерія, артдвижение, артдилър, артфорум, артцентър, артикола; гейм- (стосується комп'ютерних ігор): *геймдизайн, геймзала, геймдизайнер, геймзаглавие, геймпазар, геймплатформа; денс- (1. стосується денсмузики; 2. стосується танців): *денсбанда, денсзвезда, денсизпълнител; денсклуб, денсмаратон; кибер- (1. створений з допомогою комп'ютерних технологій; 2. стосується комп'ютерних ігор; 3. той, що відбувається або існує в інтернеті): *киберизкуство, киберкультура; киберигри, киберсъстезания; киберсигурност, киберкрадец, киберсекс; нет- (відбувається в інтернеті): *нетпочивка, нетизмама, нетпоколение; сайбър-* (той, що відбувається або існує в інтернеті): *сайбърпрестъпност, сайбърутопія, сайбърсигурност; смарт-* (1. автоматично виконує певні функції електронним шляхом; 2. пов'язаний з технічними засобами, що мають такі можливості): *смартапарат, смарткарта; смарттехнологии, смартстандарт; стрийт-* (вуличний): *стрийтбаскетбол, стрийткультура, стрийтпарад, стрийтмода; тийн-* (підлітковий): *тийнпоколение, тийнгрупа, тийнмода, тийнкультура, тийнпарти, тийндрехи; топ-* (1. найкращий; 2. найпопулярніший; 3. з найкращими досягненнями): *топактивист, топадвокат, топжурналіст, топкітاریст; топавтомобил, топалбум, топмузика, топтрилър; топкласація, топлиста; уєб-* (веб, стосується інтернету): *уєбстраница, уєбтърговия; тур-* (туристичний): *турагент, турагенція, турмениджър, туроператор; хай-* (1. високоякісний, 2. першокласний, 3. пов'язаний з соціальною верхівкою): *хайпарфюм, хайприческа; хайличност, хайфірма; хайсемејство; хаус-* (стосується музичного стилю хаус): *хаусритъм, хаусмузика; хєви-* (стосується важкого року): *хєвигрупа, хєвиманиак, хєвипоколение; хит-* (1. стосується популярного музичного твору): *хитпарад, хитсингъл; хипєр-* (стосується нелінійної організації та подачі в інтернеті текстової інформації через посилання,*****

зв'язки): *хипертекст, хиперкнига, хиперлинк, хиперроман* та ін. Серед найновіших виділяють компоненти *боди-* та *сноу-*, але ці елементи поки що виокремлюються лише у запозичених словах і не беруть участі у словотворенні. Інноваційний характер мають компоненти *е-* зі значеннями (електронний) та *м-* (мобільний), які входять у болгарську мову в структурі запозичень з англійської. Завдяки частотності та комунікативній зручності утворень з цими складниками поступово виділяються та починають функціонувати як самостійні словотворчі форманти (префіксоїди), поєднуючись з великою кількістю нових основ: *е-архив, е-билет, е-еконт, е-здравеопазване, е-образование, е-услуга, е-учебник, е-медия, е-магазин, е-бизнес, е-банкиране, е-търговия, е-реклама, е-фактура, е-вестник; м-пазар, м-търговец, м-търговия, м-банкиране, м-бизнес* [34, с. 484–487].

б) постпозитивні компоненти:

-бизнес (підприємницька діяльність): *евробизнес, екобизнес порнобизнес;* *-бос* (керівник) *бизнесбос, кримибос, наркобос;* *-ленд* (стосується певного місця): *киноленд, джазленд;* *-терапия* *винотерапия, рисункотерапия, танцотерапия;* *-туризм:* *екотуризм, агротуризм;* *-фест* (стосується фестивалю): *джазфест, рапфест, филмфест.* Як нові для болгарської мови у науковій літературі вже описані компоненти: *-гейт, -холик, -холизъм* [61, с. 306], виокремлені в найновіший період, що функціонують у таких словах: *досиегейт, брѣмбаргейт, интернетхолик, нетохолик, сексохолизъм.* Спостереження засвідчують, що з них лише *-гейт* є відносно активним в оказіональному словотворенні в медійних текстах: *супергейт, цумгейт, брѣмбаргейт, досиегейт.*

Останніми десятиліттями в болгарській мові зросла кількість англізмів на *-инг:* *маркетинг, мониторинг, джогинг, рейтинг, лизинг, бодибилдинг, кърлинг, фиксинг* та багато інших. У науковій літературі активно обговорюється можливість виокремлення нового словотворчого форманта – суфікса *-инг* [225, с. 51]. У розмовному мовленні зафіксовано додавання англійського компонента *-ing* до болгарських основ: *ядинг, правинг, играинг, пейкинг,* останнім часом з'явилося ще *купонинг.* Такі утворення використовуються як елемент мовної гри, і не сприймаються як нормативні в сучасній болгарській мові.

Автори найновішої Болгарської лексикології допускають і виокремлення в структурі новозапозичених англізмів нового компонента *-мейкър*: *имиджмейкър*, *нюзмейкър*, *клипмейкър*, *трендмейкър*, *хитмейкър*. На сучасному етапі розвитку болгарської мови зафіксовано лише оказіональні оригінальні утворення з цим компонентом: *скандалмейкър*, *купонмейкър* [61, с. 307].

Серед сучасних тенденцій у болгарському словотворі варто відзначити посилення ролі композиції та надзвичайно інтенсивний ужиток двокомпонентних одиниць з інтернаціональним компонентом (переважно англізмом) в препозиції. Мова йде про інвазію апозитивних конструкцій, утворених за схемою: іменник з атрибутивною функцією + іменник: *интернет достъп*, *бизнес форум*, *офис мениджър*, *шопинг център*. Ця явище стало особливо продуктивним у мові медій після 1989 року, а його масштаби та динаміка поширення у досліджуваній період дає підстави віднести його до інноваційних. Хоча сама модель відома та пов'язана із колишнім впливом на болгарську мову з боку ізафетів з османотурецької мови, наприклад: *шкембе чорба*, *дроб сарма*, *инат човек*.

Динамічний процес надходження таких нових слів не сприяв осмисленню їхньої орфографії, що привело до появи різнобою у правописі, спочатку в ЗМІ, а звідти й у інші сфери. Частину таких слів у ЗМІ зафіксовано у двох варіантах – разом та окремо: *бизнессреща* и *бизнес среща*. Проблему загострив і той факт, що сучасна норма допускає дублетність у написанні цих одиниць: разом – *уебстраница* й окремо – *уеб страница*, *бизнессреща* і *бизнес среща*. Це привело до низки дискусій щодо їхнього трактування як складних слів чи словосполучень відповідно. Більшість лінгвістів схиляється до твердження, що ці двокомпонентні конструкції є композитами – складними словами, утвореними із двох повнозначних слів, та пропонує писати їх разом [6, с. 346–358]. Однак “Офіційний орфографічний словник” у багатьох випадках допускає дублетність. Учені К. Вачкова і В. Вачков [68, с. 98] зазначають, що в цьому випадку йде мова про вільні словосполучення, на взірць *прикметник+іменник*, які відповідають аналогічним англійським конструкціям. Перший їхній компонент – це

незмінюваний прикметник, що утворився способом конверсії від запозиченого іменника, наприклад: *бизнес* парк, *бинго* зала, *бънджи* скок, *видео* репортаж, *гей* клуб, *допинг* контрол, *джаз* салон, *екшън* план, *имейл* съобщение, *интернет* страница, *коуъркинг* пространство, *кънтри* музика, *крекинг* процес, *метро* строителство, *лайфстайл* предприемач, *паркинг* място, *парти* център, *пиар* акция, *поп* звезда, *покер* машина, *душ* гел, *рали* маратон, *риалити* шоу, *рок* изпълнител, *секс* скандал, *сити* център, *стартъп* компания, *техно* клуб, *топ* листа, *туининг* листа, *фешън* прическа, *фитнес* център, *фолк* събитие, *хард* диск, *чат* клуб, *чейндж* бюро, *шоу* програма. Таких прикладів чимало. Якими б не були теоретичні тлумачення таких одиниць, зрозуміло, що вони є одиницями перехідного типу, що знаходяться на межі композитів та словосполучень.

Помітно зросла в сучасній болгарській мові кількість прикметників-варваризмів, тобто субстантивованих аббревіатур, перетворених способом конверсії в прикметники, які зберігають графічну форму мови-джерела: *GPS* система, *Wi-Fi* мрежа *GSM* оператор, *CD* ром, *IQ* тест, *EQ* тест, *SIM* карта, *SMS* конкурс, *MMS* съобщение, *SPA* хотел, *LSD* телевизор, *LTE* мрежа, , *MP3* плейър, *MP4* плейър, *DJ* парти, *PR* агенция, *PVC* дограма, *TIR* карнет, *IT* специалист, *SPA* център, *ATV* мотоциклет, *GP* практика, *I-Pod* і *iPod* устройство, *I-Pad* таблет, *4G* мрежа.

Отже, лексичні запозичення досліджуваного періоду привели до змін і на словотвірному рівні, спричинивши появу в сучасній болгарській мові продуктивних нових та актуалізованих іншомовних словотворчих елементів.

Висновки до третього розділу

Нові лексичні запозичення адаптувалися у сучасній болгарській мові фонетично, графічно та морфологічно.

На графічно-фонетичному рівні англійські запозичення освоїлись за допомогою транскрипції та транслітерації. Значні відмінності між фонологічними системами англійської та болгарської мов призвели до активізації комбінованого способу передачі англізмів – поєднання елементів транскрипції та транслітерації в межах одного слова. До такого способу відносимо англонеологізми на *-инг* [-iŋ], що традиційно піддається транслітерації, тоді як основна частина слова транскрибована, наприклад: *англ. wakeboarding* ['weɪk.bɔː.dɪŋ] – *болг. уейкбординг*. До цієї групи зараховуємо англонеологізми-іменники на *-er*, у яких кінцеве *-r* постійно транслітерується, наприклад: *англ. manager* [mænɪdʒə] – *болг. мениджър*.

У групі іменників на *-er* виявлено непослідовність у відтворенні голосного. Здійснений аналіз показав зростання кількості таких слів із транскрибованим кінцевим голосним. Значна кількість матеріалу вказує на конкуренцію у відтворенні кінцевого *-er/-ър*, наприклад: *провайдър* (619) / *провайдер* (267), *рапър* (2200) / *рапер* (83). Частотний аналіз вказує на перевагу форм на *-ър*.

Спостерігається конкуренція у відтворенні довгого [i:] як *-ий-*, наприклад: *импичмънт* (15) / *импийчмънт* (917), *тинейджър* (599) / *тийнейджър* (13830). У досліджуваний період збільшилась кількість форм з *-ий-*, наприклад: *бийтбокс*, *дриймтим*, *скрийншот*, *стриймнг*, *стрийтбол*, *стрийтишоу*, *тийн*, *тъчскрийн*, та ін.

Помітним у письмових джерелах стало використання подвійного *-уу-*. Низку слів з такою комбінацією голосних зафіксовано у словниках неологізмів, наприклад: *зуумвам*, *куул*, *буутлег*, *муунист*. Часто така форма є єдиною зафіксованою, але можна зустріти й конкуруючі форми, наприклад: *фастфууд* – *фастфууд*, *блутут* – *блутуут* та ін.

Переважна більшість іменників-англонеологізмів безпроблемно адаптувалась до системи мови-реципієнта на морфологічному рівні й отримала відповідні форми роду, на зразок болгарських. Найбільше нових англізмів – це іменники 90,3%, дієслова становлять 6,1% від запозиченої лексики, прикметники – 2,9%, інші частини мови – 0,7%. Іменники-англонеологізми адаптувались у болгарській мові до категорії роду за відповідними формальними показниками. До чоловічого роду зараховано 90,8% іменників, жіночого роду набули 3,2% іменників, середнього – 4,8%, у 0,3% лексики спостерігається коливання в роді. Незначна кількість іменників – 0,9% не набула значення роду.

Пристаюючи до граматичної категорії числа, англонеологізми підпорядкувались чинним правилам, за якими утворюють множину питомі іменники болгарської мови. Проте спостерігаємо певні порушення норми в процесі пристосування до категорії числа. У дослідженні було зафіксовано групу багатоскладових іменників-англонеологізмів чоловічого роду (окрім тих, що закінчуються на *-ор, -ер, -инг*), у яких спостерігається конкуренція флексій при утворенні форм множини *-и/-ове*: *билборд-ове (1948) і билборд-и (40), скрийншот-и (9) і скрийншот-ове (17)*. Закінчення *-ове* у таких багатоскладових іменників чоловічого роду є нетиповим.

У творенні форм множини запозичень відбувається явище чергування, властиве питомим іменникам чоловічого роду на *-к/-ц, -г/-з*, що свідчить про їхню цілковиту морфонологічну адаптацію в болгарській мові.

Невідповідності з діючими правилами зафіксовано також у іменниках чоловічого роду з кінцевим *-ър, -ъл*, у яких *-ъ* при творенні множини випадає. Нові англізми не дотримуються цього правила.

Іменники-англонеологізми жіночого роду адаптуються із закінченням *-и*: *хостеса – хостеси*; середнього роду з закінченням *-а*: *лого – лога, і -та: боди – бодита*.

Болгарська мова засвоїла англійські іменники з кінцевим *-s* як іменники чоловічого роду. Тому в ній вони утворюють форми множини за притаманними питомими словами-взірцями. Деякі іменники не освоїлись у множині.

Зважаючи на специфіку англійських дієслівних і прикметникових запозичень, почасти дуже важко встановити їхнє походження: чи це прямі запозичення, чи похідні утворення в мові-реципієнті. Прикметники, потрапляючи в болгарську мову, освоюються за допомогою суфіксів *-ен*, *-ов*, *-ски* або в незмінюваній формі. Дієслова, що потрапляють у болгарську мову, адаптуються в ній за допомогою кількох суфіксів, які властиві словам, що належать до цього лексико-граматичного класу. Домінантними під час адаптації дієслів є суфікси *-ва-* та *-н-*, а також *-ира-*, дуже рідко *-ува-*.

Нечисленні запозичення з інших мов освоїлись фонетично, графічно та морфологічно. Іменники з тих мов, яким властива категорія роду, зберегли або змінили рід у мові-реципієнті.

Українські запозичення й досі побутують у болгарській мові в кількох формах, пор. *гривня*, *хривня*, *гривна*, *хривна*, *гривен*, що насамперед свідчить про відсутності чітких правил відтворення українізмів у болгарській мові.

Запозичення нового періоду принесли з собою цілу низку змін, зрушень та інновацій на різних мовних рівнях. До них відносимо активізацію звуків, фонем, звукосполук, що перебували на периферії мовної системи, чи до виділення якісно нових. Серед виокремлених нами зрушень – активізація фонем [ф'], [к'], [х']. Було відзначено також активізацію фонем [дж]. Фонетичною інновацією в останніх десятиліттях вважаємо появу нових нетипових звуків та тенденцію до зміни артикуляції твердого приголосного [л] від альвеодентального до білабіального [љ]. Під впливом англізмів у фонетичній будові нового запозиченого слова в болгарській мові було зафіксовано збільшення кількості сполучень голосних, що загалом не є типовим для питомого лексичного матеріалу.

Новизною на графічному рівні є різке збільшення графічно неадаптованих лексем, що спричинило навіть часткову легалізацію латинської графіки. Частим явищем є комбінування двох графік в межах одного слова.

Серед важливих інноваційних змін під впливом новозапозичень у сучасній болгарській мові є виокремлення закінчення *-ове* при творенні форм множини багатоскладових іменників чоловічого роду.

Новозапозичення стали джерелом для виокремлення нових або активізації вже наявних у мові компонентів, що беруть активну участь у процесах словотворення: *арт-, е-, евро-, гейм-, денс-, кибер-, нет-, м-, сайбър-, смарт- стрийт-, тийн-, топ-, уеб-, хаус-, хеви-, хипер-, -бизнес, -бос, -гейт, -ленд, -фест, -холик, -холизъм, -мейкър.*

В останні десятиліття під впливом англійської мови надзвичайної активності набрали двокомпонентні одиниці з інтернаціональним компонентом (англізмом) в препозиції: *кънтри* музика, *бънджи* скок, *евро* зона, *екшън* план, *имейл* съобщение, *лайфстайл* предприемач, *стартъп* компания, *фешън* прическа, *хард* диск.

Численними в аналізованій період є прикметники-варваризми – субстантивовані аббревіатури, перетворені способом конверсії в прикметник, які зберігають графічну форму мови-джерела: *GPS система, Wi-Fi мрежа GSM оператор.*

ВИСНОВКИ

Нові іншомовні слова, незалежно від їхнього статусу в мові-реципієнті, є важливими складниками її лексичної системи, а процес запозичення на сучасному етапі розвитку – потужним засобом оновлення її лексикону. Лексична система болгарської мови кінця XX – початку XXI століть зазнала істотних змін, які пов'язані з активною дією глобалізаційних, інтернаціоналізаційних, інноваційних процесів та віддзеркалюють суспільно-політичні, економічні та культурні трансформації в Болгарії та й у світі загалом.

У дисертації розглянуто лексичні інновації іншомовного походження у сучасній болгарській мові за період з 1990 до 2017 років. Здійснений аналіз підтвердив закономірність: в епохи історичних і соціальних зрушень, тобто докорінних змін у суспільстві, мова зазнає особливих перетворень, особливо на лексичному рівні. Інтенсивне входження значної кількості нових іншомовних слів у сучасну болгарську мову переважно через ЗМІ є підставою для ґрунтовного вивчення таких одиниць. Дослідження, підтверджене прикладами з періодичних видань, електронних ресурсів (інформаційних сайтів і порталів, інтернет-видань) та словників нових слів, дає підстави зробити такі висновки:

2. Чужомовна лексика в болгарській мові віддавна є об'єктом наукових зацікавлень болгарських та зарубіжних учених. Аналіз лінгвістичних студій, присвячених іншомовній лексиці, дав змогу виокремити три періоди вивчення досліджуваної проблематики, межі яких окреслено подіями політичного характеру. Активні дослідження запозиченої лексики в болгарській мові розпочалися у період формування й становлення болгарської мовознавчої науки наприкінці XIX століття. На сьогодні особлива увага мовознавців зосереджена насамперед на великій кількості англізмів у болгарській мові та активному вживанню латинської графіки.

Поряд із найновішими теоретичними дослідженнями різних аспектів чужомовного впливу на болгарську мову нового періоду для сучасного стану

досліджень нової запозиченої лексики характерним є її систематичне лексикографічне опрацювання.

3. Аналіз хвиль інтенсивних іншомовних запозичень у болгарську мову показав, що протягом свого розвитку вона зазнала впливу з боку багатьох іноземних мов, що позначилось на її лексичному складі, фонетичному, морфологічному та словотвірному рівнях. Найпотужнішими були впливи з боку грецької, турецької, західноєвропейських, російської та англійської мов. Впливи англійської мови на болгарську активізувались у середині ХХ століття і досягли апогею на початку ХХІ століття.

Збільшення кількості інновацій-запозичень у сучасній болгарській мові є результатом дії тенденції до інтернаціоналізації, яка в наш час здійснюється на англо-американській основі. Так мова реагує на розвиток нових технологій у комп'ютерній галузі, сфері поширення інформації, активізацію міждержавних, міжкультурних зв'язків, всеохопний характер політичних подій. Результатом усіх цих змін є поява нових понять та реалій, які досі не були відомі болгарському соціуму, відповідно, у мові не було найменувань для їхнього позначення.

4. Протягом досліджуваного періоду болгарська мова поповнилась новими запозиченнями з англійської, інших західноєвропейських (французької, німецької, італійської, іспанської, шведської, португальської) мов, слов'янських (сербської, словенської, російської, української, хорватської, чеської) та неєвропейських (арабської, китайської, японської, корейської) мов. Дослідження показало, що основним і беззаперечним лідером запозичень, як і посередником у запозиченні в болгарську мову, є англійська мова – 89,3% нової лексики. Лексичні інновації інших мов менш численні та становлять 10,7% від усіх запозичень.

5. Новозапозичення з англійської належать до таких основних тематичних груп: лексика зі сфери комп'ютерних та інформаційних технологій, комунікації; економіки та фінансів; спорту; політики й суспільства; культури та мистецтва; медицини й косметології; побутової лексики.

Порівняння сучасних тематичних класифікацій англізмів з тими, що були зафіксовані в попередні періоди розвитку болгарської мови, засвідчує: лексико-семантична група на позначення комп'ютерних та інформаційних технологій, комунікації є цілком новою, такою, що з'явилася, виокремилася, активно розвивається в наш час і є найбільш численною серед лексичних інновацій досліджуваного періоду. Популяризація лексики й термінології комп'ютерних та інформаційних технологій є важливим спільним явищем для всіх європейських мов.

Новозапозичення з інших мов проникли в різні сфери. Наприклад, запозичення з французької – це сфера політики та моди, нові італійські слова активно поповнили кулінарну сферу. Слов'янські мови репрезентовані переважно екзотизмами. Росіянізми, що з'явилась у болгарському медійному просторі, насамперед пов'язані з політичною та кримінально-військовою сферами. Нові українізми стосуються змін, які відбулися в Україні від проголошення її незалежності аж до політичних зрушень та суспільних перетворень останніх років. Неєвропейські мови принесли в болгарську мову слова на позначення східних видів спорту, оздоровчих практик та технік, назв національних страв, бо відповідні реалії стали невід'ємною частиною болгарської дійсності.

Значна частина лексичних інновацій, що проникли в болгарську мову на зламі тисячоліть, є інтернаціоналізмами, бо вони стали частиною не лише болгарської, але й низки інших розвинених мов світу. Також відбулася детермінологізація великої кількості слів-термінів, які позначають предмети й реалії, зрозумілі не лише науковцям, політикам, вузьким спеціалістам – їх почали вживати пересічні громадяни, бо нові найменування органічно вплелися в їхнє повсякденне життя.

6. Проаналізований матеріал демонструє, що англізми, які проникли у болгарську мову в досліджуваний період, пристосовуються до болгарської мови шляхом транскрипції, яка на сьогодні є домінантним способом передачі іншомовних слів, рідше – транслітерації, а також комбінованим способом.

Серед прикладів, що ілюструють останній спосіб, – новозапозичення з компонентами, які постійно піддаються транслітерації, наприклад кінцеві *-ing* та *-(e)r*.

У контексті посиленої тенденції до транскрипції в іменникових інноваціях на *-er* з'явилася конкуренція у відтворенні англійського *e* [ə] у складі компонента *-er*. Ексерпований матеріал дав змогу поділити зафіксовані новозапозичення на такі групи: відтворені з *-ъp*, конкурентні *-ъp/-ep*, *-ep/ъp* та відтворені з *-ep*. У новий період помітно зросла кількість запозичень на *-ъp*, що, очевидно, пов'язано із намаганням мовців максимально близько відтворювати вимову мови-джерела.

Конкуренцію зафіксовано також у відтворенні довгих англійських звуків [i:] як *-u/-ий-* та [u:] як *-y/-уу-* в низці новозапозичених лексем. Базуючись на матеріалі дослідження, можна стверджувати, що на сучасному етапі передача довгого [i:] болгарськими *-ий-* уже утвердилась, винятком є лише запозичення, зафіксовані на початковому етапі досліджуваного періоду. Двоєке відтворення англійського [u:] як *-y/-уу-* перебуває на початковому етапі та потребує спеціальної уваги з боку мовознавців. Збільшення кількості прикладів такої передачі показує намагання мовців засобами болгарської мови відтворювати довготу.

У процесі запозичення відбулася адаптація англійських до морфологічної системи мови-реципієнта. Більшість нових англонеологізмів освоїлись як іменники – 90,3%, менша частина представлена дієсловами – 6,1% та прикметниками – 2,9%. Інші частини мови становлять 0,7% від запозиченої лексики.

Переважає більшість іменників-англійських безпроблемно адаптувалась до системи мови-реципієнта на морфологічному рівні й отримала відповідні форми роду. Морфологічна адаптація нових запозичених іменників у болгарській мові засвідчує значне зростання кількості субстантивів чоловічого роду – 90,8%, менше освоїлись як іменники жіночого – 3,2 % та середнього – 4,8 % родів. Лише в окремих іменниках (0,3%) від загальної кількості

спостерігаємо коливання у виборі роду, вплив на це має семантичний чинник. Це явище не нове, і воно пов'язане з іншомовним походженням таких іменників. Незначна кількість іменників (0,9%) не набула значення роду.

У процесі адаптації до граматичної категорії числа англонеологізми підпорядкувалися чинним правилам, за якими утворюють множину питомі болгарські іменники. Певні порушення під час адаптації до категорії числа спостерігаємо в запозичених англонеологізмах – багатоскладових іменниках чоловічого роду, які для утворення форм множини обирають нетипове для них закінчення *-ове*. Питома вага таких форм зростає на фоні конкуренції у виборі закінчення *-и/-ове*, що є показником новизни та засвідчує процес їхнього активного засвоєння в мові-реципієнті. Мотивом такої поведінки може бути неусталеність у правописі нових складних запозичених слів у болгарській мові, оскільки цей процес активізувався саме під впливом запозичень.

Англійські дієслова в болгарській мові адаптуються в ній за допомогою низки суфіксів, серед яких домінують *-ва-* та *-н-*, активним є також суфікс *-ира-*, за допомогою якого оформляються двовидові дієслова термінологічного характеру. Усі освоєні дієслова-англонеологізми (6,1%) підпорядкувалися системі дієвідмінювання та широкій і розгалуженій темпоральній системі болгарської мови. Прикметники засвоїлись у болгарській мові за допомогою суфіксів *-ен*, *-ов*, *-ски*, а частина з них залишилася морфологічно неадаптованими.

Засвоєння нечисленних лексичних запозичень з інших мов свідчить про розбіжності у фонетичній і граматичній системах болгарської та цих мов. Ця група слів поповнила болгарську мову іменниками (96,3%), дієсловами (2,1%) та прикметниками (1,6%). Частина слів, запозичених з інших мов, – це сучасні інтернаціоналізми, що у відповідних фонетично і морфологічно оформлених варіантах функціонують у багатьох мовах світу.

Незважаючи на тривале функціонування в болгарській мові поодиноких українізмів, спостерігаємо явище орфографічної варіантності в написанні однієї й тієї ж запозиченої одиниці. Конкурентні форми, що зафіксовані в різних

джерелах, насамперед свідчать про неусталеність правил відтворення українізмів у болгарській мові.

7. Інтенсивне збільшення нових запозичених лексем у болгарській мові спровокувало цілу низку змін на різних мовних рівнях: динамізувало деякі мовні одиниці, привело до зрушень, активізувало появу інновацій.

Серед таких у досліджуваній період виокремлюємо активізацію фонем [ф'], [к'], [х'], що перебувають на периферії фонологічної системи, динамізацію звука [дж] з появою великої кількості англізмів. Новим явищем виокремлюємо зміну артикуляції [л]→[ў] та появу нетипового для болгарської мови [w], різке збільшення сполучень голосних у різних позиціях у слові.

До зрушень, що відбулися у графіці, належить збільшення графічно неадаптованих слів та загалом використання латинської графіки в кириличному тексті, комбінування двох графік, навіть у межах одного слова, а також часткова легалізація оригінальної (латинської) графіки у передачі деяких відомих широкому загалу власних назв.

Інновацією на морфологічному рівні, на появу якої беззаперечний вплив у досліджуваній період мають нові запозичення з англійської мови, є становлення флексії *-ове* повноцінним граматичним показником багатоскладових іменників чоловічого роду у творенні цими іменниками форм множини.

У низці запозичених лексичних інновацій виокремлюємо як нові чи активізовані на сучасному етапі розвитку болгарської мови повторювальні префікси постпозитивні компоненти, що починають брати активну участь у сучасних процесах болгарського словотворення, наприклад: *євро-*, *арт-*, *гейм-*, *денс-*, *кибер-*, *нет-*, *сайбър-*, *смайт-*, *стрийт-*, *тійн-*, *топ-*, *уб-*, *хай-*, *хаус-*, *хеви-*, *хит-*, *хипер-*, *е-*, *м-*; *-бізнес*, *-бос*, *-ленд*, *-терапия*, *-туризм*, *-фест*, *-гейт*, *-холик*, *-хोलізм*. Кількісне зростання лексичних запозичень із компонентом *-инг* дає йому потенційні можливості набути статусу суфікса. Активізацію суфікса *-инг*: *купонинг*, *ядинг*, *правинг*, *играинг*, *пейкинг*.

Ще однією важливою словотвірною інновацією є активізація композиції як способу словотвору та значна популярність у мові двокомпонентних одиниць з інтернаціональним компонентом (переважно англізмом) в препозиції. Динаміка їх надходження та велика кількість таких одиниць привела до варіантності в правописі, а відтак і до дискусій щодо їхнього трактування: як складних слів чи словосполучень. Неузгодженість позицій учених щодо кваліфікації таких утворень спричинена тим, що сучасна орфографічна норма допускає їх двояке написання – разом та окремо.

8. Процес запозичення іншомовної лексики відбувається безперервно, тому дослідження, пов'язані із надходженням, ужитком, функціонуванням, адаптацією лексичних інновацій у болгарській мові, є актуальними завжди.

Важливим кроком у подальшому дослідженні вважаємо спостереження за нетиповими явищами, зрушеннями, інноваційними змінами, конкурентними варіантними формами запозичених слів з метою їх опису та невідкладного унормування багатьох коливань у правописі та граматиці.

Актуальним з точки зору фонетики та фонології буде спеціальне дослідження нових звуків, що з'явилися на болгарському мовному ґрунті під іншомовним впливом. Детального фонетичного та соціолінгвістичного вивчення потребує також явище зрушення в артикуляції болгарського [л]→[љ].

Перспективним у подальшому, вважаємо, вивчення словотворчого потенціалу нових запозичень, спостереження за словотворчою активністю виокремлених нових компонентів, виокремлення нових формантів. Важливим також буде вивчення семантичного розвитку лексичних інновацій та особливостей їх функціонування в сучасній болгарській мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

І. Спеціальна література

1. Аврамова, Ц. Адаптация и деривация (върху материал от българския и чешкия език) / Цветанка Аврамова // Словообразуване и лексикология. Доклади от Десетата междунар. конф. на Комисията по славянско словообразуване при Междунар. комитет на славистите, (София, 1–6 октомври 2007 г.) / съст. Василка Радева [и др.]. – София : Унив. изд-во „Св. Климент Охридски”, 2009. – С. 313–322.
2. Аврамова, Ц. За статута на някои морфемни при адаптирането на чужди глаголи в българския език в съпоставка с чешки (върху материал от най-новата лексика) / Цветанка Аврамова // Отговорността пред езика.– Шумен : Унив. изд-во. „Епископ Константин Преславски”, 2009. – Кн. 2. – С. 221–227.
3. Аврамова Ц. Нови думи, производни от имена на политици, в българския език / Цв. Аврамова // Език, морал, отговорност : сб. в чест на 70-годишнината на Василка Радева / [състав. и науч. ред. В. Миланов, Н. Михайлова-Сталянова]. – София : Унив. изд-во “Св. Климент Охридски”, 2011. – С. 127–132.
4. Аврамова Ц. Прояви на интернационализацията в словообразуването на българския книжовен език / Цветанка Аврамова // Przejawy internacjonalizacji w językach słowiańskich / red. nauk. Elena Koriakowsewa. – Siedlce : Wyd-wo Akademii Podlaskiej, 2009. – S. 77–88.
5. Аврамова Ц. Словообразователни тенденции при съществителните имена в българския и чешкия език в края на ХХ век / Цветанка Аврамова. – София : Heron Press, 2003. – 260 с.
6. Аврамова Ц. Отново по въпроса за границата между сложна дума и словосъчетание (върху материала от най-новата българска лексика) / Цветанка Аврамова, Петя Осенова // Littera Scripta Manet : сб. в чест на 65-годишнината на проф. Василка Радева / съст. Юлияна Стоянова [и др.]. – София : Унив. изд-во “Св. Климент Охридски”, 2005. – С. 346–358.

7. Ажнюк Б. М. Англiзми в сучасній українській, російській і чеській мовах / Богдан Ажнюк // Мовознавство. – 2008. – № 2-3. – С. 190–207.
8. Акуленко В. В. Вопросы интернационализации словарного состава языка / Валерий Акуленко. – Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1972. – 216 с.
9. Акуленко В. В. Основные этапы интернационализации словарного состава славянских языков / Валерий Акуленко // Слов'янське мовознавство : доп. на X Міжнар. з'їзді славiстів. – К. : Наук. думка, 1988. – С. 148–167.
10. Албул О. А. Граматичне освоєння запозичених іменників у верхньолужицькій, болгарській та українській мовах (на прикладі категорії роду) / Ольга Албул, Ольга Сорока // Питання сорабістики. – Львів ; Будишин, 2005. – С. 175–179.
11. Албул О. А. Тенденція до інтернаціоналізації у болгарській мові у минулому та на сучасному етапі розвитку (фонетико-фонологічний аспект, графіка) / Ольга Албул, Ольга Сорока // Вісник Львів. ун-ту. Серія філол. – 2009 – № 48. – С. 240–246.
12. Алексиева Н. Активната роля на националния език при чуждоезиково влияние / Невена Алексиева // Националният език в условия на чуждоезикови влияния и глобализация. – София, 2006. – С. 78–83.
13. Алексиева Н. Граматически и семантични фактори при определяне рода на английските заемки в българския език / Невена Алексиева // Бюлетин за съпоставително изследване на българския език с други езици. – 1977. – Г. 2. – № 4–5. – С. 44–54.
14. Алексиева Н. Дансинг, кърпинг, паркинг – кои са английските преводни еквиваленти / Невена Алексиева // Чуждоезиково обучение. – 1988. – Кн. 4. – С. 43–45.
15. Алексиева Н. Лексикографският проект европейските англицизми в българското участие в него / Невена Алексиева // Интеркултурна комуникация : научна конф. на млади учени в ФКНФ, 2004. – София : Св. Климент Охридски, 2007. – С. 44–50.

16. Алексиева Н. Синхронни и диахронни английски заемки в българския език / Невена Алексиева // Втори международен конгрес по българистика : доклади. – София : БАН, 1989. – Т 4. – С. 292–297.

17. Алексиева Н. Социолингвистични фактори, променили значенията на някои английски заемки в българския език / Невена Алексиева // Проблеми на сорциолингвистиката. – София, 1988. – № 2. – С. 150–158.

18. Андрейчин Л. За ролята на руския език от съветската епоха за развоя на съвременния български език / Любомир Андрейчин // Помагало по българска лексикология. – София : Наука и изкуство, 1979. – С. 191–194.

19. Андрейчин Л. Из историята на нашето езиково строителство [Електронний ресурс]. – Режим достъпу: http://promacedonia.com/la/la3_11.html

20. Андрейчин Л. Основна българска граматика / Любомир Андрейчин. – София : Хемус, 1944. – 559 с.

21. Атанасова А. За една от проявите на тенденцията към национализация в българския език / Атанаска Атанасова // Българистични четения – Сегед 2015. Междунар. научна конф. (Сегед, Унгария, 11–12 юни 2015 г.) / Szerkesztők : Balázs L. Gábor Farkas Baráthi Mónika Majoros Henrietta. – Szeged : JATEPress, 2016. – С. 53–60.

22. Атанасова А. За правописа на някои форми при съществителни от чужд произход със завършек -ъл / Атанаска Атанасова // Български език. – 2012. – Год. 59. – Кн. 1. – С. 99–102.

23. Атанасова А. Съществителните имена от чужд произход със завърше -ър в съвременния български книжовен език с оглед на правописа им. Атанаска Атанасова // Štefan Peciar a moderná lexikografia : zborník k 100. výročiu narodenia Štefana Peciara; [ed. Slavomír Ondrejovič, Lucia Satinská, Júlia Vrábľová]. – Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2014 – S. 9–17.

24. Бабов К. Международна лексика от гръцки и латински произход, възприета в български книжовен език чрез руски език / Кирил Бабов // Славистични изследвания. – 1973. – Кн. 3. – С. 136–143.

25. Байрамова М. Хиперизмите – чуждици (главно с оглед езика на медиите) / Мая Байрамова // Медиите и езикът. – София, 1999. – С. 122–129.

26. Балкански Т. Японизмите в съвременната българска лексика / Тодор Балкански, Кенджи Тераджима, Юко Мураками // Съпоставително езикознание. – 1986. – Бр. 2. – С. 44–50.

27. Балтова Ю. За адаптацията и “модата” при употребата на чуждоезиковите заемки в българския език / Юлия Балтова // Езикът на науката и науката за езика. Юбилеен сб. в чест Мария Попова / науч. ред. Е. Петкова, М. Михайлова-Паланска, С. Колковска. – София : Изд-во на БАН “Марин Дринов”. – С. 330–338.

28. Барболова З. Езикът и глобализацията / Зоя Барболова // Националният език в условията на чужди влияния и глобализация : Доклади от научн. конф., посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Стефан Младенов (София, 28–29 юни 2005). – София : СУБ, 2006. – С. 119–124.

29. Березовенко А. В. Лексичні інновації (на матеріалі болгарської мови 80-х років) / А.В. Березовенко. – К. : ИК Київ. ун-т, 1998. – 189 с.

30. Березовенко А. В. Лексичні інновації в сучасній болгарській мові (на матеріалі 80-х років) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.03 „Слов’янські мови” / А. В. Березовенко. – К., 1993. – 16 с.

31. Благоева Д. Аспекти на калкирането в най-новия период от развитието на българския език / Диана Благоева. – София : ИК „Галик”, 2005. – 106 с.

32. Благоева Д. Динамика в концептосфера «Общество и политика» в края на ХХ и началото на ХХІ век (върху материала на български и чешки езиков материал) / Диана Благоева // Проблеми на неологията в славянските езици / БАН, Институт за български език “Проф. Любомир Андрейчин” / ред. Благоева Д., Колковска С., Лишкова М. – София : Академично изд-во “Проф. Марин Дринов”, 2013. – С. 277–319.

33. Благоева Д. Експресивен потенциал на новата българска лексика / Диана Благоева // Български език / гл. ред. проф. Вл. Мурдаров. – 2012. – Год. 59. – Кн. 4. – С. 7–16.

34. Благоева Д. За една словообразователна иновация в българския език (в славянски контекст) / Диана Благоева, Сия Колковска // Лексикографията в началото на XXI век : доклади от Седмата междунар. конф. по лексикография и лексикология / състав. Д. Благоева, С. Колковска, (София, 15–16 октомври 2015 г.). – София : ИК «Проф. Марин Дринов», 2016. – С. 484–490.

35. Благоева Д. Корпусният подход в българската лексикография – практика и перспективи / Диана Благоева, Сия Колковска // Съвременни методи и подходи в лексикографската практика : сб. студии и статии. – София : Авангард Прима, 2011. – С. 7–45

36. Благоева Д. Неологизация в областта на обществено-политическата лексика в българския и чешкия език / Диана Благоева // Славянските езици отблизо : сб. в чест на 70-годишнината на доцент Янко Бъчваров / съст. М. Младенова, Р. Железарова. – София : Унив. изд-во, 2013. – С. 251–257.

37. Благоева Д. Неологизмите в съвременния български език / Диана Благоева // Български език и литература. – 2006. – № 6. – С. 16–25.

38. Благоева Д. Нова глаголна лексика в българския език / Диана Благоева // В търсене на смисъла и инварианта : сб. в чест на проф. Дина С. Станишева. София : Университетско изд-во „Св. Климент Охридски“. – 2008. – С. 79–90.

39. Благоева Д. Съвременни подходи в българската неография (проблеми и перспективи) / Диана Благоева // Български език / гл. ред. проф. Вл. Мурдаров. – 2008. – Год. 55. – Кн. 1. – С. 5–14.

40. Благоева Д. Типология на новата лексика от чужд произход в българския език / Диана Благоева // Български език и литература / гл. ред. проф. Маргарита Георгиева. – 2013. – Год. 55. – Кн. 6. – С. 539–546.

41. Бобчева И. Английските заемки в българския език [Електронен ресурс] / Ивелина Бобчева // Научните трудове на русенския университет. – Русе, 2008. – Сер. 9. – Т. 47. – С. 67–68. – Режим достъпу: <http://conf.ru.acad.bg/bg/docs/cp/9/9-13.pdf>.

42. Бонджолова В. Нови дрехи – нови думи / Валентина Бонджолова // Тело и одело у култури срба и бугара. / Тяло и дрехи в културата на сърби и българи. – Ниш : Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2010. – С. 23–31.

43. Бонджолова В. Туитът като медиен жанр и неговите езикови особености / Валентина Бонджолова // Българистични проучвания. Т. 12. Актуални проблеми на българистиката и славистиката. – Велико Търново : УИ „Св. св. Кирил и Методий”, 2012. – С. 53–70.

44. Босилков Д. Заемки, чуждици, недоразумения (въз основа на материал от английски) / Д. Босилков // 1300 години българска държава. – Велико Търново, 1982. – С. 131–138.

45. Бояджиев Т. Българска лексикология : монография / Тодор Бояджиев. – София : Аноубис, 2007. – 368 с.

46. Бояджиев Т. Динамични процеси в лексикалния състав на българския език / Тодор Бояджиев // Българистични студии. – София : Унив. изд-во «Св. Климент Охридски», 1995. – С. 7–17.

47. Бояджиев Т. Езикова ситуация у нас в исторически и съвременен план и европейската езикова политика / Тодор Бояджиев // Български език. – София : Марин Дринов, 2008. – Год. 55. – Кн. 2. – С. 5–20.

48. Бояджиев Т. Езикова ситуация у нас в исторически и съвременен план и европейската езикова политика [продължение от кн. 2/2008] / Тодор Бояджиев // Български език. – София : Марин Дринов, 2008. – Год. 55. – Кн. 3. – С. 5–28.

49. Бояджиев Т. За лексиката от чужд произход в книжовния български език / Тодор Бояджиев // Български език. – София, 1999. – Т. 19. – С. 403–407.

50. Бояджиев Т. Националният език в условията на чуждоезиковото влияние и глобализация / Тодор Бояджиев // Националният език в условията на чужди влияния и глобализация : Доклади от научн. конф., посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Стефан Младенов (София, 28–29 юни 2005). – София, СУБ, 2006. – С. 56–66.

51. Бояджиева Е. Заемките в българския език обогатяване или обезличаване? // Ели Бояджиева // Националният език в условията на чужди влияния и

глобализация : сб. от научна конф., посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Ст. Младенов. – София : Изд-во на Съюза на учените в България, 2006. – С. 268–276.

52. Брезински С. Чуждите думи в българския език днес / Стефан Брезински // Българистични студии. – София : УИ “Св. Климент Охридски”, 1995. – С. 29–34.

53. Брезински С. Шоу, лоби, диско / Стефан Брезински // Вечерни новини. – Благоевград, 1980. – Бр. 94. – С. 2.

54. Буров С. Граматически род и референция на пола / Стоян Буров ; съст. Д. Кенанов, Ц. Иванов // Българистични проучвания : междунар. семинар по български език и култура. – Велико Търново, 1997. – С. 11–18.

55. Буров С. За граматическата характеристика на една група съществителни от чужд произход с форма на -и в съвременния български език / Стоян Буров // Проглас. – Велико Търново, 1997. – № 3–4. – С. 3–14.

56. Буров С. Иновациите в граматиката на съвременния български език – банални неправилности или тенденции в развитието / Стоян Буров // Трети конгрес по българистика. Секция “Български език”. Подсекция “Съвременен български език. Норма, комуникации, менталност”, (София 23–26 май 2013 г.) / съст. С. Живков, К. Алексова. – София, 2014. – С. 29–55.

57. Буров С. По въпроса за морфологичните особености на някои типове сложни съществителни от мъжки род / Стоян Буров // Език и литература. – 1987. – № 1. – С. 77–86.

58. Буров С. Система на граматическия род и определителния член в съвременния български език / Стоян Буров // Език и литература. – 1998. – № 3–4. – С.150–169.

59. Буров С. Форми и значение на съществителното име (с оглед предимно на категорията число) / Стоян Буров. – Велико Търново : ПИК, 1996. – 200 с.

60. Българистични четения – Сегед 2015. Междунар. научна конф. Сегед, Унгария, (Szeged, 11–12 юни 2015 г.) / Szerkesztők : Balázs L. Gábor Farkas Baráthi Mónika Majoros Henrietta. – Szeged : JATEPress, 2016. – 488 с.

61. Българска лексикология и фразеология. Т. 1. Българска лексикология. под научната ред. на Е. Пернишка, Л. Крумова-Цветкова. София : БАН, 2013. – 788 с.

62. Български език / red. nauk. Stefana Dimitrova. – Opole : Uniwersytet Opolski. Instytut Filologii Polskiej, 1997. – 272 s.

63. Валтер Х. Размисли за новите български “съставни названия” с англицизми и лексикографията / Х. Валтер // Проф. Д-р Върбан Въртов 70 години Юбилеен сборник. – Велико Търново : УИ “Св. св. Кирил и Методий”, 2011. – С. 409–418.

64. Ванков Л. Ранните заемки от английски език в български / Любомир Ванков // Годишник на СУ факултет по западни филологии. – София, 1972. – Т. 66. – Год. 1971. – С. 297–320.

65. Ванков Л. Ранните заемки от френския език в български (анализ на лексикалния материал 1857–1870) / Любомир Ванков // Годишник на СУ факултет по западни филологии. – София : Наука и изкуство, 1967. – Т. 61. – Год. 1967. – С. 279–353.

66. Вачков В. Европрилагателни : възникване, строеж, правопис / Веселин Вачков, Кина Вачкова // Български език. – 1999/2000. – Год. 48. – Кн. 4–5. – С. 157–161.

67. Вачков В. Именен род на англицизмите в български, чешки и словашки / Веселин Вачков // 25 години Шуменски университет : юбилейна науч. конф. Т. 1. – Шумен : УИ “Еп. Константин Преславски”, 1998. – С. 41–49.

68. Вачков В. Словообразуване и аналитизъм (Типологична обусловеност на някои словообразователни процеси в съвременния български език) / Веселин Вачков, Кина Вачкова // Славянска филология. Т. 22 : доклади за XII Международен конгрес на славистите. – София, 1998. – С. 95–101.

69. Вачков В. Формални модели на родова адаптация на субстантивните заемки от английския в българския и в чешкия език / Веселин Вачков // Съпоставително езикознание. – 1997. – Т. 22. – № 2. – С. 19–25.

70. Вачков В. Евролингвистични иновации в славянските стандартни езици / Веселин Вачков, Кина Вачкова // Славянска филология. Т 23 : доклади и статии от XIII междунар. конгрес на славистите. – София, 2003. – С.122–131.

71. Вачкова К. Интернационализационни процеси в българския език от края на XX век / К. Вачкова // *Internacionalizácijska v súčasných slovanských jazykoch: za a proti* / [ed. Jan Bosák]. – Bratislava : Veda Vydavateľ'stvo slovenskej akademievied, 1999. – S. 59–66.

72. Велева М. За вариантите от типа хотспоти – хотспотове в съвременния български език / Милена Велева // Български език. – 2008. – Год. 55. – Кн. 4. – С. 97–101.

73. Венедиктов Г. К. Относно формата за множественото число на някои типове многосрични съществителни от мъжки род в български език / Г. К. Венедиктов // Език и литература. – 1985. – Год. 40. – № 3. – С. 89–95.

74. Виденов М. Практическа социоллингвистика: отговори на актуални езикови въпроси / Михаил Виденов. – София : Просвета, 1994. – 168 с.

75. Виденов М. Социоллингвистика и комуникация или размисли на социоллингвиста, породени от надписите по софийските улици. / М. Виденов // Проблеми на социоллингвистиката : материали от четвъртата конфер. по социоллингвистика, (София, 9–12 септември 1993 г.). Т. 4. Социоллингвистика и комуникация – София : Изд-во Междунар. социоллингвистично дружество, 1995. – С. 94–96.

76. Виденов М. Увод в социоллингвистиката / Михаил Виденов. – София : Делфи, 2000. – 324 с.

77. Воденичаров П. Социоллингвистика. Критика на езиковите идеологии и идентичности / Петър Воденичаров. – София : СЕМА РЩ, 2003. – 214 с.

78. Вългенов М. За някои преходни чужди думи в речника на българския език / М. Вългенов // Български език. – 1965. – № 4–5. – С. 72.

79. Върбан В. Лексикология на българския език / Върбан Върбан. – Велико Търново : Абагар Велико Търново, 1998. – 424 с.

80. Вѣтов В. Фонетика и лексикология на българския език / Върбан Вѣтов. – Велико Търново, 1995. – 480 с.

81. Гайдарова Т. Новото в Новия български правописен речник. Съвременни проблеми на книжовната норма и анализ на развитието ѝ в нормативните правописни речници 1983–2012 година / Теофана Гайдарова. – Пловдив : Контекст, 2015. – 288 с.

82. Генов-Пухалева И. За новите значения на прилагателното европейски в няколко европейски езика (български, полски, гръцки) / Илияна Генов-Пухалева // Славяните и Европа / съст. М. Младенова, Е. Дараданова. – София : Херон Прес, 2007. – С. 56–62.

83. Георгиев Б. За правилното ударение на някои заемки в българския език / Борислав Георгиев // Български език. – 1983. – Год. 33. – Кн. 3. – С. 219–220.

84. Георгиев С. Лексикология на българския книжовен език / Ст. Георгиев, Р. Русинов. – Велико Търново : АБАГАР, 1996. – 317 с.

85. Гочев Г. Розбіжності болгарської і української лексики з точки зору категорії роду / Г. Гочев, М. Ярмолюк // Проблеми слов'язнавства. – 1991. – № 43. – С. 24–27.

86. Грабовски И. Асимилация на някои английски заемки в българския език / Ивон Грабовски // Втори междунар. конгрес по българистика : доклади. – София, 1989. – № 4. – С. 274–279.

87. Граматика на съвременния български книжовен език : в 3 т. Т. 1. Фонетика / Тодор Бояджиев и авт. колектив ; гл. ред. Стоян Стоянов. – София : Изд. БАН, 1982. – 350 с.

88. Граматика на съвременния български книжовен език : в 3 т. Т. 2. Морфология / Любомир Андрейчин и авт. колектив ; гл. ред. Стоян Стоянов. – София : Изд. БАН, 1983. – 512 с.

89. Григорова Б. Как носителите на българския език оценяват думите като чужди или родни / Боряна Григорова // Български език. – 1997. – Т. 3. – Кн. 1–2. – С. 35–37.

90. Гутшмидт К. Общие тенденции и специфические формы их реализации в современных славянских языках / Карл Гутшмидт // *Jazykovedný časopis*. 49. – Bratislava, 1998. – № 1–2. – С. 15–26.

91. Гутшмидт К. Тенденция интернационализации в современных славянских литературных языках – отражения поверхностные и глубинные / Карл Гутшмидт // *Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti* / [ed. Jan Bosák]. – Bratislava : Veda Vydavateľ'stvo slovenskej akademie vied, 1999. – S. 9–17.

92. Данчев А. Англицизмите в българския език / Андрей Данчев // *Съпоставително езиковедие*. – 1981. – № 3–5. – С. 190–204.

93. Данчев А. Българска транскрипция на английски имена / Андрей Данчев. – 4-то изд. – София : Изток-Запад, 2010. – 445 с.

94. Данчев А. Българска транскрипция на английски имена: теория и практика / Андрей Данчев. – София : Народна просвета, 1977. – 223 с.

95. Данчев А. Лексика та от английски произход в новия речник на чуждите думи в българския език / Андрей Данчев // *Български език*. – 1983. – № 4. – С. 363–368.

96. Данчев А. Социолингвистични аспекти на англо-българските езикови контакти / Андрей Данчев // *Проблеми на социолингвистиката*. – 1988. – № 2. – С. 88–107.

97. Дачкова Л. Някои тенденции в процеса на заемане на чужди думи в съвременния български език / Л. Дачкова // *Чуждоез. обуч.* – 1997. – № 1–2. – С. 34–40.

98. Дачкова Л. Трилър, екшън, хит, хевиметъл. Това на български ли е? / Лидия Дачкова // *Проблеми на социолингвистиката*. Т. 4. Социолингвистика и комуникация : материали от четвъртата конф. по социолингвистика, (София 9–12 септември 1993 г.). – София : Изд. Международ. социолингвистично дружество, 1995. – С. 101–105.

99. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. – К. : Видавн. дім Д. Бураго, 2008. – 336 с.

100. Добрева Д. Заемките от английски произход в българската терминология по хранене на селскостопански животни / Денка Добрева // Теория на научния и научнотехническият текст : втора Национална конф. с междунар. участие. – София, 1986. – С. 17–27.

101. Добрева Д. Използване на метод “допитване” при предаване на английския суфикс -er, на български език / Денка Добрева // Проблеми на социалингвистиката. 2. – София, 1990. – С. 72–83.

102. Железарова Р. Как идват заемките от английски в славянските езици / Радост Железарова // *Littera Scripta Manet* : сб. в чест на 65-годишнината на проф. Васила Радева. / съст. Юлияна Стоянова, Гургана Дачева, Неда Павлова, Надежда Михайлова, Владислав Миланов. – София : Унив. изд-во “Св. Климент Охридски”, 2005. – С. 642–646.

103. Зацний Ю. А. До проблеми інваріантних запозичень як джерела збагачення розмовної лексики і фразеології сучасної англійської мови / Ю. А. Зацний // Філологічні трактати. – Суми : Вид. СумДУ, 2009. – Т. 1. – № 2. – С. 88 – 94.

104. Зидарова В. Наблюдения върху новите английски заемки и тяхната адаптация към системата на българския книжовен език / Ваня Зидарова // Юбилейни Паисииви четения. Университетът – академична карта на света (Пловдив 3–4 ноември 2011 г.) : научни трудове. – Пловдив, 2012. – Т. 49. – Кн. 1. Сб. А. Филология. – С. 41–49.

105. Зидарова В. Очерк по българска лексикология / Ваня Зидарова. – Пловдив : Пловдивско унив. изд-во, 1998. – 176 с.

106. Иванова Д. К. За икономиката и нейните неологизми / Д. К. Иванова // Славянските езици отблизо : сб. в чест на 70-годишнината на доцент Янко Бъчваров / съст. М. Младенова, Р. Железарова. – София : Унив. изд-во, 2013. – С. 278–285.

107. Илиева-Балтова П. Аспекти на речевата комуникация / П. Илиева-Балтова, А. Предоева, И. Пенкова. – София : Тилиа, 1997. – 286 с.

108. Интернационалните елементи в лексика и терминологија / И. К. Белодед, В. В. Акуленко, А. В. Граур и др. – Х. : Вища шк. ; Изд. при ХГУ, 1980. – 208 с.
109. Йорданова Л. Езикът на промяната / Любима Йорданова. – София : Изд. Буллекс, 1993. – 164 с.
110. Йорданова Л. Неологизмите в българския книжовен език / Любима Йорданова // Въпроси на българската лексикология. – София, 1978. – С. 85–101.
111. Йорданова Л. Неологичните речници – основни принципи, сходства и различия / Любима Йорданова // Български език. – 1992. – Год. 42. – Кн. 6. – С. 479–488.
112. Йорданова Л. Новите думи в съвременния български език / Любима Йорданова. – София : Народна просвета, 1980. – 91 с.
113. Йорданова Д. Неологизмите с английски произход, появили се в българския език през последното десетилетие на XX-ти век и началото на XXI-ви век / Деница Йорданови // Научни трудове на Русенския университет. Русе, 2013. – Т. 52. – Сер. 5.2. – С. 137–140.
114. Калдиева Ст. Множествено число на някои сложни по структура съществителни имена от мъжки род / Ст. Калдиева // Български език. – 1956. – С. 262–263.
115. Карастойчева Цв. Българският младежки говор / Цветана Карастойчева. – София : Народна просвета, 1988. – 224 с.
116. Кацкова Е. Нови италиански и френски думи в българския език / Елвира Кацкова // Въпроси на съвременната българска лексикология и лексикография. – София, 1986. – С.142–146.
117. Кирова Л. Адаптация на новозаети сложни названия в българския и руския език. (Върху материал от специалния език на компютърните технологии) [Електронний ресурс] / Людмила Кирова. – Режим достępu: <http://liternet.bg/publish3/lkirova/e-adaptacia.htm>.
118. Кирова Л. Езикът на BG инфо поколението : монография / Людмила Кирова. – София : ИК “ГАЛИК”, 2010. – 312 с.

119. Кирова Л. Интернационализация на разговорната реч чрез съвременните професионални и социални сленгове (върху материал от компютърния сленг) [Електронний ресурс] / Людмила Кирова. – Режим достępu: <http://liternet.bg/publish3/>.

120. Кирова Л. Компютърна лексика – актуални проблеми и тенденции [Електронний ресурс] / Людмила Кирова // Liternet. – 2004. – № 5 (54). – Режим достępu: <http://liternet.bg/publish3/lkirova/lex-procesi.htm>.

121. Кирова Л. Начини за номиниране в специалния език на компютърните технологии / Людмила Кирова // Националния език в условията на чужди влияния и глобализация : Доклади от научн. конф., посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Стефан Младенов, (София, 28–29 юни 2005). – София : СУБ, 2006. – С. 259–267.

122. Кирова Л. Съвременните прагматични езикови тенденции и словообразуването в българския език / Людмила Кирова // Българистични четения – Сегед 2015. Междунар. научна конфер. (Серед ; Унгария, 11–12 юни 2015 г.) / Szerkesztők: Balázs L. Gábor Farkas Baráthi Mónika Majoros Henrietta. – Szeged : JATEPress, 2016. – S. 161–170.

123. Коваль-Костинська О. К. Про лексико-семантичне й стилістичне освення запозичень у українській, російській, болгарській та чеській мовах / Оксана Коваль-Костинська, Олена Паламарчук // Вісник Київ. ун-ту. Літературознавство. Мовознавство. – 1989. – № 31. – С. 74–79.

124. Коларова М. Някои нови словообразователни модели в българския език, стимули рани от процеса на композиция в английския / Мария Коларова // Националния език в условията на чужди влияния и глобализация : Доклади от научн. конф., посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Стефан Младенов, (София, 28–29 юни 2005). – София : СУБ, 2006. – С. 314–318.

125. Колев Д. Лексикографското отразяване на новата лексика от областта на спорта в българския и чешкия език / Димитър Колев // Лексикографията в началото на XXI век : доклади от Седмата междунар. конф. по лексикография и

лексикология / състав. Д. Благоева, С. Колковска, (София, 15–16 октомври 2015 г.). – София : ИК «Проф. Марин Дринов», 2016. – С. 547–550.

126. Колковска С. Динамика и утвърждаване на новите лексикални значения в българския език / Сия Колковска // Български език. – 2008. – № 1. – С. 15–25.

127. Колковска С. Нови метафорични и метонимични значения в българския език, възникнали при съществителни имена / Сия Колковска // Български език. – 2012. – № 4. – С. 17–28.

128. Колковска С. Тенденциите към интернационализация и национализация в новата българска икономическа терминология / Сия Колковска // Националният език в условията на чужди влияния и глобализация : сб. от научна конф., посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Ст. Младенов. – София : Изд-во на Съюза на учените в България, 2006. – С. 190–212.

129. Коломієць В.Т. Розвиток лексики слов'янських мов у післявоєнний період / Віра Титівна Коломієць. – К. : Наук. думка, 1973. – 304 с.

130. Корбет Г. Типология родових систем / Гревил Корбет // Вопросы языкознания. – 1992. – № 3. – С. 21–30.

131. Костадинова П. Субкатегоризацията на рода – формални, семантични или формално-семантични критерии / Петя Костадинова // Български език. – 1994. – № 5–6. – С. 465–474.

132. Костадинова П. Съвременния български стандартен език – между глобализацията и локализацията / Петя Костадинова // Националният език в условията на чужди влияния и глобализация : Доклади от научн. конф., посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Стефан Младенов, (София, 28–29 юни 2005). – София : СУБ, 2006. – С. 340–353.

133. Костова Н. Лексикографско представяне на глаголните неологизми / Надежда Костова // Лексикографията в началото на XXI век : доклади от Седмата междунар. конф. по лексикография и лексикология / състав. Д. Благоева, С. Колковска, (София, 15–16 октомври 2015 г.). – София : ИК «Проф. Марин Дринов», 2016. – С. 531–537.

134. Костова Н. Наблюдения върху нови глаголи и отглаголни съществителни в българския език / Надежда Костова // *Čeština v pohledu synchronním a diachronním. Stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český* / S. Čmejrková, J. Hoffmannová, J. Klímová (eds.). – Praha : Karolinum, 2012. – S. 471–476.

135. Колесник В. До питання про конвергенцію мов Балканського мовного союзу / Валентина Колесник // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Одеса, 2017. – Вип. 10. – 2017 – С. 35–43.*

136. Кочан І. Дослідження іншомовних запозичень в українській мові (історія проблеми, здобутки) / Ірина Кочан // *Вісник Львів. ун-ту. Серія філол. – 2006. – Вип. 38. – Ч. 2. – С. 94–103.*

137. Крумова Л. Някои случаи на колебания в граматичните категории на чуждоезикови имена / Лилия Крумова // *Български език. – 1976. – Кн. 1–2. – С. 113–118.*

138. Крумова-Цветкова Л. За неологизацията в съвременния български език / Лилия Крумова-Цветкова // *Български език. – 2012. – Год. 59. – Кн. 4. – С. 5–6.*

139. Кръстева В. Реактуализация на част от турските заемки в езика на публицистиката – исторически основания и значения / В. Кръстева // *Българския език през XX век / ред. В. Радева. – София : Академично изд-во “Проф. М.Дринов” ; Изд-во “Пенсофт”, 2001. – С. 107–110.*

140. Кювлиева В. Граматичният род на думата аташе / Веса Кювлиева // *Български език. – 1976. – № 5. – С.416–419.*

141. Кювлиева В. Морфологична адаптация и асимилация на турските заемки – съществителни и прилагателни – в български език / Веса Кювлиева // *Известия на ИБЕ. – София, 1980. – Кн. 24. – С. 78–136.*

142. Кювлиева-Мишайкова В. Морфологична адаптация на заемки от международна културна лексика в българския и словашкия език / Веса Кювлиева-Мишайкова // *Общност и многообразие на славянските езици. Академично славистично дружество : сб. в чест на проф. И. Леков. – София, 1997. – С. 241–244.*

143. Лексикографията в началото на XXI век : доклади от Седмата междунар. конф. по лексикография и лексикология / състав. Д. Благоева, С. Колковска, (София, 15 – 16 октомври 2015 г.). – София : ИК «Проф. Марин Дринов», 2016. – 740с.

144. Лесневска Д. Особености на новата българска политическа терминология / Д. Лесневска // Националният език в условията на чужди влияния и глобализация : Доклади от научн. конф., посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Стефан Младенов, (София, 28–29 юни 2005). – София : СУБ, 2006. – С. 238–243.

145. Ликоманова И. Статус заимствования в славянских языках с точки зрения стандартности и разговорности / Искра Ликоманова // Wiener Slawistischer Almanach. – München, 2003. – В. 52. – S. 161–168.

146. Лилова М. Български съответствия на няколко компютърни термина / Мария Лилова // Българска език : списание на Ин-та за български език при БАН. – 2005. – Кн. 1. – С. 114–116.

147. Лилова М. Фонетична и морфологична адаптация на новата лексика от западноевропейските езици в съвременния български книжовен език / Мария Лилова // Българска реч. – 2002. – №. 1. – С. 15–17.

148. Лютакова Р. Морфологична адаптация на английските заемки в българския и румънския език / Румяна Лютакова // Съпоставително езикознание. – 1997. – Кн. 2. – С. 5–18.

149. Лютакова Р. Нова българска и румънска лексика след 1989 г. / Румяна Лютакова. – София : Унив. изд-во „Св. Климент Охридски“, 2018. – 591 с.

150. Марти Р. „Звукова чуждост“ на заемките в българския език / Роланд Марти // Littera Scripta Manet : сб. в чест на 65-годишнината на проф. дфн Васила Радева / съст. Юлияна Стоянова, Гургана Дачева, Неда Павлова, Надежда Михайлова, Владислав Миланов. – София : Унив. изд-во „Св. Климент Охридски“, 2005. – С. 581–592.

151. Миланов В. Език мой, враг мой : Осакатяват ли новите думи речта? [Електронний ресурс] // Dnes.bg. – Режим достępu: <https://dnes.bg>

[//www.dnes.bg/obshtestvo/2016/10/18/ezik-moi-vrag-moi-osakatiavat-li-novite-dumi-rechta.319044](http://www.dnes.bg/obshtestvo/2016/10/18/ezik-moi-vrag-moi-osakatiavat-li-novite-dumi-rechta.319044)

152. Мирчев К. Историческа граматика на българския език / Кирил Мирчев. – София : Наука и изкуство, 1978. – 274 с.

153. Мороховський О.М. Деякі питання теорії запозичень / О. Мороховський // Мовознавство. – 1984. – № 1. – С. 19–25

154. Москов М. Борба против чуждите думи в българския книжовен език / М. Москов. – София : Изд. На БАН, 1958. – 144 с.

155. Москов М. Борба срещу чуждиците – да, но как? / Моско Москов // Проблемите на българската книжовна реч. – София : НИИ, 1974. – С. 169–185.

156. Мосъп Д.Д. Лексикален и семантичен трансфер от английски на български : автореф. за дис. за присъждане на образователната и научна степен «доктор» : 10.03.2013 / Д.Д. Мосъп. – София, 2013. – 22 с.

157. Мосъп Д.Д. Лексикален и семантичен трансфер от английски на български : дис. ... науч. степен «доктор» : 10.03.2013 / Д.Д. Мосъп. – София, 2013. – 183 с.

158. Мурдаров В. Граматически колебания при заетите чужди думи / Владко Мурдаров // Български език. – 2008. – Кн. 3. – С. 106–107.

159. Мурдаров В. “Суадката” детска реч // Още 99 езикови съвета. София : Просвета, 2001. – С. 23–24.

160. Мурдаров В. За правопис на един вид сложни думи / Владко Мурдаров // Български език. – 2011. – № 58, 2. – С. 76–77.

161. Мурдаров В. Родна реч, омайна, сладка... за буквите и хората [Електронний ресурс] // Dnes.bg. – Режим достъпу: <https://www.dnes.bg/obrazovanie/2016/01/25/rodna-rech-omaina-sladka-za-bukvite-i-horata.290807>

162. Мурдаров В. Чужди думи – основа за нови думи в българския език / Владко Мурдаров // Българското словно богатство. – София : Изд-во «Народна просвета», 1982. – С. 98-101.

163. Мучник И. Неизменяемые существительные, их место в системе склонения и тенденции развития в современном русском языке / И. Мучник // Развитие грамматики и лексики современного языка. – М., 1964. – С. 148–180.

164. Националният език в условията на чужди влияния и глобализация : Доклади от научн. конф., посветена на 125-год. от рождението на акад. Стефан Младенов, (София 28–29 юни 2005) / състав. Божилова М.; Захариева Й. състав. ; ред. Пернишка Е. – София : Съюз на учените в България, 2006. – 347 с.

165. Недкова Е. Активни словообразователни средства за адаптиране на английските заемки в българския език / Емилия Недкова // *Internacionalismy v novè slovni zàsobě B : Sbornik přispevků z konference.* – Praha, 2003. – S. 149–156.

166. Недкова Е. Основни тематични области и източници на лексикалните иновации в съвременния български език [Електронний ресурс] / Емилия Недкова // Научни трудове на Русенския университет. – Шумен, 2011. – Т. 50, сер. 6.3. – С. 43–48. – Режим достъпу: <http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp11/6.3/6.3-6.pdf>

167. Нещименко Г. Заимствувания как предмет дискусии / Галина Нещименко // Отговорността пред езика : сб. посветен на 65-годишнината на проф. д-р Кина Вачкова / отг. ред И. Савова. – Шумен : УИ Епископ Константин Преславски, 2009. – Кн. 3. – С. 51–63.

168. Нещименко Г. Заимствувания vs. интернационализми в современной вербальной коммуникации / Галина Нещименко // *Przejawy internacjonalizacji w językach słowiańskich / red. nauk. Elena Koriakowsewa.* – Siedlce : Wyd-wo Akademii Podlaskiej, 2009. – S. 29–44

169. Николова Н. Българският език в условията на българско-турски билингвизъм по време на османското владичество / Надка Николова // Националният език в условията на чужди влияния и глобализация : Доклади от научн. конф., посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Стефан Младенов, (София, 28–29 юни 2005). – София : СУБ, 2006. – С. 125–130.

170. Николова Н. Пуризмът в епохата на българското Възраждане / Надка Николова. – Шумен : Шуменски ун-т “Епископ Константин преславски”, 2016. – 276 с.

171. Ницолова Р. Основни тенденции в развитието на българския печат след 1989 г. / Р.Ницолова // Медиите и езикът им/ни. – София : ЕТО. – С. 114–121.

172. Нишева Б. Музикални неологизми в българския и чешкия език (върху материал от младежките музикални списания) / Божана Нишева // Съпоставително езикознание. – 2001. – № 3. – С. 32–56.

173. Нишева Б. Неографското представяне на постпозитивните словообразователни компоненти в българския и чешкия език (с оглед на съвременната лексикална динамика) / Божана Нишева // Съвременни методи и подходи в лексикографската практика : сб. студии и статии. – София : Авангард Прима, 2011. – С. 142–171.

174. Нишева Б. Речниците на неологизмите и съпоставителното описание на съвременната лексикална динамика (върху български и чешки езиков материал) // Лексикографията в началото на XXI век : доклади от Седмата междунар. конф. по лексикография и лексикология / състав. Д. Благоева, С. Колковска, (София, 15–16 октомври 2015 г.). – София : ИК «Проф. Марин Дринов», 2016. – С. 538–546.

175. Овадиева Б. Чужди термини в областта на машинната обработка на информацията / Беки Овадиева // Български език. – 1977. – № 4. – С. 323–326.

176. Огієнко І. С. Дискурсивні слова турецького походження в текстах сучасних болгарських мас-медіа : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.03 “Словянські мови” / І. С. Огієнко . – К., 2009. – 20 с.

177. Онхейзер И. Интернационализмы в словаре и тексте / I. Ohnheiser // *Internacionalizmy v nové slovní zásobě: sborník příspěvků z conference* (Praha, 16–18. Června 2003). – Praha : Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2003. – S. 115–125.

178. Пантелеева Хр. За заемките с оглед на съвременната българска езикова ситуация / Христина Пантелеева // Националният език в условията на чужди влияния и глобализация : Доклади от научн. конф., посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Стефан Младенов, (София, 28–29 юни 2005). – София : СУБ, 2006. – С. 243–252.

179. Пантелеева Хр. По въпроса за нормата (кодификацията) в речника (лексиката) на съвременния български книжовен език / Христина Пантелеева // Българския език през XX век / под. ред. проф. В. Радева. – София : Академично изд-во “Проф. Марин Дринов” ; Изд-во “Пенсоф”, 2001. – С. 36–39.

180. Парашкевов Б. Немски, нидерландски и скандинавски заемките в български език / Борис Парашкевов // Съпоставително езикознание. – 1981. – № 3–5. – С. 180–190.

181. Парашкевов Б. От дума на дума. Занимателна лексикология / Борис Парашкевов. – София : Изток-Запад, 2017. – 364 с.

182. Парашкевов Б. Словообразователни парадигми при интернационализмите / Борис Парашкевов // Съпоставително езикознание. – 1990. – № 4–5. – С. 248–252.

183. Парзулова М. Влиянието на промените в постоталитарното общество върху българския език / Марияна Парзулова. – Велико Търново : ИК “Знак94”, 1999. – 84 с.

184. Парзулова М. Интернационализмите в българския език в периода на демократичните промени / Марияна Парзулова // *Internacionalizmyv novéslovní zásobě : sborník příspěvků zkonference, (Praha, 16–18 června 2003)*. – Praha, 2003. – S. 166–173.

185. Парзулова М. Неологизмите в съвременния български език / Мариана Парзулова. – Бургас : Димант, 2001. – 94 с.

186. Патев П. Морфологична асимилация на френските думи в български език / Павел Патев // Годишник на Софийския ун-т. – 1970. – Т. 14. – Год. 1970/71. – С. 263–329.

187. Патев П. Фонетична адаптация на френските думи в български език / Павел Патев // Годишник на Софийския ун-т. – 1967. – Т. 61. – № 2. – С. 267–316.

188. Пашов П. Наблюдение върху граматически род в българския и испанския език / П. Пашов // Годишник на Софийския ун-т. – 1965. – Т. 59. – С. 87–132.

189. Пернишка Е. Асистемни иновации при детерминацията в съвременния български език – за или против? / Емилия Пернишка // Езиковедски изследвания.

В памет на проф. Русин Русинов : нац. науч. конф. – 70 години от рождението проф. Р. Русинов, (Велико Търново, 1–2 юни 2000 г.). – Велико Търново, 2001. – С. 69–74.

190. Пернишка Е. Новата лексика в българския език – огледало на общественения живот / Емилия Пернишка // Български език и литература / гл. ред. Вл. Атанасов. – 2010. – № 3. – С. 3–15.

191. Пернишка Е. Съвременните български неологизми и езиковата система / Емилия Пернишка // Лексикографията в европейското културно пространство: материали от Петата национална конф. с международ. участие по лексикография и лексикология, (София, 19–20 октомври 2009 г.). – Велико Търново : Знак '94, 2010.

192. Пернишка Е. Тенденция за интернационализация и за запазване на националната идентичност в българската лексика от битовата концептосфера (в периода 1990–2004) / Емилия Пернишка // Националният език в условията на чужди влияния и глобализация : Доклади от научн. конф., посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Стефан Младенов, (София, 28–29 юни 2005). – София : СУБ, 2006. – С. 148–159.

193. Пехливанова П. Новата история на три чужди думи в българския език (презентация, промоция и акция) [Електронен ресурс] / Пенка Пехливанова. – Режим достъпу: <https://liternet.bg/publish29/penka-pehlivanova/tri-chuzhdi-dumi.htm>

194. Платонова И. За процесите на адаптация и интеграция на новите англицизми (и интернационализми с английски произход) в българския език / Ирина Платонова // Лексикографията в началото на XXI век : доклади от Седмата международ. конф. по лексикография и лексикология, (София, 15–16 октомври 2015 г.) / състав. Д. Благоева, С. Колковска. – София : ИК «Проф. Марин Дринов», 2016. – С. 461–468.

195. Попазова М. Проблеми збереження кирилиці у зв'язку зі вступом Болгарії до Європейського Союзу / Марія Попазова // Проблеми слов'язознавства. – 2010. – Вип. 59. – С. 280.

196. Попова М. Словообразователна мотивираност на чуждите термини / Мария Попова // Актуални проблеми на българското словообразуване. – София : Акад. изд. “Проф. Марин Дринов”, 1999. – С. 94–102.

197. Попова М. Термини “адаптация” и “интеграция” при интернационалните заемки / Мария Попова // *Internacionalizmy v nové slovní zásobě : sborník příspěvků z conference* (Praha, 16–18. Června 2003). – Praha : Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2003. – S. 141–148.

198. Попова М. Терминологични проблеми на глобализацията в българския език / Мария Попова // Националният език в условията на чужди влияния и глобализация : Доклади от научн. конф., посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Стефан Младенов, (София, 28–29 юни 2005). – София : СУБ, 2006. – С. 161–166.

199. Проблеми на неологията в славянските езици / БАН, Институт за български език “Проф. Любомир Андрейчин” ; ред. Благоева Д., Колковска С., Лишкова М. – София : Академично изд-во “Проф. Марин Дринов”, 2013. – 358 с.

200. Радева В. Българска лексикология и лексикография / Василка Радева. – София : Унив. изд-во “Св. Климент Охридски”, 2017. – 429 с.

201. Радева В. Словообразуването в българския книжовен език / Василка Радева. – София : Университетско издателство “Св. Климент Охридски”, 1991. – 226 с.

202. Ридел С. Неологизмите в езика на българския периодичен печат / Сабине Ридел // Български език. – 1995. – Кн.4. – С. 297–312.

203. Селимски Л. Прояви на тенденция към интернационализация / Лудвиг Селимски // *Słowotwórstwo // Nominacja. Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich* / red. I. Ohnheiser. – Opole : Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej i Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2003. – С. 103–126.

204. “Случаят” Ото Кронштайнер и кирилицата, българистиката, малките филологии / Иван Радев състав. и др. – Велико Търново : Университетско изд-во “Св. св. Кирил и Методий”, 2002. – 144 с.

205. Смирнов Л. Н. Общее и специфическое в процессах интернационализации в славянских литературных языках на современном этапе их развития / Л. Н. Смирнов, Г. К. Венедиктов, М. И. Ермакова, Ю. Е. Стемковская // Славянское языкознание. XII междунар. съезд славистов. Краков, 1998 : доклады российской делегации. – М. : Наука, 1998. – С. 521–535.

206. Смирнов Л. Н. Опыт характеристики тенденций демократизации и интернационализации в современных славянских литературных языках / Лев Николаевич Смирнов // Функционирование славянских литературных языков в социалистическом обществе / отв. ред. Л. Н. Смирнов. – М. : Наука, 1988. – С. 6–41.

207. Сорока О. За едно фонетично явление в съвременната българска разговорна реч през ухото на чужденеца / Ольга Сорока // Проблемите на устната комуникация : IX Междунар. науч. конф. 28–29 окт. 2011 г. / отв. ред. М. Илиева. – Велико Търново : Унив. изд. “Св. Св. Кирил и Методий”, 2013. – Кн. 9. – Ч. I – С. 104–122.

208. Сорока О. Интернационализация на речниковия състав на съвременния български и украински език / Ольга Сорока // Истина, мистификация, лъжа в славянските езици, литератури и култури : сб. с доклади от Десетите национални славистични четения, посветени на 90-годишнина от рождението на проф. Светомир Иванчев, (София, 22–24 април 2010). – София : ЛЕКТУРА, 2011. – С. 299–307.

209. Сорока О. Б. Італійські новозапозичення у сучасній болгарській мові / Ольга Сорока // Матеріали V Міжнар. наук.-метод. семінару з болгарської мови, літератури, культури та історії : [збірник тез], (Бердянськ, 19–20 трав. 2015 р.) / [відп. ред. О. П. Колінько]. – Бердянськ : БДПУ, 2016. – С. 28–30.

210. Сорока О. Б. Неозапозичення в інформаційному дискурсі сучасної болгарської мови / Ольга Сорока // Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках : материалы Междунар. науч. конф., (Днепропетровськ, 7–8 апр. 2011 г.). – Днепропетровськ : Нова ідеологія, 2011. – С. 376–378.

211. Сорока О. Б. Нові інтернаціоналізми в сучасній українській та болгарській мовах / Ольга Сорока // Драгоманівські студії : п'ята міжнар. наук. конф. – Софія, 2011. – С. 59–65.

212. Сорока О. Б. Нові іншомовні слова в сучасній болгарській мові (спроба впорядкування термінів та дефініцій) / Ольга Сорока // Мова і культура. – 2013. – Вип. 16, т. 4. – С. 212–219.

213. Сорока О. Б. Новите думи от украински произход в българския език / Олга Сорока // Проблеми на неологията в славянските езици / БАН, Ин-т за български език “Проф. Любомир Андрейчин” ; ред. Благоева Д., Колковска С., Лишкова М. – София : Академично изд-во “Проф. Марин Дринов”, 2013. – С. 257–274.

214. Сорока О. Б. Освоєння англійських запозичень у болгарській та українській мовах / Olha Soroka // Slavistika dnes : vlivy a kontexty : Sborník prací z Konference mladých slavistů II. - říjen 2006. – Praha, 2008. – S. 255–264.

215. Сорока О. Б. Особливості морфологічної адаптації англонеологізмів у сучасній болгарській мові (на прикладі множини багатоскладових іменників чоловічого роду) [Електронний ресурс] / Ольга Сорока // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Філологічні науки.– 2015. – Вип. 5. – С. 149–155. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpufn_2015_5_21

216. Сорока О. „Речник“ на най-новите думи в българското медийно пространство, появили се под влиянието на събитията в Украйна / Олга Сорока // Българска украинистика бр. 4 – Софія, 2014. – С. 49–52.

217. Сорока О.Б. Родова адаптація іншомовних іменників у сучасній болгарській мові (90-ті роки ХХ – перші десятиліття ХХІ століття) [Електронний ресурс] / Ольга Сорока // Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Сер. Перекладознавство та міжкультурна комунікація. – Херсон, 2018. – № 1, т. 1. – С. 151–154. – Режим доступу: http://tsj.kherson.ua/archive/2018/1/part_1/29.pdf

218. Сорока О. Стан висвітлення лексичних змін у сучасній болгарській мові з огляду на запозичення / Ольга Сорока // Българска україністика бр. 6. – Софія, 2016. – С. 11–19.

219. Сорока О. Б. Тенденції розвитку сучасного болгарського лексикону / Ольга Сорока // Вісник Львів. ун-ту. Сер. Філологія / гол. ред. Остап Л. Р. – 2012. – Вип. 56. – Ч. 1. – С. 3–13.

220. Сорока О. Б. Українізми в болгарській мові новітнього періоду (90-ті рр. ХХ – перші десятиліття ХХІ століття) [Електронний ресурс] / Ольга Сорока // Науковий вісник Міжнар. гуманітарного ун-ту: наук. зб. Сер. Філологія. – Одеса, 2017. – № 31, т. 1. – С. 98–101. – Режим доступу: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v31/part_1/29.pdf

221. Сталянова Н. Езика не можем да ограничим със закон [Електронний ресурс] // Б.Н.Т. / Българска национална телевизия. – Режим доступу: <http://www.bnt.bg/bg/a/novite-dumi-v-blgarskiya-ezik>

222. Сталянова Н. Новите думи в езика ни и злоупотребата с някои от тях [Електронний ресурс] // Б.Н.Т. / Българска национална телевизия. – Режим доступу: <https://www.bnt.bg/bg/a/novite-dumi-v-ezika-ni-i-zloupotrebata-s-tyakh>

223. Сталянова Н. Новите думи в съвременния български политически език / Надежда Сталянова // Славистиката – пътища и перспективи. – Софія, 2015. – С. 321–322.

224. Стаменов М. Съдбата на турцизмите в българския език и в българската култура / Максим Стаменов. – Софія : Изток-Запад, 2011. – 870 с.

225. Стаменов Х. Има ли наставка -инг в българския език? / Христо Стаменов // Български език. – 2012. – Год. 59. – Кн. 1. – С. 51–59.

226. Стаменов Х. Поглед върху английското присъствие в Кратък чешко-български речник на не книжовната лексика / Христо Стаменов, Александра Багашева // Славянските езици отблизо : сб. в чест на 70-годишнината на доцент Янко Бъчваров / съст. М. Младенова, Р. Железарова. – Софія : Унив. изд-во, 2013. – С. 71–79.

227. Станчева Р. Своето и чуждото като проблем на кодификацията в сферата на граматичната норма / Руска Станчева // Националният език в условията на чужди влияния и глобализация : Доклади от научн. конф., посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Стефан Младенов, (София, 28–29 юни 2005). – София : СУБ, 2006. – С. 360–365.

228. Стишов. О. А. Украинська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) / Олександр Стишов. – Київ : Пугач, 2005. – 388 с.

229. Стойчкова С. Някои думи еднокласници в съвременния български език / С. Стойчкова, М. Николова-Чернодринска // Изследвания по фразеология, лексикология и лексикография. В памет на д-р Кети Анкова-Ничева / ред. Ст. Калдиева-Захариева, Л. Крумова-Цветкова. – София : АИ Марин Дринов, 2008. – С. 324–328.

230. Стоянов С. Граматика на българския книжовен език / С. Стоянов. – София : Наука и изкуство, 1980. – 462 с.

231. Стоянов С. Непреводимостта в медийния език / С. Стоянов // Езикът на медиите след промяната / [ред. Л. Бенгюзова, К. Ашаров]. – Благоевград : ИК “Интелект-А”, 1999. – С. 42–44.

232. Стоянова Р. Заимствани и интернационални икономически термини в български, руски и унгарски език / Р Стоянова // Междуетнически контакти изток-запад-интеркултурна комуникация. – Шумен : Унив. Изд-во : Епископ Константин Преславски, 2005. – С 147–176.

233. Стоянова Ю. Интернационализация на словашкия и българския речников състав / Юлиана Стоянова // Съпоставително езикознание. – 1999. – № 2–3. – С. 24–33.

234. Сумрова В. Новите феминални названия в българския език. Дисертация / Ванина Сумрова. – София : УИ “Неофит Риски”, 2015. – 195 с.

235. Сучасна украинська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія / ред. І. Білодід. – К. : Наук. думка, 1973. – 439 с.

236. Тодорова Р. Шуменска плаза, шуменският мол и нашият стрийт / Румяна Тодорова // Отговорността пред езика. Сборник, посветен на 65-годишнината на

проф. д-р Кина Вачкова / отг. ред И. Савова. – Шумен : УИ Епископ Константин Преславски, 2009. – Кн. 3. – С. 331–336.

237. Томов М. Кризата в езика – реалност или предубеждение / Милен Томов // Трети конгрес по българиятика. Секция “Български език”. Подсекция “Съвременен български език. Норма, комуникации, менталност”, (София, 23–26 май 2013 г.) / съст. С. Живков, К. Алексова. – София, 2014. – С. 23–28

238. Трифонова Й. За лексикалното взаимодействие на българския език с други езици / Йорданка Трифонова // Слово и словестност : сб. по случай 70 годишнината на Юлия Балтова. – София : ЕМАС, 2011. – С. 174–186.

239. Фарино Й. Европейска азбука! Възможна ли е? / Йежи Фарино // Български език. – 2003. – Год. 50. – Кн. 1. – С. 1–5.

240. Филипова-Байрова М. Гръцки заемки в съвременния български език / М. Филипова-Байрова. – София : БАН, 1969. – 185 с.

241. Флорин С. А има на куб / С. Флорин // В словесните дебри. – София, 1990. – 166 с.

242. Хаджииванова К. Родна реч, омайна, сладка, хакни си бъговете (Ъпдейт на куул трендовете в българския език) [Електронний ресурс] / Красимира Хаджииванова // Dnes.bg. – Режим доступу: <https://www.dnes.bg/izvanrelsi/2005/02/18/rodna-rech-omaina-sladka-hakni-si-bygovete.2071>

243. Халвес Х. Към въпроса за наставката -джия в българския език / Хавиер Хуес Халвес // Българистични проучвания. – Велико Търново, 1998. – С. 111–120.

244. Харизанова В. Англицизмите – стилистичен феномен в езика на съвременните немски принт медии и присъствието им в езика на субкултурите / В. Харизанова // Чуждоезиково обучение / глав. ред. П. Стефанова. – 2010. – Год. 26. – Кн. 4–5. – С. 50–59.

245. Хауген Э. Процесс заимствования / Э. Хауген // Новое в лингвистике. Языковые контакты. – 1972. – Вып. 6. – С. 15–20.

246. Хютль-Ворт Г. [Рецензия на кн : Сорокин Ю. С. Развитие словарного состава русского литературного языка: 30–90-е гг. XIX в. – М. ; Л., 1965] // Вопросы языкознания. – 1966. – № 3. – С. 111.

247. Чоролеева М. Абривиатурите в българския език във връзка с чуждото езиково влияние и глобализацията / Мария Чоролеева // Национални език в условията на чужди влияния и глобализация : Доклади от научн. конф., посветена на 125-годишнината от рождението на акад. Стефан Младенов, (София, 28–29 юни 2005). – София : СУБ, 2006. – С. 278–281.

248. Alexieva N. Resent tendencies in the adaption of anglicisms in Bulgarian / Nevena Alexieva // Seventy years of English and American studies in Bulgaria. Papers of the International Conference held in Sofia, (Sofia 1–3 October 1998) / ed. Z. Catalan. – Sofia : St. Kliment Ohridski University Press, 2000. – S. 13–18.

249. Buzássyová K. Opačovaná internacionalizácia a problém identifikácie morfológických a lexikálnych jednotiek / Klara Buzássyová // Jazykovedný časopis, 42. – 1991. – № 2. – S. 89–103.

250. Fishman J. A. “Englishonly” in Europe? Some Suggestions from an American Perspektiv / J. A. Fishman // Sociolinguistika. 8 / red. U. Ammon, K. J. Mattheier, P. H. Nedle. –Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1994. – S. 65–72.

251. Grannes Alf. Étude sur les turcismes en bulgare / Alf Grannes. – Oslo : Univ. – Vorlag, 1970. – 86 p.

252. Internacionalizmy v nové slovní zásobě: sborník příspěvků z conference, (Praha. 16–18. Června 2003). – Praha : Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2003. – 239 s.

253. Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. 1. Słowotwórstwo: nominacja / red. naukowy Ingeborg Ohnheiser. – Opole : Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2003. – 530 s.

254. Longman Grammar of Spoken and Written English / Douglas Biber, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad, Edward Finegan. – London : Longman, 2007. – 1204 p.

255. Moskovska M. The International Component in the Bulgarian Language : Some Recent Developments / Marta Moskovska // Проблеми на социолингвистиката. Т. 4. Социолингвистика и комуникация : материали от четвъртата конф. по социолингвистика, (София 9-12 септември 1993 г.). – София : Изд-во Междунар. социолингвистично дружество, 1995. – С. 108–111.

256. Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Български език / red. nauk. Stefana Dimitrova. – Opole : Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej, 1997. – 272 s.

257. Nisheva B. Inovacni procesy v ceske a bulharske jazykove situaci (na material jazyka medii) / Bozana Nisheva. – Praga : Univerzita Karlova v Praze, 2014. – 182 s.

258. Procesy innowacyjne w językach słowiańskich / red. nauk. Zofia Rudnik-Karwatowa. – Warszawa : Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2003. – 257s.

259. Przejawy internacjonalizacji w językach słowiańskich / red. nauk. Elena Koriakowcewa. – Siedlce : Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, 2009. – 205 s.

260. Rangelova A. K dvěma česko-bulharským paralelám / Albena Rangelova // Slavia. – 1999. – № 1. – С. 33–36.

261. Słowotwórstwo // Nominacja. Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich / red. I. Ohnheiser. – Opole : Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej I Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2003. – 541s.

262. Štefan Peciar a moderná lexikografia. Zborník k 100. výročiu narodenia Štefana Peciara / ed. Slavomír Ondrejovič, Lucia Satinská, Júlia Vrábľová. – Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2014 – 528 s.

263. Vazov I. Pod igoto / Ivan Vazov. – Plovdiv : Janet 45, 2017. – 490 c.

264. Walchak B. Norma językowa wobec elementów obcego pochodzenia / Bogdan Walczak // Kultura języka dziś / pod red. W. Pisarka i H. Zgółkowej. – Poznań, 1995. – S. 120–133.

II. Довідкова література

265. Английско-български речник. Т. 1 А-Ж / съст. Т. Атанасова, Е. Машалова, М. Ранкова, Р. Русев, Г. Чакалов ; приложения В. Атанасов ; ред. проф. М. Минков. – София : Наука и изкуство, 2007. – 894 с.

266. Английско-български речник. Т. 2 К-Z / съст. Т. Атанасова, Е. Машалова, М. Ранкова, Р. Русев, Г. Чакалов ; приложения В. Атанасов ; ред. проф. М. Минков. – София : Наука и изкуство, 2007. – 988 с.

267. Великий тлумачний словник української мови : 170000 слів / автор, керівник проекту, гол. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.

268. Габеров И. Речник на чуждите думи в българския език / Иван Габеров. – Велико Търново : Изд. GABEROFF, 1998. – 943 с.

269. Габеров И. Речник на чуждите думи в българския език с приложения. Пето преработено и допълнено / Иван Габеров, Диана Стефанова. – Велико Търново : Изд. GABEROFF, 2002. – 921 с.

270. Габеров И. Учебен речник на чуждите думи в българския език с приложения / И. Габеров. – Велико Търново : Изд. GABEROFF, 2000. – 712 с.

271. Йорданова Л. Български неологичен речник (80-те и началото на 90-те гг. XX век). Версия 1.0. / Людмила Йорданова. – София, 1993. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) : колюор. ; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium-266 ; 32 Mb RAM ; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. – Назва з титул. екрана.

272. Корективен речник на чужди думи в българския език / авт. кол. М. Костова, Б. Парашкевов, М. Славова, Н. Георгиева, М. Димитрова. – София : Унив. изд. “Св. Климент Охридски”, 2012. – 173 с.

273. Мазурик Д. Нове в українській лексиці: словник-довідник / Данута Мазурик. – Львів : Світ, 2002. – 130 с.

274. Манолова Л. Речник на лингвистичните термини в българския език / Л. Манолова. – София : Наука и изкуство, 1999. – 202 с.

275. Мурдаров В. Речник на слято, полуслято и разделно писане за 21 век / Владко Мурдаров. – София : Просвета, 2003. – 200 с.

276. Нов правописен речник на българския език / кол. автори с гл. ред. В. Станков. – София : Изд “Хейзъл”, 2002. – 1069с.

277. Нові слова та значення: словник / Ін-т укр. мови (НАН України) ; Людмила Туровська, Лада Василькова. – К. : Довіра, 2009. – 272 с.

278. Официален правописен речник на българския език / Владко Мурдаров и авт. колектив. – София : Просвета, 2012. – 676 с.

279. Потапенко К. Українсько-болгарський словник. Українсько-български речник / Катерина Потапенко. – К. : Новий друк, 2002. – 320 с.

280. Радева В. Български тълковен речник / В. Радева. – София : “Изток-Запад”, 2012. 744 с.

281. Речник на чуждите думи в българския език / Александър Милев, Божил Николов, Йордан Братков. – София : Наука и изкуство, 2003. – 904 с.

282. Українська мова. Енциклопедія / за ред. Русанівського В.М., Тараненка О.О. і кол. – К. : “Українська енциклопедія”, 2004. – 822 с.

283. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибики, О. Г. Тодор ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 222 с.

284. Филипова-Байрова М. Речник на чуждите думи в българския език / Мария Филипова-Байрова. – София: Наука и изкуство, 1982. – 1015 с.

285. CD: Cambridge Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/>

286. DEA: Dictionary of European Anglicisms / ed. by M. Görlach. – Oxford : Oxford University Press, 2002. – 352 p.

287. EJ: Encyklopédia jazykovedy / Zost. Jozef Mistrík; Graf. upr. František Šubín; Ilustr. Mikuláš Červeňanský, Pavol Genzor, Igor Grossmann, Alexander Jiroušek, Ábel Kráľ, Peter Lašúth, Štefan Švagrovský, Pavol Uhrin, Július Zimmermann; Fotogr. Mikuláš Červeňanský, Pavol Genzor, Igor Grossmann, Alexander Jiroušek, Ábel Kráľ, Peter Lašúth, Štefan Švagrovský, Pavol Uhrin, Július Zimmermann; Prebal a väz. navrhol Tibor Hrabovský. – 1. vyd. – Bratislava : Obzor, 1993. – 515 s.

288. LD: Le Dictionnaire [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.le-dictionnaire.com

289. OD: Oxford dictionaries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://en.oxforddictionaries.com/>

290. SSLT: Slovník slovanské lingvistické terminologie / [Vědecký redaktor prof.dr. Alois Jedlička]. – Praha : Academia, 1977. – 592 s.

291. V: Vocabolario [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treccani.it/vocabolario/>

292. Wörterbuch Deutsch–Bulgarisch [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bgde.dict.cc>

III Джерела ілюстративного матеріалу

а) словники, корпуси

293. БНК: Български национален корпус [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dcl.bas.bg/bulnc/bg/>

294. БУСНЄЛ: Болгарсько-український словник нової європейської лексики (кінець ХХ – перші десятиріччя ХХІ ст.) / відп. ред. Ельза Стоянова ; авт. кол. Вікторія Бунчук, Анастасія Данілова та ін. – Київ : Київський славістичний ун-т, 2015. – 414 с.

295. ЕАИБЕ: Електронен архив на Института за български език при БАН – [Архив на БАН].

296. НР: Неологичен речник: нови думи, нови значення, нови съчетання, нови аббревиатури за периода 1998–2003 / Валентина Бонджолова. – Велико Търново : Gaberoff, 2003. – 240 с.

297. РНДБЕ: Речник на новите думи в българския език / Емилия Пернишка, Диана Благоева, Сия Колковска. – София, 2010. – 516 с.

298. РНДЗБЕ: Речник на новите думи и значення в българския език / Емилия Пернишка, Диана Благоева, Сия Колковска. – София : Наука и изкуство, 2001. – 310 с.

299. РНДСБЕ: Речник на новите думи в съвременния български език / Валентина Бонджолова, Анелия Петкова. – Велико Търново : Слово, 1999. – 140 с.

300. РННДБЕ: Речник на нови и най-нови думи в българския език. А-Я / Николай Антонов. – София : Пеликан-Алфа, 1994. – 188 с.

б) засоби масової інформації

301. БНР: Българско национално радио (2010–2017).
302. БНТ: Българска национална телевизия (2010–2017).
303. Д.: Дневник. – 2001–2017.
304. К. : Капитал. – 1995–2017.
305. Култ.: Култура 1997–2017.
306. М. : Монитор. – 1999–2017.
307. Н.: Новинар. – 1995–2015.
308. С.: Сега. – 1997–2017.
309. Ст.: Стандарт. – 1995–2017.
310. Т.: Труд. – 2009–2017.
311. 24Ч.: 24 часа. – 1995–2017.
312. 168Ч: 168 часа. – 1995–2017.
313. bbt: Балкан Българска телевизия. – 2009–2013.
314. bTV: Би Ти Ви телевизия. – 2009–2017.
315. Nova TV: Нова телевизия. – 2009–2017.
316. TV7: Ти Ви Седем телевизия. – 2009–2016.

в) інформаційні сайти

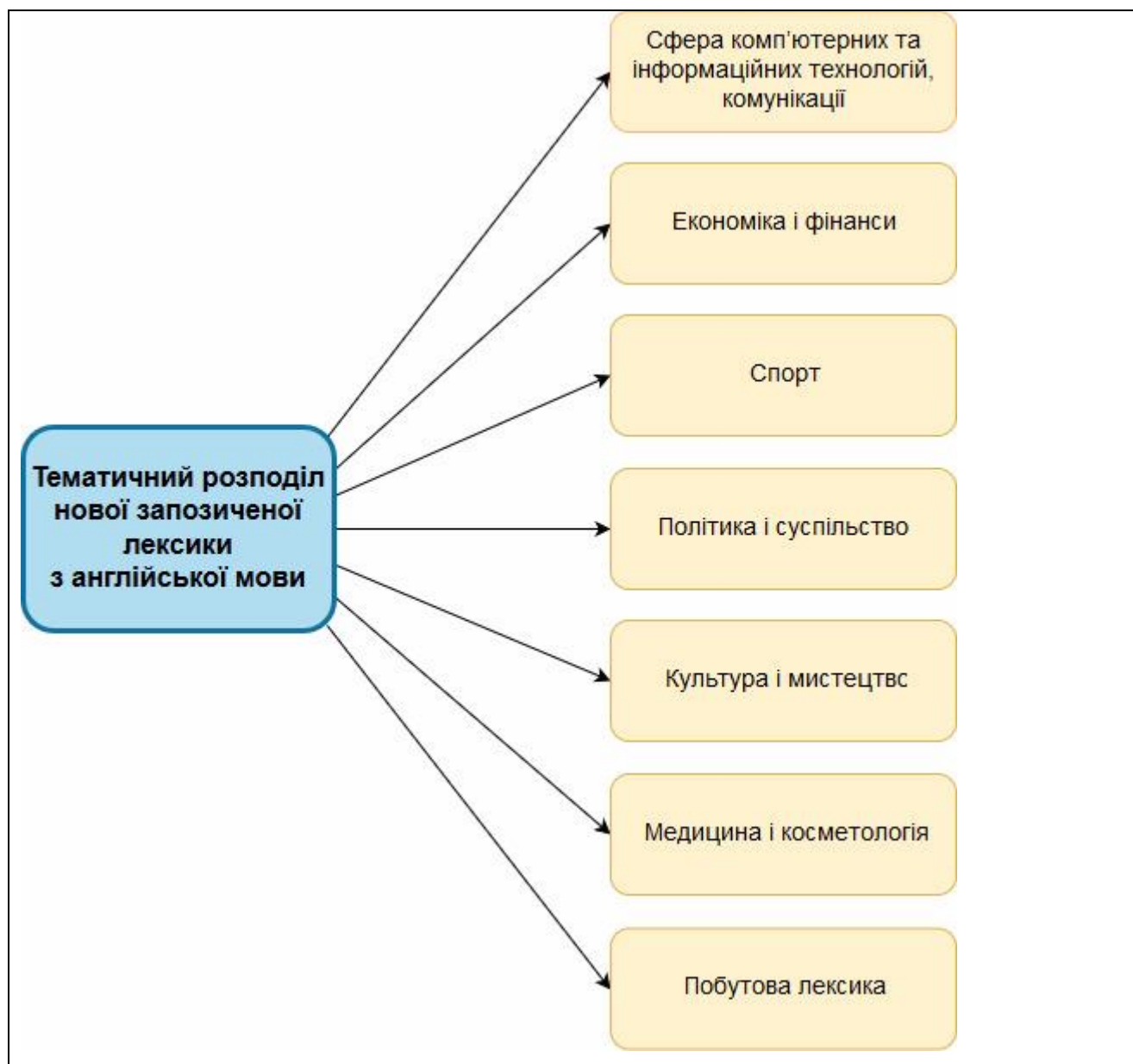
317. Блиц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.blitz.bg>
318. Вести [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.vesti.bg>
319. Варненски свободен университет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vfu.bg>
320. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://glasove.com>
321. Дарикнюз.бг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dariknews.bg>
322. Джобс.бг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jobs.bg>
323. Днес.бг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dnes.bg>
324. Євромегдан.бг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://evromegdan.bg>

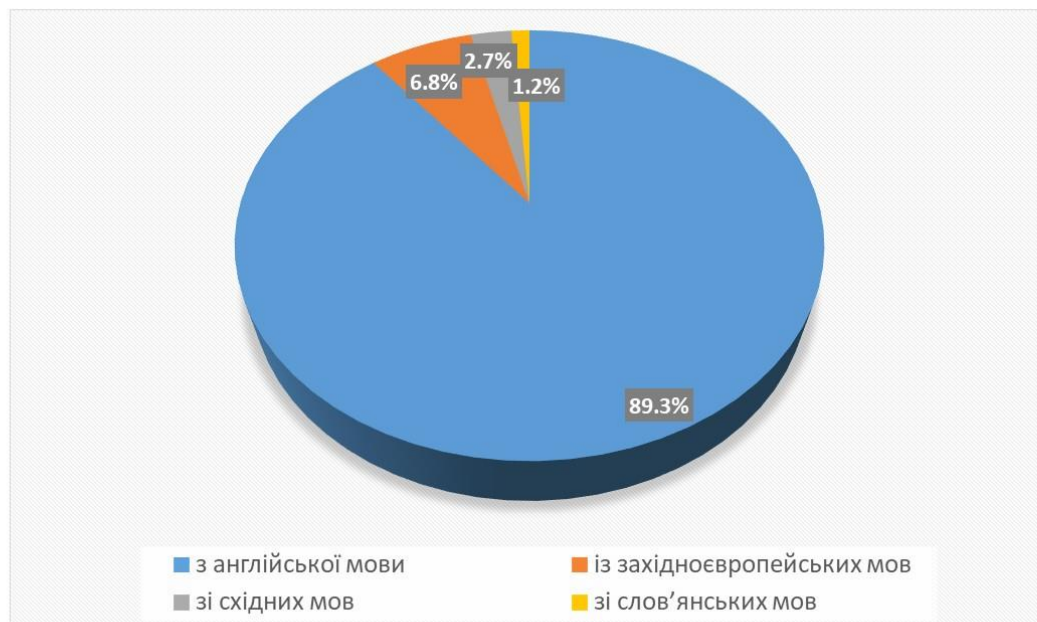
325. Инвестор.бг [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://www.investor.bg>
326. Лейди зона.бг [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ladyzone.bg>
327. Маг.бг [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.360mag.bg>
328. Мюзикус.бг [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://www.muzikus.bg>
329. Нюз.бг [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://news.bg>
330. Наука [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://nauka.offnews.bg>
331. Офнюз.бг [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://offnews.bg>
332. Политика и култура [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://pik.bg>
333. Политека [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://politeka.net>
334. Спекуланти [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://www.spekulanti.com>
335. Свободата [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://www.svobodata.com>
336. Снюз.бг [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.snews.bg>
337. Софт Уни [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://softuni.bg>
338. Украински вести [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://www.ukrpressbg.com>
339. Фибанка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.fibank.bg>

ДОДАТКИ

Додаток А

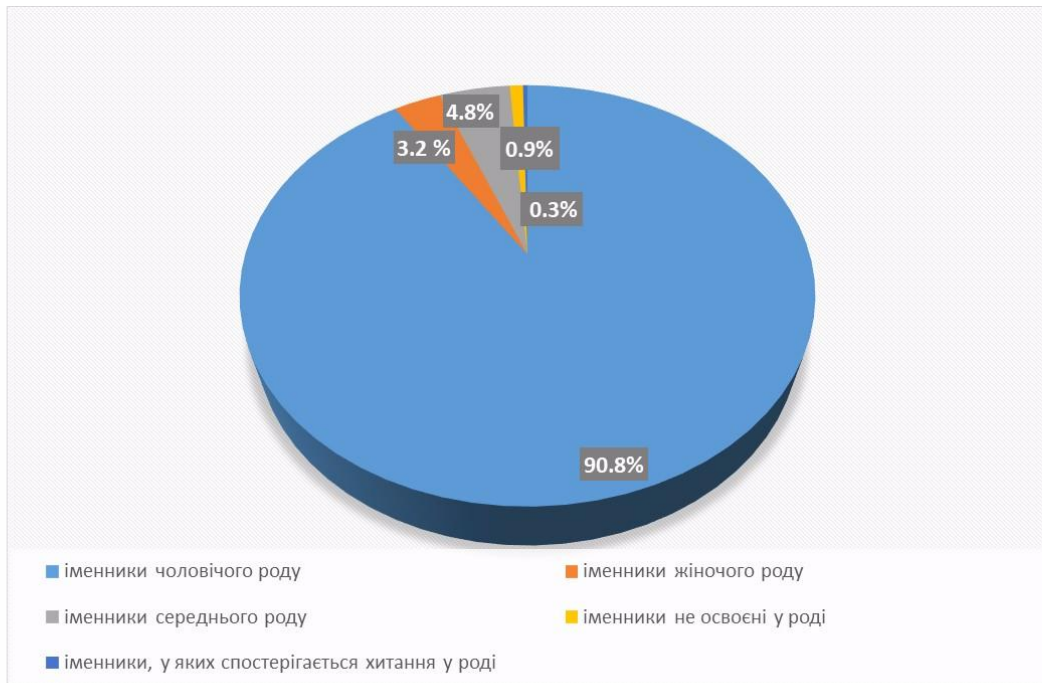
Розподіл лексичних інновацій іншомовного походження за тематичними сферами

Розподіл лексичних інновацій іншомовного походження за мовами

Розподіл англійзмів за частинами мови**Розподіл запозичень з інших мов за частинами мови**

Розподіл англійзмів за родами

Розподіл запозичень з інших мов за родами

